

Sih
Ve

Carl Schumann

CARL LINNÆI

Med, & Botan. Prof. Upf.

Sländska

och

Gotthländska

Resa

på

Wissens Böglöflige Ständers

Sallhederswärd befallning
förrättad *Helsingfors 1750*

Ahr 1741.

Med Anmärkningar uti Oeconomien, Natural-
Historien, Antiquiteter &c. med åtskillige
Figurer.

STOCKHOLM och UPSALA.

hos Gottfried Kieselwetter, 1745.

Den
Durchlaughtigste
FÖRSTE och HERRE
A D O L P H
F R I E D E R I C H
Sveriges, Göthes och Wendes
utkorade Printz och Arfförste,
Arfvinge till Norrige, Biskop
till Lybeck, Hertig till Schles-
wig, Holsten, Stormarn och
Ditmarsen, Grefwe till Olden-
burg och Delmenhorst
&c. &c.

Durchlaughtigste allernådig- ste Art-Furste

EDERS KONGL. HÖGHET fördrifvar jag
mig upofra förstlingen af mine Svänске
skriffter.

Den besynnerliga ock höga nåd, hwar
med EDERS KONGL. HÖGHET, ifrån sin
första lyckeliga ankomst i riket, mig anse-
det, har mig här till föranlatit.

En annor dag skall prisa den mer än
kongeliga gåtwa, som EDERS KONG HÖG-
HET, till *Museum Horti Academici Upsaliensis*, af
de många indianiske diur, mig i nåder öfver-
lämnat.

Denna lilla Refa beskriwver et par Oear
ock Provincier i Oesterfion, med deras æco-
nomie och Natural historie.

In

Inbyggarne af berörde öar lefwa uti här-
lige ock behagelige Land, undantagandes at
de sällan få den lyckan se sin nådige ock hö-
ga Öfwerhet.

EDERS KONG. HÖGHET som så
mycket wårdar sig öfwer Svea folk, och dem
redan till större delen sielf besökt, lærer ock
wisa desse främdeles den nåden at inhämta de-
ras tillstånd, då denna min lilla bok torde få
sin högsta Läsare.

Den mäktiga warelsen, som utkorat E-
DERS KONG. HÖGHET til Svea Tron; som
gifwet EDERS KONG. HÖGHET den skio-
nasta och tillika wisasta Printzessa; och som
förlånt EDERS KONG. HÖGHET allas kär-
lek, uppehålle EDERS KONG. HÖGHET till
många ock fålla dagar, jag framhårdar till
min död

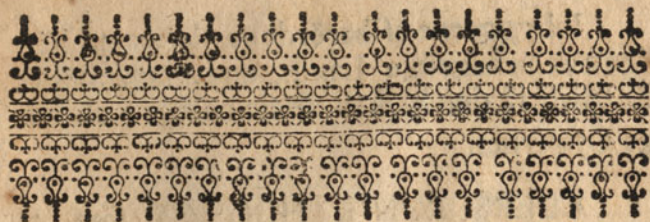
EDERS KONGELIG HÖGHETS

Upsala d. 4. Octobr.

1745.

underdånigste tropliktigste
tjenare

CARL LINNÆUS.

Företal.

Rikens Högläflige Ständer wid Riks-
dagen 1741. behagade förordna, det
skulle jag antaga en resa til åtskilli-
ge Landsorter i Riket och i synner-
het til *Gottland*, *Oeland*, *Wästergötland*, wid
Kinne-kulle, Halle och Hunne-berg, Måsse och
Alleberg, Billingen och flere ställen; Til hwil-
cken förrättning Rikens Höglöflige Stän-
ders Manufaktur och Handels Deputation af
d. 27. Aprilis anmodade des Manufaktur Con-
toir at för mig utfärda Instruction, hwilcken
bestod uti följande puncter.

a) At se efter, om på något ställe wore til-
gång på sådana gräs och växter, som til så-
gerier äro tienlige, samt där de finnas under-
wisa allmogen om deras nyttjande.

b) At undersöka, om någre Leer- och iord-
arter kunde antråffas, som til hel- och half-por-
cellainer, tobaks pipor, klådes walckande etc.
kunde brukas.

γ) Hwil-

Företal.

γ) Hwilcka växter och Naturalier som i
APOTHEQUEN brukas, men här intills wa-
rit wanlige at utifrån införskrifwas, kunde in-
nom Riket finnas.

δ) At jag skulle underrätta mig om hwad
som hörer til *Historiam Naturalem Patriæ*, såsom
allehanda Träd och växter, Diur, Foglar,
Kråk etc

ε) At jag skulle hålla öfwer denna förrätt-
ning et noga *Diarium*, och efter återkomsten
därmed inkomma.

Resan antogs d. 15 Maji samman för igenom
Södermanland, *Oester-Göthland*, *Smoland*, der jag
genom *Calmar* för öfwer at *Oeland*, fölgde
Ölands wästra sida til dess södersta udde eller
Ottenby, sedan hela östra sidan at norr, deri-
från jag seglade til *Blåkulla* eller *Jungfrun*, och
åter ifrån *Öland* til *Gottland*, der jag ifrån
Wisby fölgde wästra hafssidan at *Färön* och
därifrån hela östra kanten intil södersta *Ho-*
burgen, sedan tilbaks jemte wästra sidan at
Burswiken, *Ekstadv. bägge Carlsbärne*, *Klinte-*
hamn, *Roma* at *Wisby* och änteligen ifrån
Gottland genom *Öland* och *Calmar* at *Wexjö*,
Wifingsö, *Oerebro* til *Stockholm* hwaräst jag
slutade min Resa d. 28. Augusti. Hwad jag
på denna min resa kunnat uträtta och huru-
vida jag den mig gifne instruction kunnat ef-
terkomma. wil jag här som kortast föreställa.

α) De til Färgerier tienlige växter, som
X 3 jag

jag på denna min resa funnat upspana, ingaf jag till Kongl. Wetenskaps Academiën år 1742, som funnas ses i des Handlingar p. 20.

8) Hwad Lerarter angår här jag mycket litet funnat uträtta, som dese på Gottland och Öland merendels äro Kalck- och Bleck-bladdade. Den leran, som fins emellan Sandstens hwarfven wid Burswiken pag. 265. n. 4. 6. 8. 10 och wid Grottingbo pag. 240. är en synnerlig art, som är torr, något skifvig, tät, fin, går sönder i terningar, tager ut fläckar etc. hwilcken torde tjena till waller och annat.

9) Af APOTHECARE-Örter, som utifrån förskrifvas, eller åtminstone tillförene ei äro fundne willdt växande i Sverige, har jag upletat åttillige såsom Scordium, Eryngium, Stoechas citrina, Ruta muraria, Ebulus, Bellis minor, Victorialis, Cichorium, Lithospermum, med flera.

8) Hwad *Historia Naturalis* wi komer, har jag på denna resan funnit mera än man någon sin funnat förmoda. Ut i Kongl. Wetenskaps Academiens handlingar 1741. pag. 179 har jag upräknat 100:de slags örter, förut i Sverige obekante, men på denna resan upskötte. Hwad Malmarter angår, har man till dem haft mycken liten anledning på Gottland och Öland, men Corall-arter och Petrificationer i myckenhet. Diur, Fiskar, Amphibier, Kräf, Insecter och Foglar, besynnerligen af de

2. senare slagen, har man fådt anseeligt antal. 5) Mitt *Diarium* har jag härmed den äran at öfwerlämna til Söderneslandet och Publicum, at därat kan ses med hwad åhåga jag efterkommit det, som mig blifwit anbefalt.

Måttal och Logementer har jag som forst utfatt. Smilda omdömen och critiquer öfwer fehlachtigheter, som här och där funnat ses, har jag med all slit undflytt, at jag måtte gagna utan at någon skada. Jag har gifwit fram sakerna helt kort, utan mycket raisonnande och många reflexioner, som alltid såga sig sielfwe, när data äro rättige och alt detta at jag måtte winna kortheten, som är det behagligaste Skriffätt.

Jag har med slit beskriwit mycket, som i Sverige är alment, därför at det utomlands är sällsynt.

ANTIQUITETER såsom Borgar, Högar, Ætteplatzer, Stenar har jag kort anmärckt, där jag dem sedt.

RUNSTENAR har jag en stor hop upteknat på Öland, at jag därmed måtte noga wisa andra hwar sådana kunna igiensås, men ingalunda at härmed lämna af dem någon tillförlitelig Copia, ty dels är denna wetenskapen intet min, dels har jag ei eller welat mig uppehålla wid dem, så länge, at jag dem ifrån den beswärlige måsan, som alla Ölandska Runstenar öfwerdrager, kunde rengjöra. Nå-

alltså ei min läsare någonsin taga dessa afskrifter annorledes än som jag dem gifwer, neml. som ett hastwårck och widermåle. Hwad de Gottländske Runstenarne angår, så har jag allenast nämt hwar jag dem sedt, utan at af dem afskrifwa någon Bostaf, som jag hafte mig bekant, at den lärda Biskopen Dr. G. Wallin dem alla mycket noga aftagit, och dem ofelbart med första lærer utgifwa.

Oeconomiska anmärkningar har jag på denna resan mer sorgfälligt hopsamlat. Inbyggarenas seder, kläder, husbyggnad, deras åder och sådes skidtzet deras ång och skogar, Tiäru-bränneri, kohl-miler, golfstens och Sandstens brott beskriwit och här och där som kortast anmärkt, hwaruti et ock annat kunde förbättras.

Uti Mineralogicis har jag anmärkt åtskilligt om Kalksten, Sandsten, Afwasten, Örnarnsten, Droyvsten, Glygsand, med mera som förut intet varit bekant.

Uti Botanicis har jag på många ställen rönt, som jag hoppas ei skola wara onyttiga för faderneßlandet. Jag har funnit den örten af hwilken den rätta Souda brännes. Aghen, som på Gottland brukas til långwarachtige taf, har jag beskriwit, hwilken torde lätt planteras i våra widlyftige myror. Sandhafren, som så besynnerligen dämpar Glygsanden. Schiade som gör, uti dricka, folket nästan blinda. De växter, som gifwa mölck och smör en hwit-löfs

löfs smak. Rams, som fördrifwer ogräs i humlegårdarna. Hagtorn, som bdr planteras på slätten där intet annat Träd kan bestå. Töten som tienar til små häckar i Trädgårdar. Årsern apen och dess underliga natur samt myckna skada. Swenska Löfroet, som är så förträffeligt i ångar, at jag ei sedt dess lika. Ölandska Haslen, som förmenas tienar til låga häckar. Huru man af Eken har en krönika på starcka och swagare wintrar hela 300; de ären tillbakas, samt huru Ekar böra handhafwas at de måga wårmed en raf stam. Huru Hanter eller Tang brukas til gidtzet på åkrar. Hwilkä wårter triswas på den aldre torraste och magraste jord; och hwilka wårter gifwa tillkenna, hwarest ången består af kalljord. Hwarest Oljeslageri tienligast kunde inrättas och af hwilka wårter. Hwarest Liung intet triswes och hwarföre. Hwilkä örter äro skadelige för Hären och det hårliga Fårgräset af hwilcket fären aldrabäst triswas. Hwad gräs Bostapen fågna sig af wid hafstranderna (Wett. Acad. 1742. p. 191.)

Hwad Agh, Alfwarlök, S. Britte læk, Rams, Keipe, Kräkel, Madra, Mannablod, Selting, Tarald, Took &c. äro för slags wårter med mera.

Uti Zoologicis har jag beskriwit huru Siälarna fångas, Siortarna utstängas, huru Rotarne tagas, huru Eider-dun misshafwes, huru Änder snärjas. Huru Tobis, Torst, och Flumdror fiskas. Huru salsamme Torden, Skär-flåden

fläckan, Ufswar, grimmien. Tolcken, och Strands-
flurarna äro med ganska många Insecter, hvilkas
nyttan och til en stor del ännu är obekant; men kund-
skapen om dem är dock angenäm åtminstone för det
folk, som läst hwad Reaumur, Swammerdam
och Frisch upptäckt för werlden.

Hwad Tillväxt Historia Naturalis Patriæ tar
git af denna resa, lära de Böcker, som nu tillika af
mig utgifwas. nogsam bewinna, hvilka såkert sto-
la wisa at Historia Naturalis Patriæ til betet, Diur,
Foglar, Fiskar, Maskar och krät nogare blifwit i
Sverige upptecknade, än härtills skedd uti något Rike
af werlden.

Physikaliska Saker om Strömmar, Sidor, Salo-
ta och Sura Brunnar, Kläddor, Kalkwain, Berg,
Grottor, Ufswar, Strata &c. har jag åtskilligt som
föret ei warit alment.

Huscurer har jag samlat, der jag dem hört,
såsom emot Swulnad, Sår, Håll Moderspation,
Sjulslag, Rosen, Blodst, Mielsstuka &c.

Widstapelser har jag här och där upptecknat
mer til at förnjä min Läsare, än at därmed gifwa någon
wärfelig nytta.

En stor hop betet och insecter har jag på latin
beskrifwit, dels för kortheten skuld, dels at man ei har
Terminos artis stadfastade på swenska språket; men
förnemligast at utlämningar kunde nyttia werket och
derigenom ledas at få åhåga til at se hwad det öfreiga
wore, hållt ingen Swänsk lär mycket beundra sig om
desse beskrifningar, om han ei sielf är studerad.

At lära inwånarena och bönderna känna och til-
reda hwarjehanda Färg-gräs och Apothecare ör-
ter fant jag under resan wara mycket swårt; den kor-
ta

ta sommaren fodrade min Skyndsamma resa, om jag
eljest skulle besöka många orter och där af få anledning
til flere rön; Jag skal besitta mig att lära de stude-
rande wid Academien alt sådant, at när desse med
tiden blifwa i riket utplanterade och Pastores i för-
samlingarne, de då måge wara i stånd, häruti gifwa sina
Söchne boar bästa anledningen.

Charterna öfwer Gotland och Oland bär min Läs-
sare tillskrifwa den witttra Inspector Jacob Faggot
uti landtmåteri Contoiret, som at giora detta lilla
wärf så mycket tydeligare har mig dem lemnat.

Jag bär och här ei förbigå at nämna 6 unga
Herrar, som på denna resan gjorde mig på egen be-
kostnad sällskap, at därigenom wänja sig wid obser-
verande på resor och sig sielfwa upöfwa, de där
med all sin woro mig behjelpelige wid undersökning-
gar. Desse woro

P. Adlerbichm. Notarius uti Kongl. Bergs-Coll.

J. Moreus, Auscultant i Bergs-Colleg.

H. J. Gabn. Bruffs-Patron.

G. Dubois, Medicinæ Studiosus.

Fr. Zierwogel, Pharmac. Regius.

S. Wendi, Med. & Botan. Studiosus.

Skrifarten är mycket enfsldig, hwarföre jag torde blif-
wa hårt ansedd af många Plini Nachtergahler. Språ-
ket pryderen wetenskap som klåderne kroppen, den som
intet sielf kan hedra klåderne, måste låta dem hedra sig.
om hos andra folkslag allenast Eloqventiæ Docto-
res fått skrifwit, torde werlden i dag wetat mindre.

Finmer jag at detta skulle behåga mine landsmän,
skal W. G. snart nog något angenämare framkomma;
hwar och icke, skal min möda ei lidpa sig tablare.

* * * * *

CARL

CARL LINNÆI

Öland Resa

förrättad

1741.

RESAN til ÖLAND

1741 Maji 15.

STOCKHOLM reste vi ifrån i den behagelligaste Vårtiden, kl. 11 förmiddagen. Solen stien klar och Lusten war något kulen.

Wären, som ei bör mätas efter calendarium, utan efter climater och wårman, war så wida kommen at Lönnem utslagit sina blomor, men ei blad; at Björken nyligen utspruckit och blommade som bäst; Ålens stiplar woro nyligen utbrustne och Granen hade på sina ytterste qwistar små röda smultron-lika Knoppar, som woro thes handblomster, men änu ei miltige; Lind, Ek och Åsp stodo ännu sofwande i sin winter-dröala.

Blommor woro inga andra än Draba prima, Caltha, Glechoma, Leontodon, Hepatica, Anemone secunda, Oxalis, Adoxa, Salices.

Öland Foglarne hade Gicknen nyss begynt gucka och Ladu-Swalan såg man i dag den första.

SÖDERMANLAND.

Resan stältes genom Söderman-Land, men ändoch hade man i dag qwar Ölands Situationen med fullrige, låge och blå Bergskullar, emellan hwilka woro minsta träckelige platser af Fog eller stida såd, fast wår-såden war nog ojämn.

utan

Utan för Staden mötte oss en myckenhet soldater med nya Kläder, samt friska och frodiga ansikten.

Efter sex fjerdedels mihls resa kom vi till Fecia, där vi länge väntade på hästar, och efter två mihl till Södertellie.

SÖDERTELLIE Stad är en liten fläck, liggande uti en däl, emellan twenne höjder på en sandachtig och mossfull tracht, sträckandes sig ut efter längden af dälden. Mälaren ligger på ena sidan och Saltjön hade communication med Staden på andra medelst en wäl, som årligen mer och mer grundar sig igen, at man redan på en fjerdedels mihl ei med fartys till Staden komma kan.

Landet blef härifrån mer och mer habitabelt med större dälder, åkerfält och ångar; hafvet stötte in på åtskilliga ställen wid vägen med sina wikar.

Till **Pihlkrog** kom vi efter sex fjerdedels mihls resa om aftonen, stundade oss derifrån åt Åby, dit vi hade två mihl, men orwana af resan hvilade något förut öfver natten, fl. 12.

Maji 16.

Dagen blef varm och behagelig efter en med starkt elmfrost fylen natt.

Mahlidet wänte uti ansenlig myckenhet här omkring wid gårdarna.

Nippon-Buskar hade allt ifrån Stockholm hit intills stått numogare kring vägen, än man sedt på någon annan tract i Sverige; the hade på sig en myckenhet af Sömmtorn eller Apothekarnes Bedegvar. i hvilka lågo ännu matkar, som ei förbyt sig uti *Technumones*.

Bryum capsula nutante turbinato-ovata, calyptra reflexa

reflexa quadrangulari gjorde här och ther röda fläckar på jorden, och wied sig efter värma och torcka.

Vi togo af åt *Trosa*, men i vägen sågom på ömse sidor up i bärigen en rödachtig bränad af **Sielffråsten**, som gaf tillkienna at bärigen höllo Järn.

Gieddeholm en watter och wählbygd **Sätesgård** låg oss i vägen, ty besägo wi thes **Frågård**, hwilken nu åtskilliga blommor utstrade, såsom *Tulipa*, *Crocus*, *Narcissus luteus*, *Hyacinthus botryoides*, *Fumaria bulbosa cava & solida radice*, *Primula*, *Bellis* och *Corona Imperialis*; utom hwilka trågården pryddes med häckar af *Syrén*, *Liguster*, *Berberis*, *Lønn* och *Buxboms* ritningar. Taxi eller Jdrån stodo wähl klippte och Fikon med *Thuja* woro här the raraste. *Pihlar* stodo här i Alléer och nu i bästa blomman, alla woro Hannar, kunde altså intet med sina frön besä landet, ej heller om sommaren med sina ullfulle Fröhus oreka landet där de wäxa, hwilket Hushållare kunna märcka.

TROSA Stad låg in till Sidwiken, at små Fartyg kunde gå up till Broen mitt för torget; utom hwilken förmodn och at han är så ganska liden, intet märckwärdigt här föreföll. Des belägenhet $\frac{1}{2}$ mihl från Landsvägen lærer måst förhindrat thes tilltagande.

Man fick tillfälle at här beskriwa en liten *Gidril*, som man intet märkt hos Utänningarne; *Papilio hexapusalis divaricatis denticulatis nigris albo punctatis*. Han war mycket liten, hade sex riktiga fötter, med wingarna satt han på en besönerlig ställning, lika som den som kallas *Ekleblad*; wingarne woro på bägge sidor sotuge med hwhita fläckar och blekare inunder; lanternorna woro tagguge och taggarne bestodo af swarta hår, emellan hwilka hwhita upfylde caviteterna.

Till **Svalbro** kommo wi ifrån Åby efter 2 mihls resa, 2 2 i något

i något mer backug väg, der vi måste vänta och frysa hela natten, i brist af hästar, färg och nattläger.

Maji 17.

Om morgonen Kl. 8, så snart vi fingo hästar, begofvo vi oss på resan, lämnandes på vänstra handen den vackra Svalæ-Hammar, och kommo efter 2 och en fierndels miil til Nykiöping under ett stadigt regn.

NYKIÖPING är en tåck Stad med snygge hus, breda gator, uphögd plan, frikt luft och åtskilliga Steen-huus. Vi besågom thet förfalne Stottets rüder a eiter wallar, murar, samt Erichs och Waldemars fasto-kamrar; thetta hade nu förvandlat sig uti Residence, Cancellie, Kånterier, Magazin.

Island murarna, efter the förbrände husen i Staden, war en af Hollensk Klinker hvilken stod het strift och fast, fast under öpen luft alt ifrån sidsia Kriget, mer än 20 åhr. Klinken super intet til sig så mycket watten som vårt tegel; ty han är mindre och bättre genombränd, han är hvitt in uti, då vårt tegel är rödt och Jernhaltigt.

Broen, hvilken låg öfwer den ån, som går mitt i genom Staden, war af sprängd gråsten, stark och konstigt upbyggd.

Floden med sina många jämne, dock drifwande, fall, längs åt hela Staden, dref qvarnar, Pappers-Bruf, Wals-wärck, måsingträs hytta.

När solen sin på imban, som steg up af forsen mid qvarnarna, repræsenteras stadigt öfwer honom en artig regnboga.

Qvarnarna woro försedda med Kiensta stenar, af hvilka en enda innehade 10 par. I en qvarn stod en Bild af S. Annas skapnad och namn, hvilken at röra gemene

gemene man hölt före wara saktigt, berättandes the oslyckor, som händt qvarnen, då denna S. Anna tillförna blifwit rubbad och förtörnad. Nykiöpings miilet, som har namn för thet bästa i riket, må fuller något til skrifwas dese gode qvarnar och qvarnstenar, dock är til ett godt miil ett godt Korn långt mera nödigt; man wet at i Sörman-Land wäyer thet bästa hwete.

Saffians-Fabriken och huru des Skinn präparades och tillagades, förr än de kunde winna credit hos en hel nation, lät Christ. Jekorn oss se, hvilken thetta anlagt utan förskott af publico; honom bröde de Pappers-Bruket, genom hwilket han förhindrades at anläggga Stamp. Här såg man huru såg-spån af Säg-qvarnen gjordes nptige til skinnen, såsom ett absorbens, at the med them lättare handtera, hålla och torcka.

Måsing-Bruket besågom wi också, huru måsinggen gids och huru träden drogs; jag kunde intet förtä, hwaras thet kommer, at Giut-stenar stola förskrifwas utifrån, och de ej säs så goda i Sverige, der de endast dock bestå af mica, quartz och spar. Nihilum album samlas här intet, som det dock kunde til stor quantitet, ty utom en gammal jerugryta fordrar thet intet förslag. Thet kunde samlas för Apothekarne och åstwen utfliskas, då det kan säljas hela skalpundet för en daler och wåhl inunder. I Apothequen kostar hwart lod häras en stufwer.

Stärckelse Fabriken af Jälsklåren Ziwert anlagd besågom wi åstwen, der oss wistes prof af åtskilligt list Berliner-blått, utan safflor förfärdigat.

Pappers-Bruket med des Klutar och Lumpor, latskiartil och lump-watten, Lim-watten, Former, walckar, prästar och planer, hamrar besågom wi mot astone.

Bönestads Antiquiteter, Högar och stenar, om hvilka Sundler i sin Diss. de Nycopis pag. 150 och af ho-

nom Tuneld Geograph. 62 berättar, sade och bemelte Ziwert wata af intet wårde.

Squatran (Ledum) berömdes såsom ett förträffligt feligt medel emot råggelids.

Stäcka, som här i Södermanland växer öfverflödigt, skadar hästarna mer än på något annat ställe, om hvilken Probstén Pihl berättade. Det hon intet skadar hästar särskilt utan endast torr; kan och wata at hästarna weta bättre genom lukt och smak at sty henne, då hon är grön och rå, än när hon är torr.

Maji 18.

Vi lämnade thet tåfa Nykiöping; vägen war jämn, Åkerfältet på ömse sidor, Solen stien warmt och Lärkorna tillade i lusten. Winter-rågen stod något tunn, bäst på högderna, men i Dälternabett utödd.

Utteplatzer en hel hop lågo brede wid landsvägen, på wänstra handen, strax förr än man kom intet för Bærckners Gård Bärge Låbad.

Ormar äro hwarcken i Sverige eller utom Lands på något ställe tillräckeligen beskrefne, thesforre at illustrera historiam naturalem Patriæ gifre wi på them beskrefningar. Här funno wi en Coluber som således noterades; kroppen grå, med ovate flåll, som woro på ryggen smalare, med uphögd linea, til färgen lifa, utom så på spizen svartochtiga; hwar af ryggen blef något fläckug. Andra sidan täcktes med flåll, så breda som imogen eller halftwa kroppen, dese woro swarta, wid sidorna linsfärg, fram at hufvudet än mer linsfärg. Hufvudet swart med åtskilliga suturer. Kiälarne med swarta tvåra linier. Näsbörarna små. Kring öronen fullrig, utstående, swart med stor hvit fläck. Tanderna i två rader på hwarthetsa sidan af lifa storlek. Tungan

af

af två swarta trådar. Denne gifre inga skadeliga bett och är af Snoksläktet.

Efter I $\frac{1}{2}$ mihls resa bytte wi hästar i Gæders Ståstgäwaregård. Här lågo Endplog, Wält och Sladd. Sladden består af niocken tiocka bräder satte på kant parallela och ihopfäste med några tvårpinnar helt fast, hwar med åkren slutas efter Wälten, på thet lerkororne må än bättre sönderstöras. Jag beskrefwer under tiden the förachteligaste, gemenaste och allmänaste hus och åkerredskap, intet för mine Landsmäns skuld, utan mer för Utånningsarnas. Thet kommer dock til nytta uti Oeconomia privata.

Sedan wi rest I $\frac{1}{4}$ mihl til Vreta, en lifa god och jämn wäg, fingo wi en hel annor jordmon.

Kåhlmårdén en tiock Skog af Tall, Gran, Stenar, Högder, Berg och Bråstupar, ibland hvilka Stur-Kärns Brincken war ej then sämsta. Alltså des wid vägen lågo Stenar öfverstruckne med en blodröd färg, som gnuggad gifro en hög gul färg och luktade som Fiolblommor. Kallas thesforre thenna sten Viol-sten, fast än stenen sielf gifwer ingen lukt, utan endast en fin mosa, (Byssus) som honora färgar. Denna Byssus består intet af trådar, såsom Utånningsarnas, utan endast af ett fint mihl.

Efter I $\frac{1}{4}$ mihl ankommo wi til Krokeks Ståstgäwaregård, där Kyrkian war bygd på sielfwa rundera af Svintuna Kloster.

Må-Bär växte här mynnog, lifa röde winbär, från hvilka the stilijs med sine uprätte klasar, bredare stiplar och mer spetsige blad på bägge sidor med små korta hår, som i spizen föra en körtel, bestroddes.

Här wid Krokek sågs en liten Stjäril til Skapnad och storlek med Argo, men utan fläckar, ofwan på wingarna hög blå.

Cochlea testa utrinque convexa subtus perforata, spira acuta, apertura ovata transversali sans ymnost i sielfwa radera af Klofret. Thenna är intet allmän i Sverige, men rar utom lands och lätt at skilja i från andra medelst thet hennes skål är hvass på kanten, och intet rundat som alla andra Snäckskål äro.

Cerambyx nebulosus, antennis corpore longioribus, thoracis punctis quaternis luteis: ett insect som Petiver sått ifrån Ryssland, och låtit afrita som en raritet, sans här på Kolmården. Han war en tvåfinger lång och jerngrå; hans wingskal woro trobbuge, klädd med grå hår, emellan hwilka hår små swarta glänsande punctar, bel tätt strödde, framlyste och en mörkacktig färg gick nästan tvärt öfwer wingskalen. Brösket war äfwen sådant, och hade en spiz på hwarthera sidan samt 4 gubla fläckar öfwan på. Hufvudet äfwen jerngrått. Ögonen woro såsom chagrin och en ögonlik fläck bak om hornen. Hornen woro fem gånger längre än hela kroppen, bestående af otta delar, hwarthera nederst grå, men mot spizen svart och tiockare; ju närmare hufvudet ju kortare. Baken och Föttern grå. Fotbladen bestodo af fyra leder, the två förste såsom halfmånar, then 3die tvärlöfd, som en Getsfot, svart, fodrad med hwhita hår, och then 4de aflång med skarpa klor. Wingarne mörkacktiga dock klara med sotuga ådror. Creaturet war ianseende til thes storlekt ganska starkt.

Här mid Gåstgiffwaregården Krokek war skilnaden emellan Södermanland och Öster-Giöthland.

ÖSTERGIÖTLAND.

Ifrån Krokek hade wi til Åby $1\frac{1}{2}$ mil till af lika situation och backar, bland hwilka Glasö-backen uppföre

uppföre och Rot-brincken nedföre woro the märckwärdigaste.

Kålsmården lyctades strax förr än man kom fram til Åby Gåstgiffwaregård. Märckwärdigt war, at Kålsmården, som bestod af delige berg, här slutades på sidorna med sand utan sten, då hela landet nedanför bestod af lera. Men icke hafwens egen effekt? På yttersta kanten af Kålsmården fick man se Öster-Giöthlands egna situation af stora och wida Åkerfält, Byar, Bågar med hafswiken och Norkiöping.

$\frac{1}{2}$ mil ifrån Åby kommo wi om aftenen til Norkiöping.

Maji 19.

NORKIÖPING blefwo wi qware uti denne dagen öfwer, dels at besöke Staden och Manufacturerna, dels at undraka Soldaterna, som kommo tågandes och säkert skulle giöra oss förtustiga af stus.

Säckbruket af Nådman Lindster och Interessenterna upbyggt besågom wi först, sielfwa huset bestod af 8 Wåningar med windarne. Här kokades det rå grofwa pulveriserda Säckret med wain, upspåddes med kallwain, blandades med ox-blod eller äggehwhita, skummades, slogs i formor, som woro til klappnad af en omwänd conus med genombårad spiz; här utur ran en Syrup neder uti en underslående flaska, thetta itererades och en hwit, wät, Frank lera, såsom en deg, blef täckläck öfwer Säckret i these Formor. Thet är underligt at ingen Lera sunnits hos oss, som kan tjena til sådant bruk, utan at hämtas utifrån. Thenna lera tycktes intet annat giöra, då hon täckte Säckret, än allenast bewara thet för hastig torka och förr än watnet wäl är afrennit; ty om lera tages bort, så allenast

spissen af sockerroppen ännu är wät, blifwer han mer mera hwit. Gummet, som togs af the kokande kja klar och liden, som runnit utur Formerna, gjordes til Syrup. Kalkwatten, som hade uti sig Kalk-salt är så Fadesigt för menniskians kropp, som det är nyttigt wid Säckres raffinering.

Måfings-Bruket besökte wi thernäst, men som thet intet war i gång, lämnade wi thet snart.

Blådes-Manufacturen wiste of Commisarien Urtlander; wi sagom Ullen spinnas, wätwas til Klåde, Kardas med Kardor (diplacus). Wi sågnade of här wid at Swenske Män fingo gå i Swenska kläder, och så många torftige födas af sina händers wärck. Wi förtrötom at Kardor eller Tistel-huswuden skulle ifrån andra länder hämtas, som doch så lätt wära uti våra råpport, at thet the en gång inkomma, sedermera så sig sielwe. Wi wetom wäl, at these cultiverade blifwa milbare och milfare, alltså of mindre tienstige än the wilddt wärande, men rådd häremot woro, at så dem i hård, doch fet, jordmånn på ett öppet och för hård blåst utstält rum. Blått färgades med Skåla-gräs, (Serratula), som kostar 5 a 6 Dal. L., fast hon wäxer wid kring Upsala, Stockholm, ÖsterGöthland, Döland och Skåne. Gult färgas med Wädd (Luteola), som tröptes äftwen så utifrån, fast hon kring Lund wäxer på alla Wallar, som ett ogräs; tyckes alltså der böra cultiveras, hwaräst hon lättast fortkommer. Swart färgades med vittriol och Mischibars-ris, hwilket senare brukas i stället för Utländska Smack (Sumach eller Rhus).

Tobaks-Spinneriet besökte wi estermiddagen, thet wi sagom många små Barn förtiena sig födan: en dehl woro Busmakare, ihopläggandes smala tobakseremisor, de thet insupit ett tobaks-sås, hwars composition war

war här ett arcanum; andre bredde ut bladen; andre woro Puppen-makare, wridandes bladen omkring busarna til några quarters längd; Andra togo sielkorne ur bladen; andra spinno, läggandes bladen omkring Puppen-makornes stycken, spinnandes Tobaken til skapnad af ett tog; andra gjorde rullar; andra prässade; Andra karswade tobak til Kardus. Wid Tobaks-Prägen war märckwärdigt at se styrkan af en Snäcke-struf.

Floden, som gick twär igenom Staden. slånade sig så innom Staden som utom i krol, som en hästsko, öfwer henne lågo fyra Broar in uti sielwa Staden och några Fartug. Lapsket war anlagt in uti Staden. I Floden sans Sutare, Neijon-ögon, Wimbor, Idar och sällan Stör. I henne fiskades helt lätt och artigt med små Båtar och twenne Karlar, af hwilka en satt för åhrorna, then andra stod jemte styret med en lång Håf, som war twär at botnen, hwilken, då han ofta drogs up, sågnade med Fisk. I a i somlige Båtar stod en enda Karl med häfwen, och ingen wid åhran, utan gick båten med Strömmen, til thes Karlen lämnade Häfwen, och rodde tillbaka at förnya sitt arbete. I denna floden jämte Måfings-Bruket sag man några Holmar i starkaste forsen, thit ingen komma kunde, på them stodo några Pibltrån, i hwilka woro bygde Måsten lika Skate-eller Kråke-bod. Foglarna sådes se ut som Kråkor, men mindre, med röda näsror och söter, och nästan Kråke-likt låte, the woro borre hela dagen at föda sig, men om nätterna hemma. Folket kände them intet til namnet, ty the hade först hifkommit för 4 a 5 åhr sedan, och nu förökt sig; aldrig kunde någon eftertancke finna säkrare rum uti en öpen Stad, än these Foglar här utwalde, häst de äro Aves migratoriae, och alltså endast här bo om Sommaren. Bergmåstaren Stockenström loswade sig skola skuta en och den

ställa til Wetenskap Accademien, at Foglen der af og måtte undersökas (lofwen hölls och besants Foglen wara en Rucka. (Se den 3, och 5 Junii.)

Trädgårdarna stodo fulla af Tobaks-Plantor och Fritillaria, Auricula samt Portulaca, som blomstrade, ibland hwilka then sidsa hade en fyr-blusd stift.

Staden war stor, Hufen wackra, med breda Gator, tre Kyrkor, fyra Borg, många Trädgårdar och två Borgmästare. Ratten förhindrade of at bese flera Fabriquer och märckwürdigheter i denna stora och ide-ka Stad.

Maji 20.

Om morgonen reste wi ifrån Norkiöping i mulet wäder, men Solen klarnade up kl. 8 med en ganska het dag, som plågade of på wägarna med mycket damp.

Wägarna woro här i Oster-Giöthland stidna, på bägge sidor planterade med Pihlar, som kommo fort i sidsamt jordmohn, ty borde i thet stället, thet torr marck woro, Sälz planteras, som äfwen är en Salix och har samma wäxt. Wi märkte hela dagen på these Pihlar, at alla woro Hannar och inga Honor, hwaraf kommer at ingen Frucht wäxer på träen, som orenar wägarna med sina Bl-like Julis. Woro här myckenhet af Biffulle the säkert först på wären hafwa med these blomster ett behageligt arbete. Denna Pihlen war wid lederna bräckelig, så at när man böjde på thes quistar, som elst woro bleka och sega, sprungo the af wid åhrs-delningarna. Bladen woro Lancett-like, spitsige, sågade, slätte, ofwan glänande, in under med tunna hår beströdde. Blommorna hade zire strängar och knappar med en guhl Honung-skörtel samt blekt och något hårigt blom-foder.

Pa

På några ställen, doch fallan, sants ibland Pihlen ett annat slag af Salix, som kallas Jolster (Salix floribus tetrandris) hon war mindre, bladen mer ägg-like, mer glänande, finare sågade, mer slätte, intet hårige; quistarna röda och ingalunda bräckelige; af denna stod både han och hon. På en af dese sants Rosa Salicina nyf utwuxen, af hwilken man klart se kunde, det Rajus orätt hållit före, at these rosor af matkar förorsakas; det war ögonfientligt, at denna blomma war intet annat än en plenitudo eller fylld blomma, der blomhöfsten i hantblommorna utwuxit til en ofantelig storlek, sedan ståndarne eller stamina blifwit utslutne, hwaras och dese blad woro nedan til ihopböjde.

På wägen mötte of en stor hop Soldater från Jönkiöpings Låhn, som tågade åt Stockholm, där at gå på Galejerna.

Wi lämnade på wänstra handen De la Gardiernas Löstad, belägit på en hög backa och på högra handen Gran-Siden.

Granerna stodo nu i full blomma och gafs ett starkt damp ifrån sig i starkaste hettan, så snart träden rördes; deros oändelig många hantblomster, som förut warit Smultron like och liffärgade, woro nu bleka och utlekte; Hon-blomstren woro så, högröde, lutande med tilbaktas böjde hättige skäll, at the liksom med flebar måtte uptaga hantmidlet och thet leda til the röde lancett-like pistiller eller spiror.

Larva af en Cimex stor som en Wagglus men tioc-lare, trinnare, hel och hållen mörck, utom de swarte baon och fyra rader af swarta små punctar längs åt stälde, sants på Granerne.

Kimstad Korkia lämnades på wänstra handen, på hwaras takås woro i Bläck twenne Rottare uthuggne emot hwarandra ridandes.

Or-drifwer mötte of nu som tillförne, drifwandes åt

åt Stockholms Slåhare-huus i ansenlig myckenhet.

Sträng Norkjöping hade wi stora äker-fält, små En-buffar, ingen skog, några löstrån, söga stenar.

Äkar woro här omkring nog många men illa handterade och medfarna; the tiotie grenar woro afhugne en twärhand ifrån stammen, men allt försändt; små qwisfar sprungit ut omkring the afhugne grenar; en alt för liten krona och ej tillräckelig för så långt träd, war lämnad öfverst i toppen; här af woro många Äkar aldeles utgångne och torkade.

Blomstren woro nu här i Difen *Hortonia* och *Ranunculus capillaceo folio*; i Rårren *Caltha*; i Ångarna *Primula lutea*; wid Buskarne *Anemone nemorosa*; wid Tuswarne *Juncus capitulis psyllii*.

Efter 1 $\frac{1}{4}$ mihl kommo wi til Brinks Ståstgifswaregård.

Wid Råren låg landswägen lik som twärt öfwer sidan, och in wid vägen på en liten Holma låg Norsholms Sätersgård nått och wähl bygd. Här sågo wi Åkrarne små gubla Foglar (*Motacillae flavae*) och i Skogen *Montifringilla calcaribus alaudæ*.

Efter 1 $\frac{1}{4}$ mihl kommo wi til Kumla Ståstgifswaregård.

Kalckbrötter här wid Kumla bestod af en Kalcksten, som war helt hwit, tät, storgrynig eller ock slinlil med helt fina partielar; Han wans med sprängning utur berget, som war spruckit i åtskilliga rännor och desse rännor ofta hopwupne med balkar, tre twärfinger högre än sielfwa bärget. Några Kalckstenar såges strödde på fältet af eiden glaserade til ett grönbliitt glas.

Saxifraga tridactylites tectorum stod här i full blomma, i hwilken man märkte huru stamina, två och två i sänder, lutade tillsammans med sina knappat

mit öfwer pistillerna, och gnuggade af hwarandra midhlet, sedermera sparrade ifrån hwar andra, då åter två andra framkommo på lika sätt; ett oförlitnelligt experiment wid braternas bilåger, som tillförna aldrig varit bekant. Hela thenna örten war beströdd med korta hwita hår, på hwilkas spits en röd körtel utslade en seg wätska, som gjorde örten klebbig.

På Berg-Kullarne stod *Potentilla quinta* i full blomma, och *Polytrichum calyptra striata* sursumve pilosa stod med sine capsulis sessilibus, subglobosis, rectisque calyptra hispida, arcta, acuminata, totam capsulam involvente.

Festuca panicula secunda coarctata aristata, culmo quadrangulati nudiusculo, foliis setaceis: ett Gräs, som almänt växer hos oss på våra skarpne bergskullar, och som brytt de måste Botanister, finga wi här se i sin bästa wäxt; Körtterne woro härlike, svartachtige, långa, wärrachtige; Bladen wid roten ihopsamlades som en borsta, långa som en twärfinger, tiotie så som en borst, nästan runda, litet ihopsammade, då man drog fingrarna nedför woro the skarpe, men ej updrö. Strådet war quarters långt. Hwonen (panicula) war ihopdragen, smal, rödachtig, åt en sida bögd. Små åren lancett lika med blomhållster utan agn, spitsigt, förändes fram fyra blommor med agn.

En Höl finge wi här beskrifwa, han war lik en Giöl, men något större, hade smala och långa stöter, swarta flor och liten näs; öfwan på hufwudet, ryggen, stertan, wingarna, jerngrå; in under öfwer alt hwit med grå tvåra wågor, som på bröstet hade en liten knapt solnig brun fläck wid spisen af hwar skädder; stertpenarna jerngrå med sex mörka twärstreck; täckskäddarna under stertan woro snöhwita.

Mordella fusca opaca, elytris punctatis ett litet insect.

insect, som åter up de små dröter om Wårtiden, fans här utnågt. Des kropp war svart, wingskalet nästan med osynlige punctar; Ben, Fötter samt nedra dehlen af Hornen woro gulbruna; Hornen bestodo af 10 leder; Baklåren tiotå och starka, med hvilka hon hoppade som en Lappa, hwars storlek hon öfver.

Slatorna hade bygt allestäds wid Byarna sina konstiga nästen med dubbla ingångar i huset. Underlig Fogel, som flyr skogen och utfätter sig för dagelig fara ibland menniskjorna.

En Konungens Jacht-Parck war wid vägen $\frac{1}{2}$ mihl för än wi kommo fram til Linkiöping, dit wi hade ifrån Kumbla $1 \frac{1}{2}$ mihl.

LINKIÖPING Stad war intet fördeles stor, ej synnerliga stora hus, utan synerlig situation med osämna Gator. Kyrkian war en ibland the störste i Sverige. Här war Landshöfdinge och Biskops-Eäte, Gymnasium och Schola. På Torget lågo några stora flate stenar, som sådes, på the rum, ther Konung Carl IX lät aflifwa Riks-Råderna.

Lands-Höfdingen berättade, at i Skären skulle finnas ett sålsamt Träd, det jag efter hans beskrifning höllt förre wara Id eller Taxus.

Wi uppehölle oss icke länge i Linkiöping. Wan för Staden reste wi genom Malsmen, en Skog til den Jacht-Parcken, wi hade på andra sidan om Staden.

Uterfåller woro här och ther besäddes med Arter. Ranunculus foliis submersis capillaceis och Oxalis stöte tillsammans sina blommor mot natten.

Efter 1 mihls resa från Linkiöping kommo wi til Banckeborg. Afstonden kom på och resan skyndades.

Efter $1 \frac{1}{2}$ mihl anlände wi til Mölby, sedan Solen med sin afströdnad nedgått. Denna Mölby Skärgårdsregård är therigenom märckwärdig, at Landvägarne

wägarne från Ekeshö, Skenninge, Vadstena och Linkiöping här stöta tillsammans på ett ställe. Wore här en Tracteur efter belägenheten, hwarest så många resande måste fram, och i anseende ther til så mycken förtäring sker, skulle detta Skärgårdsregård hafwa hel anor art. Wi hwarken kunde eller wille hwila här om natten, reste alltså och kommo kl. 12 efter $\frac{1}{2}$ mihl til Dahla, och om morgonen kl. 4 efter $1 \frac{1}{2}$ mihl til Hester, hwarest wi trötta af nattwärandet hwilade 3 timmar.

Maji 21.

När wi kommit $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Hester, fingo wi på högra handen Riksmärcket emellan Öster-Giötländ och Smoland uthuggit uti en stor Sten.

SMÅLAND.

Höhlvägen begyntes straxt, som bestod af ganska branta Backar med Sten och Skog uppfölde, och flöth Öster-Giötländ ifrån Smoland, såsom Riksmärken på norra sidan skilde Öster-Giötländ ifrån Södermanland. Then ordinaira Stenarten här på Höhlvägen war öfwer allt röd Fäldspat.

Blomstren här på skogen woro Ranunculus bulbosus, Viola tricolor, Chrysosplenium och Cerastium. Chrysosplenium växte almannt i Skären med särskilte blad (foliis alternis)

Cerastium floribus pentandris hade blomblad, som woro osämt fördelta i tre taggar. Blomståndarne woro merendels 5, undertiden flere. Stifterne 5. Hela växten war luden, och hwart här hade på spizen en körtel, som utslade en seg wätska.

B

Ärre

melen, men Swalorna flöade Insecter högt i luften och gossot tilldrarna, at wi skulle wara fria för regn.

Marken, som i går begynte at blifwa lungfull, war äfwen sådan i dag dock mer sandachtig. Bidiken stod nu helt grön. Äfwen hade nyligen utslagit sina löf. Eken begynte ock at öppna sina knoppar.

Orterna, som allmunt wänte i ångarna kring Ekstid, wore: Millefolium, Alchimilla vulg. Viola martia inodora. Orobus tuberosus, Lachyrus pratensis. Equisetum arvense, Tormentilla, Veronica Pseudo-chamædrys, Pilosella uniflora, Primula lutea, Anemone nemorosa, Hieracium, Pulmonaria gallica, Charophyllum sylvestre, Cerastium, Trifolium pratense album & rubrum, Juncus capillus psyllii, Färggräset, Gnaphalium vulgare, Ulmaria, Laserpitium, Galium album quadrifolium, Leucanthemum, Silene viscaria, Galium luteum, Plantago lanceolata, Anthoxanthum, Quinquefolium minus procumbens.

Viola martia hade wid roten *Stipulas foliaceas*.

Anga tetragono-pyramidalis ett slags *Bugula* stod här och ther wid vägen, hon är skild ifrån den, som utom Lands vägar allmunt i Europa; hela värtan war lång som en finger, med ett språkligt ar, utan grenar; Bladen wid roten wore större, ägglike, rustige (hispidi) men på stielken lågo såsom fjäll efter hwarandra, ofrån fullrige, riddachtige, inunder hålige, wid spitsen krusade; 3 blommar utan blomskaffit sutto ininom hwarat blad af de nedersta, men wid the öfverste sattu allenast en blomma. Fodret war buktigt femdeligt och hårigt. Blomtronans öfversta läpp war mycket kort, trubbig och något tvåklufd.

Alexan, som then lika Trasten fallas af Smålandningarna, stref och mystrade allestädes i Stogen.

Ephemer

Ephemer nigra alis inferioribus albis sågs i dag här och ther wid värtan; den samma sågom wi i går wid Setthella bro, så öfverföddigt, at wi aldrig sedt maken.

På Skuffe-mo stodo några uprättade Stenar lika Runestenar.

Efter 1 $\frac{1}{2}$ mihl kommo wi til Brändmåla, där wänte det råttia Skäffret wildt i myckenhet.

Widlonriset stod wid vägen i full blomma, bösandes sina klafar åt jorden.

En Backa hade wi på vägen, som war ungefärr 1 mihl uppför och lika lång nedför.

Efter 1 $\frac{1}{2}$ mihl kommo wi til Hvitlanda mot afstonden, där wi hussade ifrån H. 12 til H. 2. om natten.

Sirforn stref i Hvitlanda at man för them ej fick öron lind; folket bad os ei göra them illa; ty så skulle the äta up kläderna, ther wi blefwo qware öfwer natten.

Maji. 23.

H. 2 om morgonen wore wi uppe och ute på hästar, na, wi togo af Landsvägen åt öster, at bese Guldgrufwan i Småland, som låg 1 $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Hvitlanda.

Värdet war ganska wacker, allt lyst och lungt. Diablan stod som små wolv öfwer kårren, men kunde ei uploftas och the spåda gräset war daggsfullt. Örrarne luttrade långt borta; Trasterna mystrade i trån och de andra små foglarna quitrade hwar på sitt sätt. Vägen war god och lantmännen jämn. Nätt som wi kommo til Åsboda Kyrka, ran Solen up genom ett smalt moln.

Adel-Fors Kopparbrul reste wi igenom H. 5. Här besågo wi som hastigast Malmarne, Rosterne, Småstugnarne, Sårhårdarne och Wastwården.

Malmen war af 2 slag: then ena en mycket stön

B 3

Koppars

Kopper-Kl. och hårlig Blådmalm, som endast af synen kunde dömmas til rikhalt. Ehen andra malmen war sålsontare i Sverige och war en Koppar-grön (Ochra viridis cupri) uti en Bergart, som bestod af en ren grå Kalc med röda strimor och fläckar; i thenna då han sönderslogs fant man ofta anseflugen och gedigen Koppar. Ofta finnes i denna malin små liffägade Grannater och merendels i the stenar, som höllo gediget.

Wasswärcken woro här widlyftigt och artigt inrättade, om deras nytta eljest svarar thememot.

Råstugnen war just en reverberation efter Dyka sättet.

Småltugnen nyssigen upbyggd, owanlig i Sverige, med hvad väpnad gifwer tiden. Slaggen och Godset smältes tillsammans i hårdan, då Godset af sig sjelf skulle gå til bönen och Slaggen flyta öfwan; arbetarne alltså slipa thet widdosamma afdragandet.

Entråden stodo fring Bruket, såsom Ellipte Cypresser eller Cupressus meta in fastigium convoluta; den man merendels ser sådan fring Masugnar, Tegelbruk och andra dyllika rölande Wärfstäder; det skulle blifwa ett mycket märckwärdigt inventum för Trågårdsmästare, om någon kunde uplåta rätta orsaken till desse Entrådens förvandling: ty skulle Trågårdsmästare endast med rölande kunna frambringa sådana Entrån, skulle Cypresser tråden hos them mista sitt värde.

Bruks-Folket och the fringboende wid Ädel-fors woro mycket misnöjde, talandes om alla inrättningar na med föracht, wedervilja och spädde olyckelig utgång.

Landmannen beklagade, at orten war alt för tätt bebodd här i Ålsheda socken, men wi kunno betyga, at alt ifrån Stockholm hit intill hafwa wi intet sedt någon jord, som mer kunde givas fruchtbar än thenna; ty

här

här war emellan högderna thet hårligaste sålt man kunde åstada utan sten eller grus; sielfwa jorden war en mo, dock fast och myllig, til hwilken fordrades all-nast gjödel som skulle alstra mer svartmjylla i fältet; men åstulige färre som här omkring säges fulla med dy, otienlige til alt annat, emedan wänet intet kunde afslappas, kunde blifwa åfwen så tillräckelige dyng-fläckar.

Skifrig Sten begynte ses på högderna som fördelte sig såsom en stifersten, dock grofware; något liknande Ståls-Sten, som merendels är et tecken til en närgränsande malm.

Guld-Grufwan kommo wi till kl. 6. Proberaren Colling banledde oss til alla skärpningarna, them wi sågom med största iswer wara fortsatte, och åter andra skärpningar aldeles lämnade. Strefket gick ad Angulum acutum nedföre in åt Berget. Gedigna guldet hölt sig uti en blek Kies. Ordinaira Bergarten war mörkgrå med några rödachtige Strimor. Berget war ingenstädes brant, utan sacht kullrigt och skärpningarna woro på sidan emot thet öfwersta af berget ansette. Ett annat Berg, flit ifrån then ordinaira Guldgrufwan med en stor mosa af oändeligt diup, hade och framgittigt sichtbart Guld. Så många anledningar af gediget Guld, på så många ställen och så långt ifrån hwarandre goswo tydeligare riklänna then stora stätt här ligger fördold, än som de utmärkte thet rikaste rum af mycket Guld.

En Zuggorm låg på wägen wid åter resan, han war stor och grå, hans rygg war lil som med ett mörkt taggeband, emellan hwilka taggar en blå fläck sågs längs åt kroppen, hufvudet skildes ifrån den mörka ryggen medelst en blå angulus acutus, hwars fibra superior war i kanten med hwita fläckar besatt. I munnen, på hwartera sidan, fram mot spissen, och i öfra kläken

B 4

war

var en stor tand, som kunde både indragas och utspånas som en Ratt-Rlo, hvilken gaf tillkänna, at thenna ormen war af thet släktet, som gjorde skadeliga, ja ofta dödeliga sär.

En Runesten stod mitt på vägen $\frac{1}{2}$ mihl före än man kom tillbakars till Hvitlanda, men war så aldeles öfverdragen af Lichene crustaceo & leproso, at han omögligen läsas kunde, thet man ej hast en hel dags tid honom at rengöra; dock lyktes följande bokstäfwer ses:

..... †† R N: P

... R N R: 4 B †: P N R B N †: 4 N P: † P †

Efter $3 \frac{1}{2}$ mihls resa kommo wi stöande af snö i sol-hertan tillbakars wid midnatts tiden till Hvitlanda.

En Runsten låg på Ryrlis-gården så medfaren, at man ej ett ord på honom läsa kunde. En annan Runsten satt wid södra Ryrlisodören på hvilken följande bokstäfwer sågos:

11 † * R 1 1 † * 1 1 1 † * † P 1 1 4 P † B R † † N R †

† * † † R 1 1 † † 1 1 . .

Hvitlandas många ruiner efter murar, Håkare, gator &c. sågas wara efter *Wetala* stora Stad iaf många tiders tider så förändrad til en liten By.

En jord-are som war mörk til färgen, men sådes blifwa blå när thet regnade, såg brede wid vägen på Brantullen, i Korsberga Sochn, $\frac{1}{2}$ mihl för än man kom fram til Stäckatorp: i henne sågo swarta knättrige Stenar bestående af Mica.

Stefan

Stefan gick fort hela natten ifrån Hvitlanda til Stäckatorp $1 \frac{1}{2}$ til Röberås $1 \frac{1}{2}$ mihl; på thenna vägen hade wi Veshulta Backar $\frac{1}{2}$ mihl up- och nedföre. Til Veshult 1 mihl. Til Vihreda $1 \frac{1}{2}$ mihl. Här begynte wi se the sköna Bol-flogar. Til Wexiö $1 \frac{1}{2}$ mihl, dit wi anlände om morgonen Kl. 8.

Maji 24.

WEXIÖ Stad låg nästan mitt in i landet, war tämlig tät bebyggd, byggd med Trähus, anlagd med rått och klusa Gator, som nyligen woro med Träd besatte; ei synnerlig stor, här war Landshöfdinge-Säte och Cancellie, Biskops-säte och Consistorium, Gymnasium och Schola, inga manufacturer utom Tobaks-Spinnerie. Thet sköna Tempel af S. Sigfrid upbyggd, stod nu ett bedröfweligt spetackel, sedan thet af elden för ett år sedan, då Åstan lände thes höga Torn, blef aldeles öfverrumplad. Wi besågo S. Sigfrids kläder, hans Kur-låpor och mössor (mitellas) kysde up at spitsen såsom en cardinals mössa. Wid Östre-gård sågs S. Sigfrids källa i hvilken then helige Sigfrid skolat döpt. Ei långt härifrån lågo några store Stenar, uti en af them woro 7 hähl inbårade, i hvilka lusen skolat stått under döpsen.

Maji 25.

Apothekes här i Wexiö, thet Apokaren Falk inrättat, war i thet stånd, at thet fring hela riket har så fina lifar.

Scholen besågo wi Kl. 9. hwaräst wi uti Gymnasio räknade wid pås 80 personer, och i Trivials Scholen sådes wara wid pås 150 lärjungar.

B 5

Sol-

Sol-Berget, som låg norr om Staden, hade på ättilliga ställen i sig en Bränad och visste fram på ett ställe en Ries, som bågge gifvo anledning till järn. Nu fodo på bärget i blomma Hågg, Slån, Björn-bär, Lellicovalle, Turritis major, Saxifraga alba. Orobus tuberosus, Paris och Kattfötter. På östra sidan af bärget var en Yttestupa Dödsprång kallad.

Höfs-lund låg ännu mer i norr, af Bål, Ek, Björk och andra löstrån mycket angenäm.

*Dermestes testaceus pilosus, elytris striatis re-
tis præmorsodentatis* fans i myckenhet i Timbers-
stäckarna. Zoologi hafva länge sökt til at få weta
hwad thet wore för ett insect, som glöde mass-målet
emellan barken och trädet på timber och gårdes-gårdar,
samt utflåd i trädet ilfsom karakterer; här hade wi
tillfälle se at thet war den nämnda.

Curculio subfuscus, elytris fasciis duabus testaceis
fans och i Höfs-lund; thetta insect håller sig fastare wid
fingret än något annat, hwilket wi märkte komma thet
af, at wid spizen af thes benpipa har detta insect en
fast flo, utom the två ordinare på hwat fot.

Maji 26.

Assessor Joh. Rothman provincial-Medicus och
Lector Physices, en man af mycken erudition och
förfarenhet, wissade oss en sällsam swamp eller *Phallus vol-
vatus, pilei apice clauso*, funnen omkring Wexiö,
så sällsynt i hela Europa, at så Botanici honom någon
sin sedt; ty bad jag honom öfversända samma Swamp
til Wittenbergs Akademien, hwilket ock skedde. Se
Wittenbergs Academiens handl. 1742. p. 19.
L. J. F. L.

Ännu låmnade wi Wexiö, hwarjemte wi sågo
Stett-

Stengårsgårdar wara nyligen anlagde, men så; ty
nationen war wid them owan; Skogarna war man
ej rädd om och mödan war större at bygga af Sten.

Safwa bars hem ifrån skogen af Poikar, som mötte
oss. Safwa är så allmän i Sverige, at hwart Barn
thet ätit, men är ock utom Lands här emot så sällsynt,
som här allmän; ty så wi henne forteligen befriska:
wid thetta tiden så Falden utslagit sina åhrs-skott eller
Fallstruntar til $\frac{1}{2}$ a 1 fingers längd, är råttat tiden at
safwa. Barken lössas rundt omkring wid lederna, dras
ges af sedermera som ett skinn ifrån bollen, som denna
tiden lätt låter gåra sig: när thetta leden (internu-
dium) blifwit bar, är hwita trädets superficies ihelt
pulpeuse, sött och til consistence af ett gelee;
thenna pulpa afdrages ifrån stammen med en knif eller
Citter-tråd i. e. måfing tråd eller sin ståltråd. Thenna
na, så afdragna safwa, ihopläggas eller wettas tillsam-
mans, ätes för smaken skul rå, sårst och opræparerad: Na-
ger hon längre blifwer hon seg, kåd-full och osmakelig. Trä-
det, af hwilken safwan tagen är, föres hem om wintern och
brännes up på spisen, men tages Safwan af the wäxande
och på rot stående träden salna the alltid och förtorckas of-
wan för thet ställe, som är asbarkat. I denna safwa ligger
en veritable balsam eller resina med watr uplöst, tienar
alltså safwan, utom thet hon för lust skul ätes af Gåsar
och Ynglingar, såsom et medicine mot uislag, matlar,
Andrappa, Lungfor och Skörblugg: ty hon drifwer
mycket urin utan at sielf wara skarp, och graverar min-
dre magen än någon annan balsam, utan at laxera.

I $\frac{1}{2}$ mihl hade wi til Åhreda.

Nat-skattor (*Hirundines caprimulgi*) flugo för
oss här och thet på wägen, sedan Solen war nedgången
och natten mörk.

2 mihl

2 mihl hade wi fram till Lenhofda, hwaräst wi blefwo öfwer natten.

Maji 27.

Tordön, regn och blifit nödgade os at blifwa qwar i Lenhofda till kl. 3. efter middagen.

Vintren emellan 1740 och 1741, eller den sist förledne, war ej så stark eller långsam som emellan 1739 och 1740, gjorde dock wäl 3 gånger större skada, besynnerligen här i Kronobergs Län öfwer allt, der wintren war mer skadelig än i Upland: ty ei allenast Uplor och Våron utan och Mommön samt Rådesbår, ja sielfwa Wimbärstråden blefwo förderwade, hwartil öfsehbart Sunden, som kom strax för Michaëlis tid och medan Stråden ännu hade sina gröna löf, och alltså uti sig sin fulla sakt, mycket contribuerade.

Widskeppelser, som gierna hänga wid then ensaldiga hopen och lättast underhållas i aflägsne Provincier, woro oss många qwar här på orten efter Påfwe-dömmet och Hedenhös. Från thet senare hafwer Folket qwar then widskeppelsen, at när Creaturen dd bort för the ena, då grafwa ned et As uti sin Grannes Åter eller Dyrghög, at olyckan må transporteras ifrån hans Hiord til hans Grannes. Ifrån Påfwe-dömmet hafwa the qwar ett sätt at curera Febres Ephemeræ: när någon får rykning, therpå hetta, blifwer lifsom förderlagen i Kroppen, blöder näseblod eller hostar blod, som att påstå ett par dagar, tror Semene-Man at then blifwit Gasta-kryst och curera honom med, bortläsande, sålunda:

Wår Herre Chrest och Santa Peer
De ginge seg den wæjen fram
Så möeter dem en döer man

Då

Då så wår Herre å Santa Peer
Te den döa Mannen *Ja här?*
Hwar ska du gå? *Swär skadugå?*
Den döa Mannen sa *der på!*
Ja ska gå te N. N. (Jonas &c.)
Hwa ska du där?

Sa wår Herre å Santa Peer.
Ja ska krysta honom så hierta-bloet ska rotas;
När där ska ja förwæira dei *å mota*
Ja ska lägga de ~~de~~ unde stak och stojn
så at du ska giöra ingen man mojin,

Sårgegräs, som wåra sielfwa i Landet, brukas här mycket af Allmogen. E. G.

Swartfärg, en jord fins här i Lenhofda Sochn roid Sigelstorp på skogen $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Rytlian. En dolit jord sadet finnas wid Hørshult i Wrestad Sochn och skulle wara en Dy, som gaf mörckare färg än någon annan Swärta. En annor sade, at the färga sitt wallmar swart med en jord, som fins i Boderups Församling.

Röde färgas här i Sochnen med Byttelet, hwilken the köpa af Wäst-Giötharna, och ser ut som en mörck, sichtig lera med många röda fläckar isprängd; när thenna skal brukas, kokas hon med wain och litet urine.

Guhlt färgas på årskilligt sätt: somliga koka *Bislt* löf tillsammans med garnet. Andra bruka *Tak-mossa*. Thenna *Tak-mossa* är en Lichen orbiculis peltatis, guhlt til färgen och wåper merendels på Spånlagde Rytliotat. Mossan kokas med wain och Alun och utan Alun; på bägge sätten gifwer det en guhlt färg och såmellig hög, dock med Alun blefare. Andra färga sitt garn guhlt med Barken af *Åfwen-Bol* (Carpinus) som stötes och kokas med wain, dock blifwer denna färg ej så hög som med *Wall-Bisels* Bark.

Grönt

Grönt färgas här nedre med Törste-Bår (frangu-læ), när Garnet först blifwit gult kokat med Björke-lös och torokat, kokas det ännu med these bårn, som gifwa en grön färg.

Brunt färgas med Sten-mossa, hvilken mossa kokas med watten, silas sedermera ifrån mossan, förän garnet ilägges, annars blifwer thet fläckigt af mossan. Sot kokat med spisbål gifwer ock en brun färg, dock älsföre än af Sten-mossa.

Måst all Sten-mossa färgar, ty Viol-mossan, som gifr viol-stenen röd, färgar höggubst, om man gnuggar honom mot en Handse eller lägger honom emellan ett wätt kläde. Det är märkwärdigt at Qwintolcken, då de skola hämta Sten-mossa til brun färg, ej så noga hålla sig til en sort såsom Allenningen, utan taga här til hwar-je handa sorter, som wåra på Stenar.

Lusen, som Bändren här nedre stöpa färga the ofta gubla såsom maylius medelst Wägg-mossa (Lichen leprosus luteus) som ser ut som et gubst mjöl och växer på gamla wäggar; denna afftrapas bindes uti en Linnen klut kokas i watten, som häraf blifwer gubst, och med thetta gubla watten utspådes Tälgen under stöpningen. De fattige blanda mycken Gran-käda ibland sin tatg wid Lius-stöpnigen, hwarigenom de wäl så flere och större lius, men dese Råd-Lius brinna fort med hög låga, rinna, ryka och osa mycket.

1 mihl hade wi från Lenhosda til Märthult.

Andromeda stod på ömse sidor wid wägen i Kiårren med sina höge lifsfärgade blommor.

Liung-ryar med hög Liung hade wi hela dagen fring wägarne, hwilka icke litet contribuera til underhåll för Bien, som här på orten i myckenhet brukas.

Blappur täckte Åkrarna, sådes dock ej skada Säden utan hålla suchthigheten qwar i möllan.

Rutne

Rutne Ekar lågo här och ther på jorden, som bättre hade tient til giödsel under the hårtligaste Eljor och El-måtter, för hwilka ingen jord är tienligare, eller ock til gångar i Trågårdar, genom hwilken the hållas rena isfrån ogräs.

2 mihl til Wille-Rid. Gåstgiffwaregården låg öde, ingen war Gåstgiffware, ingen Håll-Ekar; singo wi alltså inga hästar, utan nödgades taga the uttrötte til nästa Gåstgiffwaregård; en olägenhet för resande som jag tillförna aldrig märkt i Riket.

1 $\frac{1}{2}$ mihl til Brännehult i Calmare Låhn.

Ekar äro the nyttigaste Träden i Riket, besynnerligen för deras nytta wid Skieps-Byggerien. Man beklagar allmänt at Ekarne här i Sverige wåra mer grenuge och frofuge, men mindre jämne och rake än de utländske; man har sökt igenom stadigt qwijande så Träden til jämn wäxt, men har dock föga lyckats; här på orten sagom wi the rakaste och jämnaste Ekar wi nogosin sedt: ty woro wi angelagne at utröna orsaken, då wi sunno, at jordmonen här til föga eller intet contribuera utan allenast at Ekarne stodo tätt och trängt wuxne, hwarigenom the såsom Tall, uti en tätt dunge, wäxte smala, mindre grenuge och lifsom tästlande med hwarandra om förträdet i högden, och at då de lågste bleiwo qwasde af the höga singo these efter hand tillfälle at göra starkare stamm. Hwarföre de som äro angelagne at plantera wäl wäxte Ekar, böra så och sätta them nog tätt och trängt i förstene, efter hand utbugga the som stå måst trängt, så blifwa derigenom Ekarne wäl wuxne. Äfwen thet samma ser man i Tallskogarne, huru af the smalaste Humble-skånger med tiden blifwa de störste och rakaste timberstäckar och Mastträd, the der aldrig sådana warda, om Tallen, medan hon ännu är ung, står på sidan utslå sina frodige grenar.

Skogs-

Stogs-eld hade hela $\frac{1}{2}$ milien jemte wägen upbränt skogen, förr än wi kommo fram till Willerhol, förorsakad af Suedio brännande.

Blomstren i dag woro *Urt*, *Mislon-ris*, *Eqwatreum*, *Veronica foemina*, *Trientalis*, *Hottonia*.

Mislon-ris wäxte i thet aldre magraste grus, där ingen annor wäxte sig söda kunde och det måtsewärdigt är, här långt frodigare än i bättre jordmogn.

Jde-Gran (*Taxus*) sådes wäxa i Kongabärad wid Lindfors Bruk uti Ryds Sochn; där Folket koka henne med watten och twätta sig för Skabb. Sedan wi kommit in i Calmare Låhn blef Landtmohnen långt mildare, slätare och behageligare. Vokskog sägs på ett ställe i dag.

I $\frac{1}{4}$ mihl till til Bergsryd.

I $\frac{1}{4}$ mihl till Härby

I $\frac{1}{4}$ mihl till Calmare, thit wi anlände kl. 6 om morgonen, sedan wi rest hela natten

Maji 28.

CALMAR Stad sägs utan på helt präktig med Slott, Batterier. Gräswar, Skansar och flere dylika Fästningswärf; besägenheten wid Hafwet, den tåcka Kyrkan och några Stenhus gjorde honom behagelig. I Staden war intet watten at tilgå, fast brunnar woro måst i hwar föregata, men alla med salt watten fulla; Sades at allenast på Slottet skulle wara en Brun med sött watten. Hafwet gaf lust från stranden in i Staden utaf Tångan, som kastas upp til landet. Wallarna woro gula, ty stenarna woro öfwerdragna med *Lichen fulvo sinibus dædaleis laciniato*. Kyrkan stod mitt i Staden, bygd i kors med yrkantigt hörn i hwar sinu, utan höga torn; In uti war hon tåck och ägde

stidna

stidna stunder. Största olägenhet mötte oss här med spiskwärf; ty sedan wi hade flere timar såfångt sött omkring staden, wunno wi det anteligen hos Apothekaren, mer för böner än penningar. Riålkare och winer woro der efter.

Slafwarne eller Fångar, som för grofwa förseelser blifwit dömda, at här arbeta på Fästningen, sågom wi här om dagen släpa såsom hästar, men mot afton klockan 6 drifwas in uti mörka Rutor under Wallen. Fyra styfwer bestodes dem om dagen til mans at lefwa på; men då the arbetat från klockan 6 om morgonen in til aftonen, utom kl. 11 til 1, hade de ett par styfwer mera eller 6 styfwer för dagswärket. Deras elände reste håren på hufvudet, hwilkas nåd war aldeles borta och som woro dömda til ewige lifs Fångar.

Skantzarna Grimskär och Kiæringelåret lågo wid på en fierdingwäg uti hafwet på helt små dar; den förra utan för Slottet mitt i passagen för Skeppen: i themma sådes wara en Brun med sött watten. Den senare Skansen låg närmare in til wallen.

Anutarna på trähusen i Staden woro utan på beslagna med bräder, at the längre tid måtte uthårda emot wädret och luftens mækt.

Fucus folio dichotomo integro, caule medio folium transcurrente, vesiculis verrucosis terminatibus eller den Tångan, som låg wid stranden och wäxte up under wattenet, hade uti sig tvenne slags blåsor; det ena slaget af blåsor woro et par slätare, utan grön, och hade lik som spinnelwäf uti sin cavitæ; de andre blåsor som slutade spisarne, woro aflånge, och gemensligen trænne; deras cortex war lik som med grön besprängd, och i deras cavitæ war en hwit pulpa.

Ulva prima låg helt grön och iholig, som upblåste tarmar, til stranden kastad.

C

Araneus

Araneus oblongus, fuscus, abdomine nigro, apice spinoso, tergo quatuor punctis depressis notato, fans i husen; hans fötter woro mörkbruna; bdestet sorsfärgat; magen svart med grå hår, wid speghen hade han 5 a 6 bleka och miuka taggar, genom hvilka tråarne utspunnes.

Hela dagen war mulin och kulin.

Maji 29.

Denna dagen blåste helt starkt, at wi ei wäga de oss öfwer til Öland; användes altså tiden at besj Staden, Slottet och Färgeriet.

Färgeriet (det rätta) war utom Staden; ty in uti Staden kunde intet färgas, medan watten war salt.

Angstlår (*Serratula*) köptes ifrån Öland för 10 styfwer Eb. wärer wäl fring Calmar wilbt, men mycket litet; med denne färgades gult.

Safflor (*Carthamus*) woro blomblad, köpte utifrån, som färgade rosenrödt. Denna tistel skulle mycket wäl kunna sås i de södra Swergis Provincier til Färgeriens tiens: hwar wid märkes at om denna wårt får en mycket frodig jordmån, kommer den knapt til blomma, men uti torr jord blommar snarare fast med mindre blommor.

Tyghuset besågs af oss förmiddagen, med dess Stycken, Bommar, Lavetter, och flere tormentis bellicis; ja sielfwa Martis bibliotheqve med wårjor, Pistoler, Carbiner, artigt i ordning stälde sasom böcker uti et biblioteque: jemte detta sågs Smed-Snickare och Swarfware wärckstäder wid Tyghuset.

Garorna i Staden gingo helt rätta, hwar och en slutades med en port på wallen och merendels ut brygga uti hafwet.

Wi

Wi gingo från Tyghuset och Staden uti söder at Slottet, hafwande sidn på wänstra och et fält på högra handen, samt Slottet mitt för oss; På detta fält warte föga annat än Hund-tungor och Manna-blod.

Manna-blod eller Manna - det är en wårt, om hvilken mycket talas i Sverige; jag war ock speciele annodad af åtskillige Riksdag-män at noga utröna, hwad Manna-blod mände wara för en wårt: om hvilken sagan går, at then på intet annor ort i werlden skal finnas mer, än endast wid Callmare-Slott, deräst hon skolat uppsprungit af Swänsars och Dansars blod, som på thetta fält tumlat i forna krig. Wi worom derför så mycket mer pickbågade, at åskåda ett sådant sällsamt ting i naturen, som naturen plågar endast uppehålla och fördöla the skapade ting, utan at sielf skapa: ty bleswom wi så mycket mer flate, då wi henne sågom intet annat wara, än den ordinaire *Ebulus* eller *Sambucus herbacea*, som wärer wilbt öfwer större delen af Tyfkland, wid Wexiö och i Trägårdar och der hon en gång inkomit så fördöf sig, at hon ei utan största möda kan utrotas; doch är des mytta sildere än thes raritet, hålt hon här wärer i synnerlig myckenhet, at hon kan ärligen lämna alla Apochequer tilräckeligt af Ebuli rot, blad, blommor, bår, frön, mos, bark, som alla brukas på Apochequen. Några här på orten hade profwat bårn til färg, och sade oss at de gåfwo en violette behagelig couleur.

Wi besågom Slottet och betraktade des murar, som så många Stycke-skott utstådt, och gingo omkring alla des wallar.

Maji 30.

Hela denna dagen war mulen, kall och slustig med stark

stark bläst och storm, at wi knapt kunde gå utom dörren, mycket mindre gå öfver til Öland.

Stadens Commerce sadet bestå uti Tiära, bräder, Etkvärke, Gollsteen, Potaska och Allun ifrån Lovers Allun-Bruf.

Maji 31.

Det war i dag lika omögeligt för oss at gå öfver til Öland; ty storm, hagel, mulen himmel och kold woro wäl så stränga i dag som i går.

Wi togom Apothekaren Nordstedt med oss at botanicera, ställandes wår wäg åt Kongs Ladugården, som låg $\frac{1}{2}$ mil ifrån Staden, omkring hvilken lågo wida Engiar och stöna Eke-lundar.

Scandix semibibus hispida, som är mycket lik den allmänna Ridsiwelen och växer på dyngbägarne i Holland, men aldrig blifwit tilföna i Sverige up-täkt, fanns utan för Batterierne jämte gårdesgårdarne.

Ranunculus foliis rotundis et capillaceis täckte Diken med snö-hwite blommor.

Hottonia fanns mycket frodig och ymnig uti ett litet kam-haf, bort emot Ladugården.

Hydrocotyle foliis peltatis orbiculatis undique emarginatis, en liten växt, som ei eller blifwit tilföna räknad ibland de Swenske örter, stod ymnigt wid Ständerna af den pus, i hvilken *Hottonia* växte.

Scorzonera caule subnudo uniflora, foliis nervosis planis stod öfver hela stora Ången jämte Ladugården på torrlända ställen. Thenna *Scorzonera* är nog lik det slaget, som i Trågårdarna växer, dock mindre med smalare och längre rötter. Rotbladen äro quar-

cers

ters långa lancett-lik (lineari-lanceolata); spitsige, på begge ändar slåta, med tre nerver. Stielken quarters lång, rak, råslad (striatus); up åt brun, nogot litet luden, och enblommig, hor 2ne blad på sig, som äro långt smalare och mindre än rotbladen. Blomfödrets fiäll äro mer spitsige på thenna än på them, som wåra i Trågårdarna. Blomkronan är guhl och thes småblomster äro just så långa som blomfödret. Grödens papp är på sidorna strålig såsom en fiäder. Denna har jag sedt på åtskilliga ställen i Skåne och Småland, men som hon intet växer i de nordiske Provincier, har hon intet kommit at antecknas för detta ibland the Swenske växter. På Apothequen fins *Radix Scorzonera*, som tages, öfver måste delen af Europa, af Trågårdens *Scorzonera*; men orätt, ty de växter, som cultiveras, blifwa långt mildare til smaken, som man ser på *Lactuca*, *Cichorium*, *Sparis* &c. alltså ock mista den starka medicinale kraften, hwilken man söker på Apothequen. Wör derföre dennes rot, som växer wild, tagas för Apothequen, men Trågårdens *Scorzonera* för köken. Medici klaga allment, at *radices Scorzonera* intet gindra then effect med swett-drifwande och andra operationer, som beskriwas i böckren, men orsaken är ingen annor, än at then genom cultur förswagade roten tages på Apothequen.

Växter, som denna tiden allmänt sägos, woro: *Paris*; *Pulsatilla* lma; *Ranunculus foliis radicalibus reniformibus crenatis, caulinis digitatis linearibus*; *Anthyllis*; *Plantago foliis lanceolatis, spica subovata*; *Turritis foliis omnibus dentatis hispida, caulinis amplexicaulibus*; *Arabis foliis lanceolatis petiolatis integerrimis*; *Cardamine*

Ima; *Geum* 1, 2; *Trientalis*; *Pinguicula* 1 stod i full blomma; *Viola caulibus adscendentibus floriferis*, foliis cordatis var i sin bästa fågring. *Orchis palmata* var ännu ei utslagen; *Serratula* hade ei ännu fått stiel, *Primula foliis crenatis glabris*, limbo florum plano var hymnig. *Juniperus mas* et *fœmina* midlades denna tiden.

Agaricus minimus capitulo turbinato plano albo, lamellis margine fuscis fanns på ett ställe.

Insecter funnes i dag intet många utan allenast *Chrysomela thorace viridi cæruleo*, elytris rubris apice nigris; *Cantharis elytris nigricantibus*, thorace rubro nigra macula. *Cicindela viridi-ænea*, elytris punctis latis excavatis.

En *Råålla* eller *Brunn* sågs utan för Ladugården, ifrån hwiilen Stadsens invånare hämtade sitt friska watten, som alltså blef dyrt, för långa och beswärliga wägen.

Jun. 1.

I dag blåste nästan som de förre dagar. Men trotte wid Calmare, sedan wi här uti 4 dagar wäntat på lugn, resolverade oss gå öfwer på Färjan och passera the många Grund, som äro emellan Calmar och Öland. Fläck-febren, som redan anstuckit twenne, som i huset bodde; den korta Sommartiden och then angenäma prospecten af Öland kyndade dageligen på resan.

Kl. 3 efter middagen stegom wi på Färjan wid en Sudväst stiekande Storm, lämnandes Calmar med mer än 30 Finskor och små Fartyg bak om oss.

ÖLAND

Per Andersson

ÖLAND.

Jun. 1.

Ölands strand hade wi knapt rördt, förr än wi märkte, at detta Land war helt annorledes än de andra Sveriges Provincier; satte oss derföre i sinnet, at desto nogare upteckna alt hvad på denna Ö föreföll. Växter, som i dag förefommo woro följande:

Veronica mas 3.
Femina 9.
Pseudochamaedrys, 7.

Anemone nemorosa 2.
Ranunculus nemorosus 6.
Acris. 10
Bulbosus 13.
Fol. capillares 16.
Ficaria, 4.

Anthoxanthos,
Poa 4.
Valeriana 1.
Alchemilla 1.
Galium luteum 1.

Caltha
Ajuga
Glechoma
Rhinanthus 2
Draba 1.
Cardamine 1.
Turditis hirsuta 2.
Geranium robertianum 7.
Polygala alba 1.
Anthyllis.
Orob. tuberosus 2.
Vicia sativa v.
Lathyrus pratensis 2.
Lotus 1.
Ononis inermis 1.
Hypericum caule quadrangulo 1
Gnaphalium mont. 1.
Chrysanthemum, Leucanthemum 2.
Achillea millefolium 1.
Viola inodora 2.
Betula 1.

Album 2.
Aparine minor 2.
Anchusa 1.
Cynoglossum 1.
Primula lutea 1.
Rubra 2.
Campanula 1.
Verbascum nigrum 3.
Pimpinella
Selinum 1.
Cherophyllum 1.
Juncus capit. psyllii 11.
Nemorosus 10.

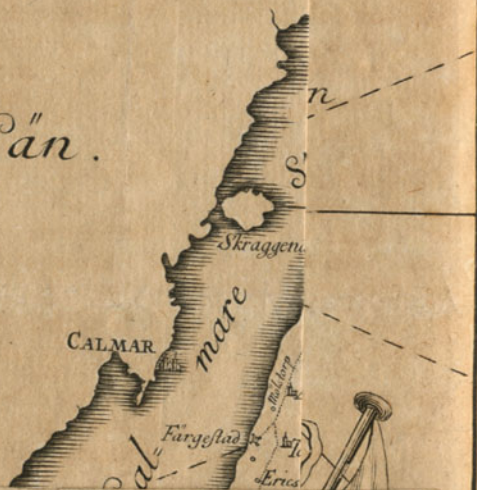
Rumex arvensis 4.
Epilobium montanum 3.
Saxifraga alba 1.
Arenaria serpillifolia 1.
Cerastium viscosum 1.
Agrimonia
Pauus sylvestris

En

Del af

Calmare

Län.

En

Del af

Calmare

Lån.

Swenska MjL.

C. Bergquist Sculpfit.

Fragaria	Juniperus mas & femina
Rosa	Equisetum arvense 1.
Rubus fr. caelo 3.	Polypodium, Filix mas 2.
Potentilla 1.	Filicula. 5.
Ceum rivale 2.	Polytrichum vulgare 1.
Tormentilla.	

Ranunculus radice bulbosa 13 var tämmelig lunden, des Blomskäft tworo femkantige och Blomfodret aldeles tilbaka bögd, hwarmed han stildes ifrån *Ranunculo acri* 10, som war dubbelt högre med runda Blomskäft och ei tilbakas bögd Blomfoder.

Slän-Buskarne stodo hwhita af en Mossa, som dem nästan helt och hållit täckte, hwilken war *Lichenoides* LV Willenii.

Alfna Foliis lanceolatis serrulatis, som förut ei kommit ibland de Swenska örter, fans här wäga under *Ene-Buskarne*.

Skogen stod full af Björk och *Ene-Buskar*, hwad ibland växte *Slän* och *Törnrosor*, at man med stöfsta möda kunde komma fram. *Jordmohnen* war af mycket diup och stön mylla, allestädes i skogen af *Swinen* uprotad, at ingen ting fordrades til den hårligaste äng, utom rödning och Giärdesgård.

Olands-spikar eller Dattor *Helmintholichus nautili recti* funnos allmänt i stenarna, som woro uplagde til *Giärdesgårdar*.

En *Petrification*, som war nog sällsam til Skapnaden, fast allmän här på orten, hölts af oss för en impression af *Helmintholicho echini*, i hwilken den ena sidan allenast syntes, som hade lämnat skalet i stenen.

Myggor flögo tusendtals, såsom de störste *Bisvärmur* utur *Buskarne* neder mot *Sid-sidan*, at man skulle trodt sig wara kommen i den wildeste *Lappmarken*, om dese mygg allenast kunnat flinga: aldrig haf-

wom

wom wi sedt en så stor myckenhet af Mygg. Detta insect får kallas *Tipula thorace virescente*, alis membranacei coloris, puncto nigro. Denna Mygga är dubbelt större än den som sticker, wingarne ligga flatt, äro hwhita med en svart prick mitt på wingen, mot yttre kanten, förordssakad af ett par ådror, som der anastomoseras; Kroppen är svart, litet luden, wid inskiärningarna liusare; under bröstet ligger en stor poä. Mygget gapar och rör munnen men stickes in; Framfötterna äro något längre än andra paret; Hans horn äro busfige med fram åt stälte hår; Stiertten håller han up åt bögd. *Honan* är aldeles lik *Hannen*, men har en mage föga lengre än wingarna, hon sätter ei stiertten så högt i wädrer, och hennes horn äro mycket litet ludne.

Torbaggar (*Scarabæi*) wältrade sig allestädes i häst-träcken, ibland hwilka *Scarabæus magnus niger vulgatissimus*, antennis articulatis. *Raj. inf. 74. n. 1.* denna tiden hade en hög blå färg, och war något mindre. *Scarabæus capite thoraceque atro opaco elytris cinereis nigro-nebulosis* war hel och hållen svart, oval utom elytra, som woro kortare än magen och knapt räfflad. *Scarabæus capite thoraceque nigro glabro, elytris griseis, pedibus pallidis* är långt mindre, men mer aflång; wingfodret nästan så långt som magen, til färgen griseum, näppeligen räfflad, med en aflång blek fläck, som går öfwen ryggen längs åt, och delar sig i tu fram åt.

Hirundo dorso nigro-cærulescente, rectricibus immaculatis, eller den *Swalan*, som bygger utan för wäggen under takfoten beskrefs. Nästivet är svart, kort, bredt, nästan som en triangel; hela kroppen ofwan på svart, men hufwudet och ryggen ofwan på

C 5

blått

Blått stötande; näseborerna bäre, ögonen svarta; vingarna ganska långa, mörkachtige, hafsvandes, då voglen sitter, samma längd som stiert. Vingpennarne äro 12, af hvilka de 9 förre äro spetsige och den ena proportionaliter lengre än den andra, alltså den yttersta längst, men de 9 inre pennar äro jemn långe, trubbuge och litet klufde i spizen. Stiert-pennarne äro 12, de yttre något lengre och de ytterste alltså längst; alla pennarne med deras öfre tåckstådvar äro mörkachtige. Undre delen såsom haka, bröst, maga, undre tåckstådrarne af wingar och stiert med bakdelen af ryggen woro hvita; benen och tårna hade en hvit ull uppå sig; kloerna woro små och sidsstärne woro jämn store.

Cancer, *Pulex fluviatilis* dictus fantis om astoneu wid Hafsstranden emellan gruset. Denna var långt mindre än en Råka, eller fdga större än en mygga; kroppen var ihopkrummad, hont hade i pannan 4 horn nästan jämnlånga, hwardera af 3 fasta leder, utom den yttersta, som var et hår af oändeliga leder; 6 par fötter hade hon; det första paret hade chelas med rörlig tumme öfverst på floen, utan något at hålla emot; sedan woro några fötter der stierten begyntes, hvilka bögdes fram under buken, men anteligen woro ock tu par fötter i spitsen tvållusde (*bidigitati*), som sutto under stierten; stierten var spizig och des leder hade på sidan wid yttre kanten en aflång röd fläck. Denna skildes ifrån andra kräftor dermed, at hon ei hade något stort harniss öfver bröstet, utan alla leder na af ryggen woro lika store.

Musflor funnes här wid stranderna allmänt af 3rde handa slag.

Concha testa subrotunda, sulcis 26 longitudinalibus, tribus transversalibus. Des skal var hvitt, utholkat med 24 a 26 diupa skurar, som emellan woro uphögde;

uphögde; på inra sidan syntes äfwen skahlet ingröpt med strimmor; des basis var lik som beträckt med två dylike små musle-skahl på hwardera sidan, af hvilka den ena eller yttre var mindre än den andra; hvars och ett skal var nästan rundt, tioft och stort som et Lupin-frö.

Concha subrotunda glabra incarnata, var nästan rund, något på trekant stötande, mindre bukt, tunn, liffärgad, slät med några fina och med bara ögon nästan osynlige strimmor tvärt före omkring gifven, var ock mindre än den förre.

Concha mytilus dicta, var svart, något stötande på violette, aflång som en skinka, framt at trubig ihopkrummad på ena sidan, slätt med strimmor som gingo omkring såsom på en hästhof.

Natten blefwo wi öfwer uti Färge-staden.

Jun. 2.

Kl. 4. om morgonen reste wi ifrån Färge-staden; Apothekaren Norstedt i Calmar gjorde oss följde, at underrätta sig om Inländska medicinal växter. Resan staldes at Borgholms Slott. Vädret var behageligt; Jorden var slätt; Trasten sang i träden.

Gierdesgårdarna sågom wi vara bygde på åtskillige och flere sätt, än man observerat på någon annan ort; såsom

a Stenmurar af skifrig röd kalksten, då stenarna löst och enkelt woro lagde på hwarandra til $1\frac{1}{2}$ alns högd, öfwan uppå armerade med torra Slånqvistar

b Enqvistar horizontelt lagde och slätade emellan perpendiculäre Stödrar.

c Enbuskar lagde tvärtföre och fasthåldne med perpendiculäre Stödrar.

d Gran

8 Gränslisor tunna, hylfde och ofta $\frac{1}{2}$ aln brede, lagde slutt.

Stångslet kring Husen eller gårdarnas inplantering war af tiocka störrar, klufda i spisen, af hvilkas flöfwe tvårstäcken uppehölds; innan til stodo uprättade Eleplanter och mot desse tvårstäcker sig stödjande, doch helt löse, at man lätt kunna stöta plantet in åt gården, men de Creatur, som wore inne på Gården, ei så lätt slippa ut.

Husen wore måst bygde af Eleplanter, inslagne uti stående planter såsom Lador, utan knutar, med inslaget ser i fogningen at bättre täppa springorna. Öfwan på Störstenarna lågo fyrkantige spåll, som wägdes up och släptes neder efter behag.

Rep gjordes här på orten af Lindebast, utan at de förut röttes.

Jordmohnen här emellan hafwet och landtborgen bestod af diup, ren och skidsta svartmylla. Slogar wore af Ek, Björk, Åhl, Lind, Hassel, Elån och Enebuskar.

Ljung sågs ei ett enda stånd på marken hela dagen, utan allestädes en gröngråswall.

$\frac{1}{2}$ mil från Färgestaden togo wi af Landsvägen på vänstra handen uti ett skidnt Uggierde Björnhofda tilhörigt; thenna tracten war skid af löf-trån, bestående nerligen af Lind och Hassel; här funnos the aldra sällsammaste växter, som förut i Sverige varit ohörde, och hvilka at afkåda jag reste, 1738 ifrån Paris til Fontaineblau, der jag dem såg en gång utan at någon sin tänka så dem mera betrakta.

Cypripedium bulbis subrotundis, foliis oblongis caulinis, den allment kallas Orchis muscam referens; des blommor äro så lika flugor, at en oförmög,

som

som får henne se skulle tro, at 2 eller 3 flugor sitta på stielken, ty naturen har gjordt dem så lika, at ingen konst kan dem så noga efterapa. *Radix testiculata. Caulis seminudus. Bractea flore longiora. Perianthium triphyllum, patens, æquale. Petala tria, holosericea, purpurea, quorum duo erecta, linearia; tertium est labium inferius oblongum, trifidum: lacinia intermedia maxima bifida; ad basin labii puncta utrinque duo nigra; in medio labii macula cyanea.*

Orchis bulbis indivisis, nectarii labio quinquefido punctis scabro, cornu obtuso, petalis conniventibus. Denna härliga blomma är ei eller i Sverige tilförena upträtt, som här växte i myckenhet och allmänt kallas Orchis militaris hianre cucullo major. Radix testiculata. Caulis palmaris. Petala conniventia & fere connata in galeam erectam, purpuream, striatam, externe albidam. Labium inferius angustum, purpurascens punctis holosericeis rubris, trifidum laciniiis linearibus: intermedia productiore trifida: media minima. Nectarium brevissimum, obtusum.

Orchis bulbis indivisis, nectarii labio quadrifido, punctis scabro, cornu obtuso, petalis distinctis. Denna kallas allmänt orchis militaris minima och är äfwen så i Sverige ofedd, som de två förre. Radix testiculata; Caulis digiti longitudine; Spica subrotunda, compacta. Bractea brevissima.

Petala quinque, conniventia in galeam purpuream. Labium inferius trifidum, album, antice punctus purpureis maculatum: intermedia

pro-

productiore bifida. *Nectarium* brevissimum, ob-
sulum.

Orchis bulbis indivisis, nectarii labio quadrifi-
do crenulato, cornu obtuso fallas allmânt *Orchis*
morio foemina, är fuller ei obefant på andra orter,
meriterar dock beskifning. *Radix* testiculata, am-
plexicaulia; *Spica* rara obtusa; *Bractea* germine
breviores. *Petala* quinque, conniventia in galeam;
Labium inferius serratum, lateribus retroflexum,
trifidum: intermedia emarginata. *Nectarium* ob-
tusissimum ascendens, germine brevius, soepius
emarginatum. Variat flore purpureo lateribus
flavis.

Orchis bulbis palmatis, nectarii cornu setaceo
germinibus longiore, labio crenato fallas allmânt
Orchis palmata calcaribus oblongis. Hon är i
Sverige nog sällsynt och förtienar beskifning. *Bractea*
longæ. *Flos* purpureus. *Galea* triphylla, conni-
vens, foliolis calycinis lateralibus patentissimis;
Labium inferius breve, trifidum, subæquale.

Valeriana, dioica eller *Valeriana palustris* minor
den jag endast fordom sedt på Skånska slätterna, stod
här i Lundarna både Hon och Han. *Caulis* vix digiti
longitudine. *Folia* pinnatifida. *Maris* corolla triplo
major, staminibus tribus, pistillo nullo, *Femina*
flores minutissimi, magis conferti, pistillo
triplici stigmate; staminibus quidem tribus minu-
tissimis intra tubum corollæ hærentibus & obso-
letis sed antheris omnino sterilibus.

Värter, som allmânt finnes i Ången, woro *Mercurialis* caule simplicissimo foliis scabris, *Polygonum*

tum latifolium vulgare. *Opulus*, *Xylosteum*,
Centaurea 1, *Clinopodium*, *Geranium* 1. 2, *Thy-
mus* 2, *Rubeola* *Cynanchica*, *Briza*, *Trifolium* 1,
Linum catharticum, *Medicago* 1, *Pinguicula* 1,
Cardiaca, *Euphrasia* 1, *Serratula* 1, *Arctium*, *Me-
lampyrum*, *Scorzonera*, *Alliaria*, *Campanula* tra-
chelium dicta. *Papaver* erraticum som brukas i
Apothequen stod på trådes åkrarna, och *Cummin*
wärte på åckerrenarna. *Thlaspi arvense* wärte mer än
man sedt på något annat ställe i åkrarna, med något
Sinapis rapistrum dicta.

Gläder och Oxell wärte helt wilddt och öfversäddigt i
skogarna, at Apothekarna ei behöfde förskrifwa Glä-
dersaft ifrån Tyskland.

Pulsatilla flore minore nigricante C. B. den jag
tillsåna sedt wildd wärande fring Lybeck, men aldrig
i Sverige, stod på alla torre fält.

Winterrågen knapt alns lång stod i gr; Kornet war
hårtigt.

$\frac{1}{2}$ mihl förr än man kom til Jäglårde, låg Glöm-
minge Rörka på wensra handen.

Lundarne sågo allestädes ut som Trågårdar på
Carlberg.

Efter $\frac{1}{4}$ mihl ombyttes hästar uti Jäglårde Giäst-
gäwaregård, hwar på wi kommo in uti en stor skog af
Tall och Ek, der Tallskogen war mycket tienlig til
Timber.

Wid Rella Gård wärte *Aegopodium*, *Angelica*
Sylvestris, *Laserpitium*, *Aster* salicis glabro folio,
åtskillige *Orchides* och *Evonymus*, som utom Skåne
ei warit sedd i Sverige.

Orchis alba bifolia calcari oblongo C. B. hade
ännu ei utslagt sin blomma.

Ochis

Orchis bulbis subpalmatis rectis, nectarii cornu conico: labio trilobo integerrimo, bracteis flore longioribus som allmänt kallad *Orchis palmata* Sambuci odore, varierade med röda, hvita eller rosifärgade blommor. *Radix* palmata, oblonga, minus digitata, recta, deorsum protensa. *Folia* immaculata. *Bractea* longitudine corollæ. *Petala* tria exteriora patentia, duo interiora conniventia in galeam; *Labium inferius* trifidum, subcrenatum, lacinia intermedia angustiore non vero brevior. *Nectarium* longitudine germinis, obtusum.

Orchis, bulbis palmatis patentibus, nectarii cornu geminibus brevior: labio crenato, dorsalibus patulis, kallad allmänt *Orchis palmata* maculata. Differt a præcedente *Bracteis* minoribus, *Labio* crenato trifido: intermedia longe minore. *Ala* seu *Petala* exteriora patentia, nec, ut in illa, retroflexa. *Radices* magis patentiores & divaricatæ ac digitatæ.

Orchis palmata palustris non maculata war stild ifrån *Maculata*: ty de yttre 2 Kron-blad äro tilbaka böjde emot hwarandra, som uti *maculata* stå i jämn linea utsparrande; Blomsläppen är mindre delad, och mindre med siborna tilbaka böjd; Stielen är kortare; Året mera trubbigt och Blombladen (*bractea*) äro längre än blommorna. Hon stiles mindre ifrån *Orchis* odore Sambuci, dock är året mer tät och rötterna mer ifrån hwarandra sparrande.

Carex spica simplicis androgyna stod nu i blomma med fingers lång 3 kantig stiel, och Han-blomster äfwan för Hon-blomstren i samma år.

Wallnöte-träden, som ansenligt stora wuxit i trädgården, woro af wintren utdöde.

Jägare

Jägaren berättade oss, at Kronhiortarne hafwa sin brunt i Septembri, men Damhiortarna i Octobri, och at bägge äro 40 weckor drächtige; at Willswinen parades i Octobri och gå äfwen som Bidnen 16 weckor med sitt foster; at mindre sorten af Hågrar esomofast här finnas och Tranor i myckenhet. Han gaf oss ett par Sidsfoglar at beskrifwa.

Anas Clangula Hannen är hel och hällen hwit, utom näsivet, Ryggen, Stierte och Wing-pennarna med en linea långs at wägen, som alla äro swarte, Hufvudet svartblått, Tinningarne hvita och näsivet trubbigt.

Sträcka, Honans hela kropp war ofwan på med stiert- och wing-pennarne helt grå, men imunder är hon hel och hällen med täckfiädrarna hwit; Hufvudet gulgrått med hängande tofs.

Cimex hyoscyamoides *Petiverii* märkt på ryggen med St. Andrea röda kors, samt mer än ymnigt på Holmderten. Äfwen sågs här en tämmelig stor hwit Spindel med röd maga.

Älftäckar tiocka som Timberstäckar af 3 famnars längd, warandes emellan 50 a 60 åhrs ålder efter ringarna i trädet räknade, lågo temmelig många på gården; desse woro årnade til Brancarder på wagnar för Häfvet, hwartil intet lättare och tönligare träd gifwes.

Sallpetter-studarna woro wid Rella i fullt kok; de proffwade jorden på Sallpetter, då de lade henne i watn och af watnet släppte leu droppa på knifsbladet, som torkades i Solen, då Sallpettret sig crystalliserar och blifwer hwitt. Hela processen war denna: myllan lades, watnet afhållas och kokas, uppsådes med dylikt lakwatn, koket continueras merendels i 6 dygn, öses up i kåril, afka tillägges at supa up fetta

fettman, decanteras, kokas och skummas som tilförena, continueras ad pelliculam usque eller til des en droppa på knifwen strax crystalliseras. Då man dem frågade om en Allpetter jord, som wäl är utlakad, efter 6 a 6 ½ hr gifwer åter Sallpetter och det mer än något annor förrut obrukad jord, swarades oldeles ja. De berättade, at den jorden är bäst som tages under båsen i Fåhusen, men ei så där Urinen faller.

En Stengierdesgård låg här, som war mans hög, wid påß $\frac{1}{2}$ mähl lång, begyntes på wänstra handen och inneslutade Kongs ladugårdens Halltorps ågor; efter des hela längd jämte muren warte *Asclepias*.

Allwarens art och egenskaper fick man nu se, som är måsta delen af hela Öland, bestående af en horizontel högd, som är helt torr, bar och skarper, ty hon är endast af röd kalksten med en fingers eller albens ingen jord betäckt. Ifrån Allwaren til Stranden är merendels wid påß $\frac{1}{2}$ mähl, som är en helt låg tract med skog, Lössräd, Ångar och Åkrar utsträdd, ifrån hwilken jorden antingen ganska brant upstiger til Allwaren eller ock följes med en perpendiculaire oändelig högd afbrytning. Gårdarna äro merendels stälde wid sidorna af Allwaren, dock utom landtborger. Sielfwa Allwaren ligger lik som öde eller en iteril allmenning för Fånaden.

Landtborger är intet annat än sidorna af Allwaren, hwilka slutas med en liten Åhs, som innesluter inom en oval ring hela Allwaren, besmyckningen på wänstra sidan. Denna Landtborg är landsvägen för de resande, som ei behöfves lagas eller utstakas.

Astragalus scapis radicalibus, calycibus leguminibusque villosis, foliolis acutis, den jag i *Wetenskaps Academiens handlingar 1741* pag. 202 fol.

lar *Astragalus campestris minimus*, är en liten, men mycket sällsynt wårt i werlden. På sielfwa Landtborger in at Allwaren, gent emot Råpplinge kyrka, funno wi aldradst denna wårt, som sedermera förestom på några ställen af Allwaren. Roten war ganska lång men smal. Orten har inga grenar utan några skott, som lägga sig på sidorna knapt $\frac{1}{2}$ twårfinger långa, af dem upwårta manga blad, alla kortare än en finger, alla pinnata eller hopfatte af 14 a 15 par små blad, som äro aflångt ovale (*lanceolato-ovata*) med fina hår glänsande. Stjelfken går ur roten hel och odelt, bar och af fingers längd, slutas med ett löst ar af 10 a 12 blommor, hwars blomblad äro lancetlike, kortare än det aflånga och ludna blomsodret, som har 5 mörka taggar utan at wara råsladt. Kronbladen äro blekgule eller hwbite på gult stötande utan strimmor. Ståndarne äro halfbröder. Denna blomma hafwa Botanisterne förut upletat uti Sweitziska Bergen, och Herr Haller den upritat ibland sina Sweitziska örter Tab: 13.

Stenbrötten begynte nu at synas på Allwaren. Den röda kalkstenen hwaras hela Allwaren består brytes af Bändren til gälssten, men det märckwärdigt är, nästan allenast i dagen och här til 6 quarters diup. Therna sten ligger horizontelt i skifwor, af hwilka the öfre äro tunnare, lösare och bräckeligare. Så snart arbetaren kommit til sitt ordinaira diup, lemnar han det och går ei vidare; häras ser man hela tracterna, nästan så långt man kan koka med ögonen, wara förwände uti en infelix och stenig Arabia, uti en terra mortua eller sten-röbia af slisor, på hwilka knapt någon menniska kan gå mycket mindre något grönt wara. I sielfwa brättet äro åtskilliga springor måst perpendiculaire, men en af dem här på tracten

mycket märkwerdig och nödig, som går i nordväst och sudost, fallandes något oblique mot söder, hwilken springa af Stenbrutarna noga i äckt tagas. Stenen wans med hamnar och kuhl, sedermera passades til fyrkantig gälfsten af 18 tum i fyrkant, och sät til Skurqwararne, som merendels äro anlagde ei långt derifrån.

Skurqwarne äro inrättade under bar himmel på sielfwa jorden: en ring af 6 samnars diameter (plus minus). lägges här af fyrkantiga gälfstenar något uphögd och helt horizontal; i centro sättes en perpendiculair axel af tråd, hwarpå lägges en radius af 3 samnars lång stång, som dock är något tiock och med den ena ändan genomborad, at gå kring sin axis och med den andra ändan infästad wid ett krokort tråd nästan af en half cirkels form, som wid begge sina fötter hafwer en järntag. Ringen sades wara lagd af släta gälfstenar, på denna ring läggas 2ne rå gälfstenar efter hwarandra, at en fot med järntaggen tar i hwar dera och ett par hästar eller orar draga yttersta spitsen af radio omkring sin axis utan för Stenringen, at de 2 stenar således skuras slätte och den nedra ringen således poleras helt glatt genom flera stenars slipning. Esomoftast bestänkes stenringen med watn, och esomoftast beströs han med sin sand eller arena riparia. Bonden sade sig få 2 Styfwer för stenen, sedan han honom både brutit och slipat, der han dock i Stockholm är långt dyrare.

Lepidium foliis pinnatis integerrimis, petalis calice minoribus eller Cardamine pusilla saxatilis montana discoides. Column: ecphr. I. pag. 273. en ganska liten värt, som aldrig i Sverige tillfönnar varit sedd, värt ymnigt ibland steneraset. *Radix annua; Caulis digiti longitudine atque ramis*
Folia

Folia pinnatifida tribus paribus, extremo impari. Racemus drabæ, Calyx tetraphyllus, concavus. Petala 4, linearia, patentissima, modice recurva, apice bifida, altero denticulo minore. Stamina 6, albida, subæqualia, parula, adscendentia. Anthera subrotundæ, luteæ. Germen compressum. Stylus nullus. Stigma capitatum. Silicula ovalis, horizontalis, depressa, subtus gibba, vix emarginata, dissepimento opposito, nec parallelo.

Gräslöken, som allmänt planteras i Trädgårdarna, at brukas på mat för människor och flycklingar, är en värt, som Botanisterna intet weta, hwarest den wildt växer. Här ibland gräset växte en lök, som sedermera fanns öfwer hela Allwaren och kallades af Ölemningarna Allwar-lök och är *Cepa scapis foliisque subulacis teretibus æqualibus, spathis globosis*. Denna planterade jag uti Upsala trädgård, der han är så aldeles lik den ordinaira gräslöken, at ingen skillnad märkes utom det at Trädgårds-gräslöken, då han först uppspritter, har tilbakes böjda blad-spissar, men denna intet så.

Växter utom *Lepidium* och gräslöken funnes inga andra i Stenbrätten märkwardige, utom *Valeriana locusta dicta* eller winter-rapuntzelen. *Herniaria med Abrotano campestri* och *Saxifraga tridactylite* växte på sidan af Landtborgen.

När wi kommo bort emot Borgholms Slott, fröf Landtborgen förbi på högra handen och landet blef fullt med Enebuskar. Man lämnade Borgholms Slott på vänstra handen och Borgholms Ladugård på högra. Man for förbi Gåstgäwaregården med des

marknads plats, ställandes rejan åt Kiöpings kyrka.

En Stenhög, af anseelig storlek, sågs på wänstra handen neder wid hafsstranden, emellan gåstgästwa-regården och Kiöping, der en wif af $\frac{1}{2}$ mils strökin åt landet ifrån Borgholms Slott åt Kiöpings sidan: denna Stenhög bestod endast af gråsten, som här på orten är främmande, och hwar sten war ungefärligen så stor, at man honom lyfta kunde, hwaraf så wäl som af andra Gottlundske Höggar jag sluter, at detta är en tumulus sepulchralis.

Lichen, som kallas *Lichenoides tinctorium atrum foliis minimis crispis* Dill. musc. 188 t. 24. f. 81. och är mycket sällsynt i Sverige, wårte på denna Stenhögs norra sida; denna Moßen är bekwart, torde tiena til färg, ty han färgar popper strart högrött, men skulle ei finnas hos oss i den myckenhet, at man honom til nytta använda kunde.

Anthyllis flore coccineo den Dillenius in horto eltham p. 431 t. 320 kallar *vulneraria supina flore coccineo*, och håller för wara et helt annat species, än det gula slaget, wårte här in wid Stenhögen tillsammans med den gula.

Wi hade Landtborgen på högra handen af 3 famnars högd helt brant och kantig, gidrandes här och ther åtskillige hwälf; wi kommo fram mot aftenen til Kiöpings Kyrka.

Åtte-platser lågo åtskillige wid Kyrkan, nu med stenar kringlagde, nu med uprätte stenar urmärkte. Emellan Kyrkan och Prästegården stod en then största Runstenen jag tilförna sedt, som war öfwer alt skrifwen på den ena sidan, men mycket swår at läsa för en hwit, tiotof skorpa af *Lichene leproso albo*, hwarmed han war

war öfwerwuren; Örnslångarne woro helt artigt inwicklade. Förljande bokstafwer kunna läsas

PNIA ITA... 4TTT TNPBR PTTT....

BRNR NHTT NHTTT NTPNHI.....

3 Kyrkan sågs en *Funt* af en grof poreuse och lif som grötachtig kalksten, något lif Giltersten.

Uchra Violer, som Doct. Linder skrifwit våra här wid Kiöping i myckenhet, och för hwilkas skuld wi gjordt hela denna dagens frokresa, sökte wi med all sit, men funno hwarken här eller på andra delar af Öland den rätta Violen, men wäl 3 andra slags oäkta Mars violer.

Stickelbår eller Krusbår wårte helt wilde, och des Buskar mycket store emellan Kyrkan och Prästegården, äfwen så *Scandix seminibus hispida* och *Cherophyllum caule maculato, geniculis tumidis*,

Röfver, et slags Kråker, hade ymnogt sina nästen lika små Skateboen i träden, samt Byen Klinta wid Kiöping. Desse Foglar sadet gindra Äckrar och den nys utsädda säden och ärter stor skada, at man på somliga ställen efter them måste anställa jacht, dermed at några Gåsar stego up om aftenen i de trån der Foglarna plåga sitta, hwaraf Foglarna taga nattläger i nästa träden, sedermera då det blifwit mörkt liöras Foglarna ur desse träd, då de taga sin tilflycht uti de wanlige träden, där de annammas af Gossarna.

Natten blefwo wi qware i Kiöpinge.

Jun. 3.

Om morgonen gingo wi ut at bese en Skierpning wid Kiöping, som war anstald på jämna fältet och be-

lågen i en lifsidig triangel med Kyrkan och Prästegården: Gropen war nu knapt en mans diup måstebels i hopkastad, och man såg ei något fast Berg: denna sades wara påbegynt af fordom Pastore Nils Wallin, i mening at här få silfwer, men hafwer ei länge varit bruten. I några lösa stenar, som wi sönderflogo, funno wi gnistor af en arsenicalisk Kies.

På en ång, Kongsången kallad, fant's Behen album, Tanacetum, Convolvulus minor, Delphinium, Melampyrum spica quadrata, Statice, Androsace, Sium, Iris palustris, Thalictrum 2. Lathyrus clymenum, Scabiosa, Morfus diaboli, Frangula, Mercurialis, Laserpitium, Ulmaria.

Aster salicis folio war så ymnog, at han tog in hela ången.

Orchis militaris hiante cucullo wårte så ymnog, at hon kom i föracht. *Orchis minima militaris* war nog mycken och *Orchis rubra longis calcaribus* allmen.

Veronica humilis erecta montana, flore parvo cæruleo Dill: App. 38, wårte ymnog på skarpe backar.

Anglörken (*Porrum* 2) wårte öfwer alt. *Radix* rotunda; *caulis* pedalis; *Folia* subcylindracea, fistulosa, striis septem prominentibus rigidis subtus notata; *spatha* diphylla foliacealongissima.

Carex 4, året är ihopsatt af många små ar, ty först är ett ar, som har Hånblomster nedan för Honblomstren, men wid basen flere små ar af endast Honblomstren.

Wi reste sedan tillbaka's ifrån Kiöping åt Borgholms Slott en annor wäg innom Landtborgen.

Uti en ång in emot Giästgifwaregården på tvänstra handen fant's *Ossa* eller den rätta Benwed, en Buske, som jag endast i Skåne sedt och *Alstragalus* 1, den jag
åfwen

åfwen i Skåne och på Hæie-Berget i Dalarne funnit.

Man gick up åt Slottet twårt för Landtborgen, der man såfengt sökte åchta *Violer*, men fant *Adoxam*, *Veronicam* hederulæ folio och *Prenanthen*.

BORGHOLMS Slott låg på en Ångel, som Landtborgen formerade på nordvästra sidan af Öland. Slottet war anseeligt, på 4 sidor upbyggt, omgivet med murar, emellan Slottet och murarna war fältet upfyllt så högt som murarna woro; Fyra runda torn eller ett på hwart hörn af Slottet; Trätak, men Södra sidan hade hwarken Tak, Fönster eller Inredning; Murar och wäggar woro upbygde af Kalksten eller Ölandssten, hade altså intet tagit skada af watten, fast i så många år otäckte. Detta Slott sades wara anlagt af Carolo X, uti des minorennitet och war denna tiden besatt af 5 a 6 män af Fortificationen.

Härifrån togo wi af wägen på höger til Helfwettisgrind, där wi åfwen sökte såfengt *Linders Violer*, men i det stället funno nedanför Landtborgen i skogen Apothekernes *Sanicula* i myckenhet.

Häfel-buskar helt små och knapt 1 a 2 alnar höga, men likwål mycket fruchtbårande, wårte här på sidan af Allwären; man kunde aldrig få kienligare Buskar till små häckar i trädgårdar, än desse små Häfler woro, om de allenast woro beständige; men man märkte at desse Häfel-Buskar blefwo efter hand större, ju lengre man kom neder för Landtborgen; at man wid des fot såg de aldråhögte Häfler; at denna lilla sådan blifwit af den underliggande fasta klippan, men ei af sin egen natur.

Kesan ställes åt Kongs-Ladugården Halltorp öfwer Allwären, där *Alstragalus campestris minimus* och *Androsace* ymnogt såges med åtskilliga Stogångar.

I Halltorp blefwo wi uphållne af blirt, dunder och regn.

regn. På gården växte *Cochlearia*, *Coronopus Ru-*
elli dicke.ynnogare än man någonsin sedt. I trä-
gården stodo Lavendel, Melissa, Ruta och *Crus-*
mentha så frodiga, at man aldrig sedt dem större; om
desse och dylika Apothekare-växter på denna orten
skulle cultiveras, måste de ofelbart bättrelöna mödan,
än på någon annan ort i Sverige.

Lagtorn växte i Halltorps ång, så väl som vid
Skurvarnen gent emot, af 3 famnars högd och så
tjocke, at man med möda dem samla kunde.

En Lera sådes finnas i Högsstrums Sochn
vid Väster-Sörby hushus uti ett klär, Västerklär
kallat, den folket brukade at hvitlinna väggar och skor-
stenar med; men som hon stod med hela klärret under
vatn denna tiden, fast hon i Augusti månad plågar
vara torr, trodde man at det var bleke. Det sådes
smutsa och färga ifrån sig, men med Linn-vatn blan-
dat, sådes det intet smutsa.

Ljung sågs något litet, men så kort, at han knapt
märkas kunde, på Backarna, strax förr än man kom
fram til Gläsgifwaregården.

En Gubl Jord, den en klärning brukade i stället för
Ridder-färg at färga skinn med, togs vid Kielltorpet
inmot Jägiärde Gläsgifwaregård, därast på högra
handen in wid Landsvägen låg en klälla, och på vän-
stra handen bredvid en liten grop, i hvilken Gumman
tagit denna gula och rena Ochra, hvilken aldeles
var lik den, som vid Surbrunnar ses. Skinken, som
med denna färg woro klädrade, hade aldeles den färg,
som de så af Utländsk Ocher.

Färg-gräs, som folket här på orten druka, woro
Rönung eller *Origanum* at färga rödt. Brunklär
eller *Bidens* at färga brandgult; Wigeltorn eller
Rhamnus Catharticus, med hwilken här färgas
grönt,

grönt, och med hwilken här brunt samt
gult.

Allwarstenen, af hwilken golfstenen göres, sprack
och sprackade, då man lade honom i elden, at han snart
kunde skada folket, som stod omkring; dock berättades
och, at man med honom murar, spisar och eldstäder, då
lickväl noga äcktas at stenens kant men ei des sida
vändes at focum, äfwen som Bergsmännerna med
Stållsten mura uti sina Masugnar.

Kalk kan brännas af denna sten, fast han blifwer
grå och grof, tienlig til Bruuk, men brukas dock gan-
ska sällan, utan i det stället brännes kalk af lösa kalk-
stenar.

Bönderna sådes här i Församlingen i forna tider
brutit golfstenar, och at de då varit, som de andre
mycket fattige, men nu sedermest aldeles lämnat
brytningen och mer lagt sig på Åker- och Ängskidsel,
hvar af de mått bättre.

Humlen växer här väl, när han blifwer anlagd,
som dock sällan sker i detta land, och hafwer man här
vid prästegården på des frodiga värt haft öfvertygan-
de prof.

Kiällerhals växte i klärren ei långt ifrån Rörkan.
Sent om aftenen gingo wi ut at höra et slags foglars
sång, som här kallades Kledror, men woro veritable
sköne Nechter-Gahlar, som i myckenhet sågnade och
med sin lufwa sång.

Natten öfwer hvilade wi uti Glömminge.

Jan 4.

Sedan man hwilat öfwer natten i Glömminge, gick
man om morgonen ut på en Åker, der man fant
Örsten och Aluns skiffer med atskilliga små petrifica-
tis,

ris, som liknade skalet af små Insekter samt afwen stenbällar, som woro hårde och helt slätta, men då de sönderflogos woro inuti så lösa, at de gingo til Sand emellan fingrarna.

Mahl och **Mått** fördrifwa Bondfolket från klåder-na, som bewarades ihoplagde, der med, at de lägga **Myfa** (*Asperula* 1) **Myffe-grås** (*Milium* 1) eller och **Semina Melilott** (som wåra wilddt på södra de-len af Öland) emellan klåderna. Det är sällsamt i na-turen, at wälluchtyande saker *E. Gr. Ambra, Mo-schus, Zibeth, abelmosch, Asperula, Melilotus* och *Milium* skola fördrifwa *Acaros*, så i klåder som ut-wertes i Saltwor mot skabb, som ock inwertes at drif-wa ur kroppen och til huden *Exanthemata* i skabb och smittosamma siukdomar.

Squarram (*Ledum*) lågs här på orten i bösjan för Swin, tå the äro öfwerhopade af Löss.

Wårter, som här beshinnerligen finnes, woro *Crepis* eller *Hieracium majus*, *Lapsana*, *Ballota*, *Chae-rophyllum geniculis tumentibus*, *Cynosurus* 1 och *Avena spicis erectis*.

Ålandsrot (*Enula*) wårte här wilddt, men mycket litet.

Bryonia wårte wid murarna här och där. **Ålswar-löken** kallades här **Hundlöf** och **Ulmaria Tullgrås**.

Gråselöf kallas här **Gottlenningens Reipe** eller **Por-rum**, *capitula bulbosa erecto, foliis planis sub-crenatis, vaginis ancipitibus*, som här brukas til kåbl. Denna Löken har jag aldrig sedt tilförena i Sve-rige, ei eller någon annan Bothanicus. Han wårer al-deles, då han är ung, som en *Purio*, men då han blifwer gammal är aldeles en sort af **Räckenbäll**. *Radix* subrotunda oblonga. *Caulis* pedalis vel bipedalis, teres, vaginæ foliorum compressæ, u-

trinque

trinque carinata; carina altera per dorsum folii ex-currenate, altera vero sinu folii terminata; Faux folii instruebatur membranula tenui caulem arcte amplectente. *Folia* plana solida, spithamea, di-giti transuersi latitudine, margine cartilagi-neo-ferrata. *Spatha* diphylla acuminata.

Saxifraga alba officis kallades **Hålls-Knoppar**, rötterna torkades, pulveriserades och intoges af Bön-dren uti *Pleurisie*. med hwad nytta kan jag intet se. *Cynoglossum* sågs med hwit blomma och *Cichorium* såg man hela dagen wåra wilddt.

En **Wälkåse** eller **Wälböke** stod jämte wågen, strax wi rest ifrån Glömminge, han war bygd på egit sätt af en hög perpendiculaire stång med en trefot inunder, som stödde på alla sidor, under hwilken war rum för en menniska; Enbuskar woro trädde såsom såd på tro-skar alt ifrån foten in til öfwersta spizen af stången.

Stenarna uti gamla Stengierdesgårdar woro alla öfwerdragne med en hwit *Lichene leproso crustaceo*.

Algrums **Kryka**, som war både en antiquitet och en landskänning för de **Siöfarande**, sågs på wänstra handen och gent emot wid wågen några **Åtteplatfar**.

Siörnhofda ång, som i bortresan gaf oss så många sköna wårter, wiste oss nu *Scrophulariam*, *Cardu-um palustrem* utom *Ophrin majorem*, som hade i sin läpp en hornuggsgrop, som gick ifrån basen til läppens delning; *stamina* woro ock något olife *Orchis*.

Ångarna blomstrade nu af den lilla *Primula*, *Ra-nunculo acri*, *Pingvica*, *Scorzonera*, *Saxifra-ga*, *Acetosa*. **Lundarna** af *Orobo verno*, *Anemone nemorosa*, *Geranio aconiti folio*, *Melampyro* och *Alsine foliis lanceolatis serrulatis*, *Beccabunga* wårte i Kiårren. **Ålmer** och **Sur-Åpler** wid ångarna.

Limax cinereus maculatus, en stor skogs-Enigel sågs

sågs under träden, han war svart med forig rygg och wågfulla afbrunna faller, bröstet såg ut som chagrin, han hade 4 små horn och hålet på högra sidan af bröstet.

Allt ifrån Biderhofda in til Torslunda war intet annat än hårliga lunder.

Maslebo stora som små hufvud sutto på Glånbussarne, bestående af en hvit wås med många concavationer och Labyrinter inuti; Bladen woro förut på bussarne afätne; hwar och en Skräpule (Sruca) war svart med 16 fötter, hwar och en led på kroppen hade på hwarthera sidan en guhl cirkel, som dock ei war full, och inom hwarthera Cirkelen bruna korta hår; hela kroppen war desutom beströdd med långa hvita hår; somliga matkar woro swarta utom bruna fläckar inom Cirkelarna, ja hår funnos ock matkar, som woro aldeles hvita; mellan fötterna och bakfötterna woro rödbruna. Trädarna woro segare och fastare än Silke, at man skulle tro det wäxwen kunde användas til nytta.

Torslunda ångar lupo wi hastigt igenom; här fantes *Statice* 1, *Alchemilla* 1, *Actea*, *Veronica scutellata*, *Sanicula*, *Stachys foetida*, mycken *Ophio-glossum*, mycken *Ophrys major* och än mera *Paris*.

Leontodon 1, eller *Taraxacum* wårte uti en wåt ång med hela blad, utan den minsta tagg, til formen *linearilanceolata*.

Papilio albus, subtus viridi colore marmoreatus. Petiv: mus. n. 306. och *Tenebrio* 1 fantes ibland Bussarna; den senares horn hade 8 leder och spitsiga mun-flor utan tänder.

Fästing en sort *Ricinus* eller *Acarus*, som gick ullen på Fåren mycken skada, så här som utom lands, sågs af oss den första i dag; han war liksom en Wägghus till färg

färg och storlek, hwardera benet hade äminstone 5 a 6 leder, de främste föttern woro något större än de andra, magen war nedtryckt och flat utan fläck på ryggen, och en uphögd ring gick omkring hela kroppen.

Bijsäckarna hade förledit ähr tagit mycken skada, och woro til större delen utgångne.

Inhyssfolk sådes wara här i Färsamlingen gansta mycket, som födde sig förnemligast af *Basilangnigar*, *Allons* och nötters samlande: ty på denna wästra tracten af Öland, fins mer *Æt*, *Hägel* och *Lind* än på någon annor ort i Sverige.

Basket tages på *Lind*. Bussarna af de yngste fjoråhrs-skatten, utan at rödas.

Allon säljas til *Calmare-Boarna*, at gidda swin med, för 4 a 8 styfwer skieppan.

Nötter säljas merendels för 10 a 16 styfwer skieppan, och är här förbudt wid straff för *Barchels*-mässdagen at hämta nötter af Träden.

Musnötter äro de aldrabäste, dem mössen samla, föra hem i sina Boen under *Hägelbussar* och *Tufwor* til winterföda, der man ofta i ett enda Bo kan finna in emot en hel skieppa, utan at någon nöt skal wara massfungen eller ihålig.

J resan ifrån Torslunda togo wi af wägen på högra handen, at wi måtte resa Strandvägen nedan för Landt-borgen. Strax fingo wi se *Ölands Töken*, en wårt den wår håg så mycket efterlengtadt, sedan åtskilliga Riksdags män i Stockholm den för oss nämt.

Tol kallas på Öland en Buske, som i hela werlden är mycket rar: ty *Bochanici* weta ännu intet annat ställe i werlden hwar denna växer, mer än endast uti York i Engeland, och där han nyligen blifwit observerad uti Siberien, hwar til nu ärteligen kommer *Ölands södra del*. Denna Buske är afritad af *Rajus*, *Mori-*

Morison, Miller, Walther och Amman, men på intet ställe väl träffad. Växten kallas *Potentilla caule fruticoso*, hon stod på tuftvor af Allivarden, jämte låga platser på hvilka vatnet stådt hela vintern, hon är stor som Lavendel eller Jfop, har gula blommar och släpper åhrigen sin yttre bark; samma Buske brukas nu i Trädgårdarna til låga häckar, där han trifs väl. Ölenningen använder honom til ingen nytta, utom at af honom, emedan hans rijs är styft och hårdt, gifva viskor til liårils skurande.

Allvarlden växte jämte Tolen ganska ymnog, men ei i Buskar såsom gräslöken.

Just när man kom öfver Allivarden neder at Landtborgen wid Erichsö såg man på vänstra handen Landtborgen vara nedfallen och Skiffern vara bar. Denna Skiffer, då han smakades med tungan, rödde ett *Alun*. Här fanns ock Skiffer med gröna och röda gryn; äfven ock Skiffer, som var här och der grön, såsom Kupfer gryn, til et ofelbart teken af kopparhalt. Emellan lagen af Skiffern sågs en grön fin lera, som hölt *Alun*.

Rosan ställes at Resmo längs efter Landtborgen, doch nedan för honom, hafvandes vi på vänstra handen den aldrabrantaste Landtborg med sina bara sidor, och på högra handen hafvet. Vägen låg genom de skidnaste Lundar man någonsin sedt, som vida uti skidnhet öfvergingo alla orter i Sverige och täflade med alla i Europa; de bestodo af Lind, Hassel och Ek, med en slätt och grön jordmohn utan stenar eller mossor; här och der såg man de härligaste ångar af Åkersfält. En som blifvit trött wid denna werldens ostadiga sinnelag, och söker undandraga sig des fåfänga uti ett stilla obscuro, kan aldrig finna angenämare Retraite.

And

Und-Ungarna, stora som nns utkläfte Gåsungar, ofwan på hufvudet, halsen, ryggen, vingarna märke, eljest hvita med svart näs, sprungo här i lundarna, at man kunde taga dem med händerna.

Ziortar såg man här och där gå hopetals, helt feta och gläntande, med hvita spjuttor beskrödde.

Milium floribus dispersis, ett högt vähluchtande gräs stod allment här i Lundarna, utom *Dentaria*, *Mercurialis*, *Alliaria*, som alla växte här ymnog. Den lilla *Primula* varierade här med hvit blomma.

$\frac{1}{2}$ mihl förr än vi kommo til Resmo kyrka klängde vi oss up för den aldra brantaste Landtborgen, at se efter *Alun*-malen i brättet af sielfwa fallet.

Cochlea testa supra convexo-plana, suptus convexa perforata, anfractu acuto, apertura semicordata fants här i rasen, som är synnerlig med sin hvarssa kant.

Globularia caule herbaceo foliis radicalibus tridentatis, caulinis integerrimis växte öfverst emot spitsen af Landt-Borgen. Denna ört är nog rar i Europa, aldrig tilldrena i Sverige observerad, jag har endast tilldrena henne fädt bestoda på Fontaineblaus Backar i Frankrike, men här wid Resmo hade hon både längre rötter och större blommor. *Radix* petennis. *Folia* rudicalia, petiolis longissimis innixa, ovata, tridentata, intermedia productione, utrinque glabra, nitida, viridia. *Caules* spithamei erecti, simplicissimi, striati, purpurascens. *Foliis* caulinis minimis, alternis, lanceolatis, infimis tridentatis. *Flos* terminatrix, solitarius. *Corolla* cærulea, corollulis irregularibus monoparalis, bilabiatis: labio exterioris majore, ob-

E

lon-

longo, trifido; interiore erecto, minimo setaceo, Stamimbus quatuor, Pistillo unico. Palea Hæsculos destinguentes acuminatæ & fere pungentes.

Cistus Oelandicus Rudbeckii växte på Allwarden, mycket olit den ordinaira *Helianthemum*, ty bladen woro mindre och mer glatte: Blommorna äfwen mindre lika *Potentillæ* utan släckt mitt uti: Kronbladen så smala, at de intet rödde hwarandra på sidan.

Elf-danser sågos åtskilliga nedan för Landtborgen i ångarna, så större som mindre; när man noga dem examinerade, fandt man at de endast bestodo af *Cynosuro* bracteis integris eller ett gräs med blå blad, som kryper i ring: när detta gräset växer på en mager ång, synes det afmåla en blå ring, den ensaldiga folket trodt förordsalas af *Elfwars* dansande. *Physici* hafwa det tillskrifwit en underliggande jord, exhalationer eller ock häftars stallande. Men här blef saken klar, at *Elfdanser* intet annat äro, än förenämde gräs, som ifrån centro utwidgar sig på alla sidor, och anteligen försvinner mit uti, at således blifwer en ring.

Sådesbygden här i Resmo är fördelachtig, at inwånarne både kunna sälja såd, och tilbyta sig Träd-kärl til bushället, ifrån norra och sögriska tracten.

Wedbranden måste de måst kida ifrån Småland, både här och på hela den södra tracten.

Åkren lägges här intet i tråde, utan han icke är, sandig då han får hwila hwart ste eller 6te åhr, der litwål i Blomminge och Torslunda, hwaråst jorden är sandachtig, åkren efter 3 års såde hwilar 2ne år.

Humble här at plantera är för Landtmannen beswårligit, der ingen skog är til *Humble*-stänger, *Ris* ic.

Mullwader finnas här ganska få. *Weslor* nog många och *Swanor* allenast om Wären.

Alle, en *Sid* fogel stor och svart som en korp, sådes här
fir

finnas, som torde wara den samma med *Götlands* Grylle. *Träcker* gälen säng härligt mot aftenen; natten blefwom wi öfwer i Resmo hos Probstén Johan Vellin.

Jun. 5.

Några träd märktes så långt ifrån oss på Allwarden i öster ifrån Resmo, at man med möda dem se kunde, de kallades af folket *Gran*; ty sticades *Botanices Studiosus* Samuel Wendt dem at undersöka, som kom igen med en qwist af *Taxo* foemina eller *Id*, berättandes at der woro 3 dylika träd, hwarthera wid påß 3 famnar högt, alt ifrån roten up til toppen, helt tätt med grenar klädde, af hwilka det ena trädet upstutit 4 stammar utur en rot, sedan moderstammen fört blifwit afhuggen.

Åkreplasar såges några stycken, af hwilka en, som låg nordväst ifrån Resmo kyrka, inom gårddet; sielfwa åkren war märkwärdig der med, at 9 stora stenar lågo uti en ring, emellan hwardera war wid påß 5 alnars spatium, under hwar af desse stenar war en grundwal af 3 mindre stenar; mitt i centro låg den 10de stenen.

Giärdes-gårdar anlades här och på andra ställen långt fastare, bredare och högre, än tilförna warit brukligt, med alla stenar i muren horizontelle, at muren ei så lätt kunde blåsa full eller nedtrampas af *Ereatur*en.

En *Koka* hade sitt bo uti et högt träd wid Resmo, wi låtom taga det neder och funno det bygt til ett hemisphærium af en fot diameter, hopsatt af strå, bast, siädrar, här, moss, och inunder sielfwa Boet war Torf; uti detta lågo 3 helt swarta ungar, stora som skator: *Wingpennarna* höllo på at brista ut; *Näfwet*, såsom på en kråka, svart, mitt på något

linföre, gapet ganska brett, och Borstarna, som täckte näsivet, woro mycket stywa. Knott (*Culex alis aqueis, pedibus nigris, annulo albo*) woro af en oändelig myckenhet uti Boet, alla blodstinna af ungarnas blod.

En **Elftåck**, som war mycket stor och förleden winter aflyggen, i Diameter 7 quarter innom barken; då wi räknade ringarna funno wi at de wuxit 260 åhr, märckte ock at somliga ringar i trädet woro när in til hwarandra och andra mycket längre ifrån hwarandra: då jag undrade, hwad ordsaken här til wände wara, föll mig in at starka wintrar kunde förorsaka at ringarna kommo närmare in til hwarandra: ty räknade jag ifrån fdeleden winter, ringarna ifrån Barken in åt centrum til åhr 1708 a 1709, då starka wintern war, hwilka ringar jag fant wara tätt in til hwarandra; åfwen åhren 1587 och 1658. detsamma märckte jag ock på en stor hop andra mindre Elftäckar. Alltså hafwom wi uti Elen lik som en frönika på wintrarna, dem wi kunnom få öf be-
tante hela 200 ad 300 åhren tillbaka.

En **Kiäla** af den största och skönaste på hela Den låg strax nedanföre Resmo gård, hon war så stark, at hon dref en liten qwarn, doch med öfwerfall.

Wäderqwarnar finnas på hela denna wästra sidan i stor myckenhet, stälta på Landtborgen.

Mysinge-hög låg $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Resmo, han war en af de högste Högar här i landet, belågen på sielfwa Landtborgen och bestod af lösa stenar. Härifrån såg man på wästra sidan Mörbylånga, Kastlösa, Calmare, Möckelby, Dorslunda, Resmo och på östra Sandby, Etenåhs, Hulterstad.

Allwarden sågs ifrån Mysinge-hög hest brun med gröna ränder, långa och tvårföre strukna lik en Land-
Char-

Charta. Wi undersökte ordsaken här til, då wi funno under en hel torr, Steril, brunachtig mylla, knapt af en tvårfingers djup, sielfwa Allwarden af en Håll eller Golf-Skiffer, råmnad såsom Is i starkaste kold; öfwer desse råmmor warte gräs, emedan fuchtheten i springorna längre kunde qwarhållas och ei så lätt bortbrännas som på slatan.

Härifrån foro wi på högga handen neder för Landtborgen åt Mörbylånga, Annexen til Resmo.

Benunge (*Gasterosteus aculeis in dorso decem*) en liten Fisk fants här i Kennelen.

Fucus eller Långa bruktes här at täcka wackföjerna med: ty Landtmannen måste här hålla Wäcktare hela sommaren, at Hiortar och Wildswin icke äta up Säden.

Mörby-Skants låg neder wid hafwet, så af tiden upfråten, at mycket litet teln sågs efter des rudera.

Hornore (*Scarabæus Cervus volans dictus*) fants neder wid hafsidan: Hans horn hade hwarthera 3 stora taggar, hans antennæ bestodo af 4 blad emot spisen, och de Antennæ som satto ofwan för munnen, bestodo af 3 leder; munnen utvåkte 2 ludna tungor.

Wågen låg härifrån genom de hårligaste Lunder: på Åhrsbres Ången stod *Satyrion* och *Orehis morio* i så stor myckenhet, at man aldrig sedt lika; men *Orehis* hiant cucullo här och der.

Larne i these sildente Ångar stodo ännu olöfswade; wi wetom ei om kalla Lårret eller winterkolden dem aldeles ödelagt, ty de andre Lär här omkring woro alla löfswa.

En Uggla fick wi tilfålle beskriwa hos Skogwacharen i Åhrby, som fölgde med öf at skuta en Allwardgrim. *Noctua magnitudine erat gallinæ. Color gri-*

seus; in dorso, collo, capite lineole fusca longitudinales, præter minores undulatas. Venter albus, lineis ut in dorso. Pedes alba lanugine punctis nigris. Oculorum orbita cingebatur circulo griseo, nigro-maculato. Iuxta aures erat circuli segmentum nigrum. Plumæ intra circulum erant simpliciter pinnatæ raro supra decompositæ. Märkvärdigt var på denna, at margo exterior remigum anteriorum var framman til lik som sagad, så at spitsarna i hvar tråd af pennan (på den sidan, som låg åt spisen på sielfwa pennan) med mindre trådar var besatt.

Borrus, en mycket märkvärdig pläs här på orten, som wi nu til at resa igenom; en stor Lund af *Fagel* och *El* ligger nedan för Landtborgen med ett fält mitt uti af 45 steg i längden, och 17 steg i bredden: på detta vackra fält har i alla tider Jmwånarne ifrån Den sig samlat Pingesdag och annan dag Pingest, här at leka och dansa efter Gudstiensten: Prästerna stå nu mycket emot denna ufrimminnes häfd, föregifwande, at mången *Flicka* här dansat sig ofärdig.

Bårby-Stanz mycket gammal, låg på yttersta kanten af Landtborgen; ty reste wi uppå Allwarden honom at bese: han war belägen på Landtborgen wid sidan, som war aldrabrantast, in åt Allwarden omgifwen med en half cirkel, som slutade emot det brantaste, och radius ifrån Centro til Peripherien war 90 steg. På sidan af det brantaste fans *Lithospermum* i mynnighet, af hwilket tilförna ett eller annat skänd endast är sedt på Rossan i Mälaren, och af hwilket freden brukas i Apothecken. Der muren på norra sidan slutar sig, wårer en stidn *Hedera* utur berget. Unnu närmare i norr wårte *Cotoneaster* i blomma, och jämte henne *Ranunculus foliis ternatis*

natis integerrimis. Se den 2 Junii wid Hultestad.

En *Stenröfia* mycket stor låg ett litet stycke här ifrån, wid brantheten af Allwarden; hade uppå sig samma *Ranunculus foliis ternatis*, och nedanför wid brantheten af Allwarden wårte en härlig *Hedera*.

Åreplazer hafwom wi haft oändelig många hela dagen, alla på Landtborgen anlagde, med stenar omgifne och mitt uti med jord uphöjde. Närmare Kastlösa woro många uprättade stenar, ibland hwilka 2ne smala, på sidorne flata, 4 a 5 alnar långa, woro märkvärdigast, stälde några famnar ifrån hwarandra.

Tot wårte både uti brantheten af Landtborgen och Allwarden.

Anthyllis flore coccineo, som wi funno den 2 Junii wid Borgholms högd, sågs här på Allwarden i myckenhet, hwar som hållt bara fläckar af torr brunachtig jord framlyste. Om brunachtiga jorden kunde förordfaka en sådan färg, wore det för Trågårdsmästarene ett Experiment, som bestyrkte deras sats, at en färgad jord lagd omkring rötterna gifwer dylika blommar.

Cistus Oelandicus Rudbeckii sågs i dag allmänt på Allwarden, och stilles dermed ifrån *Helianthemum vulgare*, at des blomma är långt mindre, des Blomfoder ei tilbaks bögd, i pistillen är ämnet eller germen slätt, stiftet nerbögd och Stigma ruggigt, fyrdelt, med kortare stammina, hwars knappar äro liusgubla och icke som den andres brandgubla; Kronbladen smalare och i spitsen uthålade (emarginata); Stielken eller scapus är röd, mer rak och mer slätt; Bladen äro spitsigare och des kant är ei tilbaks bögd; Blomman äro merendels tillutne. Af så många teken är klart, at denna

denna skiljes ifrån det allmänna *Helianthemum* och är en växt, som endast på Öland i Sverige här till blifwit sedd, och är rar i hela Europa.

På Landtborgen växte *Globularia*, *Cistus Oelandicus*, *Astragalus campestris minimus*, *Lepidium foliis pinnatis*, *Rubia cynanchica*, *Androsace*, *Silene quæ Muscipula montana hirsuta Ruppii*, *Sedum acre*, *Sedum minus teretifolium album*, så med rödachtige som hvitachtige blader, *Valeriana locusta dicta*, *Abfinthium vulgare*, *Saxifraga tridactylites*, *Ranunculus radice globosa*, *Abrotanum campestre*, *Leonthodon*, *Quinquefolium folio argenteo*, *Quinquefolium minus repens luteum*, *Poa*, *Geranium lucidum*.

Det branta af Landtborgen utfdre hade sina egna växter, såsom: *Veronica spicata minor*, *Globularia*, *Rhamnus Catharticos* och *Virga sangvinea*.

Allwärens växter förtiena upmärksamhet, såsom de triffas på den aldra torraste och skarpaste hålla, nemligen *Galium luteum*, *Pilosella uniflora*, *Circlina annua*, *Quinquefolium minus repens luteum*, *Rubia Cynanchica corollis trifidis*, *Sedum acre*, *Sedum petraeum*, *Anthyllis*, *Herniaria*, *Helianthemum vulgare*, *Cistus Oelandicus* och *Festuca Fårgårds kallad*.

$\frac{1}{2}$ miil fbre än man kom til Kastlösa kyrka blef landet emellan Landtborgen och hafwet helt skallot, träden försvunno och de härlige lundar, som of här til sågnat, sågos icke mera. På vänstra handen och på hellsiva Allwarden låg en By med skog och åkerfält, fräckandes sig åt östra sidan af den.

Allwargrim en Fogel, som endast sådes finnas i Allwarden och hwars namn wi aldrig hört tilfdra, upstånne i of en oförlitnelig längtan at honom se.

Skog-

Skogwacharen, som wi utskickadt, hinner of på Allwarden med en stuten Allwargrim; så snart jag honom såg märkte jag, at han war mycket lit en, den jag tilfdra sedt i Lappsta Fiällen, och där af Lapparna kallas Houti, hwaräst han löper ibland andra forter af sitt slächte. Denna *Pluvialis* är stor som en Dufwa; på hufwud, hals, rygg, wingar och stiert, med hwita, swarta och gulbruna släckar beskridd: ty hwar fädder är svart med några gulbruna släckar på sidorna och lufsare släckar wid spitsen, utom det at luddet emot basin är lufs grått på sidorne af halsen neder emot bröstet; wingarna inunder och stierten under äro hwita; hela bröstet och halsen mitt inunder är svart. Nästivet är svart, ofej längre än hufwudet, något uphögt emot spitsen; Benen äro grå, halftwa Låren bara, den innersta leden af yttersta Låen är ihophäftad med mällantåen. Wingpennarna äro mörcke, de främre äro 8, den yttersta längst, de andre i ordning kortare, alla spitsige wid hellsiva strålen, mitt på hwita; de andre wingpennarne äro äftven mörcke, men trubbiga, jämlånga med hwita spitsar äftven som deras täckfådrar. Stiertten är hel, Stiertpennarne äro 10, med 8 lateral linier, som på bågge sidor äro blekguhla.

Adonis radice perenni, en växt som beprydt wåra raraste trågårdar fingo wi se på ången närmast in til Kastlösa kyrka, öfwer alt såsom små buskar; aldrig hade wi förmodat finna denna wild i Sverige. Roten står år från år; Stiellen of en half alns längd, grenig och går bort mot wintrarna; Bladen äro mer gröna än någon annor det; en stor blekguhl blomma med brandgula antheræ sitter på hwar stieff. Jag wst icke hwarfdre hon skal hafwa grenar, så wida ingen gren märkes frambara någon blomma, utom endaste huf-

E 5

wud

wud-stielsen. Bothanici mena at hennes rot är Helleborus Hippocratis.

I halspi vaccariae folio wårte i åkren, des blad woro wågfulla med många tänder.

Zalsfuka eller Angina har på Öland i år mycket grasserat, i hwilken ausfichtet spullnat up til en förfärlig storlek; så hafwa dödt deraf, och de som dödt hafwa först sådt en Pleuresie, som dem hastigt lifwet beröfwat.

Zusen har folket i sednare tider begynt bygga med infogningar utan knutar; ty wåden N. O. och S. W. grassera här wår och höst med regn förfärligen, hwilket trångar sig in i knutarna, hwaraf de förutna och husen förderwas, som ei så lätt ~~Pig~~ med infogningar.

Necydalis eiytris apice lineola alba, ett underligt Insekt, fans här på orten, hvars lår äro emot spitsen ganska tiocka och slutas nästan som flöt, hwaruti det kommer öfwerens med *Leptura*; Hornen äro dubbelt längre än sielfwa kroppen, hwaruti det är likt med *Cerambyx*; des wingskahl äro intet halft så långa som magen, hwaruti det är likt med *Forficula*; men wingarna äro intet inbragne inom wingskahlet, utan ligga i kors såsom på en *Cimex*.

Wäderleken war förmiddagen mulen, med stark bläst och litet regn, men eftermiddagen behagelig; *Kastlösa* blefwo wi qwar uti öfwer natten.

Jun. 6.

Stenkåhl hade wi på ett ställe sådt spörja skulle finna i Kastlösa; ty frågade wi här efter dem ochingo ånueligen weta at dertil gifwits anledning i Dalby Gåstgifswaregård; gingo derföre bittida om morgonen til

til Dalby, men Gåstgifswaren, som dem skolat upfunnit, war i Småland och hans Hus-folk mistrogna. De wisse öf ett Stenkåhl, men det tyktes wara Engellst; drängen wisse öf nordost ifrån gården, där wågen gick öfwer ången och just skulle släppa åkarna, sågandes, at Gåstgifswaren der funnit Stenkåhl, då han wändt jorden; strax kom dottern efter, som wisade öf stället uti en backa, jämte en Ålteplats, wid påß ett byskott ifrån det förra rummet; men här war intet jorden röd med någon spada i långliga tider, ei heller war där något Berg. Med ett ord: de sökte på alt sätt at förwilla öf sporet, ehuru wi winlade öf at med höfslighet, wåtalighet och Plänker winna dem. Ånteligen lämnade wi dem, sedan wi sådt weta, at den curieuse och wärdige Jacob Faggot, Inspector wid Landmåteri-Contoiret, sielf warit med Gåstgifswaren och Stenkåhlen besedt den tiden han här inrättade Ålunwårket.

Takentäckas här på orten i stället för näsiver med halm, doch at halmen på intet ställe synes, och så wäl som ett näsivertak kan wara säkert för gnistor; ty wid takfoten afskids halmen jämt, ett bråde sättas emot och inunder litet näsiver wid takdroppet; öfwan på täckes halmen med en dubbel flod af torf, då den understa torfwen wänder det gröna åt halmen, men den öfra det samma åt himmelen. Sådane tak brukas allenast i mangården men ei i Ladugården.

Byar och gårdar hafwe wi alt här tills sedt anlagde nedan för Landtborgen eller wid des slutande, hafwande de altså på ena sidan ångiar åkrar och hafwet, på andra Ållwarden och derifrån klållor med fött watn.

Pigorna gingo i husen klådde öfwan bältet med

färd, och nedan med en tunn fiortell; deras hår war slättat med et band, som de kalla Lippat.

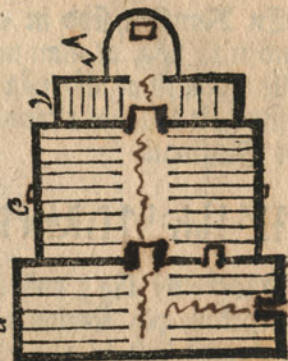
Resan ifrån Kastlösa låg öfwer Allwarden til Smedby.

Acceptatsar hade wi så i går som helä denna dagen intil Ottenby helt fullt på Landborgsen, de måste med stenar i ring fringlagde, men under tiden funnes de ock med stenar i trekant omgifvna. Allestädes stodo uprättade stenar större och mindre; men hwarken på sielfwa Allwarden eller på strandsidan såg man minsta tecken til grifter; hafwa altså de gamle utwalt til lågerställe den wäkraste prospect.

Allwarden war som tilförra slätt, steril, hår och der med sina tufwor lik som af Swinen rotad; hår och der stod watten, likt helt små Södar, men ei öfwer en fots diup, hwilka om Somaren uttorfede.

Smedby kyrka hade wi $\frac{1}{2}$ mihl bort om Kastlösa; i henne war bygnaden så sällsam, at jag aldrig sedt waken, bestående af Förestuga, Sahl, Förmak, Chor, alla så affskilde, at allenast en låg port communicerade dem emellan. α . Förestugan, war bredast, des hwalf gick i norr och söder och dörren war på södra sidan. β . Salen eller sielfwa kyrkan war smalare men längre; hon hade 2 dörrar, som communicerte med Förestugan, af hwilka den ena war mitt på, den andra närmare in til Förestugodörren, ingendera högre än en stor karl γ . Förmaket war ännu smalare än kyrkan, och öfwen så affskild, med en trång ingång. Murarna i kyrkan woro wäl en fannm tiokka. Ett par fönster woro på kyrkans hwardera ett quarter breda och 3 quarter höga, war altså ganska mörkt, och snart kunde bringa Nödrarne til sömn. På hår i kyrkan hade

hade tilfälle, at se Prästen då han måga de, åter andra misse den förmohn då han predikade, såsom de hwilka sutto uti Förestugan: ty sielfwa Förestugan gjorde en del af kyrkan. Af alt detta kunde man dömma, at kyrkan war mycket antique. Utan för kyrko = dörren på en graf låg en Runsten, i hwilken man märkte följande bokstäfwer.

...†R:†NPN...N*†P†I†.PI†N...

Kastlösa gård hade wi fuller rest förbi för $\frac{1}{2}$ mihl sedan, men i Smedby fingo wi höra, at en Runsten der skulle ligga på gården: ty reste jag tillbaka, men fant honom af tiden wärre handterad, än den förra och såg allenast följande bokstäfwer:

...††:†P†I†P†I†I†.†R†I†P†N†.

Resan låg från Smedby til Möckelby måst genom ångar. Adonis radice perenni och Cichorium warte uti desse ångar förnemligast wid Klinta. Denna Cichorium lyfte nu med sina flöda blå blommor tillräckelig för alla Svenska Apotheque, tienligare til medicin, än til mat, och endast tilförra i Skåne sedd. Någåtrarna stodo gula af Åker-senap och Korn-åkrar.

åkrarna orenades af *Serratula Carduus* in avena dicta.

En *Kunsten* stod in emot Möckelby på vänstra handen så hög, at man måste sitta på hästen, om man wille blida til at låsa något på honom. Följande bokstäfver aftecknades i mening at låsa mer sedan man besedt Grufwan.

MP. II. H. 4. T. R. P. T. R.

Möckelby låg 2 mil ifrån Kastlösa, hwaräst emellan kyrkan och stranden Landtborgen löper in emot hafskanten, och är Alun-Brotter här beläget.

Alun-Grufwan är wid påß ett byße-skott i diameter, och wid påß 12 alnar diup, gåendes in i Landtborgen på des wästra eller hafssida, såsom en half cirkel: så at botnen har wid påß samma diup som strandsidan, och sidorna samma högd som Landtborgen. Wäggarne äro alla perpendiculära up i sielfwa dagen. Malmen är här den lättbrutnaste man någonsin kan önska: ty han fördelar sig medelst springor och tvärspringor helt artigt. Scrata i Grufwan räknade wi på väggen och fantes 1. Torf med mylla en tvårhånd 2. Skiffer en tvårfinger. 3. Sandjord $\frac{1}{2}$ aln, hwars öfwersta brön såg ut som Stenkål 4. Skiffer $\frac{1}{2}$ quarter. 5. Drsten 6. Swartachtig Skiffer $\frac{1}{2}$ quarter 7. Drsten $\frac{1}{2}$ quarter i små stycken 8. Skiffer en tvårfinger 9. Drsten och någon kalk inunder 10. Skiffer och i den här och där Drsten 11. Kalk alt ned til rätta Alun-malmen, i hwilken sutto swarta bällar strödde. 12. God swart Alun-Skiffer til 6 alnars diup.

Swartbällar kallas ett slags stora swarta stenar, til Kapnaden af en Linpa; De äro så hårda, at de ei ut-

tan

tan största möda och swårigare än flinta slås sönder, warandes i brätter helt beswarte; då man lägger dem i elden at rostas, gifwa de en stark smäll liksom ett Pistole-skott, hwarpå den närstående märker en sinkande hvidlöfs lukt, som smakar sött på tungan och är ganska skadelig: ty de hålla Arsenicum; sålsamt är med desse stenar, at de som äro hårdare än flinta, i öppna dagen uplösas af regn och sot och falla sönder til en mull, men ännu sålsammare är, at utaf en sten skal blifwa swart mylla.

Petrificerat Salt liknade några fina grynn, som här och der funnos emellan lamellerna af Skiffren *crystaliserade*; man mente i förstone, at de woro gedigen Alun, men när man smälte på dem, smälte de intet i munnen, då man nogare såg på dem skildes de ifrån hwarandra nästan som spår eller hwhita grynn, och war hwardera af desse grynn en rhombisk *crystall* af 2ne flata stora *Plana rhomboidea opposita*, och hwar sida af 2ne rhombis *oblongis juxta se positis*, woro altså desse *crystaller* en *Selenites*.

Vieser såg man här inga, men de sades finnas nymt, om man gingo längre på diupet, det man undwet för watten full, hålft malmen är nog tillräckelig utan större möda i dagen.

Kalc brännes här med den Alun-Skiffren, som smulas sönder och ei så lätt kan öfwerföras, emedan denna Skiffer wärmd och itänd brinner som Stenkohl. Wi frågade hwarför de ei bränna sin Kalc af Drsten, som likwäl der fins i så stor myckenhet, emedan man wet, at Drsten gifwer långt finare Kalc, om icke en Gyps, men fingom til swars, at så snart Drstenen fullbränd är går han til ett fint mjöl, utan at wänta på släckningen såsom annor Kalc, är altså otienlig at

brän-

brännas med Alun-Stiffer, som ei kan stihas då man behagar.

Eldsprutande Berg hade man tillfälle här at föreställa sig, då man såg utan för grufwan ett warp af jord, sten och Alun-malm planerat til högd af botnen med sielfwa grufwan; at malmen så mycket lättare kunde föras utur Grufwan öfver thetta warp neder til hafwet, at lasta honom på Båtar til öfversfart åt Lovers Alun-Bruk i Småland, som sågs hit til Grufwan öfver hafwet tillika med Christianopel. I detta warp hade någon eld kommit lös för ett par år sedan, och brände ännu åt norra sidan, fast utan låga, med röd och os, som här och der trängde sig up utur jorden, på hwilken wi gingo, som war helt warm och het; allestädes hwar man ref med Klappen, i thetta warp gick litet röd up, och man fant bränd Kalk, Alun, swafvel-blomma, röd jord af Skiffren och ihoppittrade Alunstycken såsom fylta wid kallrostarne. Man frågade folket, om de ei fruktade, at denna elden kunde angripa sielfwa malmen i bårget, in til och på hwilken ena sidan af warpet låg, men det hölts af dem för omögligt, så länge Skiffren lågo i sine stratis ihoppackad; icke desto mindre tror jag, at om elden kommer en gång rätt at tända an Skiffren, at Öland får den curiositeten, at i Sverige upröpa ett eldsprutande bårget.

Min olycka war den, at jag ei nögd med råknandet af stratis i Grufwan efter öghemättet, befalte några gå up at wäggen, lasta neder något af hwardera strato, då en stor sten kom neder och stång i tu på wäggen, at den del deraf stussade emot min wänstra fots yttre fotknoll, at jag ei annat wiste än at benpipan slogs af och foten krossades; i samma minut dref swedan bort alt nöje för Grufwan och för widare rohn; jag blef upbragt til Gåstgäfwaregården, at

at til frids fjälla min contusion wid middags-tiden.

En Atteplats såtom wi upgräfw, medan jag hwilade mig uti Rikshöf-gästgäfwaregården, där wi fingo en stor hej med ben, hwilka gjorde oss hogade, at utforska om Folket i forna tider varit längre än de nu äro; wi togom derför ett os femoris, satte det emellan 2ne bräder, at wi helt uoga kunde mäta des längd, som war 3 quarter, 4 $\frac{1}{2}$ toll efter måttstücken: alltså war lårbenet 4 quarter, på tum när. Men Benpipan (tibia) war 3 quarter 1 toll; bar alltså människian, af hwilken dessa ben woro, ofelbart varit in emot 4 alnar lång.

Resan ställes åt Åhlbrunne-By, derest wi sågom, för än wi kommo fram, 2ne uprättade stenar af 6 alnars högd och 1 alns bredd ibland Atteplagarna; wi forom förbi Åhlbrunne och reste på wänstra handen til en wacker Ekelund, i hwilken wäxte Lascipitium, Hepatica, Pulmonaria, Alliaria, Astragalus 1, Viola marcia foliis trachelii, och Viola marcia flores ad radicem, semina in cacumine ferens. Denna sista Violen har blad som äro hiertformige, rundachtige, litet spüsige; Stielken är rund men på ena sidan flat, slutar med 2ne blad, hållandes i sitt stidte et trekantigt tillutit blomfoder, som består af fem blad, af hwilka de 2 inre äro ganska smale; utom desse har samma blomfoder bak til 3 stora krusade, utom 2 små hela fjäll, inga Kronblad, men wäl både stamina och pistill; Han-blomstren wid roten med deras stora kronor woro redan förbi.

Jag orns träd helt stora och många sågos wid wägen at Rikshöfkyrka, på hwilka den starkaste storknen i dag ifrån hafwet rufande öfver slätten, wisade sin styrka, men desse träd sega och fasta föracktrade wädrets

vädrets makt. Vi lärdom här af, at de som uti slätta och skoglösa Provincier vilja anlägga trädgårdar, böra först plantera Hagorn omkring Trädgården, at gifwa lugn för de små träden, och at bevara framdeles de stora, at de ei af stormen öfverända kastas.

En Mur, så hög som en Karl då han sitter på hästen, mer än i alns bred, lagd med horizontele flate stenar, strökt tvärt öfver hela Öland, och skilde yttersta udden af $\frac{1}{2}$ mihls längd, såsom en apart Diurgård, innehållandes hela Ottenbys Ronga-Ladugård. Här inom war på västra sidan slätt med Ladugården, men på östra skogfukt med Diurgården.

Ottenby Ladugård war bygd af träb. Ut kom mom hit mot natten, men nödgades resa bort, som vi sågom Folket wara rädda för vår resa, ehuru vi den förklarade.

Resse dertföre rätt i öster $\frac{1}{4}$ mihl till Åhs Kyrka, som jag wid östra sidan af Öland.

Landborgen strökt ifrån Ottenby åt Åhs i öster, som förut allt ifrån Borgholm gådt ifrån norr till söder. Ifrån Åhs Kyrka strökte samma Landborg sig på östra kanten norr åt Den till Näsby Giästgifswaregård.

Tot warte emellan Landborgen och Ottenby-Lund, både i större högd och myckenhet; wi sågom orarna äta bladen och yttersta qvistarne, hwaraf denna buske merendels är ojämn, wresig och oformelig.

Natten blefwo wi qware hos Commministren i Åhs; utan at jag för tvärl någon minur fick hvilaminna ögon; jag som förut hade bulpit så många nödliande i dyllte och andra anhört, hade nu et minsta medel till hands at hjelpa mig sjelf.

Jun.

Jun. 7.

Denna dagen war en Söndag; ty hvilade wi här hela dagen.

At landet här på orten är så härligt grönt, där det eljest i Sverige är gulare eller brunare, kommer deraf, at inga mossar såsom Polytricha, Brya, Hypna eller Sphagna finnas här, deräst icke man kan finna et eller annat stånd såsom en rar tvärt på någon kulle. Lichenes, Jungermanniæ, Marchantiæ &c. äro lika rara så på Allwarden som på träden, om man endast undantager Lichenes crustaceos leprosos på Stenarna. Liung, som i Sverige allestädes öfversvimmor, är här mycket sällsynt. Huru lyckelige woro icke Landtmännen, om de denna naturkens konst at fördrifwa Mossa och Liung kunde utansäka och imitera.

Pläcka Giäsen medan Giäsen ännu lefwa, hafwa folket här på orten wid denna tiden i bruk; naturen lär dem detta hushåldsgrepp: ty då Änder ligga på sina ägg, pläcka de af sig sielfwe Dunen, at äggen må ligga under dem warne, medan modren söker sig mat; man wet ock at Giäsen wid denna tiden sielfwe fälla fiädrar, ja sielfwa strispennarna, som nu äro mogna, men om hösten då Giäsen slagtas miuka och omogna. Folket berättade oss, at fiädrarna sitta ei fast, och at Giäsen deraf intet wahnutriwas, borde alltså detta hushåldsgrepp öfwer hela Riket practiceras, emedan fiädrarna äro dyr och oumgängelig, at ei så mycken fiäder, som alla Giäs i Sverige äga, genom försummelse må bortkastas, utan så wal äcktas som til at klippa Fären. Dock är at märka, det folket här wet pläcka all fiädrarna af Giäsen, at de gå helt skallota, utan allenast Dunen och de små fiädrar, som sitta tätast och tiöckast, at en således pläckad Gäs allenast blir mer tunnklädd.

S 2

En

En *Acarus* fantes här, som war hel och hållen röd, (*Coccineus*) hufvudet ganska litet, ögon 2, fötter 8, alla med många leder, magen stor, nedtruffad framman till och på sidorna uphögd, bak till forig, öfver allt såsom sommet, han war så litet Quastier, som fins i watten eller *Acarus Aquaticus ruber abdomine depresso*, at man knapt kunde skilja honom, men, då han lades i watten, flöt han och förstod intet Dykeriet.

Acarus, som annars kallas *Scorpio Araneus*, gif på bordet baklänges, at han ei skulle stupa på näsan, fast han hade de störste händer at taga mot med: ty hans framfötter sågo ut såsom på en *Scorpion*.

Syrforna klyvade i huset på sin wäntliga sträng; Folket sade oss, at deräst *Asperwed* ofta brännes, skulle de fördrifwas af *Aspreken*, deras starkaste gift.

Pallus Hiaticula, en liten foglunge, stor som ett hönsägg, grå och luden med svart näs och swarta *litturis* på hufvud och rygg, hwit på halsen, bröstet, magen och under halsen, grå under halsen, 3 tår allena på hvarje fot.

Töken sågs här till ett par almars högd, tagen i Lundar, brukades till quastar at sopa golfwat med; bladen på denna höga Töken woro mindre och smalare än på den låga och allmänna; quistarna woro ei eller så grennige: ty de hade ei så ofta marit afbitne.

Geum rivale fantes här på årtilliga ställen flore prolifero: stielken war kortare, *Foliola interiora calycina simplicia*, ovata, serrato-sinuata, plicata, petiolata, corolla duplo longiora, blomkronan hade 10 a 15 blomblad, få stammina, utur hwiakens centro i stället för pistill uppvärte ett blomskäft, som uppehöllt en ånkel lutande blomma med riktiga stammina och pistiller.

Wärter

Wärter här omkring woro *Epilobium*, *Triglochin*, *Polygonum*, *Herba Britannica*, *Viola palustris*, *Orchis militaris minima* och *Chamomilla foetida*, som wärte öfwer hela stranden.

Gemens man samledes efter Gudstiensten, at rådda om oss och vårt förhållande; the höllo oss för Spioner, sade at för siffradne Krig öfwen 3 Spioner då rest, som blifwit ihjälslagne wid Hulterstad; at wi sågo efter all ring; utforskade alla belågenheter; at Prästerna gjorde oss underrättade om Kyrkornas medel och stridar; at jag alltid upmuntrade mitt sällskap med de orden, at de skulle hafwa ögonen omkring sig: ty bleswom wi rådde at taga en *Krona Berient* med oss, det ock skedde.

Jun. 8.

Då wi om morgonen reste ifrån Åhs Capellansgård, sprungo folket i Byen at se oss såsom Spectakel. Himmelen begynte mulna, Folket spådde torrt väder; men Ewalorna sågo nästan under buken på hästarna; ett par timmar här efter begynte regnet, som continuerade hela dagen.

Nesän ställdes i söder till aldra södersta udden af Öland genom Ottenby Lundar och Diurgårdar.

Ottenby Lund war wid pås $\frac{1}{4}$ mil lång af Bidek med något *Asp* och *Ek*, i denna Lund woro stora och breda trädar eller Alléer, här och der torg eller små skäl. Wårt öfwer denna Diurgård war en liten försallen mur fordom anlagd med Sten-kurvar af ett par almars högd, så wida inuti, at en person i den wäl kunde röra sig, belågne ett godt Byggeskott ifrån hwarandra, at Folk, som i deke bleswo instälde, så mycket lättare kunde skuta Hiortarna under jagten, wid det

F 3

at

at Hjortarne sackade sig, då de skulle öfver muren. Et Diurhus til winterfoder war murt i Diurgården, der höet utkastades, innom ett lågt stängsel, dit Hjortarne sig samlade så ofta de hörde sin Ladugårdsman slå med nyhammaren i väggen. Gemte detta hus war et fält, på hwilket invånarne Midssommarstiden plågade samla sig och dansa.

Myggen (*Tipula thorace virescente*, *alis membranacei coloris*: *Puncto nigro* vide Jun. 1) war i denna Lund öfver allt ned til hafvet så mycken, at han ei kan uttalas; denna mygg slög i ansiktet och munnen på oss, och sadet at Hjortarna för honom gingo utur skogen på fältet denna tiden.

En Stenmur war bygd tvärt öfver udden där Ottenby Lund slutade sig i söder, afstihandes den yttersta slätta spitsen af Den, som war ett fält af $\frac{1}{2}$ mihl. Jöfe långt förr än man kom til sielfwa udden såg man en murad Kiälla utan aflopp, med godt watern, Rosenkinds Kiälla kallad, och strax här wid såges ruder af Rosenkinds Capell, som fordom warit underhållit, då Fiskelågre woro på denna Holme i myckenhet, på den tiden, sullen gick åhrigen til desse strander, men som den afwikit hafwa både Fiskelågre och Rycka förfallit.

Sillgarnen lågo på marken at torkas, lika andre diupe nåt med maskor så små, at man endast kunde tråda fingren igenom dem.

Tobisnoten fingo wi ock här se, som bestod af et buldans lakar, som war 2 a 3 alnar högt och lika bredt; wid detta war på bågge ändar häftadt ett nåt, gjordt af tagel-trå, tiöck som en Gåspenna, til samma längd och högd som lakaret, med maskor, genom hwilka man kunde tråda 4 finger; ett rep ofwan och nedan hwar tändel, som på bågge sidor gick längre ut än nåtet, fäst på ändarna wid en träboge, med hwilken denna Not

Not drogs; Stenar woro wid undra tändelen och trådsan wid öfra; ingen kuhl war på Noten, emedan Fisken sjöte strax det hwila lakaret: ty hwar som hwitt kastas ut begifwer han sig.

Tobis kallas här *Ammodytes Tobianus*, *Angvillia de arena* eller *Sandilz ichtyologorum*, som är en liten Fisk quarters lång, rund, lil en Eklöja, utan synliga skäll; Ryggfenan, af 60 minna strålar, tager sin begynnelse en tvärfinger ifrån hufvudet, utsträckandes sig efter hela ryggen in emot sierten; Brösthfenen af 15 strålar hwardera, af hwilka den första är kort, den sista kortast; inga magfener; Baksfenen (*pinna ani*) ifrån utgången til Sierten utsträckt med 32 strålar; en klusfen Siertfen af 14 strålar; Hufvudet är rundt och spitsigt; undra Kiåken är mycket längre och spitsigare än öfra; Ogat blekghult med svart sten; Ryggen grå med mörkläctige tväre släckar; Sidor och Mage silfwerfärgade; Gialträcket (*membrana branchiostega*) af 7 strålar. Denna Fisken brukades til bete på krolar at fänga Torsk med.

Torsken, som här fängades war ett enda slag. Torsksläktet är ganska widlyftigt: ty har jag af nöden at beskrifwa den, som här fängas: Ryggen är grå med gulbläckiga släckar; Magen är hwit med oändelig små swarta punctar; den förra Ryggfenen har 14 strålar, den andra 19; den förra Gumpfenen har 20 strålar, den andra 16; Brösthfenerna hafwa 17 strålar, Magfenerna 6; Gialträcket har 7 strålar. Tänderna inga flere än de som sitta i Kiåkarna; en liten rund spitsig miut tömm, af en tvärfingers längd hänger under spitsen af undra Kiåken. Denna Fisk och små Sill är det förnämsta man här fiskar.

Seranden och yttersta udden af Öland upwiste en stor myckenhet af *Scandix seminibus hispida* och

Arenaria maritima *Ruspii*, med purpur-färgad blomma, växandes så tätt, at hon måtte förqväfva sig self, härbland växte *Atriplex angustifolia* & *longifolia* *Tournefortii*. hvars trubbuge och tidtfulla blad knapt här och der wisse någon tand; man såg också *Atriplex sylvestris folio* hastato s. deltoide *Morisonii* tillika med *Cotula*.

Strand-Skärvar, Giffmåsar och Wiper sldgo och fruko öfwer oss; en Strand-skiwa (*Hematopus*) skids wingen af, at hon ei kunde flyga; Waken sldg bort, kom snart igen, wille ingalunda öfwerflyga den skutna, men anteligen nödgades lämna honom i nöden, som intet hielpas kunde. Nästwet war längre än hufvudet, på sidorna ihopkrummat, doch måst mot spitsen; som war mehr göhl med den öfra delen något längre, til färgen ganska mycket högrödt, at man wet ingen Swensk fogel med så rödt näs; näsborena af länge, genom hwilka man såg dagen; Ögnet rundt omkring ögonen bare med en högrödt ring; Ögat inuti rödt med en svart stien; Hufvudet, Halsen ner til bröstet, ryggen från halsen til mitt på woro swarta, men deremot woro sbljande delar hwita, nemligen Bröfket, magen, bakdelen af ryggen samt wingarnas och stiertens öfre och undre täckfläddar. Stiertpennarna woro 12 alla lika långa ifrån Basin til mitt på hwita, derifrån til spitsen swarta. Wingpennarna de yttre, woro swarta, men mitt på hade de en aflång hwit strimma, utom det at inre kanten war hwit, de inre woro swarta med hwit kant och bas; Fötterna tidtffärgade med 3 tiecka tår, af hwilka den yttre är ihopfogad med mellantån; Naglarna hwitacktiga, Låren half bara och Tungan hel.

Ennele hwita och för oss främmande Foglar, som woro något sidre än Giffmåsar, såges på landet, men sldgo

sldgo up wid vårt annalkande; en af dem stöts snart och berättades oss, at Folket kallade honom Skärfläcka och at han endast fanns här på yttersta udden af Öland; Waken sldg ut i kastwet, deräst han samman som en Vind.

Skärfläcka (*Recurvirostra albo nigroque variata*) war til färgen helt hwit, utom hufvudet öfwan på och öfwan på halsen och på bägge sidorna af ryggen, samt öfwan på wingarna swart; öfwan för stiertens woro fläddarna och swarta. Wingpennarna woro the främste de längste, af hwilka de 8 förste woro swarta, men emot basen hwita således, at ju mindre de blefwo, ju mer blefwo de hwita mot basen, så at den sista hade allenast en svart fläck wid spitsen, men alla de öfrige wingpennar woro helt hwita så wäl som deras täckfläddar, utom de 5 förste, som woro emot spitsarne swarta. Stiertpennarna woro ganska korta och hwita. Låren halfbara, Benen blåachtiga, 2 a 3 gånger längre än stierten. Fötterna slutades med en liten bakrumme och swarta naglar: en liten hwit fläck öfwan och under ögat. Nästwet är det märckwärdigaste på denna Fogel, som är svart nedtröckt 3 gånger längre än hufvudet, som en syl spitsigt, gåendes i krol, up at tillbaka bögd, warandes spitsarne på hwarjo Riäl helt tunna såsom af pargament; Näsborena woro aflånge och igenomhulige. Denna Fogel är så mycket underligare, som hans art är den endaste, hwilken Skaparen gifwit et tillbakabögd näs, med hwilket han i dyen, såsom en plog, ristat at söka sig föda.

Lös finnas måst på alla Foglar och fyrfotade diure ja öfra Giffar. Redi har warit så curieuse. at han afritat öfwer 30 slags fogle-Lös: ty sågom wi efter på desse tvenne rare Foglar och sunno på dem deras egne kråk.

Strandskiure-lusen war stor som en Loppa, hård och

och seglsföwad; hon lop fort och war til färger gubbrun (glaccha) hufvudet war rundachtigt, flatt, något uphögt; magen war oval spitsigare åt bröstet med 10 tvåra bleka infärningar; på sidorna wid borta delen af magen woro hår; halsen war ganska smal, fötterna korta och hornen ganska korta.

Skärfläcke-lusen war mörk och aflång; hufvudet nästan trekantigt, spitsigt med en infuren två linæa mitt öfver hufvudet; magen war aflång nästan som en linea, något bredare mitt på med 8 infärningar; fötterna korta och krokuge; hornen små, korta och med knappar slutade.

Wipe-boen såges åtfylliga hår på såttet, merendels med 4 ägg uti, hvilka ägg woro til färger gråachtiga, ojämt beströdde med swarta och mörka ojämnne fläckar. Uti ett af dese som öppnades och som något legat under modren, sågom wi redan *Lisstrådarne* nyss påbegonne med många grenuge blodröde ädvor ett blekt hjerta och 2 swarta ägon.

Aldra yttersta spizen af *Olands* södra udde lyfte hår och ther up utur watnet, med många tvåra råflar, som lärde at *Sjöfarande* ei borde wara för närgångne.

Härfreän ställes vår resa i norr längs efter östra sidan af *Oland*.

Schefferi-ängen finge wi straxt resa igenom, som låg emellan *Ottenby-Lund* och östra hafskanten, war wid på $\frac{3}{4}$ mihl lång, inbärgades snart af halftwa landet åt *Ottenby Ladugård*, på hwilken fordom varit *Echefferi*.

Wårter på denna Ång woro besynnerligen söjande *Alopecurus culmo erecto* wårte där som watnet städt öfver wintren och giordt bara fläckar. *Rumex foliis lanceolato hastatis* gjorde de platsar, som wo-

ro något uphögde röda med sina blommor; *Orchis morio* wårte mycket på ången. *Tolen* stod ibland buskarna af $1\frac{1}{2}$ alns högd, til teln at *Hiortar* ei så gierna åta honom som orar och hästar. *Ulmaria* wårte där, som war sidlång och kallades hår helt artigt *Kallgräs*, emedan hon wåger på kalljord i. e. sidlent jordmohn, som om natten gifwer en kall dimba ifrån sig, skadelig för säden; altså ock ursakar *Kalljorden* ifrån den andra. *Trientalis*, *Iris*, *Myrica* sågs mycket här omkring, hwilken senare giordt at smöret smakade af Edf.

Euphorbia, som *Rudbecken* kalladt *Tithymalus maximus Oelandicus*, stod här mitt på ången wid *Jällbäcken* i myckenhet, aldrig tilförra af oss i Sverige wild sedd; han wårte i buskar af ett par alnars högd; sielfken går åhrligen bort, bladen äro strödda lancetlika, trubbuge och hela; *Involucra parvialia* woro fyrbladige med 4 blomstaf, som hwarthera deltes och fördeltes uti twenne grenar med twenne blad; de förste blommorna woro *Hammer* med 5 Kronblad, men de som sutto emellan tvådelte grenarna woro *hermaphroditer* med 4 Kronblad; blommorna woro gubla och Kronbladen hela. *Sedermora* sågs samma wårt hela dagen här och där i ångarna och Allwarden.

Resan låg nu tilbakars utur *Ottenbys* *Distrikt* genom den 3 alnars breda muren, som gick i rätt linea tvårt öfver landet; Wi följde östra hafskanten åt norr, men togo af på wänstra handen up åt Allwarden, til en Gård som heter *Kiärre*, där at betrachta *Kiärre-lusa*.

Kiärre-lusa är en Kiälla, som ligger ei långt från gården på flata hälleberget, af naturen sielf giord med en aflång springa af en famns längd och en alns bredd mitt på, ihopdragen på hånge åndar, warandes $1\frac{1}{2}$ alns

alns diup, något concav på sidorna inuti; under norra ändan af denna springa går mer än en samms långt hål, fallande eller slutande weder åt berget, i hwilken hohla aldrig tryter watten. Wi förundrade oss öfwer *Massan Caninus marinus* och petrificerade stenen *Hystero-litus*, i hwilka naturen afbildat födslofemmen; men sannerligen har naturen här intet wist mindre konst at affskilra samma lem med alla des delar. Widen något *Antrum* eller någon kiälla i werlden är sällsamare än denna.

Allwarden war alt bort til Eketörpsborg täkt med tuffwar och utstrad med *Cistus oelandicus*, *Anchyllis rubra* och Token.

Eketörps-borg besågs med des rudera och nerfalne murar, som låg $\frac{1}{4}$ mihl ifrån östra hafsstranden och som fordom warit en af de ypperste på detta land: ty han war ett *Mousquette* skott i diameter med en Kiälla mitt uti, som altid gifwer watten. Utan twi- wel har desse borgar warit Asyla för invånarna, för än frut och lod woro upträckte.

Murar eller rudera efter Giärdesgårdar, som woro tekin til stora instångde platsar på Allwarden, satte war åtanke uti upmärksamhet om denna sterila Allwarden fordom warit mer fruchtbar och då cultiverad, delt och instångd: ty skulle här allenast warit beteshagar fordom, måste den tiden ofelbart Allwarden warit mer fruchbarande än han nu är.

Allwarden bringar nu söga aff sig annat gräs än den *Festuca*, som jag säregräs kalladt; det växer här kort, en twärfinger långt och glest, tienar endast för fåren, som gå här långt fetare och friskare än i det bästa bete; ingen ort i Sverige tycks så wara skapt för får-bete, som denna Allwarden, allenast andra diur ei förstårde deras winterföda.

Går:

Gårdar lågo här några stycken på de ställen af Allwarden, hwaråt jorden är diupare och landet mera högländt: ty på de sidlånte ställen af Allwarden står watten öfwer alt, winter wädr och höst.

Allwarden war intet deld til twiå Sochner eller Byar, om man undantager desse små gårdar, som lågo på sidan, alltså ei eller afstängd med giärdesgårdar alt ifrån Ottenby Wier, in til Borgholms Elott; dock hålla hästarna sig, som här gå i bet, på den tracetten de äro wane.

Gräsgårds Giästgifwaregård låg $\frac{3}{4}$ mihl ifrån Ottenby, men efter war frofresa långt längre; här sågs ett stort och frodigt folk, klädt efter gammalt ährligt mode, med stora wida byxor och med en twärfingers bred flil, där armen fästes wid lifwet på tröjan.

Trebyborg låg ei långt ifrån vägen på högra hand: ty reste wi honom at bese; Denna Borg låg på Allwarden, och war hopsatt af 3 mindre Borgar stälde i rad: then första war minst, den medlersta störst, den nordaste medelmåttig; murarna hafwa i honom warit 8 alnar breda; alltså sielfwa Borgen tämmelig fast at pågå; wid inre sidan af muren sågs rudera efter lamrar, i hwilka folket ofelbart haft sina natläger.

Seger-

Segerstad Kyrka sågs af oss wid middagstiden. Här låstom wi uti en gammal Kyrko-Bok, at år 1624 hade elden kommit lös i Ljungen, nordost för Ottenby Lund, och brunnit så häftigt, at Allmogem med största möda måchtade förhindra, det ei Lunden itändes; men denna tiden fanns på det stället ingen Ljung, utom något litet inuti sielfwa Lunden, menden så låg, at han knapt kunde synas. Så förändra hundra år jorden utan at lämna tecken til ordsaken. Får man gifva uti en rese beskrifning, Skulle jag tro at Ljungen gått genom det, at tracten blifwit instängd innom flera muren, då örter och gräs färdt växa, friare för Creaturen: ty jag har sedt på andra ställen den skräckte Ljungbed i 8 år instängd, förvandlats i ång, och jag har sedt, de allraförste ångar, där i manna minne varit ång, som utlagde blifwit med Ljung bewuxne.

Landsborgen och vår väg blef här lägre och knapt synlig eller skild ifrån Allward och Strandsidan, wid på ½ mihl från hafwet löpandes.

Kyrkorna äro måst anlagde på Landsborgen, där jorden är til några alnar diup, kanste derför at man i Kyrkogårdarna må kunna begrafa liken. De gamle låra och för samma ordsak skuld haft här sina Åtteplatssar, af hvilka hela Landsborgen war full in til Hultersstad. Somliga af desse Åtteplatssar woro med stenar i ring fringlagde, somliga i stora fyrkanter, hvilka sidor woro de bredaste och ofta med rundlar inuti utstrade.

Mählby ång, som wi reste öfwer, war wäl ¼ mihl lång, men sågs dock ei på henne något märckwärdigt utom Tichymalus oelandicus. och wid des norra giärdsgård en hop stora Hagtorner, af hvilka somliga, så här som wid Hultersstad, hade i sin krona 3 a 5 fam

famnare bredd och i sin stam woro tiockare, än mans lår. Andra träd såg man intet.

Toten warte på alla tuswar, af hvilka Allwarden här på orten war full; men tog häftigt af och förswan wid Hulters åt norra sidan.

Landsvägen war här just en Riådia af Åtteplatssar.

Sqwalper, eller små gwarnar, som drifwas med watn Währ och Höst allenast, såg man här wid Allwarden, dem man tillföra knapt märkt på Öland. Dammen, som war bygd af sten och torf, stod nu torr, där man märkte at emellan stena-na war hafstäng (Fucus) stoppad, det man intet sedt förut i Sverige practiceras, dock är twärtdt at ihogkommas; ty tången rutnar ganska sent, swäller och får likom myt lif hwar gång watn kommer på henne, alltså och håller dammen tätare än något annat.

Natten blefwo wi öfwer i Hultersstad 1 ¼ mihl från Segerstad.

Jun. 9.

Uppståndne af sängen, gingo wi om morgonen neder til hafestranden, som låg ⅔ mihl ifrån Hultersstad. Gräset stod wårt af dagg och Lärklorna tillrade i lusten.

Hållar och Bergsskor lågo wid stranden bara, sedan jorden war affstöld; deras öfra sida war helt wågfull af hafswågorna nöttte och slipade.

Hafstängan (Fucus) upfördes Låf-tals ifrån stranden på åkrarna, der han lades i högar, utspredes af en annor, nederslögdes af den tredje, så at på slutet endast spitsarna lyfte öfwer jorden och gafwo et lugn för såden, som skulle uprinna af sitt frö. Af sadan gidsfel hafwa alla de, som bo wid hafestranderna, godt förråd: ty han upkastas så ymnigt af hafwet, at alla

alla stränder här med betäckas. Bönderna sielske berättade oss, at denna Tången i sandfulle Rittar, snart blifwer til mylla, fast han icke gifwer den starkaste gjödsel.

Plantæ Succulenta, eller wårter med tiöckt lödt och saftfulle blad, blefwo alla de, som wårte på hafstranden, fast än de meste af desse på andra ställen hafwa helt tunna och torra blad, sådane woro *Atriplex angustissima & longissima folio*, *Plantago latifolia*, *Glaux*, *Trifolium*, *Galium luteum*, *Polygonum*. Alla andre Succulente wårter lefwa på det torra och tola ingen wåt jordmoh. Junga wårter såges på hafsbotten, utom en *Conserua articulata capillaris ramossissima fastigiata flavesceens*, som wårte lik som i buskar.

Cancer, *Pulex fluviatilis* (pag. 42) war här öfwerflödlig wid stranden, blef alltså nogare skärskodad: Stiertten war twellufd; under stiertten woro 2 par fötter, hwarthera med 2ne fingrar; mitt under stiertten woro 3 par tillbakårens bögda fötter; under sielswa kroppen woro 3 par fötter, som pekade framåt med twellufda flör.

En *Acarus*, som war liten och röd, lik den som om sommaren plågar hålla sig på winbären, fast dubbelt större, språng på stenarna som stodo wid stranden, rätt allmen; des mage war rödbrun, men alla des fötter blodröda.

Viola martia inodora stod, ei långt från Stranden, i myckenhet med hwhita blommor.

Scarabæus niger, *elytris viridibus obtuse sulcatis pedibus antennisque nigris* språng på marken; då wi honom togo, utspjödde han sitt gift at hämnas på oss; han luktade starkt och elast; hans Horn woro swarta

swarta med 10 leder nästan så långa som halftwa kroppen; Fötterne och hela undra delen woro swarta. Hufwid och Bröst-skidben woro glatte och på gult lödtande-gröne; bägge Wingfahlen tillsammans lagde woro räfslade med 8 foror eller 7 uphögde strek, de woro gulgröna och högt glänsande med gulröda sidens kanter; då insekter sågs med Microscop, war Bröfset, Hufwidet och de hålade foror på wingfahlen med tåta punctar bestrodd.

Slåen-Buskarne wårte här på östra sidan ganska små, och ei så frodigt, som på västra sidan.

Byarna luktade och ofade här widrigt af det i wånarne bränt torr Rodyngia, uphåmtad på marken, om torra sommardagen, med hwilken de nödgas, i brist af annor bränsel, baka och koka, såsom på Skånska Slätten.

Uthusen woro måst byggda af sten för ménage, och måttade Landmannen sällan med at hålla sig andra hus af Trä, än den warma Hwardagssufwan. Hade folket bättre leer och ei så midligt eller sandblandat, eller ock kallt, kunde ingenstädes wara lättare at få til hela gården sten-hus: ty mursten är öfwer alt til fängs, och kallsten ligger allestädes så, at endast tweden fattas at bränna kafen med.

Halmtaken täcktes med torf, men hafstånga lades emellan torf och halm; och på andra ställen lades tångan öfwerst på rygg-åsen af halmtaken utan torf.

Bondhustrurna woro klädd med en hwit klut, som war knuten i nacken, och pigorna hade öfwer sitt slåtada hår en liten hwit mössa af ett quarters diameter, som endast inneslutade det upslåtada håret i nacken.

Sårgegråsen, som här brukades af Bond-hustrurna, woro Engeblad (*Scabiosa succisa*) med hwilka illfärgades grön och icke gul; Ronung (*Origanum*) med

med hwilket färgades brunt, list med sten-mosebärgen; *Brumliår*, (Bidens men ei *Eupatorium*, som andre skrifvit) med hwilken yllne tyger färgades brandgula.

Mcclampyrum spicis conicis laxis laceris såg man i åkrarna med sina purpurfärgade ar och med sin raka uprätta stiel, hwilken det man endast tillsörna sedt på Skånska Slätterna ibland säden.

Pulsatilla, foliis decompositis pinnatis, flore pendulo: limbo reflexo, stob öfwer alla skarpa och torre plagar, ordet af hästarna.

Majblort warte wid alla Byar i myckenhet.

Ranunculus foliis ternatis inregerrimis; som sågs den 5 Junii på Bärbyborg til ett par stånd, och som icke allenast tillsörne aldrig i Sverige varit sedd, utan äfwen ganska rar i hela Europa, samt af oss på åkrarna och Åkerrenarna emellan Hulterstad Kyrka och nästa Byen, i norr, jämte Landsvägen, uti otrolig myckenhet: hon hade på stielken flere blad och åtskillige fördelte grenar; blommorna woro helt gula och glänsande, större än på *Ranunculo acris*; *squamula* *Nedarii* wid basen af hwart Kronblad war crenata, och *pistillorum capitulum* war aflångt såsom uti *Adonide*; *radix tuberosa* *fessilis* *conglobata* sticade ut på sidorna länge trådar, wid hwilkas spisar sitta små *radices tuberosas*; hela wårten war tomentosa såsom *Cyanus*; Stielken war en half alm lång och rak; rotbladen woro *ovato-lanceolata* trubbiga med bladskärf; Stielkbladen woro 3 på hwart bladskärf, af hwilka det medlersta war något längre och de öfwerste bladen altid smalare; blommorna slutade grenarna, sittande på sina blomskärf, ägandes hwarthwa sitt eget fembladiga blomfoder; på somliga blommor woro hwita fläckar,

fläckar, men på dem war öfwersta huden skild ifrån den andra.

Triburgaborg at bese, lämnade wi Landsvägen wid första Byen, och reste på wänstra handen up at Allwarden; han war ett Byfäst i diameter; hans murar hade varit ganska faste och lika som stobbe med ny mur utan på; ett par famnar utom borgen sågos rudera efter en mur, som utan twifwel varit en fästnings. Då wi upbruto stenar, at si om borgen fördom varit murad med kalk, hwar efter man tycktes finna små vestigia, fast af många hundrade år måst utplånade, samt man små cochleas af 7 spirers längd, stora som hweteforn, brunaktige, wridne emot solen; *Buccinum exiguum flavum mucrone obtuso* s. *cyli-draceum*. *Lister. angl. 121. t. 2. f. 6.*

Byssor, som woro här på landet förbudne, at Bön-derne icke måtte föra wäld på Hjortarna, tyckte de seltive, at snarare borde befallas dem förskaffa sig, behömligen wid frigstider, hwarigenom de förment sig kunna afhålla små Fartug, som endast wid deras strander hamna kunde. Några Finsfutor hade här för ett par dagar sedan lagt sig på redden, folk som fruktade sientelighet samlade sig med wäpnad hand, men gingo fläte tillbaka när de sågo sina egne.

Landsborgen här på tracten kunde knapt märkas: ty han war såga högre än landet, ingalunda brandt, han låg $\frac{1}{2}$ a $\frac{3}{4}$ mihi ifrån hafwet.

Stenåsa Kyrka restes förbi; Åkerfältet stodo gula af åkerfenap.

Sandby Kyrka kommo wi til wid midnatten. På Kyrkogården stodo 2 höga Runstenar, med helt artigt invecklade ormslengar lik som wasskutar;

på then stenen, som war närmast Skerkan, sågos följande bokstäfver:

ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*

På andra raden

ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*

ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*

Den andra stenen hade wid pås följande bokstäfver.

ÞÞ*ÞÞÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*

ÞÞ*ÞÞÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*

ÞÞÞÞÞÞ*ÞÞÞ*ÞÞÞÞÞÞ*

Man kunde märka, at bägge stenarna varit skrefne af en Mästare: ty i bägge fanns en såsam bokstaf, som torde vara E, hvilken bestod af en perpendiculaire strek med en punkt mitt uti, hvilken punkt war Cy-lindrisk och så stor, at man kunde tråda in lilla fingret uti honom.

Ett Barn fördes til mig af en fattig qwinna, som sig hierteligen beklagade, det hennes grannqwinna sig förebrädt, at hon låtit döpa sitt Barn med mans namn, som likwål wore sticka, bebjändes mig säga sig af hwad känd det säkert woro; då det visiterades fanns: at hells- wa penis war hel och hållen indragen, lammnandes in- gen aflång rimam, utan ett rundt hol, i hwilket satt en caruncula, stor som spitsen af lillefingret, då denna carunculen nedböges, märktes glans penis, fast än urinet gick ut ofwan för samma glans; scrotum med tvenne testiculis satt nedanföre aldeles som på Gofse-Barn.

Färges

Färgegräs, som här på orten brukas, woro: färfka blad af *Scabiosa succisa*, hwilka kokas med garnet flodtals (*Stratum supra stratum*) lagde, så länge som ett kof fukt; detta står sedan öfwer natten i grytan, och om morgonen derefter tages garnet up, som ännu intet synes färgat; grytan med kofet wärmes up, gar- net lägges på klappar öfwer grytan och imban med ett täckfat, at imban ei må bortfluga, utan saturera gar- net, såsom denna imban är det som färgar grönt; men då garnet om morgonen uptages utur grytan, wrides det, bladen bortkastas, litet aska lägges i kofet och gar- net ofta neddoppas. Med Brunstiår färgas således: garnet tvättas, torkas, betas med Alun, åter tor- kas; Brunstiåren rå och grön sönderhackas, blandas flodtals (f. f. f.) med garnet, kokas ett par timmar, hwarunder wål röres och wändes at alt blifwer lika gult. Med Stenmosa färgas brunt, blandat f. f. f. med garnet, koft i watten med litet lut, at färgen må bättre fästa, men garnet betes intet. Liusgult får man genom Ennosan (*Lichen fulvus*, sinibus dæda- leis) som givt en wacker gul färg: Skåle (*Serratula*) gifwer ock gul färg, då garnet betas med Alun, Orten som der hackas, kokas f. f. f. och då det något litet kokat slås lut til och kokas mera. Ronung (*Origanum*) gifwer en högrun rödaktig färg, orten tor- kas, sönderhackas, kokas med garnet, som tages ofta up och klappas. Äpelskall gifwer en Citron-gul my- ket takt färg och lufigare än Skåla. Sor med watten koft gifwer brun färg, mörkare än Stenmosa.

Sempervivum wårte på taken; *Athamanta Liba-* noris dicta, *Onopordum* och *Mahloft* wårte på Ryr- kogården; Gläder wid de måste byar; *Cichorium* och *Behen album* wid åkrarna.

G 3

Glat,

ån wi wid Biårby fingo se en stor uprest Kungsten,
på högra handen om wägen, hwilken war med 3 om-
gångar Kristwen.

a | n . r # n t . r + i t . y t t . b l t . p t p t r i p i e n
o r + i t . p t r . n t t h y t t k i e k p r t p i t i p i r i p i d
2 n p t u .

Strax här efter, före än vi kommo fram til Lerås
La By, låg in wid vägen på vänstra handen en i tu
flagen Runsten, med tvenne rader omkrifvnen:

ዘዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ
 ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ
 ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ
 ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ ዋረተሉ

ԲԱՐԵԿԱՅԻՆ ԻՆՏԵՐՆԵՏԻ ՔԱՆԿԱՐԱՆԻՆԻ
 ԲՆԱԿԱՆԻՆԵՐՆԵՐԸ:

En Rund sten eller en grästen lik en Glob, något nedtryckt (*lenticulari globosus*) i omfrefgen af 3 $\frac{1}{2}$ famn, låg ofwan på en Stenröfia, mitt för Folcks lunda, uti en ång, brede wid vägen, på västra handen, sedan wi kommit $\frac{1}{4}$ mil ifrån Runstens Rr. ka. Denna sten sådes ligga rätt mitt emellan norra och södra udden af den, at man således nu twar mitt på landet, fast på östra sidan: ty Öland är aflångt.

Ranunculus feminibus aculeatis, foliis superioribus decompositis linearibus Rod här allmänt i Arvarna. Roten går årligen bort, stielken är quarters lång,

lång, rotbladen äro trespiziga; de nedre stiel-bladen äro trefalte, men de öfre äro niofalte. Stjälken wid honungshölsfören uti Kronbladen äro trubbnge; Fröden äro ihopkrämmade, fäste utan något receptaculum wid centrum af blomman, på sidorna tagguge, och öfverst spizige.

Långelöds Kyrka kom wi til efter $\frac{1}{2}$ mil från
Kunsten, här togo wi af wägen åt wäster at besö
manstorpshög; straxt fingo wi i ögneskifte långt i
från öf Borgholms Clott; landet begynnade här anta
ga ett helt annat utseende, blifwa fullt af Enkebussar,
små Häpel, Bidel och Ek; **Sagorn** hade tilltagit he
la dagen och blifwit mer och mer på alla ställen; **Sas
selbussarna** buro de bäste och mätte nätter, fast de
ofta ei woro 3 quarter höga. Efter $\frac{3}{4}$ mil ifrån Lån
gelöds Kyrka kommo wi til borgen, som låg här mitt
på landet, in uti sielfwa skogen, och med skog öfwer
wuren.

Tömanstorpborg, låg mitt i sielfwa landet $\frac{7}{8}$ mil
söifrån östra som ifrån västra hafskanten, och war ifrån
henom til södra och norra ändan af den nästan lika långt.
Han war emot de andra borgar, som man sedt på All-
warlden, lik som en Hufvudstad ibland små fläckar. Hans
murar woro ännu mer än 2 famnar höga 3 famnar
breda, fast så många stenar nedfallit, at denna knapt
synes. Han war inuti 150 a 160 fleg eller alnar i
diameter, fördelt med små nedfalne murar liksom i Klo-
ster, med hus på alla sätt stälde, af hwilka man ingen
redighet kunde åtnå, emedan buskar och träd aldeles
tagit öfverhanden. The rum, som woro på sidorna
innom muren stodo ut af långre såsom kamrar; emellan
hwar kammar war så stort *spacium*, som hwar kam-
mar war bred; mitt uti borgen hade varit några kam-

rar, men ejämmt och skonertigen fördelte. I denna borg växte *Rhamnus catharticus* (Wigeltorn) (Ostea) (Bentved) *Sanicula*, *Asclepias*, *Mercurialis*, *Trichomanes*, *Hypericum*, *Polygonatum*, *Orchis militaris minima*. Härifrån reste vi samma väg till bakas till Långelöts Kyrka.

Surbrunnar hade vi intet sedt här på landet, förr än vi kommo till Långelöts Kyrka, hvaräst på stelfva Kyrkogården, öster om Kyrkan, tre brunnar woro upgräfne, af hvilka den nedrigare, som låg närmast till Kyrkogårdsmuren, hölt mineral. Bläcksmaken, blå himnan och then gula ockran utan för Kyrkomuren, desse föranlato oss at gifra följande prof: α af *Saccharo Saturni* blef watnet mildsfärgat. β af *Resina Galiarum* blef det brunt. γ af *Solutione Lunæ* stief det först en opal färg, sedermera blef något brunaktigt. δ af *Spiritu Salis amoniaci* blef watnet ei ändrat. ε af *Succo Heliotropii* tingerades det helt violette. ζ af *Minio* miste det sin bläcksmak. Alltså kunde detta watnet drickas af fullligt folk uti åtskilliga passioner, allenast brunnen blefwo förut wäl ränsad, och man ei all för fräsmagad fruktade för sådan mineral, som insmugit sig af lif och dödas kroppar.

Resan ställes härifrån på högra handen åt en lund och några åkrar, der orten war berömd för at frambringa alt hvad rart war ibland växter, men här sauto intet, som ei war sedt tillförra: *Orchis hians cæcullo* växte här till sitt eget förakt ymnog, *Orchis militaris minima*, *Orchides palmata omnes*, *Origanum*, *Viscaria*, *Turritis* i foliis subtus ferrugineis seu leprosis, *Polygonatum*, *Geranium pedunculis unifloris*, *Jacea laciniata*, *Muscipula montana* hirsuta Rupp: woro här almänne.

Wäggarna stoppades här på orten med Hafs-Låg

ga i skallet för mossor, men ännu håldre med Gräska.

Gräska kallas här de länge smala bladen, like smala band, som upkastas till hafsstranden antingen helt hwita eller ock helt swarta, och som man gifar torde wara blad antingen af *Ruppia*, eller det som ännu är likare, af *Alga angustifolia vitriariorum* L. B: C. B. hvilka först äro helt swarta, och sedermera upkastade på stranden helt hwita blekas af solen. Raj. syn. 3. p. 52. n. 1. Den som wid desse blad finner någon fructification, kan säkrare säga af hwad genus de äro, än wi som den intet kunde finna.

På resan än vidare gingo wi in uti en By, där gulfvet war beskrödt med *Ulmaria* och dubbla *Narcisser*.

Byting eller förbytt barn förmentes en Gosse wara, som här til oss hades. Han war en Gosse om 13 år, född och buren utan förstånd; han kunde hwarken sitta, stå eller gå; hans händer och ben lydde intet själens befaling; han talade intet, men trumlade något, hans öfre framtänder stodo rätt ut och hans ögon sågo i kors; han trycktes ock knapt höra; han hade smala ben, löst hull och i ansiktet war likare en Flicka än en Gosse, alla hans åthäfiwor woro så oartiga, at manyste derwid. Han war olyckelig född, hwarken sig self til nöjes, eller publicum til nytta eller sin Skappare til pris; af honom lärde andra prisa Gud för ett wälskapad tropp. Han war ingen Byting, utan han hade en sjukdom, som kallas *Hieranosos*. Mobren frågades af mig, om hon blifwit skrämd den tiden hon honom bar i sin armod, och hon bekänner sig blifwit hieteligen förskrädd öfwer flera karlar, som kommo at slås med dragna knifwar och så när tagit lifwet af hwarandra; hwarpå hon märkte, at Jostret sedermera låg på ena

Åkerfenapen täckte alla åttar, at de stodo helt gula och gäfwio en söt och lufsta luff; genom tal med böndren fingo wi wetta, at Åkerfenapens frö afwen gå fram i bingen, at de smaka skarpe, och at somlige medelst såll bruka skilja dem ifrån den såden som skal ufsås.

Zafetången (*Fucus maritimus*, s. *Quercus maritima*, *vesiculosus* *habenas* C. B.) täckte alla stränder, och gaf wiw war ankomst til hafwet en sådan stank, som hade 10 hästar sketts i solen, at wi med största möda kunde uthärda lukten. På denna Tången låg lik som blod eller en röd färg, som war utdragen af denna *Fuco* medelst hafswatnet, solen och föruttnelse; linkläder färgade han intet, men om eller på hwad sätt han ringerar ullgarn, är ei försökt. Jag har hört at Fransoerne samla en *Fucus* på hafsbotten, med hwilken de underhielpa sin röda färg på Pontac, men den är en helt annor än war: Eiden, tilfallet, Chymien och försöl lära en gång efterapa denna wärfens operation och wända den til nytta.

Bläppinge-Capell stod ytterst på Holmen, fördom utan twifwel upbyggt för fiskeläger; nu war ei mer öfrigt af Templet, än som höga murar med fina twänne gaslar; och i skället för golf sågs här *Scandix feminibus hispida*. Öster om Capellet, in på sjelfwa Kyrlögården, stod en Brunn med friskt watten. På södra sidan, neder mot stranden, stod ett Kors af fast sten uthuggit, så högt som en karl til häst. Här omkring woro åtskilliga små gropar, små skanhar och rudera efter stad. Wi reste härifrån, förkarna stögo up och wi kommo tillbaka til Bred-sättra.

Slurugg-fisken (*Cyclopterus* s. *Lumpus*) fingo wi tilfälle at se här, som sådes fångas sällan och endast på

owäder skal komma; Han är til utseendet något när lik en Aborre; pannan synkanti med skäll; kroppen är bar med sin ränder af stora skäll längs at stälde, såsom på en Stör, medelst hwilka han är hwarf; magen är stor; främre ryggfenan är täkt med wärlige skäll och består af 6 miuka strålar, men den borte ryggfenan af 11 och Gumpfenan af 10 strålar: desse 2 fenare äro aldeles skilde mitt emot hwarandra; Stierren är intet klusd och består af 11 strålar och bröstfenan af 20.

När taltes både här om och på andra ställen, men ingenstädes hade man tilfelle at få se fisken; utaf beskrifningen tycktes han wara en med Smålemningar-nas *Ablekufor*.

Hampa och **Lin** såg man här på några ställen, hwilket är rare här i landet och sannerligen intet allmänt; då man frågar inbyggarna, hwarföre de ei så Lin och Hampa, bliwer merendels swaret, at de ei äga några tårpor, i hwilka de kunna röta sådant gods.

Agby Kyrla, som är *Anexe*, restes förbi.

Lösa Kyrla sågom wi om aftenen; herte af solbetta wäntade wi här et par timmar, medan det hastiga starka regnet påstod. För resande är ingen ting om sommaren så beswärligt här på orten, som at få friskt watten, när man ei kan pretio eller precibus få dricka.

En Ö noq liten låg här straxt uti hafwet, men stark S. W. wind förhindrade oss komma til henne, fast hon låg söga öfwer et Byßefkott ifrån hafsstranden.

Lill-Holmen en Udde af $\frac{1}{2}$ mils längd och $\frac{1}{2}$ Byßefkots bredd kom man änteligen til, sedan man en tid sögt hafstrandén at i norr. Denna Holme tycktes för oss wara den afbra tiensligaste til Weide plantering; ty han är låg til situationen, har ingen fulle utom en liten på yttersta spiken, genombläfs stadigt af Hafs-ången, och öfwer wintren på sidorna af watten öfwer-swim-

svinnas, utom det at han har tiemlig jordmohn och tilräckelig giödsel af hafstängon, som upkastas årligen. Har denna Holme alltså alla de egenheter, som til Beijde fordras, at man twiflar, om någon i Sverige tiemligare gifwes.

Artemisia foliis compositis multifidis tomentosis, ramis floriferis nulantibus, eller den så kallade *Abfithium Seriphium* växte på denna Holme i sådan myckenhet, at hon gjorde plågarna helt hviita; hon luktade så angenämt och starkt, at hon täflade med hellska Marum; des blad wore prinnata: pinnis ramossissimis, oblongis, subteretibus; des stiel quarters lång, hviit af en tiöck och kort ull; hon wore wård at i Trågårdarne insättas för sin sköna lukt; jag har tillsderna endast sedt henne i Skåne.

Cochlearia Darnica repens C. B. växte här på Stranderna nog mycket med sina femkantiga blad och släta skidor; denna växt är så allment bekant för sin kraft emot Stenbjugg, at man ei behöfwer henne wid lyftigt förefälla.

Scirpus culmo triquetro, panicula conglobata foliacea, spicularum squamis trifidis: intermedio subulato växte i hafwet wid stranden.

Besän staldes härifrån at Pesnäs, strax kommo wi uti en ång der *Tichymalus oelandicus* Rüd. växte; och ei långt derefter til en By, som heter Huswalla.

Anemone feminibus hirsutis, som aldrig tillsderna i Sverige blifwit sedd, funno wi wåra emellan stenarna i ånne åkren, wid Huswalla, strax förr än wi kommo fram til hellska gården och der i myckenhet. Denna angenäma och stora Blomma borde allment planteras i trågårdarna, hålft emedan hon långa tiden stuter fram sina blommor. Denna *Anemone* är nog

lik *Hwitsippan*, men til stiel, blad och blomma 3 gånger större; *Hwitsippan* är glatt, men på denna är stielken, bladskaften, bladen inunder, och kronbladen på undra sidan med hwiita hår bestroddes; *Hwitsippans* frö äro bare, men denna's ludne; fästet eller receptaculum på *Hwitsippan* är florrundt, men på denna aflångt och ludit; denna har altid 5 kronblad i sin blomma, som äro ovata såsom ett ägg, ofta i spizen utholkade (*emarginata*), men *Hwitsippan* har merendels flere kronblad och mera utholkade; bladen på stielken äro diupare fördelte på denna, än på den andra.

Matkroken kallas en råswel af $\frac{1}{2}$ mihs längd, i krokbygd, som ligger nästan mitt för Huswalla By uti hafwet, och varit fatal för många sjöfarande, emedan han består af klippor och stenar. Då man frågade invånarne, hwarföre denna råswel kallades *Matkroken*, swarades at han något namn skulle hafwa; men andre sade, at han kallades *matkroken* af sin figur och den båtad folket haft i forna tider af de olyckadas qwarleswor, då strandade stepp (tör hända) af Bändren plundrades och sjöfolket ihälslos.

Besän gick widare; många liär sägos på sidan: et starkt S. W. blåste och regn föll då och då, til dess wi sent på aftonen kommo til *Södswiks* gästgistoraregård, där wi blefwo öfwer natten, $\frac{1}{4}$ mihl ifrån Pesnäs.

Jun. 12.

3 dag blef vår resa ganska kort; ty wi hörde i Pesnäs nu (fredagen) at Yachten, som gick emellan Gochland och Öland, anlände endast hit om Tisdagarna.

Pesnäs kyrka låg på en samdig tract: Prästgården war bättre bygd än någon annor här på landet och

med trågård utsträdd, som är sålmynt här på orten, utom flera andra vackra inväntningar af Pastor Lars Håk anstälde.

Såden, som här på orten säas, är måst råg: söga korn säas här, emedan sandjorden är för stark uti torra åhr: deremot är Mörbylånga, den vi igenom reste på västra sidan, (Junii 5.) den bästa sådes ort på hela Öland, som i torr eller tvätt väder aldrig står felt.

Eron-Hjortarne hålla sig här up åt norra tracten alment, såsom Dam-Hjortarne på södra distriktet, hvaraföre allestädes hållas Vaktare mid Åkrarna, som Hjortarna skola utfösa, och på gårdesgårdsmurarna hafwa inseende.

Wadswinen hålla sig måst på norra distriktet, till skyndandes Landtmannen mycken skada, emedan de, såsom med en plog, marken upgräfw och i Åkrarna sedan nedtrampa, gående omkring och slående såden tillhåmans såsom en tiärwa, at de måge hwarjegang få munnen full af ar. De paras ock under tiden med de gemena swinen, då afwelan här af blifwer mer wild.

Weden tidpes, åfwen här, ifrån Småland, för såd och ei för penningar, då hwar samn kommer Landtmannen at köpa ungefär i Dale., utom det at Folket, som honom skal afhämta, ofta mer än länge af motwind uppehåles.

Bondfolket gide öfwer hela Öland starka mål, hwaraf de ock blifwa groite och starke: här bruka de lägga under skofålan en tunn skifwa af gumshorn och den widspila, såsom Skåningen sina Sinkor, hwarigenom solorna mycket länge uthårda. Här gingo Öwingsfolken stadigt och lydde på strumpor, och pigor wiste artigt at med ullgorn, af åtskillig färg, skåtskilliga figurer på stoltäcken, dynor etc.: öfwerdelen på deras Lintyg hade inga armar, utom en smal rem, som gick

öfwer hwardera armen. Här letades ullet med Råse eller weppan af rör; här kallades peppar Grånt och glåst Brydde.

Jordnögheten är mycket torr; ty under mollen ligger en fin hvit sand, här kallad qwicksand, som dock ei är singande, för hwilken Åkerbräddare böra acfä sig, at de ei plöga för djupt och sanden uprifwa.

Värterna här på orten woro förnämligast: *Linum catharticum*, *Ranunculus echinatus*, *Cynosurus bracteis pennatifidis*, *Alopecurus culmo erecto*, *Alopecurus culmo infraeto*, *Polygonatum pedunculis multifloris*, *Libanotis Riv.* *Sanicula*; *Melica* varierade *panicula ramosa*, *Dulcamara*, *Orchis alba bifolia*, *Orchis hianthe cucullo Gullstupa*, *Orchis militaris minima*, *Orchis palmata longis calcaribus* varierade ofta flore albo, *Scorzonera* ofta med $\frac{1}{2}$ alns lång stiel, *Sedum tridactylites*.

Orchis militaris minima kallades här frutbrännare, et namn, som är maktelst wäl gifwit: ty året har röda blommor såsom eld, men på spitsen små vitslagna swarta blommor, hwar med branden aftefnas.

Campanula hispida, floribus sessilibus, capitulo terminatrici, foliis lanceolato-linearibus undatis. Denna Klocka, som eljest är mycket rar i Sverige, växte här allment i ångarna; des stiel war ganske hög. aldeles utan grenar, ojämt femkantig och igenom skuliga tilbakas begge börster beströdd; i ladden woro aflånga (linear-lanceolata) med wågfulla kanter.

Asperula *Rubia cynanchica* dicta wårte mynnigt i ångarna med röda borsilika rötter, hwilka man borde

föröka til färg, som denna är mycket släkt med *Gallium album* och *Rubia*.

Equisetum eller Råfverumpa växte i ångarna öfver hela Öland, men besynnerligen här i största myckenhet, hvilket är det endaste, som wid så många tillfällen för Schäferier på Öland, kan göra någon svårighet, såsom Engelsmännen märkt, at då Fåren om vartiden få äta mycket *Equisetum*, de deraf mista sina foster.

Stenbrytning har äfwen begynt på östra sidan i Pefnäs och Råra Eochner. Här märkte vi en synnerlig omständighet af sielshva arten på golfstenen, i det at Allwarstenen är bättre uti torra rum, men hafstenen är tånligare at stå emot watn; den stenen, som toges på hafsidan fuktar sig mot wättnader, spricker och sprakar mer i elden. Storleken af golfstenarna war fyra handa slag 2 Alnsten eller 3 quarters sten af 3 quarters i längd och bredd. 3 Kron-alnsten af 4 quarters i längd och bredd. 7 Fim-alnsten af $1\frac{1}{2}$ quarters i längd och bredd; altså minst. 8 Sexhuggare af 6 quarters längd och 3 quarters bredd. Folket wid sten-brätten brötte artigt sina stenar efter utmärkt widd och längd genom huggjärnet och liniens upläggande på twänne axes, at stenen sprack efter den determinerade linea sedan Huggjärnet de på agerat; the twäre afhuggningar stiedde emot knäen eller lären, det de kallade *coupera*. Med sten-Stiärfwen murades swiwar och ungnar; af dem brennes kalck, fast han ei blifwer hwit, doch tienlig til murning besynnerligen den som är tagen i Pefnäs. Stendammet är wid stenbrätten för ögonen ganska skadeligt, hwarför och de, som härmed mycket umgås, blifwa rödbögda och änteligen ofta blinda. Under sielshwa slipandet så sand

sand tillastas och stenarna afstödas blifwer et mäl, som med watn blandas och såsom en deg lägges omkring den undra stenringen. Detta kalla stenbrytare Skurleer, och bruka det til murande i stället för Kalk-Bruk, då det och gör samma warkan som kalken, blifwer mycket hårdt och fast, ehuru det aldrig varit brändt eller kalkat. Så reduceras kalksten til sitt *primum principium* Lera. Mon detta Skurleer kunde tjena för Cement at mura med under watn, antingen sådant som det är, eller med tillsat? Först borde anställas. Tunna Stenslifer läggas wid kalksten, där som näfren ligger allment i Sverige, då allenast en liten näfver renis lägges, der stenarne röra hwarandra på sidorna, at watnet ei må gå igenom. Vi märkte och huru som Landtmannen, då han skulle göra Allwarden bar at bryta sten, kallade ibland stenhögen then lilla matjorden, som då liksom förswan emellan Stensliferwet; naturen sielf dicerade, at folkets skyldighet woro, åtminstone, då de gjorde en tract i alla tidens tider obugelig, at taga denna lilla matjord och strö henne på det andra och hela fältet, at der med föröka tunna gräswallen och således förordsa bättre betesmark. På detta sättet som nu Allwarden handteras, lärar han blifwa hel och hållen Stenråsia icke en gång at Fåren, för hvilka Allwarden nu gifwer så tienligt bete och för hvilka han lik som tyckes wara skapad, nyttig. At aldeles förbinda Landtmannen förderfwa denna Allwar, woro at förneka mången födan genom sitt arbete, likwål kunde stie någon medelwäg med brytningen; ty många, alt för mycket pichogade på slipning och stenbrott, försumma härigenom sitt äkerbruk, tillwårta mycken sten och sätta honom i wanpris.

Insecter woro inga i dag synnerligen främmande, utom följande: *Aphis* mörk, med 6 rader uphögda punctar, stälde längs åt ryggen; ännu till vingarna, bakhornen, fötterna och rätte hornen svarta; Lären mot basen hvita. *Musca* helt blek med gröna åren samt 4 rader svarta punctar öfver på magen, och i hvar rad 5; hvita vingar med 4 mörka tvärfstrek. *Phalena* halfrund med borstlika hår, och en dubbel tvär linea lik en half cirkel öfver vingarna, då de woro ihoplagde.

Trädgård sågs här wid prästegården, då man frågade efter ordsaken, hvarföre så sällan Trädgårdar finnas på Öland, svarades, at Hjortarne om vintern, då snön ligger högre än murarna, gå in i trädgården och äta up träden; utom det at bararne samman tid stala dem.

Sörögropar berättades kunna gifvas såsom Bärögropar i siffwa snön, om vintern, med litet käl lagd på bradden, sedan snön är lagd slutt at halftäckta gropen, fånga Harar i stor myckenhet.

Hagtorn, som här på orten är tillåtit fritt at bugas, är ett ganska hårdt och segt träd, som brutas till qvarnhjul och krubbor.

Natten blefvi wi öfver uti Pelnäs.

Jun. 13.

Då wi bortreste om morgonen togo wi resan åt Gaxa, där landsvägen slutade sig på detta landet.

Gräsmärlar sågos i ångarna marchera flocktals och fördesiwa grödan, warande helt andre, än de som här uppe i Upland och Dahllarna gjorde nyligen den myckna skadan på gräset; ty hvar och en Skräpse (kräca) war et tvärfinger lång, hade 16 fötter, gula

gula hår måst öfver hela kroppen, grådt buftvud med gra hår, på hvardera sidan längs åt kroppen blåachtig bred linea, hår och där med svart couperad; dessa 2 lineer skiljer en smal gul linea. Ryggen är svart, med 4 smala gulachtige strek längs åt kroppen, wid instämningarna couperade. Vi kastade dem för hönser, men de vågade sig ei på den färsta maten.

Landsvägen sågs här först med mätta anlagd, med sand öfverhöglad, med mograsmar affsitt ifrån wällen. En stor hop pigor, commenderade af Giärdingmannen, hade i 4 dagar, och ännu höllo på laga en väg, som få reste, och knapt kunde blifwa bättre. De förde på Landsvägen Skurker, en jord utur den fulle, där fordom en Skurkvarn stådt, och af Stenarna blifwit afnödt; jag tror ei, at någon jord kunde utånkas tienligare för Landsvägar.

Resan låg igenom en ung Ekskog, wid Långrums By full med Hasel och skönt gräs.

Swartmyllan sågs i mograsmarna wid vägen, i 1¹/₂ quarter diup och der inunder en hwit hassand.

Ek-Buskar, wid pås 20 par, stodo planterade på begge sidor om Landsvägen såsom en Alée, instängde rundt omkring med ihopbundne störrar af mans högd, at Bostapen dem ei måtte förderfwa: sannerligen deråst Bostap och Wildhästar ei förderfwade Ekbuskarna om vintern, och ei så länge höllo dem nedre wid roten, skulle här finnas långt minnigare Ekar.

Sandåsar sågos på några ställen gå tvärt ifrån landet, neder åt östra hafs sidan och där nedfänka sig til rållar.

Gaxa hinde wi fram til wid middagstiden, där wi sätte oss före afwänta Postschatten ifrån Gothland, som oss transportera skulle.

Sand helt hvit, upkastad af hafvet, låg i myckenhet wid stranden, aldeles lik den, som legat hela vågen i dag och orsakat de sandige åkrar och det korta gräs i ångarna. Vid stranden packades Hafstångan tillsammans, sand upkastades på denne af vågorna, och gjorde hår och där små värlar eller holmar. På samma sätt har ofehlbart hela denna lands tracten foidom och efter hand blifvit byggd af naturen.

Slaken eller Tångan låg öfver alla stränder, tienlig til sandfulla åkrar, men ei för svartmjylla nyttig; han gaf åtwen hår ifrån sig en röd färg, som fäste sig öfver Conferven.

Brädel kallas af Olåmningarna, den af Botanicis beskrefne *Fucus dichotomus ramosissimus teres uniformis fastigiatus*, och är en växt af hafstång, som vi aldrig funnit förre än vi kommo hit. Han var allestädes så tuck som en tråd, rund, helt tätt fördekt uti två och två grenar, och lika som afskipt: ty alla grenar woro lika höga.

Gäsdrt (*Potentilla*) växte på sanden, som låg här wid stranden; men på den förutnade Slaken, aldra nederst wid hafsbrynen, *Senecio minor vulgaris*.

Phalana seticornis spirilingvis, alis superioribus fuscis: linea punctisque duobus rubris, inferioribus rubris, en wacker Siäril, flög allestädes neder wid stranden, ty hans Skräpucke (Larva f. Eruca) går i bet på förnemnda *Senecio*. Kroppen war svart, Hornen lika borster, två små spirale tungor; öfra wingen hade på främre sidan jämte kanten en röd longitudinal linea, men wid spizen en röd fläck och en dylik wid bortre kanten af wingen; undra wingen war hel och hållen högröd men längs efter främre kanten svart.

Gi.

Cimex oblongus niger, elytris lineolis minimis sulcatis, alis pone flavo maculatis, språng in på stranden i sielfwa wåtskan, och luffade illa. Hon war hel och hållen svart; ei utan största möda kunde några mörkgrule fläckar synas på wingarna ofwan stierten och några svarta rölör i sielfwa wingarna; Hornen bestodo af 4 jämn-tiocka leder utan hår slutade.

Cimex oblongus niger, elytris cinereis antice nigris, alis pone albis, språng up i sanden; hon war hel och hållen svart utom wingarna; wingborster war frammantil svart, bak til hvitt, på sidorna gradt prickadt med små svarta punctar, at bakvidan mer mörkt.

Cicindela viridizænea punctis latis excavatis ett litet höggroönt och på koppar glans stötande Insect, språng hastigt wid stranden. Antvud, bröst, mage, lår, sätter (men ei ben) skieno som koppar eller guld; Halsen war smal, och de mörke ögon stodo ut uhr skal-len; de svarte Hornen hade 11 leder; Wingskalen woro gröna af kopparglans, beskrödde med iholige vida punctar, och med en mindre upstigande punct uti hwar och en af de större; de större iholige punctar ihop häftades längs at med en uphögd linea.

Planten kring Gårdarna, som aliment brukas öfver hela landet (vid. Junii 2) woro här är ei annat än ohuggne wedkastar eller stäckar, stälde på sidorna, icke allenast at afstränga gården, utan ock at gifwa lugn, då stormens hästighet afhålles.

Ängen emellan kyrkan och Gaxa bar fram *Viciam segetum*, *Ophryn majorem*, Måbår (*Ribes*), *Frangulam*.

Orchis muscam referens växte i så stort öfverflöd på samma ång, at vi aldrig sedt mer: här tycktes

H 5

Blom

Blomfodret vara skuddt ifrån frönbladen, såsom det förra war gränt, men desse smala och bruna; stamina sutto på hwar sin uphögd glatte punkt.

Aira foliis pubescentibus, panicula contracta, flosculo hermaphrodito murico. masculo, acilla uncinata calice brevior, eller det hårliga gräset Gramen lanatum Dalechampi, som så ymnigt växer i Holland, men i Sverige aldrig härtils blifwit sedt, stod här på åtskilliga ställen kring Gaxa.

Dagen war behagelig och lugn; molnen gjorde wid nedersta horisonten en rund Landborg, sedan Solen gädd neder.

Natten blef som wi qware i Gaxa, at wänta på Fartyget.

Jun. 14.

Söndagen, som war den 4de efter Trinitatis, firades af os i Dögby Kyrka, der wi ei wäl wore inkomme, förr än wi sngo se en stor procession gå fram åt altaret.

Processionen war denna: först kommo 9 Gantor, därpå 3 qwinnor med Barn, sedan sju Kyrkogångshustrur, derpå 9 par hustrur, änteligen et halft doulin Bonde-Drängar, som alle stego fram med hwis sa steg, då pigorna togo in norra sidan om altaret och drängarne den södra, at Barn-båtorerna måtte komma fram til Dissen, hwilka, efter förrättad besälning, gioso sig til rygga, då de 3 kyrkogångshustrur nafallo neder för Dissen och benewenterades. När detta alt war bestått, gingo pigorna genom altaret, hwilka, två och två i sänder nego diupt för altaret, ofrade sin beming och gingo sin wäg. Alla, utom Barn-båtorerna

förna hade några löfwikar i handen i stället för stoffdrar. Deras klädeeråg war följande: På hustruder hade de en klut tishunden i nacken och med glassten gniden, deras lif betäckte en guiden upblott af linne, hwarpå war ett lifsflycke, utan armar, ihopstitt med tiortelen och et bälte om lifwet. Halsklädet war på somliga stickat med silke i lanternerna, men på somliga i lanternerna utgrawit likt spisar. Öfwer hustrurnas armar och lif hängde et aflängt Wäst-Göthe tog, sådant, som til bordtäck brukas af 1½ quarters bredd, på ändarna frantsat såföret Kantilier; men föregångs pigorna hade intet sådant skärp, utan på dem nedhängde, under kluren, ändarne af härbanden. Barn-båtorerna och kyrkogångs hustrurna hade öfwer sig klappor af svart uolt walmar, räckandes allenast til såtet, utan armar, men der armarna plåga wara, satt en stik omkring, insydd lik til skapnaden en hästsko; fragen stod stuf och horisontalt om kring halsen; Färklädden wore blå, gula eller gröna och helt smala. Bonddrängarne hade skor med smala klackar och tiocka bomar, interfolierade med nafsver. Byxorna af walmar, merendels grå, lika wida med Båsmansbyxor. Tröjan kort utan upslag. Hatten så där, som öfwer hela landet, uphunden, hvars flygse wid basen war horisontalt och mot brädden lyftes up rundt omkring.

Skiepp i modelle giordt, hängde i korkan såsom linskrone, det wi ock sedt näst öfwer hela landet i alla kyrkor.

En Runsten låg på kyrkogården, utan för wapnhuset, deruti såsamt, at Bokstäfverna woto skrefne afswige och gingo ifrån högra handen
åt

grund om hösten, sedan han blefnadt och annat bete är borta.

Kiäringetränder (*Evonymus*) kallades här et rart träd, som endast växer här och i Skåne, och brukas til Häckar i trädgårdar, men det var här 3 sammanhögt och öfver stammen så tätt som en kark.

Blöckerna hade en hel hop **Löfmarlar**, som bladen upåtit, och sig tillsammans innerväst; hwardera var svart, bestrodd öfver allt med långa hvita hår; på ryggen straxt mid halsen hade hwardera 2 par gulbruna borslar af hår; Baksidorna och mellan sidorna voro röda.

Benved (*Olea*) hade et annat slags **Löfmarlar**, som voro stora och ricka som fingren, täckte med hår, gulachtige med 8 breda tvära svarta bara strek, utom många små, ihopfogade til en spidig angel stälde hvita strek; Fötterna voro 16.

Slabbörren (*Scabiosa*) hade ock sina **Löfmarlar**, med litet hufvud och 16 fötter, eljest voro de glatte, helt och hållit gröna, utom en gul longitudinal sidas linea.

Urtarna af mindre slaget stodo måst upåtna af sina löfmarlar, som allment äro bekandte eller *Papilio urticaria vulgarissima* Raj.

Aranea abdomine ovato nigro, annulo ovali dorsali albo, eller en spinnel med en hvit linea, som var tvärlusd på hwardera sidan och inneslurade en oval, med åtfylliga hvita tänder på samma insida, hanfants ibland buskarna.

Såstingen eller en *Acarus* med en oval fläck på ryggen af bröstet, som är omgiven med stremmor, hvilka stå bort at; denna lop på jorden.

Cantharis xneo-viridis. elytris apice rubris

et

et litet täckt insect, satt på bladen af beterna, hade svarta horn och fötter, då man tryckte på det, spändes på hwardera sidan af magen, så väl som bröstet, en blodröd blåsa, som är mycket salsam.

Linderna hade på sina blad många små röda iholiga fläckor, som på wist sätt kunde kallas gallåple.

Cochlea vulgaristelta variegata *Petiv. mus.* 5. n. 14. låg här och där i lindarna af åtfyllig färg.

Wägen ställes åt Horns Ladugård, som låg et litet stycke här ifrån hafvet. De sköna ångar stodo fulla af lind och andra sköna Lössräd.

Wäxterna i ången voro beömmeligen: *Vicia multiflora* C. B. *Lathyrus pratensis* Riv. *Dentaria*, *Milium*, *Astragalus* 1, *Scabiosa pratensis* hirsuta, *Galium palustre album*, *Veronica lupina* & vulgarissima, *Iris*, *Jacobæa vulgaris laciniata*, *Cichorium*, *Thlaspi arvense siliquis latis* C. B. Och *Filipendula vulgaris* C. B. här Hålsknopp kallad.

Asclepias växte i det aldrrä torra och måst stenuga; *Melica* 1. växte i det aldrrä skarpare och lungna med helt breda och quarters eller $\frac{1}{2}$ alns långa blad; *Alopecurus erectus* växte i sura fiärr och halfstörre, där allt annat gräs är kort; *Asperugo* växte hög och öfverflödig, liksom i Tyskland, och *Lapaver erraticum* prydde åkrarna tillika med Åkersenapen.

Serratula quæ *Carduus* in avena var öfverflödig i åkrarna: ty Landtmannen lämnade honom frihet, den tiden åkren låg i tråde, at blomstrans mogna och så sig.

Allwarden sågs med hastiga ågon, där Allwarden var seg, som lera, af det lilla regn, som nyliken kommit. På Allwarden växte *Sedum minus*

tere.

teretifolium album C. B. Veronica spicata minor C. B. och Artemisia, quæ Abrotanum campestre, C. B. alla uti myckenhet.

En Insid, af $\frac{1}{2}$ mihls längd och $\frac{1}{4}$ mihls bredd, låg nordost ifrån Horns Ladugård.

Blåkularesan antogs strax på middagen, sedan wi väl blifvit smorde, då wädret lungnade och hafvet stillade sig. Biskopade oss til Stranden, styrandes båten rätt åt Blåkulla, et Berg, som syntes 2 mihl ifrån oss stiga helt blått, likt en half glob, up ur waternet, och tycktes liksom löpa undan för wåre snige Roddare. Medan sidsolfket kerättade, at man ei borde kalla det Blåkulla utan Riännigen eller Jungfrun, ty annars upståndes storm och man kommo i lifsfara, begynte nordan kasta wågorna och en stickande storm at sticka båten; alla måste wi då arbeta, med största lifsfara uttrötade kommo änteligen fram, men hafwets swallande med stark siögång hade när slagit oss sönder mot Klipporna.

Blåkulla är en liten ö, emellan Ölands norra udde och Småland belägen, den Riäringar och sager dedicerat åt Pluto, men ei Neptuno, fast än den senare tycktes taga henne mer i protection ifrån Ölnamn; de säga allment, at alla Trollpackor hit skola resa (sannerligen en rätt beswårlig resa) hwar Skärtorsdag; men den som en gång warit här på orten, lär aldrig mer resa hit, och nog finna orsaken til fablen: Ty om någon ort i werlden ser hifflig ut, är wiserligen denna en af de grymmaste, derföre man och henne fort beskrifwer. Här äro bärge till wallar, och innom dem en låg lösskog af Ek, Björk etc. åter högre Bärge, sedan små skog, än högre bärge, och änteligen de aldras högst ofswan på; bärge äro stenklippor af röd spatacktig bar sten, öfwerwyrne med en

beswärt lichen, qui Lichenoides g. Dil. (pag. 54) som Klipporna aldeles betäcker och gör swarta, hwaribland Lichen cinereus arboreus marginibus pilosis major Vail. wårer up ur sielfwa bärget helt smal och uprätt; Desse begge tillsammans med de meteorora, som upstiga utur hafvet, gindra at Blåkulla synes på långt håll blådt. Med största möda woro wi måltige klyfwa up för desse höge samt brante bärge och emellan de store Klippor, som ligga lik som kastade på hwarandra. Lösskogen stod som små hundar eller trågårdar uti affättningarna af bärget, bestående af trån knapt 2 fammars höga, fast Stammen på Eken ofta kunde wara tiot som en karl; sågs och någon Ek på flocka bärge, låg hon med stamma och grennar nedtrykt til jorden och lik som krypande. Desse Lundar woro så ihopwyrne, at näpligen någon menniskia utan yr kunde penetrera, och det som sällsamt är ofta af sielfwa Hedera arborea, som här öfwer alt löper, så ihopslätade, som årtor af Enargräs. Lössnaden sporhögs oss, at wi ei länmade för än wi kommo mitt up på denna ö, där wi sågom henne öfwer alt: i norr och söder thet willa hafvet, at öster Öland med åtskilliga Ryrstior och Borgholms Flott, i wäster Småland med en liten aflång ö Fjörön kallad; Åt norra sidan war mindre skog på den, mer glatt och wågerna bröto sig up för bärge. Mot södra änden war i sielfwa bärgeklippan lik som en Kammar. Aldra öfwerst på bärget woro små uttorkade klärr. Wid stranden af sielfwa Klippan sågos diupa caviteter och af långa canaler af hafs wågorna skurade och utgröpte; i högsta Bergesklipporna gingo lik som wågor til ett tecken at hafvet här i ordom rasat. Kullerstenar lågo i stenröfior helt alatte, upkastade af hafs wågorna så långt ifrån Battubrynen, som en Karl kunde kasta en sten;

sten; ja i dälberna ofwan för de störste bärg lågo äfwen dylika stenöfior, men med Lichene crustaceo leproso aldeles betäckte, til ett tecken at hafsens vågor ei rasadt här i går. Här sågs inga tecken efter menningar, utom endast en Trojeborg, lagd af små lösa stenar ofwan på en Klippa, utan twifwel af någon häröf motvind liggande Sidman. Här sågs intet lefwande utom en wild Bäck, som språng ibland klipporna med sin Get och några swarta Swårter, som swångde sig kring Blåkulla stränder. En båd Simpa utan horn eller benwårter låg upkastad til landet, med sine skarpe nålar bak i hufvudet. Herr Major Hammarskiöld sadades hafwa köpt denna ö til Skatte för 4 Dالر. Smt. Det berättades af Sjöfolket, at en Lieutenant förlebet är sticket hit en hop Getter med en Piga, som dem öfwer Sommarens handhafwa skulle, men wet ei, om storm eller hwad andra förhinder kommit emellan, at Wallhionet ei fick någon mat til sig på långa tiden, och altså nödgades äta gräs och rådt Get-kött, emedan hon ingen eld kunde åtnå, at hon altså war i högsta nöd stadd, intil des någon Sjöfarande hamnade när in til och den Bergtagna Pigan ifrån Blåkulla förloföade.

Vårterna, som i Blåkulla förekomma, wil jag här upräkna, at Botanici måge hafwa en säker Flora här öfwer.

Veronica mas	Eriophorum culmo tereti. *
Pseudo chamædrys,	Melica 1.
Till. *	Airs 1. Låtel.
Anthoxanthon,	2. Alpina
Valeriana 1. (copiose)	Spica lavendula,
	Festus

* Veronica pseudo-chamædrys frodigare och större än på något annat ställe.

* Eriophorum culmo tereti, spica ovata i Dälberna på högsta bärget.

Festuca Fågrås.	Acre
Secale 2. maritima.	Telephium
Galium luteum	Prunus sylv.
Cruciata aqu.	Cotoneaster,
Aparine vulgaris	Sorbus.
Parisiensta	Oxyacantha
Asperula odorata	Rosa sylv.
Plantago lanceolata	Rubus fr. caesia,
Myosotis	Fragaria.
Xylosteum	Geum luteum,
Ribes Måbär	Tilia.
Hedera.	Ranunculus Flammula,
Aclepias	repens hirsutus,
Angelica sativa	Ficaria (copiosissime)
Thyselinum	Anemone nemorosa,
Opulus	Hepatica,
Cepa Allwarlsök	Linnaea,
Convallaria 1. Lil. cono.	Melampyrum lut.
Unifolium	spica tetrag.
Polygonatum.	Dentaria.
Juncus culmo striato, cap. lat.	Geranium Uniflor.
Capit. psyllii.	Lathyrus sylv. major,
Rumex folio crispo	Sylv. minor.
Herba Britannica.	Cicer, Cracca minor.
Acetosa pratens.	Vicia sepium. *
Acetosa lanceolat.	Cracca seget.
Epilobium latifol.	Lotus 1.
Vaccinia rubr.	Hypericum caule ancip.
nigr.	Tanacetum,
Erica vulg. (altissima)	Solidago.
Saxifraga alba	Millefolium.
Alfne media	Orchis alba.
Silene viscaria,	long. calcarib.
Mont. hirsut.	Carex nigroluteus,
Cerastium 1.	Berula.
Sedum album	Pinus,

* Vicia sepium så stort, at hwart foliolum war större än yttersta leden af tummen.

Abies.
Quercus.
Salix fol. myrti.
Populus.
Juniperus
Fraxinus,
Pteris.

Polytrichum vulg.
Mnium caule simpl.
Bryum bulbiforme.
Lichen rhangiferin.
Crostac. leprosi.
Lichenoides Dill. 31.*

Kesat från Blåkulla stredde sent på aftonen, vinden och vågen körde på vår Båt; Blåkulla lade sig emellan Solen och vårt lilla Fartyg; en stickande storm begynte kasta vattnet; då vi kl. half 11 om aftonen kommo til lands, därifrån vi snart reste til Gaxa.

Jun. 16.

I dag måste vi vänta i Gaxa på lindrigare vind, at Fartyget, som ankom ifrån Gotkland, kunde segla tillbaka, emellertid sökte vi underrätta oss om hvad som hörde til Oeconomien.

Kall-boten gifwer här på orten väl tätt gräs, men det så kort, at man ofta, på et helt tunnland, ei får så mycket hö som en Karl kan hålla i sinnen. Vi frågade hvad Diken på sådan jord kunde utdrätta, men alle med en mun berättade, at Diken här ingen ting förbättra saken.

Orjorden står intet emot torka: ty flisan hafwer knapt et quarters diup mylla uppå sig.

By-laget har här på orten altid sin åker och äng tillsammans, innom en Gårdesgård.

Råg sås här, på norra tracten, merendels altid och tätt sällan Korn, emedan här är stark sandjord.

Häffe

* Lichenoides Dill. 31. Om denna Mossa någorlunda skulle äfkommas til Årgerierne för hög röd färg, bör den i Sverige här samlas som på alla andra ställen är sålsynt. Se Borgholms hög Jun. 2. pag. 54.

Häffe sås sällan eller aldrig öfver hela den, utan kan stie litet wid Mörbys långa.

Land-Häffe växer endast på norra tracten.

Åker senap, som de här kalla Åkerkål, äta de intet medel emot: ty fröen släppas, förr än säden mognar.

Kål planteras sällan här i landet; vi förundrade at Landtmannen kunde umbära en så nödig spis.

Bönor sås här således intet, fast climaret är för dem ganska tienligt.

Lin at så äro de intet wane, och föga Zampa ser man här i landet, hwilket är ordsaken til fattigdom på Lintyg hos Böndren, som måste köpa allt Linnet af Väst-Götharna.

Oeconomien är nog inskränkt för de boende på norra tracten, som kunna hwarken aflåta til penningar hö, Säd, Boskap, Embr eller Ost, utan måste förvärfa sig penningarna genom kalcbränning och litet stembrytning; ingen Swedia brännes här; ingen Potassa tilredes af Eken, och Tiära tillverkas allenast i Boda Echn af rötter och stubbar. Hwar och en i landet, äfwen de som bo på wästra sidan, få fiska Sil och Torsk i östra Sidn. Getter brukas intet här på den, böra här ei heller tålas. Distackar ses ock denna tiden helt få på norra tracten. Rackel-ungnar wet man intet af på Öland, fast weden måste köpas öfver måsta delen af landet, och på norra tracten der han växer, får man träden intet tilgripa, förr än Lands-Höfdingen eller Tings Rätten tillagt hela Eodynarna wed heller skog, och Rågmästaren jemmera gifwit speciale seblar til Böndren på Skog-waktaren, som Träden utlyner.

Torn får fritt huggas af hwarjo, hwarmed förstås alla de Buskar, som hafwa Taggar eller ock ei wäxa

til smärkliga Träd, dem man får utan Eyn bortredia utur ångiarna, sådane äro Hagstorn, Glåbårstorn, Wigeltorn, Nijpontorn, Haggstorn.

Etarna får man intet hugga grenar af wid 2 Dalsr. Grunt. plikt, efter lag, härigenom blifwa Etarna ei så stimpade som i Östergötlands. Ele-plantagerna willa intet särdeles lyckas, fast plante-hagar woro här anlagde på åtskilliga ställen, utan stodo Etarne små och låga och wår de lyckeligen wåra funnos de sticka merendels up utur Hasselbuskarna. Jaga swin sandas hit på Allon, de ähren Allon äro, hwarlen ifrån Småland eller andra orter.

Kalcbränneriet förmentes intet kunna skada skogen, emedan Winfällen der til toges, doch tilstod man, at Bonden får utshning til Kalcbränneri.

Etterdum frågades mycket efter af oss, men fantes här til ingen anledning.

Goderladorne för Hiortarna äro kringstängde med gårdar til 20 stegs bredd ifrån ladan, at ei wilba hästar måge åta up Høet, ty Hiortarna hoppa låt öfwer gårdens gården, men Hästarna icke så.

Om aftenen hörde man Nättergalerna siunga, och man såg de små fyrfotade diuren Slädermössen kasta sig i luften såsom foglar.

Winden war hela dagen S. O. med en stark stickande storm, at intet Fartyg kunde afgå i dag, blefwo wi alltså öfwen denna natten i Gaxa.

Jun. 17.

Om morgonen hittida anmodades wi af Skiepparen at komma om Bord, men som samma stickande side-wind, med lika håstighet continuerade, och wi blefwo warnade at gå på detta osäkra Fartyget, som redan

redan woro aflaget och skulle nödsakeligen helkidas, så snart det kommo öfwer til Gochland, utom den olägenhet, at Fartyget ei kunde gå öfwer slag eller wända sig på Sida, utom årers tilhielp, hölo wi för betänkligit, at gå i ögonstänlig lifsfara, måste alltså låta Skiepparen gå från oss. Här wid kan jag ei underlåta at nämna, huru angeläget det woro, at något säkert Fartyg antoges, som denna enda postvägen til Gochland behöfwo i gäde stånd, så för resandes bekvämlighet, som hela Gochlands smärkliga fromma.

Besän stältes derför från Gaxa och Högbyskrå åt Böda, en widare wid öfwa sidan af Öland. Wägen låg emellan Et- och Håflesfog, som med Gransfog alternerade.

Ätteplatssar lågo några stycken in wid wägen. På ett ställe lågo sin stycken stora stenar i ring, hwardera sig stödjande på 3 mindre stenar.

Giärdesgårdar woro lika som i Sverige, men högre och med tättere skafvor.

Grimmorna, som folket här hade på sina hästar, woro sällsamma; de bestodo af et smalt långt träd på hwarthera sidan om hufwudet, like Beglestänger, ihopståtade med en rema öfwer hufwudet bak wid bronnen, som håstades i öfwersta spikarna af desse stänger; en annor rem fastades mitt på stängen och gick fram öfwan för trummen, och under hakan war ett tog fastadt i den ena Beglestängens nedersta änd, som gick löst igenom andra Beglestängens spik.

Holmen, som låg mit för Böda och gjorde en behagelig hamn för några Fartyg, hade wi lust at se, reste derför ut på en smal lång udde, då wi märkte, at Holmen war aldeles kringsluten; men som wi hördt watnet aldeles uttorckas om sommaren, sökte wi rida öfwer på den sidan han närmast stötte in til landet;

då wi kommo ut, at Håstarna snart skulle simma, måste wi wända tilbaks för deras stupande, men en af sällskapet, hwars häst fastnade i den ihopdrejda tångan måste begifwa sig i Eiden och kom med mycken möda på Holmen. I återresan märkte wi, at watnet lyfte hwitt tväret för Holmen där wi sågom forsporen efter hästar i hwita sanden, under watnet, hwaräst wi mycket lätt reste in på Holmen. Intet synnerligt fanns på denna ö, utom *Carduus lanceolatus latifolius vulgaris*, som wårte wid stranderna. På ena kanten af den war en kalkugn med många kalkbottnar wid sidan. I kalken finnes åtskilliga petrificationer såsom Ölands spikar här Därtet kallade; *Entrochi* med många ringar; runda och utan på snaglike klesbällar, samt Crystall-äplen.

Crystall-äplen kallar jag de flotrunde stenar, som finnas i kalkbärgen til storleik af äpplen, hwilka sänder slagne likna en hæmatites och bestå af idel linje och igenomskienlige Spatt-Crystaller, som gå i centro tillsammans, lammnandes under tiden en liten iholighet i selskiva centro, at man tydeligen kan se deras trekantige spikar. Desse crystall-äplen äro tåmmeligen allmenne här på Öland, jag har ock tagit dem wid Ösmunds berget i Dalsarna. Se Wettenst. Acad. Handl. 1740, Tab. 2 Fig. 18.

Böda kyrka, som låg en mil ifrån Gaxa, besågs. Wi frågade efter Runstenen, som där skulle ligga, men fingo ej annat än ett par stenar med munk stil. Golvsten i husen woro bestroddes med Ulmaria, och luktade at man luktet knapt fördraga kunde. Pastor berättade oss folkets orolighet öfwer vår resa, samt upmärksamhet på vår tour, hade redan sådt weta Blåfulla fården, och aldeles höllo oss för Spioner.

Är

Ängen emellan hafwet och kyrkan sådes innehålla en myckenhet af rara wårter, doch war här intet synnerligt, utom *Orchis muscam referens*, *Orchis militaris minima*, *Melampyrum arvense*, *Trifolium lupulinum*, *Aira: gramen lanatum Dalech.*

Zund-Aran wårte i Humlegården så hög, som en Karl med utsträckt arm råka kunde.

Äggskålar, ett slags smått bröd sågs här, som fuller är mycket bekant i Sverige, men utom lands äfwen lika sällsynt; det är stort som en skorpa, inunder iholigt, ofwan kulrigt, til skapnad af glaset på ett byrås uhr. Detta bakas af mjöl och ägg, utan någon annor tillsats; formerna skäras ut af denna tunna kaka med ett drickesglas, sedermera bestrykas på öfre sidan med smält smör och besirös med strödt säcker, hwarigenom porerna på öfre sidan igenstoppas och altså den lilla kakan mitt på af warmen i ugnen uphåjes.

Resan ställdes ifrån Böda rätt åt norr: ty wi hade lust se nordiska spiken af Öland. Vägen låg igenom en stor skog, som warade in til Sidtorp.

Stogen bestod af Tall, Gran och En: Tallarne tientiga til timber uphöfde sina grenar åt himmelen; Granen slokade med qwistarna och Entrådet war busktigt. Renmossan täckte de höglänte ställen. Blåbärstris, Lingonris och Ling gjorde marken grön. Man ört wårte i det skogrikaste med sine 2 lutande blommor, och bewitnade at marken ej wart bränd i manna minne. *Trientalis* wårte på sidlanta ställen, och lutade med sin blomma neder mot jorden, ty det hade rågnat hela dagen. *Squarum* blommade i fiären, *Sparganium* wårte i pussarna, samt *Bräken* (*Pteris*) här och där.

Sidtorp, en Bondegård, 1 mil ifrån Böda slutade i dag

i dag vår sandiga väg med en stån swarmylla, hvars ågor woro instängde innom höga Diurgårds gårdesgårdar, at de ei måtte öfverrumplas af Dior-tar. Här singo wi undandraaga oss för rågnet och mörkret.

Jun 18.

Nesän ställes ifrån Södorpets åt nästa Byn Granhulla. Strax wi kommo härifrån sågs hela trakten emellan hafvet och Byen full af sandbårg.

Flygsanden drefs up utur hafvet genom en stark sunnan wind, flygandes åt nordn, laggandes sig öfver hela det fältet han passerade, men stante dock intet, för än han kom til skogens lugin, där stormens wäld intet ågbe widare kraft; här af såg man de store sand-drifwor ligga lika som stora snödrifwor wid sidorna af skogen, i sig begrafsande de store Furuträden, at of-ta näpligen $\frac{1}{2}$ del af Tall-tuppen kunde kora up utur sanden, på sand drifwornas inre sida. Således förqwas-des efter hand träden, då sanden intet lämnade något regnwatn eller fuktighet igenom sig, til trädets föda. Alltså förfalnade de ytterste träd efter hand, och snödrif-wan flyttade sig ärligen allt mer och mer in åt skogen. Det war artigt löpa på dessa sanddrifwor, at botanica emellan Talltepparna. Sanden war ingalunda lik Skånska flygsand, utan långt gröfre hassand, dock helt hvit, bestående af klar Quartz och ganska litet rödaktig spat, men så grof och ojämn, at han ingalunda til skufsand tiena kunde. Sanddrifworne woro på den sidan, som låg utåt fälter, helt släcke, slätte med vågor och rylor såsom en hafsbott öfverdragne; men på den sidan, som stod in åt skogen, woro de så brandte, at man näpligen kunde gå dem upföre och wid påß af 4 famnars högd.

Sand

Sandhafre *Arundo foliorum lateribus convo-lutis: acumine pungente*) växte såsom tusvar på desse sandberg och förhindrade sanden at bortblåsa; wi sökte upgrafsna rötterna, men de gingo så djupt, at ingen bott winnas kunde, tilföckfeleken af segelgarn; delte sig uti oförlifnelig många ramos och gjorde öfverst till som qwaslar af gamle förtorckade och styfve blad. Denna Sandhafre är den samma, som Holländarne bruka sätta på sina Doimer, at de af sand må fåstas, den man och förskrifwit för Skåne-slätt.

Sandstarren *Carex spica composita, spiculis androgynis: inferioribus remotioribus foliolo longiori instructis, et gräs*, som tillförna i Sverige intet varit uplått, växte under sanden, med några fam-nars långa krypande rötter, upåträndes merendels emellan hwart quarters spatium en liten stiel och blad, lik som det hade varit planterat efter snö. Detta gräs lärer oss sielfwa naturen använda til nytta wid flygsandens dämpande, fast ingen in til denna dag tänkt här på. Detta gräs med det förra woro de endi väx-ter som på sandbergen uthårda kunde.

Fälter emellan hafvet och sandbårgen, där sand-berg fordom stådt och redan gådt förbi, hade intet mera lämnat än några glesa Toller, ifrån hvilka Böda Ryf-ta sågs i fjärr.

Jberis foliis sinuatis, caule nudo simplici, en ört, som jag endast funnit på et par ställen i Skåne och ännu ei blifwit antagen ibland de Swenske örter, väx-te innan för sandbergen i skogen. *Radix annua, mini-ma. Folia radicalia prima ovata, integra; reliqua lyrata s. Bursæ pastoris simillima. Caules plures, digitales & spithamei, nudi aut unico foliolo in-structi. Racemus terminatrix. Flores albi: peralis duobus exterioribus duplo aut triplo majoribus.*

Sta-

Stamina sex. Capsula subrotunda: loculamentis singulis duosemina includentibus, latere inferiore gibbis, apice emarginata.

Resan ställes ifrån sandbergen i väster åt wiken, emellan begge uddarna. Jästione och Spargula, wäp- te i de sandfulle åkrarna, som måste hwila hela fyra eller fem åren, sedan de et enda år blifwit jädde. På wägen såg man huru här brändes Tiära, och huru kal- ken brändes wid sielfwa wiken.

Tiärubrännerit war sådant: i jorden war graswen en iholighet til forme af en nedtrykt up- och nedwänd conus; denna hon war murad på sidorna med sten och ler, war en fann diup, i $\frac{1}{2}$ fann bred öfwerst. Tiä- re-weden upfyller denna grop med råga, som är täpt med torf och jord, at allenast lågan sågs til et quarters högd swåfwa utur spitsen, hwaräst Kohnmilan först blif- wet itänd. På begge sidorna lågo små wallar af styb- be, i aln ifrån sielfwa gropen. Stadigt uppassade en Karl, som skulle täppa med mull på den sidan wädret blåste, at lågan ei wätte få för mycken öfning. Ne- derst wid höhlans basis låg en tillsluten trumma af träd, som med sin yttre ända stack sig ut, at man medelst en tapp kunde låta tiäran utrinna. En sådan tiäre-mila sades gifwa hwarjo dygn $\frac{1}{2}$ tunna tiära, och brinna högst 8 dagar. Efter bränningen fick man ock nogon quantitet Kol.

Kalkfugnarne, hwaraf en stor hop lågo wid wi- ken, woro med sine murar fem alnar höga, och 4 al- nar breda, til skapnaden af en rostugn, bygde af sten och utan til wallade med jord. Kalkstenen lades här in, sedan af honom wid botnen woro gjorde 2ne paral- lele Ugnar, til i samns längd, i alns bredd, i $\frac{1}{2}$ alns högd, hwilka begge små ugnar gingo ut med sin
öf-

öfning nederst wid bröstet af Kalkfugnen. När desse små ugnar woro färdiga, lades sedermera hela Kalk- ugnen full med Kalksten; småugnarna fyllas med i samns lång granwed, itändas och brännas 2 dygn, under hwilken tid stadigt wed inlägges, så snart den förra förtäres, at således på desse 2 dygn, 60 last wed merendels upbrännas. När Kalken är nog bränd, märkes det lätteligen deraf, at han blifwer helt gul, och at han mindre sielf brinner. Den brände Kalken bäres ut på Kalkbotnarna, som äro lika med kolbotnar, fast af Kalk, då de stenar, som ei äro nog brände, bortkastas, hwilka så wäl af deras tyngd som brinna strimmar tiännas. Nu war folket syflosatt, at tidra watn up utur hafwet, och förndte hela dagen med kal- tens släckande. Utaf en sådan ugn, som beskrifwen är, kan hwarje gång fås 20 laster släkt kalk, 2 12 tun- nor lasten; 20 a 30 laster gjorda en full båtlast, med hwilken de gå til Stockholm. och få der 7 a 9 Daler Kmet Låsten. Sandmannen, hwaras åter här uppe är mått sand och hwaras ång är torr och mager, måste en- dast för Kalken skaffa sig penningar til skatt och uppe- hålle.

Kalkbrotten lågo i flisor så af röda, som gröna- tiga sorten, på jämna fältet, under $\frac{1}{2}$ alns jord; ste- nen war aldeles lik Gölfsitenen, som brytes på Allwar- den, men tiockare och ojämnnare.

Darter eller *Helmintolichus nautili recti* lågo nm- nogt uti denne sten, men besynnerligen i den röda med blå strimmor. Merendels woro de utan på rödaktige, ofta smusade rödt, såsom en blosten; somlige woro inuti emellan dissepimenta iholige, upfylde med hwita spat- crytaller, af hwilka de måste hade samma skapnad som hafsfaltet, men åter andra wiste flere kanter, s- m

ei så noga kunde inhämtas. Vi sökte fäsfångt öfver hela Öland, af så det Snäckskalet wid stranden, hwar af Darterna, som här finnas i alla stenar, äro ofelbart petrificationer: ty man finner här ofta sådane Darter aldeles iheliga, at crusta och dissepimenta ligga helt tomma.

Eschara membranacea tåkte de måste kalkstenar, som här sågo i Kalkgrusvorna jemte hafvet, hvilka nu stodo fulla af watten, men strax för Hösten äro uttorkade och då brytas.

Biso eller en stor Padda fanns under Kalkstenarna, hon war svart med grofwa wårter bestrodd; Bakföttern woro lytta såsom på en Gås, hade 6 fingrar, af hvilka den innersta war minst, de andre i ordning längre, men den yttersta något kortare än den nästa. Framfötterna hade allenast 4 tår och dem nästan lika långa. Wid öronen låg lik som en aflång uphögd blåsa. Under hakan war hon gul. Magen war bred, blek och bestänkt med mörre fläckar, äfwen som låren, hvilka woro än mer mörka.

Stogs-Dusworna flugo hopetals i skogen och esom oftast Ångduswor, hvilka senare kallades af sielfwa låtet *Stiututor*.

Kesan fullfölgdes jämte öfra stranden af västra udden, som i norr slutade Öland. Här sågs intet nytt, allenast några *Stiepsörar* prydd stranden: ty de äro här på orten en prydnad.

Stiepswrat kallar jag bildthuggerien, tagna af ohyckliga *Stiepp* som upkastas til dese stränder. Man ser dem stälde öfver portar och wisthus, nu som siöbåstar, nu som Hwalar, Lejon eller Helgon, ofelbart bitkomne förr än Dykeri-Societeten blef inrättad. Inga förtrefligare Spectakel kunna upståndas för dem,
som

som resa på norra tracten af Öland, och derifrån äro sig til söds, at förtro sig det osäkra hafwet.

Västra Uddens yttersta spiz böger sig i öster åt en liten Ö. På denna spizen är en *Plan*, stor som et Torg, som står öfver winren under hafswatnet: på denna wäxer *Plantago foliis semicylindraceis integerrimis* och en sällsam *Lotus*.

Lotus *leguminibus solitariis membranaceo-quadrangularibus foliolis floralibus lanceolatis*, en wårt, som wi aldrig tillförena hafwom sedt, mycket mindre i Sverige någonsin funnit, stod här i tåmnelig ynnighet; denna Ört war lik *Lotus tetragonolobus*, om icke roten hade stått ähr från ähr och blomorna varit gula. Stielken upwarte utur en diup rot, war allenast et par twärfinger lång, hafwandes några trefaldige blad med blomskaff, hwilkas små blader woro glatte, saftfulle, ägglike och utan egna små skaff. Stiplarne woro äggformige oinfurde, längre än bladskaffen och nästan så store som små bladen. Et blomskaff längre än stielken upwarte emellan stiplarna och bar på sin spiz en enda blomma, aldeles så stor som en *Bönblomma*. Just där blomman begynte, satt et trefaldigt blad utan bladskaff med lancetlike små blad. Blomhållfret war diupt på öfra sidan brunaktigt. Af Kronbladen war Seglet blekgult med purpurfärgade stremmor; Swården woro brandgula och Båten mot sin spiz innan til mörkt purpurfärgad. Strengarna woro halfbröder, mot sin spiz bredare, med mycket små knappar och et fyrkantigt ämne.

Nordesta udden af Öland hade en sällsam strand, på hwilken hafwet åhrigen upkastat stora stenar, til skapnad af rudera efter skankar och wallar, och såle-

Des efter tider och åhr gjort udden längre ut åt hafvet. Småland sägs hit i väster.

Kesän wändes om ifrån Ölands nordesta spiz, åt söder, då wi fölgde den wästra stranden, såsom wi här til fölgt den östra.

En Zare dansade för oss hela stycket stranden bort åt.

Weibe (Latis s. Glastum) en ört, som Professor Tillands fordom funnit och afritat wid Åbo-sidan, wårte här wild på stranden. Roten är fin och står all-näst 2 åhr: ty det första kommer hon ei til blomma; Rotbladen äro ägglike, mot basen smalare, i kanten sågade (crenata), slåta och intet skarpa. Stielfen är 1 a 2 alnar hög. Stielfbladen äro lika återfålen Brassicæ perfoliatæ vel Turritidis altissimæ) slåta och stielken omfammande. Blomklasen (Corymbus compositus) på stielken med gula utstående kronblad. Fruchten är hängande. Då man tuggar på wårten, smakar hon som kål, efter åt är hon något stickande såsom krafsa. Af denna ört får man den blå färgen, hwilken brukas uti den blå tygen, hwarmed alla blå kläder färgade äro. Wi wijste Bøndren, som oss lida sagade, denna wårt.

Kesän lög på wänstra handen igenom en skog, sedan wi en tid fölgt stranden och märkt huru Landt-borgen på wästra sidan redan begynte synas emot yttersta udden den wi likwål intet sedt på östra, sedan wi woro i Gaxa.

Serapias radibus fibrosis, nectarii labio obtuso petalis brevior, foliis ensiformibus, en ört den wi aldrig tillförra sedt, och som aldrig någon i Öwerige tillförra funnit, stod här i wilda skogen.

Radix perennis stolonibus decussatis. Caulis erectus,

erectus pedalis simplicissimus: Foliis ensiformibus, strictis, triatis, quinquenerviis. Racemus erectus, terminatrix. Florum Calyx triphyllus, albus, erectus, corolla longior: Foliolis lanceolatis, carinatis, æqualibus. Petala tria: quorum duo ovata, conniventia, alba; infimum eadem longitudine, album, trifidum: Lacinia intermedia subcordata, obtusa, interius quinque striis elevatis exarata, extimo apice reflexa, villosa, lutea; Lacinia laterales erectæ versus pistillum; basis pone gibba, nectarifera. Stamina duo in apice styli sub quibus Lacuna ad ovarium ducens.

Wågen åt Torp genom skogen wiste oss ymnogt Apothekarnes Sanicula och den enblommige Pyrola.

Pyrola scapo uniflora stod nu i sin bästa blomma: ty samlade wi åtskilliga blommor, at man af dem en gång kunde bilägga den twistighet, som är emellan Botanisterna om antalet af stamina in-nom hwart kronblad, men wi funno, at ehuru hon altid har 10 tilbaks bögde stamina, är doch num-merus så omwif, at man fåfångt söker något wist, och hafwa sig stamina emot petala, som num-terna emot bokstäfverna.

A.	B.	C.	D.	E.
1 - - 2 - - 3 - - 2 - - 2				
1 - - 2 - - 2 - - 3 - - 2				
1 - - 2 - - 2 - - 2 - - 3				
1 - - 2 - - 3 - - 1 - - 3				
1 - - 3 - - 2 - - 2 - - 2				

R

Toraby

Torpeby uppehölt oss et par timmar wid middags tiden, där ångarna stodo helt gula af Crista galli; i klårren växte *Ranunculus apium risus diæus*, *Pedicularis* 1, *Gramen aquaticum Fluitans*.

Mercurialis caule simplicissimo stod här i hwar buske, är en skadelig växt för Fåren, så wäl som för menniskan.

Wilda Äpler våra öfwer hela Boda Sochn ymnigt i alla ångar, och bära många äplen, dem Landtmannen dock til ingen nytta wet använda, utan endast om hösten då han slachtat, lägger några äplen i sina färska köttsoffer. Han hade tillfälle af dessa, såsom bonden i Engeland och Normandie, at pressa det skidna cider eller äpplemust, som ofta tåflar med win, och är långt angenämare än hafswatnet, af hwilket man såg folket wid kalkbröten släcka sin törst.

Örlarna frodo nu i härlig blomma, deras här åtas om hösten, sedan de blifwit frusna, men före än frosten kommit, stekas de här, om de skola åtas. Trädet brukas här intet, utan endast til kuggar i qwarthjul.

Primula 2 märkte wi endast våra där kalljord war, och allt gräset blef kort.

Lin sådes ei våra här, emedan landet låg sådylent, at Landtmannen något måtte förebära, då man förebrädde hans qwinfolk, som gingo i öfwerdelar par menage; ty de så, som ägde linygg, hade inga sådana öfwerdelar upå sig.

Neptuni äfrar får wi lof kalla ett fålt, som låg $\frac{3}{4}$ mihi ifrån Torp in wid selswa hafsstranden, af ett byskots bredd och några byskots längd. Detta fålt såg ut som äfrar i Skåne eller Upland, där de wäl ryggas, at watnet må aftrinna; ja det war så lift, at man kunnat heligt försäkra, det plogen och intet annat sådant

sådant kunnat åstadkommit, om man icke rördt det med händerna, och märkt at det war idel grus af sönderstött stiefesten, som stormen och hafwets vågor lastadt långt uppå landet, men då watnet skulle tilbakas rinna aldeles ja skildt som en åker.

Kalk-ugnarna, som här framåt såges jämte stranden, woro merendels 5 alnar höga, och 4 alnar breda; där begge småugnarna, in åt, mer lutade neder åt jorden, på det weden och elden lättare måtte komma in. Under brännigen märkte wi de öfwerste stenarna i ugnen wara lit som med hwitt rimfrost öfwerdragna; folket sade oss, at det war fahlasta, men då wi uttogo heta stenarna, märkte wi at det war ett hwitt sal alkali calcareum & fixum, som sublimeradt sig här, såsom flores sulphuris wid Kalkosterna.

Stenbröten til denna Kalken woro inga andra, än yttersta kanten af stranden, ofta ett quarter under selswa watnet, hwaräst kalkstenen wänts med kofot och hammare, utan möda. Då stensorna skildes ifrån hwarandra, lågo Darter eller Ölands spikar så tät som agnar i groft bröd, at Gud allenast wet, hwaräst så många rara stahl tagits.

En petrification nog sällsynt på andra ställen, fast här allmän, liknade en valvulam Echini, ofta så stor som flata handen, såg eljest ut som en half månad med 2 parallele foror och ätskillige tvära strimmar.

Spat: crystallesne, som här finnes uti Darterna, woro i sina spitzar til figuren af salpetter, men hade ingen columna.

Owingsollen, som fiörde sten med orar, stöfde stadigt på strumpor, fast de under sielfwa åkandet höllo tönnumarna.

Coccionella ccleoptris rubris lineis quatuor albis longitudinalibus, ett insect af de största i sitt slächte, språng här på marken; det war ofwan och inunder blekrödt med långa ränder och hwiita punctar på vingflahet.

Wigeltornet, som stod wid Sandborgen, et skycke ifrån Kalkugnarna, war det största wi någonsin sedt, til des högd war det mer än 3 famnar och des boh 5 quarter i omkretsen.

Enbustan begynte nu damma och *Sedum acre* wisa sin gulha blomma.

Gransfogen gaf oss en härlig swalka, som woro flytande af swett i solskenet, så snart wi kommo in uti honom: ty alla träd, som wåra i sådant jordmohn, uppsupa större quantitet af watten, hwilket watten, som det ei kan gå tillbaka uti roten måste utflyga genom porerna, utspidas i lusten och honom kyla. Detta hafwa Medici immiterat uti hefiga siukdommar om sommartiden, at kyla lusten med wattu-wärter.

Sandheden som sedan tog emot, hade allenast Tall och lång Liung, men ingen Gran kunde fördraga denna torra marck.

Sandbårgen kom till just då man skulle taga af wägen ifrån Sandborgen, at en by, som heter Byrum. Här war hela tracten af mer än en $\frac{1}{2}$ miöl öfwerhögd med sand. Desse Byrums Sandbårg woro dock ei så höga som Grankulla Sandbårg, dem wi i morros besågo.

Sanden war helt hwit och slät och finare än på det förra stället. Sandstarren warte helt artigt på sandbårgen såsom planterad efter jordre: ty roten gifwer ut hwar led nra skott, denna warte där sanden war mer ihoppackad och kunde tiena til singands hämmar, emedan roten går ganska långt.

Linnæa stod i bästa blomma helt ymnog emellan sandbårgen och Byen.

Wat kunde wi hela dagen intet få: ty Sandtmanen hade lidit miswärt förledit åhr, ågde sielf ingen berta bröd, årstillige hade ei haft bröd på hela månaden, andre ei på halftwa året; med stor midde kunde wi winna en drick midsk, men intet annat.

Nattläger togs i Byrum, där wi plågades hela natten af mygg, som hade wi warit i Loppmarken.

Jun. 19.

Bönedagen war i dag den 3die, ty måste wi blifwa stilla och tillika hålla faste-dag, förnöstandes tiden ut på sandbårgen, hwilka wi i går afton sent lemnade.

Sand-pill (*Formica-leo*.) kallas et insect af ganska få i Sverige sedt, det wi här hade tilfalle at roa oss med. På sandbårgen och deras fält, som woro helt slätta, utan at minsta spår märcktes, såg man ritningar lik som en Pistknärt warit löst draggen öfwer sanden, där detta slutades märcktes en liten grop, som hade man nedtryckt i sanden des smalaste spitsen af et ägg. När desse gropar upgrofwes fandt man emellan den fuchtiga och fasta sanden, samt den lösa påliggande torra sanden *Insectes Formica-Leo*. *Formica-Leo* war stor som en *Spinuel*, grå, med en stor oval mage, ofwan uppå hwilken

ten hon hade 5 rader wårter. Halsen war smal; Vid munnen woro 2 långa flor något hopbögde åt pilsen, hvilka hon öpnade såsom en Hornore; desse flor hade hwardera på inre sidan 3 hwäsa tänder utom spissarna. Hår såg man på begge sidor om munloen, afwen så på wårterna af kroppen. Fötterna woro hwita. Då Formica i eo lades öfwan på sanden gick hon icke allenast baklänges, utan ock medelst sielfwa stierten grof sig neder i sanden. Poiarne hade sitt nöje med desse sandpiller, i det de lade sig neder på sanden, hwarest de sågo någon hola, och blåste med full mun mitt i holan, då sanden stög bort på alla sidor, at Myrlejonet låg därt; men der de ei förmåtte med en blåsning blotta sandpillan, blefwo de årlöje för sina jämnlikar. Desse myrlejon äro Skräpukar af en afstonsfluga (Hemerobius) som lägger sina ägg i sanden merendels i granskäpet med myrstackar och deras wägar. När desse ägg äro utklätte, begynner massen gräfwä under sanden, in til des han får sin myrgröp fullkomlig, då han sedan ligger nederst i centro under henne, at han sielf ei må blifwa til foglarnas rof. När myrorna gå omkring på sina wärf och råka på kanten af denna gröp, måste de falla neder, emedan sanden slinter för deras fötter, då detta myrlejon dem strax angriper och upfräter. Wi lastade myran ned i holan, at se huru alt detta skulle tilgå och märkte, då myran med alla krafter sökte arbeta sig up utaf denna gröp, huru som myrlejonet just sprätte sand på henne, at myran oundwiskeligen skulle slinta och falla i sitt lejons flor. Man tog et myrlejon och lade det uti et annat myrlejons gröp, då det hemmawarande myrlejonet strax spände och angrep det främmande. Wi lade et myrlejon

mitt

mitt i myrväggen, då myrorna med samlad hand sökte angripa Lejonet, men Lejonet förswarade sig tappert med klorna, allenast det sielf ryggstödd, wärandes om stierten råddare än en Bibern.

Stranden, til hvilken denne sandbårgen gingo, och som låg rätt i öster ifrån Blåkulla, hade 3 synnerliga wårter:

Eryngium foliis radicalibus subrotundis plicatis spinosis, floribus pedunculatis war en af dem som wårte hår på stranden, aldrig tilförena i bland de Ewenste wårter antecknad. Rötterna gingo under sanden ganska djupt, och de Gidlär, som ännu lågo under sanden, woro hwita och tjocka som Sparis och smakade wäl, fast än de woro rå. Af denna *Eryngio* har man i Apoteket så den tårta, som den insyltade roten. Spariserne (Turiones) af *Eryngio* tagna, koste och ätne aldeles som ordinair Sparis, äro en delice, drifwa Urinen, ränsa blodet och upmuntra.

Salsola foliis pungentibus wårte och hår, den jag tilförena sedt wid Ekånes strander.

Arenaria folis ovatis acutis carnosiss, wårte med rot, som stod år från år. Bladen på stielken woro ägglika, utan bladskäft, glatte, tidtsfulle, med en bruskaktig kant. Blomfodret war uprätt, iholigt. Kronbladen woro 5, helt utsparrande, ägglika och kortare än blomfodret. Grändarna woro 10 och 3 låra stifter stodo på ämnet, som war ägglikt, nästan trekantigt, med et rum uti; hela örten luktade som fisk.

Örlen hade en liten lösmakel, som gick på inra bladen med sin spits, kladd i en grå perpendiculaire strut, som på den ena sidan war glatt och svart, men på den andra sidan luden och hwitt.

R 4

Bidr.

Biörkerna hade uppå sig en otrolig myckenhet af lösmattlar, som upåto hetnas blad och bygde bod till storlek af hatt-kullar. De samma såges den 4 Junii på Slåbårshusarna wid Forslunda.

Erane, som nu begynne synasynnigare än på det mer norra distriktet, stodo måstedsvis lik som förbrände: ty bladen woro upåtna af gråachtige lösmattlar med swarta punctar.

Scarabeus maxillis lunulatis prominentibus dentatis, thorace utrinque tridentato samt död och upstorkad på sanden. Hufvudet, halsen, magen woro mörkbruna med små utgrädda punctar. Bröstit var inunder ludit och på sidorna taggit. Hela creaturet var stort som en Hornöxe, men rundare.

Papilio apiformis, abdomine aureo samt hår ibland träden; hon var lik et Bi till skapnad och storlek. Vingarna woro hvita med swarta ådror: de öfre vingarne wore mitt, på så wäl som i spisen, swarta, men de undre wingar woro allenast med kanten swarta. Hornen woro afwen swarta, men mitt på tiöckare och hvita; Magen var svart med 2 blekgula strimmor och et blekghult hålte; wid spisen mer luden och råsfärgad.

Sämte sanden wårte *Pulsatilla flore pendulo* limbo reflexo och *Potentilla*, quæ quinquifolium majus repens C. B. I Stogen wårte *Pyrola floribus umbellatis* och i åkrarna *Melampyrum spicis conicis laxis laceris*.

Zusen woro bygde af helt runde stäcker, hwar till timret bugges i siunde weckan (för midssommaren) medan Tullen safwar och släpper barken, som strar af skalas. Bänkar, i aln höga, stå rundt omkring i kugan, äro uptrimrade, iholige och fylde med halm, täkte

täkte med långa dynor, at man på dem kan sitta om dagen och ligga om natten: utan för långa bordet står en äfwen så lång bänk, lik en canape med ryggstucke, som kan kastas om, till hwilfendera sidan man wil, at man må hafwa ryggstödet så wäl då man wänder sig till berdet, som ifrån. Då grönfolken gå hemma i huset i sin frihet, hafwa de på sig et usstucke, som med tiortelen är tillsammans ihopnytt, och kuma framman till ihophakas, då så finnes nödigt, men sällan bruka de här under lintyg, ty synes kroppen ofta bar.

Zuteligen afhemtade Lands-Fiskalen Sahlsten oss ifrån detta hårbårgen Byrum, och accorderade med Bönder, som oss skulle öfwerföra till Gotland wid första wind.

Jun. 20.

Medan wi uti Horn hwilade och wäntade på lugn och wind, förndttes tiden at söka örter, Insecter och andra mindre beskrefna Svenska diur:

Curculio niger, elytris rubris, capite pone elongato; detta sällsamma insectet hade röda wingskal med täta punctar; Bröstit var rött, flätt, snalt. Swarta woro den snala Halsen, hufvudet, bröstspitsen och magen. Hufvudet såg ut som et fladt hundhufvud med et kort snute; Ögonen stodo ut; yttersta leden på hornen var större och tiöckare, men intet så lång, som på andre af denna arten; Hornen surto likwäl på sielfwa nosen, och klerna på föttern woro ånsla, och ei dubbla.

Cassida viridis ovalis lævis, clypeo caput tegente integro samt på örternas blad. Denna ser ut ofwan på som bestodo hon af en enda, convex, oval, grön skärpa, som är delat med en sutura lambdoidea

uti en sköld och 2 wingskål. Hornen äro smala, något klubblika, mörka, nedan till bleke. Då hon lägs på ryggen syns det gröna skalet, under hvilket hon hel och hållen gömmes, gå omkring den svarta magen; hafvandes hon mycket möda at vända sig på föttern, då hon en gång blifvit fastad på ryggen, och kommer hon der till, när hon spärrar ut med wingskålen och med fötterna fattar i jorden ofvan för hufvudet.

En Enol eller Örm slogs, hufvens rygg var grå och mage svart; en rad af hvita fjäll låg på hvardera sidan af kroppen; under Halsen och Hålen var han hvitacktig, wid bronnen lussguhl och i öfre klåten, som var hvit, såg man tvåra svarta strek. Alla Länderna voro lika små och ormen alltså mindre farlig.

Draba foliis caulinis numerosis incanis, siliculis obliquis värte på marcken. Des rot gick bort öfr från åhr; Bladen voro ägglike, men på Stiellen hiertlike, nogot lubne med 3 tänder på hvardera sidan. Blomklasen var lång, och Skidorne ägglike, ihopkammade, med väggen emellan rummen så stor, som sielfva utamväggen.

Eftermiddagen gingo vi genom åtskilliga ängar kring Kongs-Ladugården Horn, där finnes *Serapias flore albo* och en *Riccia*.

Riccia foliis aspergine crySTALLINA perfusis margine incrassatis, en mycket liten värt, som hel och hållen ei var bredare i diameter än en årtä; hon var höggrodn och lif som smord med fina blåsor, nästan som *Mesembryanthemum annuum*; bladen eller grenarna i denna voro mera trubbiga än på de andra.

Rana temporaria Charl. onom. 24, togs och beskrefs; des bakfötter hade 6 tår, som voro något lyfte, den förste minst, de andre i ordning längre, näst den sista

sta längst. Framfötterna eller händerna hade 4 tår, aldeles skilde, af hvilka den 2de och 4de voro kortare. Ryggen var flat, skild ifrån sidorna medelst en uphögd strek, som gick ifrån spisen af hufvudet åt ägnebrunnarne, sedermera till sterten. Hon var del och hållen grå med svarta aflånga strimmor och vårtor på ryggen; Låren voro ännu blekare med svarta tvärstrimmor.

En *Cochlea* fanns i de flöggsfulle hundar af en synnerlig egenhet, i det at hennes skål var ganska tunt, igenomskinligt och utan färg, eljest var skapnaden aldeles lik med den allmänna och brofuga *Cochlea nemorum*, då det hvita Creaturet indragit sig inom sitt skål, tycktes skalet vara utsvrat med grenar och vattenlike ådror, men då snäckan kröp utur sitt skål, försvunno dessa ådror; man märkte ock, at då hon låg i sitt skål pickade och slog et litet corpus allt stadigt, så som en oro uti et uhrvärk, det såkert var hjertat.

Afilus corpore atro glabro, alis nigris, femoribus clavicularisque ferrugineis. Denna rof-fluga fångade andra små insecter, frätandes dem jönder med en stor hård tand, som satt bögd under klåten.

Cimex oblongus rubro nigroque variegatus, alis fuscis, maculis albis; denna var aldeles lik den som allment sitter på Belmdorten, med *Andreas* röda kors, men dubbel större. Ofvan på var hon röd, wid halsen svart och en svart strimma gick tvärt öfver vingarna; en svart ros stod fram emellan korset, men bak emellan korset, voro vingarna mörke med hvita fläckar. Magen var ofvan på röd, hafvandes wid kanten, å hvardera sidan, 5 svarta och 3 andra svarta punctar längs åt under magen stälda; Fötter, Stiert och Horn voro svarta, men pannan röd.

Alopecurus culmo erecto växte med sitt gräs
gamla högt, tienligt at få på fuktiga ställen.

Växter eljest kring Horn woro besynnerligen *Epilobium foliis ovatis dentatis*, *Epilobium foliis linearibus*, *Scutellaria* 2, *Scrophularia* 1, *Cucubalus floribus dioicis rubris*, *Silene quæ muscipula montana hirsuta*, *Lapsana*, *Prunella*, *Stachys sylvatica*, *Verbascum nigrum*.

Landtmannen får här på orten, det jag undrar, nå-
peligen 4de eller 5te kornet efter sitt utsäde, där liksom
Fahlu Boen kan utur den aldra magraite mark, genom
idogt landbruk, bringa sin åker åtminstone til 8 a 12
kornet. Men gamla ordspråket (ju bättre landet, ju
sämre Landtman) här til är orsaken?

Stjälkar fångas här i Högbj och Böda Sodnar
medelst Stålskenar och rensat eller läggenat, af tagel
och här gjorde Utrrar sumas äfwen här på trakten.

Vatten blefwo wi åter qware uti Horn.

Jun. 21.

Stormen war så häftig i dag som i går, derföre be-
sökte wi Gudstiensten i Högbj.

Aftonen kl. 8 lagnade vädret: ty lammade wi strax
Horns Ladugård, reste förbi Rykan Högbj och ef-
ter i nihil kommo til Fartyget. På vägen såg man
en hel åker full af *Thlaspi* 1, och en myckenhet af
Lichospermum officinarum wid Kallugnarna.

Crystall-äplen sågos ibland den brända och osläkta
tallen, der de igenom elden blifwit mörke, ocklare och
i brättet som en spat gläntande.

Seglen hissades kl. 9 om aftonen, sedan wi wän-
tot allenast ett par timmar på fördelaktig wind; Et
Svart väder förde vårt fartyg ifrån det land, som tilli-
ka med Solen förswan utur våra ögon, dem sommen intog.

Jun 22

Galland

CARL LINNÆI

G O T H - LANDSKA RESA,

Förrättad

Åhr 1741.

159/68

CARL LINNÉ

GOTH- LANDSKA RESA

Förändrad

År 1741

Linnéus Charitatus

164

pag: 163:

pag: 163:

Oster =

Sion

Oster=

Sion

Charta
Öfwer
NOTLAND.

Svenska Mjöl.

GULLAND.

Jun. 22.

Så vatnade med dagen Kl. 2.
om morgonen, och fingo fram
för oss i ögnasikte Carlsdarna.
Wådet lugnade efter
hand, at Fartyget nästan skred fram; Carlsdarne blef
mo alt mer och mer brante och höga på sidorna såsom
flankar. Hafsytet var som en spegel, på hvil-
ket här och ther Swarterna summo; här såges inga
Dumlare eller Mar-Swin, ej eller några Skiepp.
Så Folket förnötte tiden med såfångt prat om tvenne
stora Carbuncelar, som skolat suttit uti Clementis Kyrka
i Wisby, och här tillika med Danska Kong Waldemars
IV Skiepp gådt i qwas; de allena kunde tro, at Mas-
sten än i dag plågade synas i stilla watern, och at Carbun-
clarnes glans emot Solen under tiden lyste up i de sid-
farandes ögon; emedlertid kom Klinte-Berg alt när-
mare och Stranderna af Gottland stodo på högra
handen, sedan Carlsdarna wäket af, lik som upmura-
de af kalcsten til ansenlig högd. Solen skien warmt
och tiden skred fram til Kl. 2. efter middagen, då wi
hamnade wid Wisby Stad.

Jun. 23.

Wisby är den enda Staden på Gottland, belägen
nästan mitt på landet jämte wästra Stranden. Dens-
na Staden tycktes föreställa oss sielfwa Rom i modell.
Så många (13. 16. 19.), så stora och så präktiga
Kyrkor stodo nu öfwer hela Staden tatlöse af tider och
omskiften brakte til rudera; deras höge murar af fast
och huggen sten, utan tillsats af tegel; deras hårlige
pelare och konstige hwalf wände war åttanta på denna
stads

stadens forna Flor. **Staden** låg nästan utsträckt inom en half cirkel in åt landet, up för sidan af des branthet, der det sluttar åt hafvet. Han war ej synnerlig stor, åt landsidan fringstängd med en hög mur, uti hwilken woro åtskilliga stadiga och gamla Torn, omgifwen med dubbla dock försälne wallar. **Gatorna** i Staden woro måstedsvis ojämn, smala och tränga med något irreguläre gränder; **Husen** Lyka, dels af sten, dels af kors-wärf, och dels af träd; merendels woro de täckte med tegel, som köpts från Lyka; en del af husen woro så gamle, at murarne utan på sto do helt swarta; de måste husen, som beböddes och som woro byggda af sten hade den nedra wåningen hwälf, hwilka hwälf sådes fordom varit kispmans-packboden.

Invånarne woro gladhynte, beleswade och humanne; de bröto något af ifrån den nu gängse Sten-skän och stötte något på Norrk med accenten. **Waren** / som kom ut utur Land-sidan, war flätt, ymnigt och rinnande, at man kunde i sielfwa flätlarne hafwa små dammar med fiff. Man märkte ej at detta watnet förorsakade någon Sten-påskon eller Podager, ehuru det rann utur och neder åt hela det Falkberget, på hwilket Staden war byggd, eller fast än Thee-flätlarna såges efter långsamt bruk innan til öfwerdragas med en steen-stor pa eller tophus calcareus, dock war Hösta hos Inbyggarna ej oman, och Colica Hypochondriaca beswårade åtskilliga; främlingar fingo merendels utslagna händer, då de först twättade sig i detta watnet, men det beswinerligt war: främmandes linkläder sådes första gång de twättades med detta watnet blifwa rödare, men sedermera de twättades alltid hwitare.

Wärter stodo här åtskilliga på Gator och Korke-gårdar, som elljest woro mer sällsynte; såsom Echium, Cichorium, Conium, Chenopodium 2, Scandix

semi-

seminibus hispida. Chærophyllo caule maculato, geniculis tumidis. Lepidium foliis pinnatis integerrimis, petalis calyce minoribus. Hyoseris caule diviso nudo. Scandix seminibus nitidis ovato-subulatis eller rätta Kryswelen wärte will ibland säden, det man aldrig sedt i Sverige, men afte sig hwar, den will äga sitt wett, för Ethusa. om något Kryswel will pläcka till köks-behof, ty bägge wära tillhopas och nog like.

Jätte-Benen, som bewarades i Stora Kyrkan, såsom underwärl, woro wärligen Hwalfisken.

Fisken, som i samma Kyrka hängde öfwer Görans bild, war en Piscis malacopterygius, cauda bifurca, pinnis dorsi duabus, ani unica, cum altera intra hanc & caudam e regione posterioris pinnæ dorsalis; ensaldiga hopen sade, det om denna fiff wore spådt, at då han blir förtård, skal dommen komma; måste altså intet wara långt igen.

Et Stentors (Korsbedningen) stort och högt stod strax utom östra tullport, hwilkes ring war med Bokstäfwer uthuggit, fast nu med Måsa öfwerwurne.

Dagen war het och klar.

Jun. 24.

Midsommardagen / då man gick i Kyrkan i Wisby, såg man en stor del grafwer beströdda med hwariehanda Blomster, de där blifwit strödda af de aflednas Gränder, hwilket maner här brukas hwar Högtids-Dag, men om wintren i det stället Grans.

Löshyddor hade i dag några få bygt sig, men de måste hade löswat sina hus med **Ekelöf**, hwar til wi i går sågo hela Håstlagen införas, emedan **Diörelöf** war förbudt, och gemene man ej argu-

& 3

mente

menterade a minori ad majus. Drängar och Vigor lupo skrattande hela natten til sina lekeplatser.

Gasterosteus dorso tribus spinis armato eller en liten Fisk, **Spigg kallad**, fanns wid Hassstranden jämte Staden.

Madrepore simplices, et slags Coraller, funnos i Bruset wid stranden, et par samnar högre än Håfwet, uti stor myckenhet; somlige af desse sågo ut såsom små Rågflor, somlige som små Bågare.

Madrepore aggregatz, som utan på woro med små stiernor helt tätt stämplade, och i sielfwa brottet utvisste et hoplagt Rät med lamellis parallelis perpendicularibus och decussantibus woro ej sällsynte wid dessa strander.

Conserua fusca ramosissima perennis växte allment på Långan och Stenarne i Håfwet.

Käckelugnarna här i Staden woro af Järn, och sådes wara köpte ifrån Norrige.

Bänkarna i rummen, såg man allment öfverlagade med långa eller ock många små fyrkantige Dynor, ut molliter ossa cubent.

Jun. 25.

Churuvål wi redan i går bestålt Håstar at resa bittida i dag bort, singe wi dem dock icke, förr än efter middagen, emedlertid förnötte wi tiden at besöka några Sid-Foglar.

Ård. Nåsven war rund med tilbålas böjde spiziga tänder; öfversta kläfen war förlängd i spizen; Hufvudet svart på blått stötande, med en lång nerhängande tufs. Halsen hvitaktig. Bröstat framman til gult (testaceum). Magen hvit. Ryggen grå svart. Skrif-Pennarna de främre woro swarte, men de inre hwhita. Wingarne hoplagde woro hwhita med tvänne twåra swarta lineer. Stierten svart. Men om

omkring. Stierten i vågor affärgad. Fötter och Näf röda.

Anas rostri extremo dilatato rotundatoque; ungue incurvo. Hon war til färgen lik en Snäppa (*Scolopacea*), Wingarna grå med en skinnande kopparskinnad emellan tvänne hwhita tvårlinier. Nåsven war ytterst ganska brett och runt med en krokug trubbug nägel, och tänderna stode uprättade like små fiell.

Nåfve kallas *Larus* af Gottlemningen, som är til storleken af en Höna, helt hwhit, utom Wingar och Rygg, som äro liusgrå. De förste Skrif-Pennarna äro nederst liusgrå, men ytterst swarte med en hwhit spiz. Af desse Pennar har 1. 2. 3. en hwhit fläck igenom det swarta och en hwhit spiz; de inre Pennarne äro hwhitaktige. Hufvud Kropp och Stierte äro hwhita. Stierten är hel och ej klufd; Fötterna äro gulblå, lyfta, med en kort tumme; Låren äro half bara; Ögnålacken äro på kanten bare och högröde, näsven så äro och Mungiporne; Nåsven är gult, fullrigt nästan som på en Skata. Öfra Nåsven är något krokug ihopframmad och fullrig; Men den nedra står något ut under spizen. Denna Fogelen som beskrefs war en Hann.

Kesat stältes ifrån Wisby norr ut, jämte wåra stranden.

Bellis, som brukas på Apothequen och tilföra en dast af mig warit sedd på Skåne slättar, växte här mycket ymnigt.

Värter: *Orchis bulbis indivisis, nectarii labio quinquesido &c.* It. Oeland. 45. *Orchis bulbis indivisis, nectarii labio quadrifido punctis scabro &c.* It. Oeland. 45. stodo i Ångarna. *Lotus leguminibus solitariis membranaceo quadrangulati-*

laribus &c. It. Oel. 143. wårte wid Staden, dock ej ymnogt. *Rubia cynanchica*. C. B. wårte öfwer alt i Skogarna helt låg och alltid med hwhita blommor til den ymnoghet, som *Aparine minima* på Sland. Krusbår, Hagtorn, Riupon, Slån, *Asclepias* såges här och ther.

Betesmarken betäcktes med *Mislontriss*, *Lingon*, *Cistus Helianthemum dictus*, *Enebuskar* och *Tall*, hwaribland min blomma sig undertiden infant, men Liung och Gran woro aldeles borta på desse torre trakter. Många Åkrar stodo gula af Åker-Senap och Ångarna gula af *Ranunculo acris*. Den rätta Kiörswelen wårte i Åkrarna. *Trifolium lupulinum* på marken, och *Cotoneaster* samt *Jasione* på Bårgen.

Korpeklint låg $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Staden, som kallades et högt Berg på denna orten. Landet har varit alt hit afbrutit åt Håssidan, lik såsom en Slands Landt-Borg och ofta så brant såsom en *Attestupa*; detta brott är af idel Kalksten, som skifrar sig horisontalt; utanpå ser han grå ut, men då han bräckes finnes han helt hwit, nästan igenomskienlig såsom en *Qwark*, utan grön, lik en hwit Marmor. Sådant war åfwen Korpeklint, dåråst wi ock funno ymnogt petrificationer.

Kesan, som ifrån Wisby gådt nedan för denna Branhett gitt til Korpeklint, kom nu at ställas ofwan på denna Åhs.

Wågen, som war helt hwit, plågade wåra Sögon, då Solen skien på honom: ty Kalkgruset, som war söndernött och sönderwittrat gaf en hwit jord. Wågen, som war full med flisa, bygdes, lagades eller broades med idel små rundade klapporstenar, som allestådes lågo i jorden och brukades i stället för Mo. Disse runde klapporstenar, ehuru de lågo så många

samt

samtar up i högden och jämte ryggen på Åhsen, betygade noggsamt, at Håssens Wågor dem fordom swarfwat och här tillsammans fastadt. Man kan sig föreställa, at då Hafwet fordom anlagt första grunden til detta Land, har denna Åhs blifwit upkastat såsom en råswel, til hwilkens sidor watnet dageligen upkastadt sand och grus och efter hand bortsiunkit. Östra sidan måste blifwit bredare, såsom Hafwet på denna sidan är så många gånger längre än på wåstra.

Öfwerste Qwarn i Lummelunds Sochn låg $1\frac{1}{2}$ mihl ifrån Staden, jämte en salsam Ström, som här formerar et öfwerfall för Qwarn, Såg och Stamp, så högt, at det är ibland de ansefliga i Sverige och aldråhögsta på Gothland. Sades ock af denna hade fordom Masugu och Hammare drifwits.

Strömmen wid Öfwerste Qwarn är deruti mycket underlig, at han, sedan han tagit sin begynnelse i Martebo Tråsk, går dårifrån wid på $\frac{1}{2}$ mihl under Jorden, under Berg och Dahlar, och ånteligen kommer up wid öfwerste Qwarn, dår Landt-Borgen emot wåstra sidan är afbruten, dår han utlöper lik som utur et litet hwall af 2 samnars bredd och i samns högd.

$1\frac{1}{2}$ mihl från Staden hade wi Tygranne Giåstgiffwaregård; sedan Lummelunds Kyrka, Annexen till Martebo; och strax der efter funno wi en Ört wåra mycket ymnog, som tilförna aldrig varit i Sverige upstått.

Kams kallades Orten, som här wårte under buskarna; Roten war en aflång Lök, omgifwen med boerster. Bladen woro lancette-lika och nästan til skapaden like Bäckblad. Stielken war quarters-lång, & s helt

helt bar, på ena sidan flat, och på andra klufrug; han slutades med en balsä (Spatha) som var hvit, utur hvilken många blommor kommo utur en pusk, hvar thera med sina särskilte blomskåst. Blombladen 6, lancette-lika, hvita och utsparrande. Stamna 6, hvita, halsparten kortare än blombladen. Ämnet bestod af 3 runda korn med en simple stift. Bönderne berättade om denna, at der hon växer, fördrifver hon andra Deter och ogräs, hvar på wi och hade ögonstienliga prof: ty under de buskar, der Råmsket växte stod ingen annor Ort. Bönderne sade of och, at hon af dem planteras i Humlegårdar, der med at fördrifva Hundkaxor och annat ogräs. Boskapen berättades gierna äta henne, men at Miölsken och Smöret där efter blefvo stinkande som af hvitlöf. Denna Löf eller Rot, som är mycket nära släkt med radice Victorialis longæ, kunde aldeles i stället för henne brukas i Apothequen, emedan den der bewarade Victorialis mycket litet fås i Sweitzeriska Fiällarne och är merendels, före än hon til of kommer, utan smak och luft. Botanisterne kalla denna Ort *Allium foliis lanceolatis, scapo nudo semicylindræo, bulbo setis obvallato.*

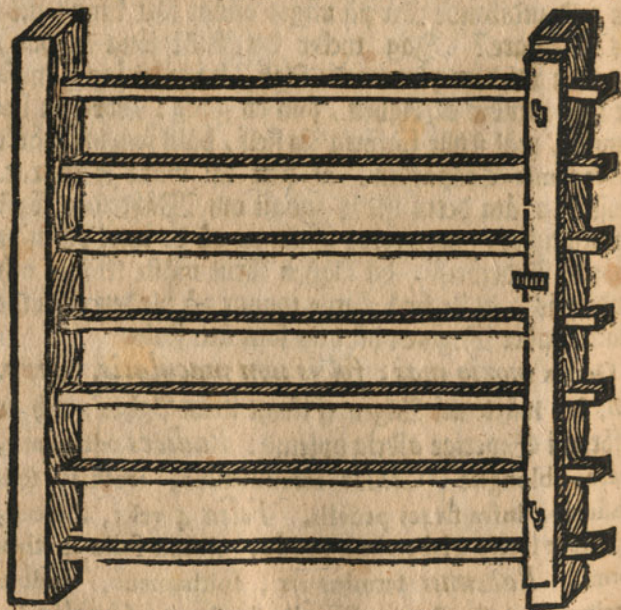
Agh kallades af Bönderna et högt Gräs, som växte i Kyrko-Myrar, före än wi väl lämnat Lummelunds Kyrka utur ögnestiet, der det växte öfver allt, såsom Säd uti en Åker, til 1 $\frac{1}{2}$ alns högd. Detta var et Gräs, som ingen Botanicus tillförna funnit i Sverige, och kallas på Latin *Schœnus culmo tereti, foliis margine dorsoque aculeatis*. Stiellen var rund eller ganska litet trekantig. Bladen wore like bladen på Rör, mycket spikade, helt raka, Palmolike och längre än Stiellen. På inna sidan släta, men på kanten och kiden med sina taggar sågade. Folket tälte med denna Aghen de måste sina Ladugårds Tår; de så

så af honom med Lia emellan Midsommar och Ols-Måssa, då han lägges liksom i Band otorkad tillsammans, utan at man bryr sig om, hvilken ånda sitter ut; Tafen, som här af blifwa lagda äro både bättre och tätare än af Halm. De som sielfve på denna ort icke äga honom, köpa honom där han växer, at så med eget Folk bärga honom för 8 a 16 ör. S:mt Håst-läset. Hela detta Rårvet, på hvilket Aghen växte, och som var af flera Byhestotts diameter, sådes tillförna varit en Rårn eller Giöl, fast Watnet nu ej gif öfver Skorna, och man med möda kunde få en Stör ned på något ställe: ty Aghens kryppande Rötter hade så tätt betäkt alltsamman. Huru många i Sverige stora Sterile och onyttige Myror gifvas icke, som hvarken med utdikande eller på något annat sätt kunna göras fruktbara? Jag tycker det skulle löna mödan, om man uti dem planterade Agh, hvaräst jag ej tviflar med mindre at Aghen, som en gång i Myrorna inkommit, väl skulle försörja sig sielf, håst som jag märkt i Academie-Trädgården, at han tål våra Vintrar. Boskapen äta detta Gräs endast om Vårtiden först det utspricker, men torra Halmen gå de intet på utan i största Foderbrist, då Aghen förut måste tröskas och sönderslås, at de små skarpe taggar på bladen ej måge ståra sönder Munnen på dem som äta skola.

Orchis morio mas, foliis non maculatis. Bauh. pin. 81. växte uti Ången ej långt ifrån Aghen, och är tillförna i Sverige aldrig upletad: *Radices testiculatæ, ovato-oblongæ: Caulis teretiusculus, erectus, stric-tissimus, infra flores pedalis. Folia 4 vel 5, liliacea, superiore latere glaberrima nitida, ultimo folio spathæformi. Racemus terminatrix, spithameus, floribus circiter 20 instructus; singulis floribus: Corolla incarnata, versus faucem pallida; petalis obtusis exte-*
riori-

rioribus reflexis; 2 vero interioribus conuidentibus in galeam. *Labium inferius* versus basin punctatum, extrorsum dilatatum, inaequaliter crenatum, trifidum: intermedia minore; lateralibus retroflexis. *Nectarium* cornu ascendens, germine fere brevius, obtusum, non vero emarginatum. Af hela beskrifningen, och besynnerligen af Blommans skapnad, ser man at denna växt måste vara en förändring af *Orchide bulbis indivisis*, *nectarii labio quadrifido crenulato*, cornu obtuso, ehuruval hon på första åseendet, så til gestalt som färgen af Blommorna är mycket olif. Växterna kallade här alla *Orchides S. Johannis-Tycklar*.

Led (Grindar) här på orten woro särdeles bygde

och bestodo af tvenne i jorden nedsatte Stolpar med tvärstänger, som uti den ena Stolpen löst inborades, men

men i den andra woro på sidan inskurne, hwaremot hängde et Bräde på tvenne Krokar, så at stängerne ej kunde uttagas, förr än Brädet war afstoftadt.

Martebo Träst hade wi på högra handen förr än wi kommo fram til Martebo Kyrka: denna lilla in-Sjö war rättelig lång, mindre bred, men in-galunda diup, at man på några ställen wäl kunde wada öfwer honom med behållit lif, om icke här och ther woro mycket Dy öfwan på des, eljest öfwer alt wader sandbotn. Wi sågom tvärt öfwer Sjön några stora gröna Lufwor, och hade lust weta hwad för et Gräs där så härligt warte: ty sökte wi up et par Båtar, som woro aldeles efter Farnatner proportionerade. Båten såg ut som en Af med flat botn och perpendiculära sidor, 5 alnar lång, $1\frac{1}{2}$ bred, mitt på $1\frac{1}{2}$ quarter diup, til formen af ovalt aflång. Här bruka des hwarken Åror eller Styre, utan allenast en stor Stör, med hwilken man gick til Sjös på denna Sjön. Tvenne Personer gjorde Båten fullastadd, och kommo tilbakas med Lappskog-Gräset, som är ett species *Carex* beskrifwit i *Flora Laponica* n. 328. På Stranden uti den wäta Sanden funnes ett par *Staphylini*.

Staphylinus niger, *elytris antice griseis*, *pedibus rufis*. Han war ej större än en Lus, men smälare, helt svart, utom Wingstalen som woro blacke (*glauca*) och mycket korte. Stierten som war stäppl uplystades ofta af detta diur.

Staphylinus rufus, *elytris ceruleis*, *capite abdominisque apice nigris*. Han war stor som en Måra, lifsfärgad; men swarta woro Hufvudet, de korte Wingstahlen, Magen mot spizen, och yttersta af Hornen. Rikärne woro spizige med en sides-tand på inwa sidan; Antennæ eller Hornen bestodo af 1X ovale

ovale leder, hvars smalare delh wiste åht Hufvudet, utom den yttersta leden, som war smalare uht åht.

Marrubium wårte wid Byarna, och man såg *Ovis* star af *Taxo* tagne i neigden; måst alla *Åkar* stodo bara ifrån Löf, ty matkar hade upåtit Bladen.

Hals. Of bruktes här på Håstarna, då de drogo för Wagn, det bestod af en tvärstång, uti hwilken centro hängde en Ring, genom hwilket mellanstacklen (Tisten) tråddes; tvärstången låg mot Bröfket på Håstarna fram för Bogarna och uppehöls medelst 2:ne Remmar, som lågo öfwer Manken eller Halsen på Håstarna, hwilka altså måste wara nog nackstyswa och wane, om de skola kunna draga med sådant Of.

Taken i Mangården äro här på orten merendels gjorde af Bräder, som ligga stälte från ryggåsen til tafdroppet, utan någon Råfwer eller Torf inunder.

Riksdahler räknas här merendels af Folket, och efter dem proportioneras merendels andra penningar til $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{4}$ Riksdahler, men theras Riksdahler är intet mer än $4\frac{1}{2}$ Daler Kopp:mt eller en dubbel Carolin; fundamentet här til läser kommit af Danska Kronor.

Martebo Kyrka hade wi efter $\frac{3}{8}$ mihl ifrån Nygranna, dit wi ankommo kl. 8. om aftonen, och där hwilade efter en het dag.

Jun. 26.

Om morgonen gingom wi ut at botanicera wid Martebo, i Åkrarna och på Gatorna wårte *Anagallis flore rubro*, den man ei sedt i Sverige, utom endast kring Lund på Skånska Slätten. Åkerfållen stodo gula af Åkersenap, och ofta såges Åkrarna nedre mot jorden gula af *Ranunculo seminiibus aculeatis*. *It. Oeland. 104.* Ballora wårte wid Glådesgårdar.

na, hwilken utom Skåne näppligen synes i Sverige. *Ophioglossum* kallades **Låketunga**, af hwilken här på orten giordes en läkande salswa. *Geum floribus nutantibus* kallades här **Kattballar** och *Cyanus* **Bågmans-Hatt**, af färgen och strukturen på Blommorna.

Hus-Curer woro:

Valeriana radix som bruktes här emot Moders passion; emot **Rosen** bruktes Swafwel med Pepar; och emot **Frokan** Krut, Brännewin, Snus och Tobak såsom ett vomitiv, hwilket underhalps när så behöfdes med luumt Batn. **Styngkorn** kallades här *semina Cardui marie*; och ingosfros uti håll och styng.

Gult färgades här med **Gietbard** (*Rhamnus catharticus*) och **Gulbart** (*Frangula*) hwilkas storkade bark macereras i swag Lut eller Lut och Batn, kokas sedermera til färg.

Maisstänger woro af Bondsläckorna til en Widsommars prydnad upsatte i Kyrkan, de woro artigt kläddes med åtkilliga Blommor och med Hyswelspån af Horn, hwilka Hornspån woro snidhwhita som et nytt Pargamente.

Resan stältes ifrån Martebo at Stenkyrka.

Åkrarna woro här på orten lerfulle, på dem sådes Hwete, Råg och Korn, men ej Lin, Hampa eller Arter, och wi märkte altid at Folket war liter want at handtera Lin. Säden sås tu åhr och tredie åhret hwilar Åkren, åter giöddes Åkren och sås Råg första åhret och andra åhret Korne utan giöddel. Blåka (*Fucus*) bruktes åfwen här, fast sällan, på Åkrarna til giöddel, fast Åkren war lerblandad. Åkren blef wäl här af giödd, men warade ej så länge som af dynga.

Tiåra

Tiår-Nilar säges brinna på Skogen; Tiår-weden war intet annat än gamla Tallstubbar upgräfne af jorden, hvilka stubbar förmentes endast blifwa utaf gamla och mogna Furor, hvilka aldeles intet i jorden förruttna, utan ju längre de ther stå, ju mera fetma och låda draga de til sig, så at en stubbe, som ej stådt i jorden öfwer 30. år, sedan han blifwit afhuggen, förmentes ej hafwa dragit nog låda. Jag lämnar denna paradoxz sak til ytterligare rön, och förstår jag ej, efter denna tidsens principia vegetationis, huru en Tallrot, som aldrig slår ut Örwistar, må kunna, sedan stammen är afhuggen och hon är död, draga någon fet saft.

Stenhus säg man wid några Bondgårdar med Tegeltak täckte; Murarna woro af Kalksten med bleke och sand upmurade, fastän öfra wåningen, eller åtminstone gästen, war af korswärf. Uti inga Hus här på orten brukte Bönderne några Kackelungnar ej heller Spiäll til sina Spisar, utan måste man här om Wintren hafwa en stadig eld.

Berg woro inga på denna trachten, och war allmenna stenarten här Gråsten.

Ugh-Myror, som förleden Sommar blifwit bågade, stodo ännu bare: ty det fordrar flere årt förr än Ughen kommer til sin rätta storlek, sedan han en gång är afhuggen.

Giärdesgårdarna (Tun) giärdas här såsom allment med slutande Giärdsle (Troler) och uprättade Störrar, men hwar par Stör hopphäftas med 2 Wedior, at Giärdslet må stöddas sig med ena ändan på Wedian och andra på jorden. Här til kommer, at Skafet af Wedian pekar åt ena sidan och Riiset af Wedian åt andra sidan af Giärdesgården, dock

så, at de 2 Wedior, som hopphäfta et och samma Störpar, alltid wända riset åt hwar sin sida. Här igenom se Giärdesgårdarna ut, som woro de öfwantil med Riis eller Reslor hågnade, at creaturen ej så lätt måge hoppa öfwer.

Stenkyrka wiste of intet synnerligt, men efter ½ milis resa här ifrån hade man på wänstra handen en Kalkflisa, i hvilken man fant några i Sverige näppligen tilförena sedde Örtor.

Cistus caule procumbente, foliis alternis wårte här i Kalkflisan, jag hade tilförena allenast sedt henne wid Fontainebleau i Frankrike. Hon kannes wäl isfrån de andra slagen af Cisto medelst des Blad, som icke sitta parwis stälte emot hwarandra, utan strödde. *Caulis suffruticosus, diffusus, terræ adpressus. Folia alterna linearia, plana, subtus convexa, punctis minutissimis & vix conspicuis adpersa, marginibus minime reflexis; Calyces pentaphylli; foliolis exterioribus duobus viridibus, reliquis tribus striatis. Pedunculi uniflori; Antheræ luteæ; corolla lutea nondum explicata erat.* Fantis sedermera på intet ställe.

Anthericum foliis planis, corollis planis deciduis.
Radix horizontalis, fibrosa, fibris carnosis; radícula centrali præmorsa; apex radice barbatus, adeoque perennis. *Folia* radicalia numerosa, pedalia, graminæa, linearia, acuminata, glabra, subtus levisime carinata, *Caulis* pedalis, nudus. *Flores* nondum explicati. Denne växte nog allmän i Stensåsan, samt sedes mera på Torsburgen och annorstädes.

Sedum foliis subulatis confertis adnatis, basi membranacea soluta, umbella racemosa. War aldrig förr än här funnit i Sverige, fast det sedermera är sedt af den curieuse Doctor Leche i Skåne, och af den iduge Herr Kalm i Wästergötland. *Caules* simplices, erecti, spithamei, racemis reflexis nondum explicatis. *Folia* alterna, subulata, carnosæ, sessilia, basi subtus soluta. *Stolones* plurimi, capitati, cespites ad radicem constituentes.

Ruta muraria, et species *Asplenii*, som i Apothequen brukas och hit in tills uth ifrån förskrifvis, växte äfwen på desse skalote Flisor, cum lineolis pulverulentis dorsalibus.

Poa panicula secunda coarctata culmo obliquo compresso war mycket allmän här på Stensåsan; hwart litet är bestod af 7 små Blommor.

Lappstogråset sågs äfwen i dag i Pusarna med sina långa sköna Blad, och gaf Hushållare anledning att sig plantera i Kiär och Myror, där intet annat Gräs växer frodigare; uti des Hannar, som slutade Stielken, samt man esomöstaft några Hon-Blomster.

Kalk

Kalkstenen begynte taga wid strax man kom förbi Stenkyrka, och liändes deraf att Stenarna lågo hwita på wägen; ty så snart Kalkstenen nötes, hwitnar han, men Gråsten icke så. Hela tracterna woro endast Kalkberg, som ej lågo högre än sielfwa jorden, helt hwita, slåte och bare, utan Mylla.

Bleke fanns wid desse Kalkbergen, och der som Jordmånen emellan Kalkbergen war något lägre, såg man små uttorkade Kiär, med en hwit jord, som allmänt kallas Bleke. Här kunde man se huru Bleket frambrattes af naturen. Desse Kalkhållar, som bestod af en Kalksten, til färgeren lik Säckar, med klara grön, förmittrar af lust, värma, fukt och watten, att han ofwarpå blifwer poreuse, grå och hwit; desse så löslade particlar afstodhjas af regnet och flyta med det til de sidlånne platser, der watten blifwer ståendes, som stadigt uttorkas och upflyger, lämnandes Jordparticlarne qware, som girda Bleket. Smått Kalkgrus låg öfwerflödigt ibland detta Bleke, och gaf oss anledning att efterse, om Bleket åter reducerades til Kalksten, men sedan man märkte, att detta Grus hölt sig endast wid sidorna af Kiärren, kunde man förstå, att Wärfloeden af smälte snön fört desse små Stenar med sig, hwilka stannade wid Kiärret, så snart Strömmen af Watten miste sin force, men att det fina inpalpabla Målet, blandat med Watten, fördes längre, hwar af stiedt, att Bleket är renare på Kiärres diup. Att alltså Bleke af Kalk och ej af Krita.

Wägen, som låg öfwer desse slåte, bare och långa wägen utsträkte Kalkflisor, satte oss, som deröfwer wida skulle i största fahra att blifwa sönderlagne, emellan

M 2

daz

dan Håstarna snafwade på desse Kalkhållar, såsom på en hal 38, utan at med Håstförne få fäste: ty Kalkstenen har den egenheten, at ju mer han nötes, ju mer jämmas han. Det war ock såfångt här at sanda wågen: ty så mycken sand, som ditsföres om Sommare, sköljes af om Höst och Wår.

Grannerna hade wid spitzarne af sina grenar små Rottar lika Smultron, som bestodo af barr, hwilkas batis war utwidgad och lågo såsom fiäll på hwarandra, inneslutandes emellan sig en hop små Insecter, som med bara ögon knapt synas kunde. Desse woro aldeles lika med et slag Insecter, som kallas Aphidesalni, och uppehålla sig, medan de ännu äro oförändrade, på Ahlqwistarne, fast de, som på Granen sutto woro 100. gånger mindre; utur dessas ano utgick en ull eller lik som klara upblåste Tarmar; detta insect kallas Kermes abietis.

Bromus culmo indiviso, spicis alternis subsessilibus teretibus eller Sparvlosa wårte ock så här. *Spica composita e spiculis distice alternatim enatis sessilibus*; Stjälken uti smågren swarade ej emot Stjälken, såsom uti Lolio, utan lågo på sides. Hwar spicula war teres, disticha calyce diphylo; squamis lanceolatis acutis; altera harum in aristam brevem desinente; flosculi 5. vel 6. alternatim distice positi; Flosculi singuli constabant ex duabus squamis, quarum exterior quinque nervis erat instructa, aristata aristam terminatrice.

Thalictrum caule folioso equali, foliolis caulinis acutis panicula simplici, floribus nutantibus, en wårt som wi endast tilförene sedt wid Wexio, fanns här

här wåra wilddt wid Ihre Flod. *Florum panicula ramulis nutans, corollis tetrapetalis, fuscis; Antheris & filamentis corolla longioribus, flavis, Germinibus sessilibus; Caulis teretiusculus striis obscuris elevatis saepius septem, fusco purpurascens. Folia supra decomposita, foliolis tricuspidatis obtusiusculis.* Ihre Flod gick under wågen, i hwilken wi funno åtskillige naturalier.

Tremella tuberculiformis solida rugosa eller Stenwårter finnes på de Stenar, som lågo under Watnet uti Strömmen, hwilka låssade ifrån Stenen, woro wid basen skroflige, men utanpå glatte, slipprige, mörke och stora som Ärtor.

Coccus aquaticus får jag kalla et slags små ovale; uphöjde och lifsom af Pergament formerade ovale kroppar, ej större än Fröet på Dill, som äfwen sutte på Stenarna under Watnet, och liknade Coccum hesperidum eller de Löfven, som sitta på Citron-Stjeltarna och Bladen uti Orangerier. Denna lilla Skähl, som här togs på Stenarna, war inunder betäckt med en tunn genomskinlig Hiinna, at man i henne kunde se några små aflånga Matkar krypa innom denna kropp. Wid ena ändan af denna ovale kropp, satt en mörk uphögd punkt, men wid andra et gelatineust hwitt och tvåklusd Sklägg. Här finnes ock af detta slaget några tomma Skähl, på Ryggen genomborade med några håhl, genom hwilka Matkarna, som tilförene inuti lites, sig genomborat och utkruvit. Jag lämnar andra nogare at eftersöka, om detta är et rätt species Cocci eller ock endast et ovarium af någon Wattu-Mat. Utom desse säges ock följande insecter här i Watnet:

Podura aquatica nigra hoppade här på Watnet
M 3 med

med *Cimex linearis* supra niger pedibus anticis brevissimis; Dytskei och Nepæ abdominis margine integro sprungo under Watnet.

Hirudo depressa alba lateribus acutis eller en hvit oval Snigel, til Skapnaden af en Fiskmidfke, fant mycket under Stenarne i Watnet; denna plågar finnas ofta mycket stor i Magen på de minste Fiskar, och skulle jag tro, at de Mattar, som finnas i Lefren på Får, dem Bönderna kalla Glar, intet annat äro än Afvel af denna Matt, hållst Fåren få sådana Mattar i Lefren, då de på sumpiga orter gådt i bet.

Phryganea lågo på botnen af Bäckarne och wältrade sig innom sine af grus gjorde cylindrar.

Gasterosteus aculeis in dorso decem språng i Watnet.

Papilio hexapus: *alis erectis, rotundatis, albis*; *venis nigris* fant också här; han hade på öfversta Wingen en svart fläck wid Anaktomoses vasorum, som ej märkes där man ej noga efterser.

Miolonris hafwa wi mer sedt i dag på alla ställen på Fält i Skogen, än på något annat ställe i Sverige, så at der någon skulle åstunda här af stor quantitet, kan det aldrig lättare fås, än på de trakter wi i dag och i går öfverfarit.

Denna heta dagen slutades med Solens nedergång uti en Molnvåg. Efter 1 $\frac{1}{2}$ mihls resa i dag nödgades wi taga Nattlägre wid Hangwars Kyrka.

Jun. 27.

Kl. 4. om Morgonen woro wi oppe at läsa Fyra Runstenar, som lågo strax wid hwarandra på Hangwards Kyrkogård.

Lichen

Lichen crustaceus candidus crassus, tuberculis atris eller en hvit skärpa, som så mycket förhindrade vårt Runeläsande på Stånd, märkte wi här hafwa sitt förnämsta tilhåll på Kalkstenar, at man endast genom henne, som nästan warte på hwar Kalksten, kunde på långt håll skilja Kalkstenar ifrån Gråstenar.

En Åst mycket stor, warte wid Kyrko-Muren i Hangwar, des jämna Båhl war på 3. sidor längs at och något på slutt ristad ifrån Roten, så långt up man se kunde; desse stråmor woro med ett årr, som nästan stod et tvärfingers bredt utom Barken, ihoplåfte. Gamla Bönder mindes ännu, at Åstkan, som fordom nederslagit i detta Träd, hade det således ristat.

Bakugnarna såges wid Bondhusen allestädes stå utom Wäggen med et löst Stiul tåkte, hwilkas Myning med Spis dock stod innom Huset, warandes desse så bygde at sielfwa Ugnen intet rum i Stugan borttaga skulle.

Åhl war här på Landet så rar, at wi henne ej mer än på et par ställen och där ganska litet sedt hafwa.

Åkrarna woro fulla med Kalkklappur, hwilka Stenar sådes kyla Åkren i stark hetta.

Åkersenapen warte här öfverflödigt ibland Kornet, men, det märkwärdigt är, ej ibland Rågen, hwar orsaken här til mände wara är swårt at uträkna: ty fast än han släpper sina måste Fröen, förr än Kornet bärgas, wäxer han dock ej up, hwarken nästa år, då Åkren hwilar, ej heller andra året, med Rågen, utan väntar til tredje året, då Korn-Såden igenkommer.

Sådens fastas ej här sedan hon är tröskadd, utan

M 4

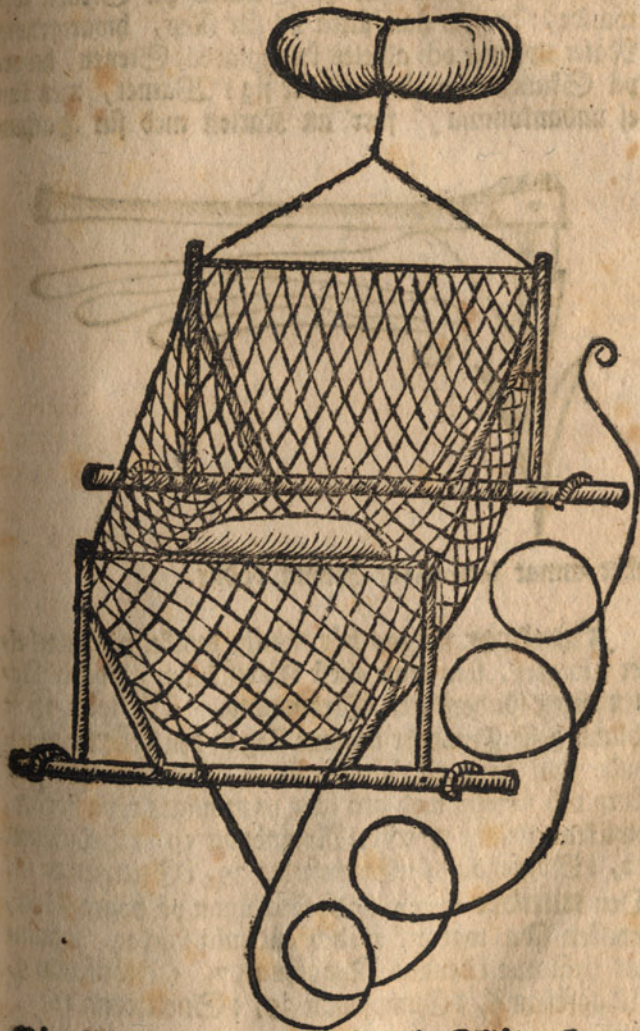
allenaft

allenast vindas, hvilket sker under starkt blåsväder, sedan Loddörarne äro öppnade, då en Karl öser Säden inom den Dörren derifrån blåsten kommer, hvarigenom Säden nedfaller wid hans Fötter, och Agnarna såsom lättare blåsas längre bort på Logålsfvet.

Hall är Annex til denna Hangwars Församling, belägen $\frac{3}{4}$ milhl härifrån i väster ut på en Udde. Et Capell hörer äfwen til detta Pastorat, som ligger emellan Hall och Kappelshamn, wid hvilket Capell allenast Höst och Wåhr Gudstienst förrättas, för det där bredvid liggande Fiskelågregs Full.

Stiålar fångas här wid Hafsstranden förnemligast på 2 sätt, medelst ligg-Nät och stånd-Nät. Stiålstenar äro stora Stenar, som ligga utanför Stranden föga högre än wattungbrynen, och ofwanpå tämligen släta och breda; men der sådana Stenar icke af sig själwe finnas, blifwa de af Bönderna utlagde. Stånd-Näten ställas til form af en half-cirkel utanför en sådan Sten; då Stiålen skal hwila eller sofwa, måste han upöka en dylik Sten, på hwilken han altid upstiger på inra sidan, hwilar sedan på Stenen, wändandes Nosen altid ut åt Siön, så at när han blifwer skrämmd, begifwer han sig hastigt ut åt Siön och kommer altså på detta Nätet. Ligg-Nätet lägges såsom en fyrkantig Giärdesgård omkring Stiålstenen, warandes des des yttre och inre sida med en Twärstång uppehållen, wid den inra Twärstången är et Rep bundit wid hwarthera ändan, som råcker til Landet; när man drager på detta Rep, tryckas Stångren med Nätet til botnen, men när Repet släppes tillbaka får Nätet jämt med Wattungbrynen. Nedersta tån-

delen af Nätet är tätt bunden kring basen af Stenen.

När Nätet ligger nedtryckt och Stiålen kommer
M 5

at hvilat på sin Sten, märker han intet försät; När nu Bonden får se Skälen på Stenen sofvande, drager han sakta på sitt Rep, hvarigenom Måtet upstiger och aldeles fringgiårdar Stenen, hvar på Skälen upväkt begifwer sig i Watnet, men kan ej undantomma, förr än Karlen med sin Harpun

eller annat instrument honom dödar.

Flundror fångas här tämlig mycket på Angel eller Långref, som man eliest Abref kallar, hwartil Anglen är en sönderfuren Strömning. Vi tykte oss se ibland desse Flundror tvåanne slag: den större sorten hade sina ögon på vänstra sidan, hwilken sida war skarp och skroflig med grå färg utan några röda fläckar, hwilkens strålar woro uti Ryggfenan 59, i Bröstfenan 12, i Magfenan 6, i Gumpfenan 39, i Stiertsfenan 16. Den mindre sorten hade sina ögon på högra sidan, hwilken sida war grå med brandgula fläckar, warandes strålarne i dennas Ryggfena 57, i Bröstfenan 9, i Magfenan 6, i Gumpfenan 39, i Stiertsfenan 16.

Ugh

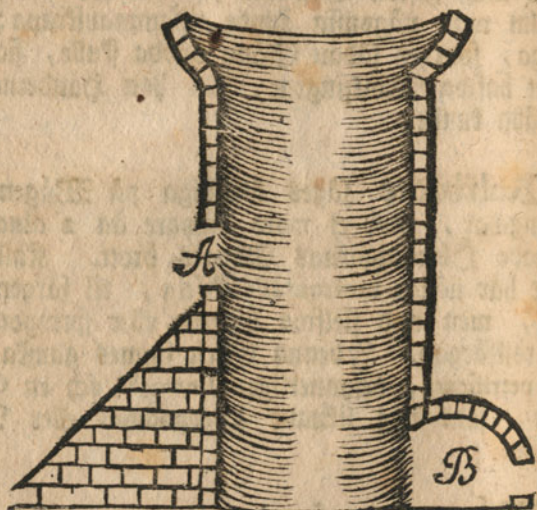
Ugh låg här i Sångarna för Halm, af orsak, at man måst gifwa Boskapen föledden Winter all den Halm man någonsin kunde tillsammankrapa; den Uga, som en sådan Sång bädda skulle, fick wäl intet hafwa Midlfingrar, om hon Händerna hela behålla kunde.

Kalkbrott säges åtskilliga på Wägen ifrån Hangwar, som ej woro diupare än 2 alnar och liknade Glenningarnas Allmars brott. Kalkstenen war här något horizontalt skifrig, til färgen liusgrå, men wid sielfwa brotten eller springorna litet rostfärgad. I denna Sten finnes ganska många petrificata, besynnerligen Entrochi och en Corallsort, som nog liknade Lycopodium eller Matte Gräs.

Wärterna, som intagit denna tracten, woro *Rubia cynanchica*, *Geranium pedunculis unifloris*, *Midlbårstrijs*, *Cistus helianthemum dictus*, *Sedum teretifolium album* C. B. *Sedum parvum acre* L. B. och Ugh i Myrorne.

Capelshamn låg $\frac{3}{4}$ mihl ifrån Hangwars Kyrka, der, ifrån nordvästra sidan, en stor Hafs- Wil stödt sig in at Landet, mycket långt i öster och gjorde en skön Hamn för Sjöfarande, som war trygg för alla wäder, utom Nord nordväst, som ofta gör olycka. Denna Capelshamn är et Kalkbruk, som har sin Kalkugn wid västra sidan, jämte Stranden af Hamnen. Kalkugnen war bygd nästan som en Masugn til 4. samnars högd,

högd, 2 $\frac{1}{2}$ famns bredd. Stenarna, af hvilka denna Ugn war bygd, renoverades på inre sidan allenaft.

Genom A föres obrända Kalkstenen up i Ugnen, och uti den lilla Ugnen B eldas och inlägges Bedden, med hvilken Kalken skal brännas; då A täppes igen under sielfwa bränningen, som påstår 2 dygn, då 50 til 70 Låster brännas. Den brända Kalken föres sedermera neder uti et Hus wid Stranden, där han släcks och fringröres, under hvilken tid luften i Huset är fullare med fringsflygande Kalk-particlar, än någon Orvarn med Miöldosft, hvilket här lägger sig på Arbeksfolkes Låppar, at de däråf äro utslagne och Hudlöse. Eracten omkring Kalkugnen låg betäkt med fördärfwad Kalksten och Bed, Husen och Kalk-Ugnägarnes flådebråkt och upförande gjorde, at det mycket liknade de orter, där Bruks-Patroner ägde sina hyttor. En sådan Kalkbrukare kan om året sälja 700 til 1000 Låster. Hela platsen låg full med Kalk-Bed;

Bed; Det är wißt at Stogarna här äro tämlig tillräcklige, dock löse och ojämna: så at om Kalkbrukarne få fritt disponera Stogen, blifwer må Gothland äfwen en gång här på orten uprögd: ty til hwarje bränning, som i 2:ne dygn påstår, åtgår 20 famnar Bed.

Biellkar lägo i stora hopar wid Stranden, som merendels försälldes til Tyfkar och Danfkar. En dehl woro 14 a 16 Allnar långa, 7 Tum breda, 7 $\frac{1}{2}$ Tum höga och kostade hwarthera 16 styfwer, men de af andra sorten, som ej woro mer än 12 Allnar långa, 6 Tum breda, 5 $\frac{1}{2}$ höga, såldes af Bonden för 8 styfwer; de måste af desse Biellkar woro spruckne, hvilket sker deraf, at Bøndren, så snart de dem huga gif om Währen låta strax säga dem til sin rätta storlek.

Petrificata pläckades af oss hela timarna på wästra Stranden, ibland hvilka woro ganfka många *Conchita striata* och *Cochlita*, dels helt simpla, dels förgylte med en Ries-skärpa, dels inuti upfyllda med Crystaller.

Tökn (Stömist) sågs lik en stark rök emot andra sidan af Wiken, emedan wi oss förfriskade wid kl. 12 hos Stranridaren Kiörner. Denna Dimba kom ifrån Hafwet, och marcherade oss förbi in at Wiken med vinden och uplöstes intet fast dagen war het och midnagsstunden för handen. Anteligen blef denna Dimba en tiöckare, at han flög som snö i luften och förtog oss Solens åskådande, förmerandes tunna flygande Moln. Wi woro ej et par Dyffestott ifrån Wiken, då wi sågo Solen klar och Hafwet med Wiken betäkt af tiöft mörkblått Tökn, likt röken öfwer Fahlus Grufwa; ja wi sågom äfwen et dylikt Tökn upstiga ifrån Hafwet wid östra sidan af Gothland. Desse Tökn uplyftades efter

efter några timar och öfwerdrogo hela den för oss synliga Himmelen med Moln. Här af dömdo vi den stora myckenhet af Moln och fölgakteligen af regn, som hafvet updunstar til hela Jordenes besöktande. Bönderna efter sin Physique wille trygga oss in, at detta wore Winterförolden, som hit in tills legat i hafvet.

Kesän stältes ifrån Capelshamn åt Fläringe kl. 2. på dagen, då somlige låto sätta sig öfwer Biken med små Båtar och somlige redo omkring med Håstarne, alla kommo wi lika snart til andra Stranden, nemligen på 20 minuter.

Corall-Stränderne, kallar jag dem som lågo på östra sidan wid Capelshamn, de woro mycket breda af hwit och grå klapper, hvilka satte oss i största förundran: ty hwar och en Sten war intet annat än en Corall, som kallas Madrepora, så at de, som här efter tänka söka sig åtfyllige utvalda Corall-stuffar til sina Konst- och Malm-Cabinetter, behöfwa intet annat ställe efterfråga: ty här kunde wäl hwar Menniska i Werlden få et Håstak til muns. Denna Stranden gick i vågor lik som ryggad Åker med små fullrige långa och med Hamnen parallela Åsar, allt högre och högre in åt Landet, så at den inra Åsen war alltid något högre än den som låg närmare til Stranden; alla woro de helt barta och endast af Corall-klappur hopkastade, men ju längre in åt Landet belågne, ju mer med mylla beströddes. Här hade wi de aldratydeligaste exempel af detta Landes ährliga tillagande, genom desse Coraller eller Madreporer, som på intet annat ställe kunna wäxa än på Hafsens diup, därifrån de upkastas til Stränderne och Jorden föröka. Ja man såg och här af, huru sent Jorden måste betäckas med mylla, då de närmast in til hafvet liggande Strandåsar woro helt barte, men de längst ifrån Stranden liggande, knapt kunde synas för mylla

mylla och således i proportion på de emellanliggande. De Madrepore, som lågo nederst wid Stranden, woro rena och klara, besatte med stiernor lika ryggen på et Kortblad, eller som pipor uti en Honungskaka. Hwar stierne eller pipa war mitt uti en iholig cylinder, kring hwilken 19 til 20 iholige Quadrater gjorde bråmet eller peripherien. Desse tvårtföre affågade woro til alla sina caviteter upfyllda med Kalk och slipade, utwiste aldeles den afwuga sidan på et Kortblad. Men brötes desse Stenar perpendiculairt, sågo the ut som et hoplagt Nät med sina lamellis perpendicularibus och transversalibus decussantibus. Här såges och andra Madrepore simplices, som liknade Fingers långa Kalk-Horn, och hade wid tiöckare änden allenast en stierne. Andra liknade små Bågare: Andra woro många gånger proliferæ e centro, såsom Polythricum eller Bidens Moisan, där den ena Bågaren satt i den andra. Alla desse Corall-Stenar äro efter den lärda Botanistens Herr Bernh. Juslieus rön intet annat än Stahl utarbetade, af små Mattar, som giöra desse stiernor och Stenskorpor, warande desse Mattar eller Medusæ, Hydræ och Polypi af så många slag, som slagen äro af Madreporis. Desse Diuren, som således bygga våra Coraller, äro ännu alla obestrefna, dem jag måste lämna andra at undersöka, som bättre tid äga och wid Capelshamn wäder och dagar wälja få, då de böra finnas på Bikens diup. Ju längre man kom in åt Landet, ju mindre teckn såg man til Madreporerne, ty fast än hwar och en sådan Sten, hade i begynnelsen varit en Madrepora, war han dock nu likare en simple Kalk-Sten: ty allehanda slags Grus och Sand, som ligga omkring desse Coraller, fastnar wid dem och incorporeras med dem til et och samma stycke, lik som skulle hwar Madrepore i sig äga en Stengibrande kraft, men

huru vida denna kraften sträcker sig, eller om den kan gilda hela Kalkbergen lärar tiden utforska. Utaf desse Madreporer brändes under tiden en god och hvit Kalk.

Lepidium foliis pinnatis integerrimis It. Oel. 52. wårte här på Corall-Strandarne.

Cucubalus: Lychnis maritima repens C. B. wårte allmänt på desse Corall-Åsar, och fast hon hade mycket små Blad och helt enkel Stiell med en enda Blomma, war hon dock ej annat än en Varietet af *Behen album* eller *Carall*.

Turritis stod äfwen här ibland Corall-Flappren med helt glatta och skinande Blad, men lærer dock ej varit någon annor än *Turritis foliis omnibus dentatis hispidis, caulinis amplexicaulibus*.

Draba foliis caulinis numerosis incanis, siliculis obliquis wårte äfwen här i stor myckenhet, som nu utslagit sina folia radicalia helt tätt och tiockt, så som et litet sempervivum; des Caulis woro simplices, digitales; foliis versus radicem sessilibus, cordatis, acutis, utrinque denticulo notatis; Flores albi alyssi, sed filamentis denticulo destitutis. Siliculæ ovato-lanceolatae, erectae, obliquae, pedunculis strictissimis; tota planta incana.

Draba caule ramoso, foliis cordatis amplexicaulibus dentatis. Radix annua. Caulis filiformis, semipedalis, non tomentosus; Folia nulla ad radicem in cespitem digesta, sed caulina 7 vel 8 valde remota, cordata sessilia, amplexicaulia, serrata. Rami breves, laterales, ex alis foliorum solitarii. Racemus terminalis, longus, latus; pedunculis partialibus, horizontalibus, laxis. Capsulae ovales, parum obliquae, praecedentis dimidio breviores. Denne wårte i Angarna ej långt ifrån förenämde Stränder, och är tillförn aldrig i Sverige sedd.

Brunel

Brunella wårte här och med så sällsamma Blommor, at man i förstone mente sig fått et nytt slag, fast man anteligen märkte at hon endast war en förändring.

Fläringe Kyrka, Annexen til Rute, låg $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Capelshamn, och hade det däremellan ligande distriktet et lika utseende med bara Klappur-Åsar. Stielswa Kyrkan låg på et dylikt dock slätare Fält, som war helt brant och bart åt Hafsvidan, hwilken situation tillika med Böndernas Stenhus tyktes afbildat Frisland.

Ångarne här stodo fulla af den i förgår beskrefne Ramsen, och af Gräs-Löken eller *Porro capitulo bulboso*. It. Oel. 60.

Kesan ställes ifrån Fläringe åt Hau, som war $\frac{1}{2}$ mihl, där wi måst måste gå, i fruchtan at mista Armar och Ben, om Hästen skulle snasiva: ty Wägen låg endast öfwer Kalkflisor, som woro jämna med Jorden, at man reste i största lifsfara.

Globularia, som eljest aldrig är funnen i Sverige mer än den wi fant på Sland (It. Oel. 65.) war här det gemenaste Gräset, som, nu sedan hon utblommat, war mycket lit Jafione.

Mo til färgen rödbrun fang wäl på et ställe af denna Wägen, dock så grof, at han föga til någon nytta användas kunde. Bleke låg allestädes omkring desse Kalkhällar, äfwen som kring Stensflisorne i går.

Hau war en Bondegård, dit wi anlände kl. 8 om aftonen, och måste jag tilstå den artigaste Bondgård jag sedt i hela Riket, han hade ingen granne omkring sig på $\frac{1}{2}$ mihl: ty på 2:ne sidor stänger Hafs- och et litet Träst, och på de 2 andre stora och

B

keri

sterile Kalkhållar. Tvåanne Åboar bodde tillsammans, hvardera hade sitt hvita och vackra Stenhus, utom Mangården af Tråd bygd och med Tiåra öfverstruken. Inuti Husen såg allt snygt och rent ut; Riket fullt med Kopparfåttlar till 10 a 15 på hvardera stället, större eller mindre. Mangården inneslutades af Humlegårdar och Trädgårdar samt stora Löfrika Lönner, i hvilka voro upsatte åttskillige små Träscylindrar, ofwäntil iholiga, at Starar och andra små Fuglar här måtte lägga sina Ägg och utur de Löfrika Trån fånga Inbyggarna med en stadig musik. Hwad som varit öpet af Gården, hade blifvit igienstängdt med stöna Bedkastar. Här sågnades det bekanta Rimmert; en åtta Ros Bonde, som hafver en Häst, bor långt up i Skogen och fri för mång Gäst, han mår aldrabäst.

Nattlågret togs här i Hau.

Jun. 28.

Resan ifrån Hau staldes åt Rute Ryrka; men förr än den skedde märkte vi följande:

Allwar-Löfken (lt. Oel. 53.) gjorde här de skarpaste Ängar helt röda med sina ymnoga Blommor.

Anthericum foliis planis corollis deciduis (Jun. 26.) stod äfwen och betäfte de skarpaste Ängar, uti der hvilka Kalksilan låg.

Anthericum foliis ensiformibus, perianthis trilobis, filamentis glabris, en växt, som jag endast tillförna hittat i Lappland och beskriwit i Flor. Lapp. n. 137. t. 10. f. 3. stod i samma Äng nedre emot Rikaret i stor myckenhet; denna Gottländska war större til Stiell och Blommor och hade desutom spikigare Fröhus, dock war denna äfwen trigyna såsom den

Lapp

Lappiska. Samma växt har något synnerligt däruti, at hon äger et treklufdt Blomfoder, där likwål hwarcken någon af des art eller af des flock äger något Blomfoder; det redan för mig den lärde Botanisten Fr. Gronovius anmärkt på denna Ört, som han fått ifrån Virginien i America.

Matte-Mühl sägs i stor myckenhet på några Tallstäckar emellan Barken och Bohlen, som här tillreddes, under det en stor myckenhet hvita Mattar födde sig och gjorde sig sällsamma gångar. Desse Skräpukar woro snöhvita med et gulbrunt Hufvud, och desse barn woro dubbelt större än deras föräldrar, och wäro med tiden til halsparten mindre storle. Pupporna små och helt hvita, äfwen öfwer Hufvudet; de så wäl som Skräpukarne woro osöliga wid Solstrålarne, och kastade sig hit och thit sedan Barken war borttagen. Sielfwa Insektet war testaceum & undique pubescens, cujus coleoptra undique punctis striata, posterius quasi præmorsa diffracta aut retusa erant, konstituentes pone quasi coronam obliquam ex denticulis fuscis; oculi oblongi obscuri. Ehuruwål detta insekt war samma med *Dermestes testaceus pilosus* &c. som wi sedt och nämnt tillförna (lt. Oel. 26.) war dock detta i storle långt större än det förra.

Rubia cynanchica wärte allestädes wid Wägen åt Rute med sina treklufde hvita Blommor, som mycket sällan säges fyrklufde.

Rute Ryrka sägo wi efter i mühls resa, hwaräst wi botanicerade, medan Theologi, som tillsamlats, efter slutad Gudstienst, hade en undersökning i Ryrkan, om något, som dem angick. Under wår inquisition på Ängarna grepes följande Ört: *Geniana corolla hypocrateriformi tubo villis clau-*

so, calycis foliis alternis majoribus Fl. Lapp. 94.
Carex spicis ovatis pendulis: masculina longio-
re erectiore, caule repente Hort. cliff: 439.
Brunella och Astragalus Rivini.

Campanula caule angulato, floribus sessilibus,
capitulis terminatricibus stod åfwen här i Ångar-
 na; des Folia woro cordato-lanceolata, crenata, pu-
 bescentia, petiolata; summa vero sessilia, semlam-
 plexicaulia. Flores sessiles, in capitulum congesti, e-
 recti, foliolis cordatis calycem fingentibus excepti;
 Calyces simplicissimi;

Serapias quæ Helleborine latifolia montana C.B.
 hade folia ovato-lanceolata och lutade med året ne-
 der åt marken, så länge des Blommor ej ännu
 woro utslagne.

Bunge Rytta (Annexen til Ruth) lämnades
 på högra handen, sedan wi rest $\frac{3}{4}$ mihl ifrån Ruth.

Ångarna, som lågo på högra handen, sedan
 wi sedt Bunga, hade wid sina Giärdesgårdar liksom
 planterade Häckar af Åst, Run, Elån, Orel och
 Hagtorn, at man med möda kunde där inkomma;
 så hade naturen förelagt konsten til Häckar, som i
 detta Land mycket beqwämligare kunna anläggas än
 i någon annor Sveriges province.

Oxler wårte i desse Ångar wille, i större mycken-
 het än på något annat ställe.

En **Fogel** hördes skria med en owanlig och häf-
 sig röst, som hade han warit i Hökens Klor; men,
 då wi honom upsköt nedre ibland Träden, war den
 lutet annat än en liten Bosfint, som hade en stor
 hwit Fiäril i Munnen och ropade hem sina Barn
 til måltid.

Kesam

Kesam stältes ifrån Bunga åt Fåröen, då wi
 hade til Sundet $\frac{1}{2}$ mihl.

Fårö-Sundet, som affskiljer Fåröen ifrån sielf-
 wa Öland, är wid pass $\frac{1}{2}$ mihl bredt; men i långa-
 den, som går emellan östra och västra Haffidan,
 är inemot 1 mihl; inloppet på Nordvästra sidan
 war mycket ihopdragit och grundat, at man allenast
 kunde inlöpa med 12 fots diupa Fartyg; men östra
 inloppet i denna Wit war ganska diupt och hade i
 sin mynning 2:ne små Holmar; är altså här en wac-
 ker Hamn.

Fåröen är en Ö af en hel Rytta-Sochn, som
 ligger wid Norra kanten af Gothland, åtskild med
 för omnämde Sund.

En **Tärna** sköts så snart wi stego utur Fårgan,
 hwilken satt med sin maka wid Stranden; man såg
 med medymkan den fria makens affection för den o-
 lyckeliga: ty den fria slog strax öfwer den andra och
 wille ingalunda öfwergeifwa honom, då han af oss
 upstogs. Atrum erat caput superne, incanæ vero
 dorsum & alæ supra; dilutius adhuc incanum pedus;
 Alba demum abdomen, cauda & alæ subtus. Cauda
 foreipata: Rectricibus 1. 1. 2. 2. exteriori margine su-
 perne fuscis, & longioribus acutioribus, sed extrema lon-
 gissima. Remiges ab apice alæ quo remotiores, eo
 etiam sensim breviores. Rostrum subulatum, versus
 apicem compressum, rectum, coccineum; Nares ob-
 longæ, lineares; Femora seminuda. Pedes coccinei,
 palmati. Affinitas summa cum Hæmatopo.

Tröjor gingo Bondfolket här allmänt klädde
 med, som woro lika Reggarns-Tröjor, merendels helt
 vitt utstrade med hwita, blå och röda färgor, som
 hade

Hade de varit wäfnæ, där de dock med Bond-Swin-
mans Hand woro stickade.

Sandöen ligger ifrån Färöen 5 mihl uti Haf-
wet och hörer under Färös Pastorat.

Skialar fiskas wid Sandö af halfrä Färös
Cochn, det ena åhret och af andra halsparten andra
åhret. Skial-Späckel sälles här för 24 stycker lierd
och en Skial har ofta 16 lierd Späck. Skial-Rib-
bet ätes dels färskt, dels insaltat, dels torikat i Ugnen.
Skial-Getman brukas så länge hon är färsk i stället
för Smör til Pannekakers stekande. Skialungarne
woro en delice för desse intwänare. Här märktes i
bland desse Skialätare intet smittosamt skabb eller utslag.

Mar-Swin, som så ymnogt finnas i Öster-
Slön, fångas hwarken här på Gothland eller Öland,
fast än deras Späck, äfwen som Skialarnas, kunde
brukas. Det är undran wärdt, at ingen flit och konst
lärde fånga dem, utan at de endast skola få gå ofkast-
rade. På Nåten skanna de under tiden oförmodeligen
af sig sielfwa.

Rider finnes här nog på Holmarna, men handter-
as ej rätt här på Den: ty Foglarna skutas och thet
än wärre är, äggen uppskutas til Pannekakor. Ja,
man ser hela Wäghen desse Foglar utfrå Stockholms
Södre Fiskaregångar. Den tid torde komma, då deras
förtäffliga Dun lærer giöra dem säkra för Skiotten.

Liåran, som här brännes, är klar och liusbrun,
nemligen dån rätta Gothlands-Liåran, som är bränd
af rena Rötter, sedan all Utan förent är affskalad och in-
tet mera är öfrigt, än det som gifwer en pellucid Spån
af Råda, hwilka Rötter ofta några hundra år legat
i Jorden, de där med möda upfinnas och upgräfwat,
hwarefter man ser allestädes tecken i de Mofulle Skogar.
Sådan är dån utwalda Gothlands-Liåran, (den bruna
gemer

gemena Liåran giöres och här) hon försäljes til Lysk-
land, och debiteras sedermera öfwer en stor dehl af
Lyskland, som intwänarna här för mig berättat, då
Lyskarna sedermera en gång om åhret där med smörja
Fären, at deras Ull må blifwa mjukare och bättre.

Färö-Ryrka sägom wi kl. 9 om aftonen efter 7
mihls resa ifrån Sundet, där wi bleswo öfwer natten.

Jun. 29.

Färö-Ryrka besågs om morgonen, i hwilken,
på framre gaswelen wid Altaret, stod en wärkwärdig
händelse med 15 aftecknade Karlar och en hop Rimm,
som giswo tilliånnat, at åhr 1603 hade desse 15 Kar-
lar gäddt ut på Isen om Wäghriden at fånga Skialar,
då Isen låfnat wid Landet och de alla på denna Is-
slinga måste begifwa sig at Sjös, och at de passerat
Sandöen, där 3 af dem hoppat up på andra Isstycken,
at de lyckeligen upkommit på Sandöen; de andre
måste följa Isen och Wäghret at det wilde Hafwet,
men genom den Höghets beskydd, alla efter 14 dagars
Sjöfart, lefwande ankommit til Stockholms Skär, fast
de intet ågt annor Skieppskost än rätt Skiale-Rött.
Följande Rim stå på Danska uti samma Tassla, dem
jag nu allenast ändrat til dialecten:

Wi Färös Månatt berättar om mått
Om wärdet för fattiga och rika
Bese denna figur, läs wäl, och
Hur GUD är i mätgang med mactt.
Wi Eder det här afmåla
At i det andre igjen förtäljen järna:
Då man skref Tusende Serhundra och Tre
På Sanct Matthiæ Dag i blidene,
Begärte wi på Isen at utgå
At fånga Skial-Fisk war wäl åttå

N 4

Men

Men lyckan gief oss annorled's ann
 Vår vilja förändrade Vår och wann
 Rätt Femton Man woro wi i följe
 Som Isen förde öfver de Bödior
 Jacob Nors den första jag såga wil
 Christopher och Eschil och Nors Michel
 Thomas Rutley där til Anders Oesters
 Staphen Gussemor och Hans fölgde med
 Rasmund Simunds och Hans Simüds med woro
 Rasmus Ringvid och Peder Sudergård
 Bottel Sudergård, Jurgen Mor, Hans Mor
 Woro på Isen från den faste Jord,
 Wi fördes från Gulland från vår Fåres
 Stray därifrån och hån til Gullands Sandsö
 Där hafwa Tre af de förenämde Män
 Från oss til Sandö begifwit sig hån
 Som woro Peder och Bottel Södergård
 Jurgen Mor med den Tredje war
 The fördes tillbaka af Guds försyn
 Til Fåra, ö igen både karske och sund
 Wi andre blefwo på Isen alt fort
 Måste följa den hån, wiste ej hwart
 I Ånger, Hunger, Frost och stor Lifsnöd
 För Ögon stod altid den bittra Död
 Vår spis war öfuder Skåle-Riöd
 Det måtte wi äta förutan Bröd
 I Flottan Dagar uphölt det vårt Lif
 Då kom GUD och Hälj oss på samma tid
 At Isen bref hån til Sveriges Land
 Och förlöste oss af Dödsens wänd
 Wårfrudag i Fasta wi igienkom
 Til vår Fåre, H, Hustru, Barn, Hus och Hem

Kunstenar lågo et par stycken på Ryrkogården,
 Men ena war omöjelig at läsa, men den andra war
 där.

däremot mer tydelig; ty en fin Lichen *crustaceus leprosus* hade just fastat sig allenast i sielfwa Bokstäf-
 werna, hwarigenom de på långt håll kunde synas,
 men sedan samma Lichen war afsnötter, blefwo äfwen
 Bokstäfverna på denna tämligen otydelige.

Kesan anställdes bittida om morgonen ifrån Fårö
 Kyrka, jämte östra Stranden, åt Fårdens nordöstra
 Udde, dit man hade $1\frac{1}{2}$ mihl och därifrån åter tilbä-
 kars til Fårö Kyrka, men jämte västra Stranden,
 som war äfwen lika långt.

Glözlen som tages utur Hafwet war af fyra slag,
 nemligen Hauter, Tang, Kräkel och Ylle, som hwar
 och en har sitt olika värde.

Ylle (*Conserva marina ramosissima*) är den fetas-
 te Glözlen, men där den lägges i för stor myckenhet
 på Åtten, skadar han.

Kräkel (*Fucus dichotomus ramosissimus teres uni-*
formis fastigiatus) är såmbre än Hauter och Ylle,
 men något bättre än Tang.

Tang (*Alga angustifolia Vitriarium L.B.*) är
 den samma, som Slenningen kallar Gråsia; denna
 hålles före wara den sämsta.

Hauter (*Fucus folio dichotomo integro, caule*
medium folium transcurrente, vesiculis verrucosis ter-
minatricibus) den Gotthlenningen och Slenningen ka-
 lar Gläke; denna är besynnerligen god, sedan han le-
 gat i högar och wäl förbrunnit. Wi sågo häraf sto-
 re högarna tillsammanslagde at brinna, uti hwilka Få-
 raden rotade, utan twiswel at sleka Saltet. Boska-
 pen sådes något litet äta detta om Wåbrtiden, medan
 det ännu är friskt och nyss af Hafwet updragit. Wid
 Tiåre-Milarna såg man, at detta Hauter bruktes i stål-
 let för Jord at täppa och dämpa elden med.

Äkrarna säga här ut som Nästar eller Stränder af idel Kalkklapper, at man näppeligen såg någon Smarimysla utom den Hautern, som war blandad med klappern; icke des mindre wårte Någen här ganska härlik och war nästan enda olägenheten af denne myckna Sten, at Landtmannen måste taga dubbel Säd til utsäning, emedan en stor myckenhet af Kornet qwasdes af denna klappern.

Fåröen, så wida wi i dag reste, bestod af en steril mark, under hwilken Kalkfisan låg, men närmare Söstanten bestod Landet af sand och klappur. Fältet war mindre jämt än på Öland, dock utan stora Stenar, Berg eller diupa Dalar. Skogen war af Tall och Enebuskar osjamt mynn och tämlig uthuggen, men wid norra kanten af Den mer tillräckelig. Lösträd woro ganska få wid Ångarna, dem stora Tallar gjorde obehagelige. Håsel war här tämlig mycken, dock ej at likna mot Öland. Gran fanns ganska sällan på denna Ö.

Insjöar räknades på Fåröen 18 stycken, som, fast de woro små, funnes dock alla Fiske och ingalunda här inunder inräknade pussar, som i Rötmanen utorkas.

Såden, som här säs är sällan annat än Råg, ty Korn wäret ej gierna på torra Äkrar; deras Rågåkrar gifwa hwitt bröd och merendels tillräcklig Spannemåhl at Landmannen, som des utom kan förskaffa sig Penningar genom Strömmingsfiske, Torst, Flundror, Skrälpäck och Liära.

Betesmarken är allmän öfwer hela Den, utom några små Hagar, men Åker och Ång äro med Giärdsel instängde.

Hus och Gårdar äro här wäl bygde. Taten bestod endast af dubbla Bräder, men Labugården äro merendels

merendels betäkt med Ågh, så tiockt som et dubbelt Halmtak. Merendels ser man wid Gårdarna nås got litet Stenhus.

Stenhusen äro af Kalk-Sten bygde, nu med Kalkbruk murade, nu med Bleke, Ler och Sand, fast Bleket ej håstar så fast som Kalkbruket. Utan på äro desse Husen med Kalk helt hwitmenade och med Tegeltak försedde, hwilket gifwer Landet ingen ringa prydnad; Man kan se, at detta Stenhus bygget på Fåröen är ej gammalt.

Åswe Bondegård låg $\frac{3}{4}$ mihl ifrån Kyrkan at Hstra Stranden, han såg täck och ordentelig ut; Här swallade wi of i den brännande hettan under en stor Ek, som stod på Gården.

Ekens war en af de anseeligaste: ty des Stamm war 7 alnar omkring, des Högd war 37 alnar, och des Grenars sträckning eller diametren genom Kronan war 44 alnar.

Stånd-Nåten til Skrälfånet hängde här på Giärdesgården; Garnet war twinnat af trefalt Segelgarn; hwar Maskar war et quarter i Quadrat, helt tiärad och där af svart; Ländelen war tiockt som en Gåspenna, gjord af svart Lagel, sydd eller håstad wid sielfwa Garnet med en Lageltrå, som war tiockt som en Håspenna; Ländelen uplyste små Flöten af Trå, hwardera en Fot långa och et par Tumm tiocka; Nåtets högd war 3 alnar, af 15 Maskor i högden, längden 8 famnar, wid ena ändan bang en tiockt stor Sten, at Nåtet ej af Skrälen bortdragas kunde; så snart Skrälen fastnar på Nåtet slås han ihjäl af Skrälfisken.

Fogelref at fanga Sjö-Foglar med sågs wid Stranden: denna Ref war ganska lång; wid hwar

hwar halfwa aln war en Trädpinna at stickas neder i Jorden, med hwilken Refven fastades; på bägge sidor om hwar Trädpinne war en Snara af svart Tagel til $3\frac{1}{2}$ quarters längd, hwilken Snara hade uti sin bace en remsla af en Penna, at Snaran på detta stället måtte wara styf, ware och fastare. Denna Ref utställes längs at Stranden, at då Under och andra små Sjöföglar gingo up, måtte fastna uti henne.

Chrysomela viridi-enea med en och samma färg öfwer hela Kroppen, och til storleik af Mariæ Röckelpiga, med 7 swarta punktar eller ock något mindre, fanns i Skogen.

Flygsand låg här och ther wid Stranden i stora högar updrefwen af Hafwet, men wid nordesta Udden war hela trachten udfyllt med denna Sand, som här formerade höga och ojämna Sandberg. Wi tykte oss här gå på Hollenska Doinarna. Sanden i desse Doinar war hwit, klar och små. De jämnheterna i desse Sandberg förorsakades af Sandhafren, som här wårote, och hölt Sanden qwar. Innom desse Sand-Doiner, såg man liksom Sand-Åsar eller Wallar af samma art, den ena innom den andra in at Landet, men ju längre in at Landet, ju lägre woro ock de. Stillastående

Watt

Watt åtskilde desse Sand-Wallar liksom Grafwar; här wårote *Drosera foliis orbiculatis & oblongis*, *Potamogeton foliis natantibus*, *Chara vulgaris*, *Juncus culmo nudo stricto*, *capitulo laterali*, och *Centaurium minus offic.*

Sandhafre It. Oel. 139. eller Hollendarnas Hålm wårote här i Sandbårgen öfwer alt. Underligt Gräs, som uti torraste Sanden så frodigt wåxer både i högd och diup, och ju längre han kommer upp i Sanden, ju flere Grenar utstickar han, nemligen från hwarje led en Gren; Bladen under Sanden förwisna och förtorkas, däraf ser han ut under Sanden såsom en Qwast, utur hwilken Sanden intet slipper. Wi grofwis at upöka Sandhafrens nedersta Rot, men kunde aldrig komma så långt neder i den isä Sanden; lärde dock här wid, at Gräset ej allenast under Sanden wåxer rätt upp, utan äfwen ock på sidorna. Hwar som hållt i desse Bårg något Sandhafre ständ fattas, där kastar Stormwådret Sanden bort och gör en dåld, och däraf kommer, at desse Sandbårgen äro ojämna. Nyttan af detta Gräs är åtskillig: ty der det wåxer måste flyg-Sanden, som utur Hafwet är upkastad, på Stranden qwarhållas, utan at gå längre in at Landet och det fördärfwa; ju mer Sanden blåser til detta Gräset, ju frodigare wåxer thet, och ju högre blifwer Bårgen, därfore såg man här emellan Landet och desse Sandbårg gamla och mindre Sand-Bårg, som nu begynte se ut, som Betesmark, sedan de högre Sandbårgen närmare til Hafwet förtagit dem all tillförsel på Sand; i desse war Sandhafren mycket af sig kommen, som honom fattades frisk Sand, uti hwilken han frodgit wåxa kunde. Sedan blifwer ock Landet allt stadigt genom Sandhafren widlyftigare, emedan Hafwet dageligen wråter sin Sand til

Strand

Stranden, hvilken då han ej kan kasta sig öfver de höge Sandbårgen, måste ligga utanföre, då Gräset kryper in i honom, den samma fäster och gör Sandbårgen alltid bredare mot Hafsiden, och alltså sielfva Landet större. Utom allt detta förhindrar Sandhafren med sina Sandbårg, at Hafvet må om Vintren uppfalla och Landet bortskäras; man ser i Holland, huru Doornerna emellan Harlem och Hag, såsom en Mur afstånga Watnet ifrån det sidiändte Nederland.

Formica-Leo fang här och där i sielfva Doornerna, men långt mera brokig än den Sländska, (It. Oel. 149.) wid denna anmärkte wi äfkilligt, som nu sedermera är antecknad af den stora Insectologo Reaumur i des *Histoires des Insectes T. VI. Mem. X. Tab. 32, 33, 34.*

Salix foliis integerrimis ovatis acutis: supra subvillosis subtus tomentosis, är en liten Widenbuske, som växte öfver allt på de inre och äldre Sandbårgen; des Stiellar woro söga högre än Blåbärrens, Bladen woro ovale, spizige, intet krusade i kanten, men med kanten nedböjde, på begge sidor ludna, hwhita, och som Silke skinnande; deras Bladskärf woro så korta, at de knapt kunde märkas; Grenarne woro rödachtige, men de aldranyste bleka och ludna.

Pyrola floribus undique racemosis dispersis, staminibus pistillisque rectis, är en Ort, som jag aldrig tillförena fått se för: än här, där hon växte emellan de gamle Sandbårgen; hon war så lik den *Pyrola* man säljer på Apothequen, som twänne Ägg hwarandra; Bladen woro ovale, de nederste woro mindre och de öfwerste mera trubbiga (*retusa*); Blomkåsen war lik den ordinaire *Pyrola*, men Blommorna lutade mer och woro mindre utsparrande; Stam-

na tillika med stiften woro raka och rätt nederhängande, men ingalunda ifrån hwarandra böjde, såsom på den allmänna *Pyrola*.

Röd-Fårg fang i Diken eller Grafiwerna emellan Sandbårgen; han war lik en röd Ochra eller snarare Wäst-Giötharnas Bytte-Åt och aldeles den samma, som fang på Hafstängen wid Kläppinge Capell på Öland (It. Oel. 110.) kan ske och här förorsakat af Hauter, som för lång tid sedan bortruttnadt.

Carabus nigricans pedibus tibiisque pallidis et insect, som på Hafsstranden löpte i Sanden uti stor myckenhet; det war så hastigt, fast än det hade skähl på sina Wingar, at det war färdigare til Flykten än någon Bi; det war helt och hållit svart, stort som en Husfluga; des Wingskähl woro råfiade med 3 fina lineer; Bröstskölden war glatt och Hornen halsparten kortare än Kroppen.

Nordersta Udden af Fården hade intet synnerligt utom en slät Sandstrand, i hwhilken Hafvet liksom ritat med en Penna äfkillige Bårg och uphögda Fjäll.

Under til million-tals, alla helt grå, lade sig här på Watnet och slögo omkring öf. De många Gid-Foglar, som här i Sverige utlägga sina Ägg och utkläcka sina Ungar, kommo härifrån måstedels hellsinnade, men blifwa fångade i Holland och andra södre Orter, at man af dem ser alla dar Sorgen fulla: ty war nation lærer intet annu kommit til den fullkomlighet i detta Foglefångeri som hon kunde.

Tang. (*Alga*) låg upkastad wid Stranden såsom smala jämbreda Vinnikeband, somliga woro Bel-svarta och opaca, somliga Snöhwita och pellucida Blad.

Conferva ramosissima capillacea, pallida, internodiis oblongis låg åfwen upkastad wid Stranden.

Serpyllum vulgare minus växte här på Sanden, men helt luden och hårig.

Kesan såldes tillbaka jämte västra sidan.

Lärnorna sågo här så ymnigt, at man slog en med en Piska i flykten, som föll halfdöd til marken; hon var aldeles lif, den wi i går skötte wid Sundet, men Näsivet var wid spizen ofwan uppå svart.

Sandholmar lågo 2:ne stycken, den ena utom den andra, utanför nordesta Udden, på västra sidan; Bönderna berättade, at man kunde rida öfver Badet ut til dem, då Vatnet woro mindre; låter alltså dessa med tiden blifwa incorporerade med stelfwa Landet; nu växte på dem en hårlig Säd och Gräs.

Ungarna, som blifwit där någon Åker war ödelagd, stodo helt gubla af *Ranunculo acris* och *Loto corniculata glabra*.

Kaipe kallas af Bönderna Stenningens Gräs, Röt (It. Oel. 60.) hvilket ord tyktes vara brutit af *Kärr* eller *Cepa*.

Bleke sågs allestädes, man frågade Bøndren om de någonstads bruka detta i stället för Gidöel så som Kalkstenen allmänt höllos före at giöda Jorden, men de wiste intet här af.

Butta kallades här et slags Flundror, som hade Ögonen på vänstra sidan, hwilken sida war grå och utan fläckar; des Täckar woro fulla af små Tänder och Gialtäcket (*membrana branchiostega*) hade uti sig 7 strålar, och intet 6; Strålarna woro uti Ruggfenan 64, i Bröstfenan 11, i Magfenan 6, i Gumpfenan 48, i Stjertfenan 16. Det mindre slaget af

Flund

Flundror med brandgubla fläckar (pag. 186.) varierade med Ögonen nu på vänstra, nu på högra sidan.

Hus-Curer, som eljest äro nog få här på Landet, lärde man här några af Allmogen: *Hans-Lexgräs* kallades här *Solanum Officinorum* C. B. hwilken Ört de bruka söta emellan et par Stenar, medan hon ännu är frisk, tillika med Spinnelhwäf och härskt Gläsk, det lägga de på fuhlslag (*Paronychia*) som här kallas Hanslet, hwilket de försäkrade wara mycket wist, om siukan ej woro gammal. En annor Cur hade de ock emot samma skada, som bestod uti Ägge-Gubla och Rids-Salt af hwarjo lika mycket, wähl blandat, pålagt.

Ballota kokas här af Landtmannen och gifwes Boskapen såsom en *Panacea*, då de äro siuka.

Färg-Gräsen, som här brukades woro: *Lichen fulvus sinibus dactyleis laciniatus*, som växer på gamla Giärdesgårdar och Enebuskar, hwilken kokad med Alun Färgar gult. *Sten-Mossa*, som allmänt brukas til Färg, war ock här bekant, den Bøndren wiste wära på Grästenar och ej på Kalkstenar. *Gulbark* (*Cortex Frangule*) kokas rå med Watn, utan Salt, då han gifwer en gul Färg; men är han förut torkad, färgar han brunt; Wallmaret kokas med Barcken på slutet. *Gietbark* (*Cortex Rhamni cathartici*) kokas med Watn och Decoaten strykes på Wallmaret, torkas i Solbattan, hwaraf blifwer en mörkbrun Färg. *Nåten* färgas här röda med *Dibels Bark*, som är kokad i Lut af Håsel-Åska.

Limbär kallades *Mislonriset*, som här intagit hela Landet.

Ö

Tulke.

Tulke-Gräs kallades *Asclepian*, som här växte öfver hela Marken.

Språket var något svårare at förstå här på Färön än eljest öfver Gothland: ty Bondfolket talade mycket bredt, och förbytte merendels Vocaler i Diphthongos, e. gr.

Nej Naj Ja Jau

De hade ock många ord, som aldeles gingo ifrån vår nu brukeliga Svenska såsom:

Håst Russ. Pert. Brenst Håst Fast.

Bandet öfver Nyssan Lausholk.

Spegel Söndags-Au.

Lifflycke Baudordi.

Spånar Mämmer.

Gosse Sork.

Piga Pika.

Litet stycke Lille biskken.

Mossa Muus.

Sadel Fis-Flacko.

Natten hvilade vi åter wid Färö-Kyrka.

Jun. 30.

Kesan staldes ifrån Färden samma Väg till bakas öfver Färö-Sund, der Bondfolken hade Gästbud.

Gästbudet bestod uti Dans af Bönder och Qwinnfolk. Tackten var sällsam i Dansen, ex uno pede longo, altero duplici saltu brevi. Här tracterades med Lura, hvilken Drick var helt öklar, til färgen lik hvitt Vår, fälad med glöddande Gräs Stenar. Detta Drickat hade en Diels-bo fördt med sig, som sielf Spelte för Västerne på Säckepipa.

Säckepipan var däruti serdeles, at man såg på henne ingen sömm: ty hon var giord af en hel

hel Stål-Maga; hon inblästes uti fundo ventriculi versus Pylorum; Modulator var insatt i sielfva Pyloro, och Basen, som neghängde, var insatt uti Esophago.

Rök-Kulor, i hvilka Flundror och Strömming röklas, woro bygde under Jorden helt täte, at röken på intet sätt kunde utslippa; de woro inuti helt Kolliswarta, 3 alnar långa, 2 alnar breda, 2 alnar höga, och Taket allenast syntes öfwan Jorden. Fisker, som var uphängd på Jällar, röktes med Tall- och Gran-Rottar, äfwen med rutin El eller förmultnade Tall-Stubbar, och med alt, som ej gaf låga, hvilken rökning påstod allenast 4 a 5 timmar, at Fisker ej måtte blifwa förmycket torr.

Coraller, besynnerligen Milleporæ och Celleporæ, hvilkas kant ser ut som en Kåbia, funnos nog många wid Stranden af Färö-Sund.

Bunge Kyrka, restes åter förbi, som var Annexen til Ruthe, låg höglandt, at Landet ifrån henne sluttade af alt in til Hafwet på östra sidan, hon var i anseende til architecturen den präctigaste wi sedt här på Gothland.

Stenar berättade oss Bönderna finnas et stycke

Te ifrån Kyrkan i öster, som skulle vara helt obeaktade här på Landet, och utan tvifvel hålla något Metall; Herr Adlerheim, som reste dit, kom tillbakas med några stycken af dem, då man såg, at det var en *Spatum incarnatum lamellatum cum mica membranacea filis alba*.

Resatt gick ifrån Bunge i Söder åt Östra Hafs sidan genom Skogen, som måst war uthuggen af Kalkbrännare, men här och där hade tillräckelig Gran.

Tiär-Milerna woro här bygde ofrån på Gorden, och förestälde en conum inversum, hvars Botten war af Sten och Wäggarna mångkantige af timmer de Stäckar.

Wärterna, som här sägos, woro *Trifolium lupulinum* til ymnighet i Skogen, *Behen album* i Ångarna, *Bupthalmum luteum*, *Verbascum*, *quod Tapsus barbatus*, *Jasione* och *Trifolium*, *quod Lagopus* wårte här och där.

Scutellaria foliis integerrimis: inferioribus hastatis, superioribus sagittatis, fanns wåra nedre wid Hafsstranden. Denna Ört ehuru hon är af Rivino tåmmeligen wäl afbildad, hafwa Botanici dock trodt at hon intet annat woro än en förändring af den allmänna *Scutellaria*, der hon dock nu fanns wåra helt åtskild. Roten kryper. Stielken är så lång som et Finger, utan Grenar, fyrkantig, med sex leder. Wäret är så långt, som Stielken, löst, utsparrande, blått, at en sida bögt, då Blommorna gå ut der Bladet i Året fästes, på hwarthera sidan om Stielken, en enda, at Blommorna således stå 2 och 2 wid hwar led af Året. Bladen äro lika *Linariae* *Elatine* *dilatata* (hastata vel sagittata & auriculata simul) besmyckade

gen

gen de nederste, som äga långre Bladskaf, men de öfre Bladen på Stielken äro Pil-like och nästan utan Bladskaf fäste wid Stielken; Bladen i Året äro aflånga (*ovato-lanceolata*); Alla Bladen äro aldeles hela i kanten. Blomsodret har på Ryggen en sköld. Blomkronans nedersta Låpp är Wågfull, men intet inskuren. Man fant några Stånd, som hade Grenar wid Roten.

Eider-Dun sägom wi wid Gården Malms, sådana, som de ligga i selskapa Boet: Dunen woro grå med hwhita spräcklor, och ehuruwål de hängde fast tillsammans, at man kunde resta dem, utan at Dunen förslögo, woro de dock mycket lösa och utsparrade sig selskapa, sedan man dem ihopkramat. Detta Dun pläcker Foglen af sig i Wåstet, ther med at täcka Åggen, på då de ej måge kalna, under de timmar Foglen nödgas söka sig födan wid Liggo-tiden. Boet fins här omkring hålst på Den Furilen, och merendels under Buskar. Dunet har uti sig en myckenhet af Mossa och Dristar, från hwilka då det är swårt at rensa; här brukades et spåndt Snöre af Segelgarn, wid wassamns långt, med hwilket Dunen sprättades nästan som Hattemakerne sprätta sin Ull, hwarigenom den rena Dunen blef hängandes wid Strängen. Här såldes en Mark Eider-Dun för 10 Caroliner in specie; 4 Marker Dun gjorde en liten Dunbådd, hwilken kunde ihopkramas til storlek af et Hufvud, men så snart man honom släpte, påste han ut til en fullkommen Bådd, som för sin lätthet och wärma skall äger sitt stora värde. Eider-Dunet förderfwas intet, fast Foglen får utsläcka sina Ungar, utan lämnas därt Bodelt helt rent, sedan Ungarna äro borta, borde därför desto mer Åggen och Foglen privilegeras. Eider-Foglen har fuller en kranaktig smäl, men Inbyggarna

ne weta här den samma förtaga, dymedelst at Foglen förwålles eller kokas med Hö, förr än han stekes.

Ju-Gås kallades här en Sidsfogel, som war til Kapnaden lik en Gås, men något mindre, hon hade nästan dylikt Dun med Eider och nästan så godt, men det war til färgen hwitt; wi sägom allenast Sonan, som war hwit; men Bröster ofwen til rostfärgat; Magen war längs at gräspräcklot; Hufvud och Hals woro ofwan på gråaktige; Skrespennarne woro mot spisen rostfärgade, hwaras en bred, rostfärgad twär fläck syns på sidan af wingen. Sannen berättades hafwa helt annor färg, och dertil i pannan såmte näsivet en protuberantiam carnosam, hwartil man såg intet tecken på Sonan, utan war hennes näs något Gåslik, men mer nedtryckt midt på.

Grylle war en Sidsfogel, som äfwen här hölt sig i Hafwet; han war mindre än en Höna, helt bekwart utom de röde löfte fötter, som bestå af 3 tår utan någon tumme; Skrespennarna äro ock swarta, men deras täckfiädrar äro så ofwan som inunder hwita, hwilka gindra en stor hwit fläck på sidan af wingen; Stjerten är kort. Näsivet är Cybl-lik, nästan likt ett Hönenäs, fullrigt och swart: den öfra näsfåken är längre än den undra, och inga tänder sitta i kanten på näsivet. Denna Fogel är ett species af Colymbus eller Lomm.

Näs sköts en här, som war stor och helt hwit undantagandes Rygg och Wingar, som woro mörka, men Skrespennarne aldeles swarta, utom deras hwita spisar, fast på de förre skrespennar knapt synlige; Den första pennan har en stor hwit fläck in emot spisen. Lårren woro halfbara, Fötterna gulne och löfte. Näsivet war blekt med aflånga näsboror; nedra näsfåket hade mot spisen en utstående Knöl, som war högröd.

Kyl

Kyllai blef vårt nattläger, sedan wi rest 2^e mihl i starkastaste hetta och swett.

Julii 1.

Furilen, den wid Kyllai, besökte wi bittida om morgonen, men som hon war utbetat, fanns här intet synnerligt, utom *Scutellaria foliis integerrimis*, *Spergula foliis oppositis*, *pedunculis simplicibus*, *Prenanthes* och *Veronica floribus spicatis, foliis oppositis, caule erecto*.

Chara caulium articulis inermibus diaphanis superne latioribus växte under watnet wid hafstrandén, hwilken blader här och der stodo tillsammans såsom borstar, wid hwilkas basen små röda frö sutto.

Grottor woro åtskilliga uti de afbrutne Bärger, som lågo något stycke ifrån strandén på Furilen; desse Grottor blefwo merendels på det sättet, at Bärget stod ut ofwan basen til 5 eller 6 Alnar längre än jorden, som låg derjemte; hwilken jord eller underliggande stenart blifwit bortskuren af watnet, den tid hafwet hit up gif med sina strandér. Nu woro desse artige skul och hus som naturen inrättat för de betande hiordar af fånad och får, som här hwilade om nätter och skyltes för regnet om dagen.

Swarta. Honan sköts, som war något större än en Anka; näsivet war aldeles Gåslik, mörkt i kanten, fullsatt med tänder, lika uprättstående Fiåll. Tungan hade på sidorna lik som ögnhår. Hela Foglen war mörk (fusca) med bleka spisar på fiådrarna. Skrespennarna de 10 förste woro bekwarta, 11 war swart med en hwit fläck på hwardera sidan; 12 -- 20 woro hwita, med spisarna nästan swarta; 21 war lik den elofte. Fötterna woro röda med en swart hinna,

D 4

som

som gjorde dem löfte. En hvit fläck var bak om hwarthera ögat och tinningarna woro något liusa.

Aranea abdomine antice lateribus acuminato eller en ganfka stor Spinnel fans här i Tråden, hvars mage fram mot bröstet, på hwardera sidan, gief uti en obtuser angel, desutom war magen brofug af hvitt, gult, och svart, men benen woro allenast brofuga med hvitt och svart.

Klasen kallades en annor S, som ei såg långt ifrån Kyll; samma S war tämmelig lång, ei synnerlig bred, hel och hållen lagd til ång. Här wårte *Scirpus culmo triquetro, panicula conglobata*; *Veronica spicata minor C. B.*; *Plantago angustifolia minor Tabern.* *Thalictrum*; *Draba alpina hirsuta Celsii*; *Rhinanthus qui crista galli femina J. B.*; *Mellilotus officinarum*, som säljes på Apothequet, wårte här i stor quantitet.

Weide eller Skatis (It. Oel. 144.) det nyttiga färgegrået, som härtils warit så sällsynt i Sverige, wårte på Stranden åt Söder och Väster af Klasen, där Hafwet fastadt klappor och sand tillsammans, nästan af en samms högd, 3 à 4 sammar ifrån sielfwa wattungbrynen, och emellan denna wall och siön upfyllt stranden med Tång eller Fucus. På denna wall wårte Weidet hela Den bort åt som en Hamp, åker, at man aldrig sedt det flodigare i någon Trågård. Det skule wäl betala mödan, om samma färgegrås såddes öfwer hela denna S, der det så lätt wårer.

Scabiosa corollulis quinquefidis, foliis radicalibus ovatis crenatis, caulinis pinnatis setaceis, en rar ört, som wårer i Tyssland wiid och hos oss undertiden pryder våra Lusttrågårdar, men aldrig tilförna i Sverige upstås, wårte på Backen af Den Kl

Klasen. *Folia radicalis latiuscula, duplicato-pinnata; superiora linearia, simpliciter pinnata; intermedia itidem simpliciter pinnata*, sed *pinnis linearibus extrorsum ramosis*. *Calyx in 15 vel 19 angusta segmenta divisus cingebat florem nondum explicatum.*

Foglarna, såsom Marspiter (Hematopi) Måfwer (kari) och Tolkar begynte strida med oss och flyga omkring drönen med olideligit skrik, at man för dem fick intet örnliud, så snart wi landstego. Wi sköto en Tolk, som wi hönom intet kände utaf hans flygt, låte, ei heller fårg.

Tolk (*Tringa nigro albo ferruginoque variegata, pectore abdomineque albo*) är en Fogel, som jag aldrig sedt på annat ställe, ei eller funnit hos någon Auctor. Han war lik en Wipa, men ei större än en Kramsfogel; magen, bröstet, stierten, vingarna inunder woro hwita; Hufvudet war ofwan på hvitt med små gulbruna fläckar beströdt; Halsen inunder och bröstet frammantil woro öfwerdragna med svart, som utfände på hwardera sidan en svart rand åt öfra delen af halsen, och en annor svart rand åt ögonen til pannan och ånteligen en annor til nedra kanten; emellan desse ränner woro hwita fläckar, så at en hvit fläck war under hakan, en annor wid drönen, en annor i pannan. Stierten war kort och mörkaktig: alla, utom de två medlersta, woro wid sina spisar och öfwen wid basin hwita. Wingarna woro ofwanpå grå; skispennarna woro svartaktiga och lika stierpennarna, nemligen de förre 10 wid basin hwita, men de inre 10 både wid basin och spizen hwita. Ryggen täcktes med långa och lösa fiädrar, af hwilka de som lågo på sidan woro swarta med rostfläckar. Måfwer war kort, syl: likt, trubbugt, svart, ei längre än Lärna, med aflånga näseboror, som man såg igenom. Lären halfbara; benen blodröda; Fötterna slufde med 3 tår och en bakstå. **Sten-**

Stenjättar kalla wi med den lärda Biskop G. Wallin den prospekt wi fingo se på sidan utan för Kylllei; emellan Stranvidare-gården och Kalkfugnen Kylllei war jemte Hafswiken en slutande Backe, på hvilken stodo många ganska stora och tiocka Kalkstenar til 4 å 6 samnars högd, stälde i rad liksom rudera efter Kyrkior och Slott, de som stodo nedan för Backen woro högre än de öfre, så at allas hufvud syntes lika höga. När man war ett stycke ifrån dem sågo de ut som Stoder, Bröstbilder, Hästar, och jag wet intet hwad för Spöken. Ofelbart är at alla desse tilförna warit et Kalkberg, men sedermera då hafwet ännu stod nästan så högt som de, och allt widare til des det lemnade deras rötter blifwit slipade, sönderfurna och formade af hafwets swallande och brusande vågor til den skapnad de nu äga; det är ingen twifwel med minne watnet, som så krusat desse stenar på sidorna, och som giordt dem nedantill smalare, kunnat bortskida eller bortfråta den emellan liggande jorden. Äfwen dylika Stenjättar hade wi inemot Slite af lika högd och storlek.

Resan ifrån Slite låg åt söder.

Häll

Hällwits-Kyrka (Annozen til Lerbro) länades på högra handen, och wi begåfwo oss på wänstra handen ifrån Landsvägen åt S. Olofs Kyrka, som låg wid påf $\frac{3}{4}$ mibl ifrån Kylllei.

St. Olofs-holmen war en rund och hel kulrig Holma, som nu på twenne sidor blifwit med landet hopbunden. På den sidan af Holmen, som låg ut åt hafwet, stod en del af en Kyrka, som warit wid påf 20 Alnar bred, och 40 Alnar lång, om hvilken Kyrka och St. Olof sielf berättades mycket, samt wistes uti en stor sten, som låg öfwan på jorden et hohl, stort som en hatteskall, hwilket kallades St. Olofs twättesfat.

Walnöteträd hade på ena sidan af Holmen warit planterade, men förgåtts uti de 2 näsiförflutne hårde Wintre; utom des war denna skarpa, magre, och för stormvåder så mycket utstälde Holme intet tienlig för detta Träd.

Plantago foliis lanceolatis longitudine scapi, spica oblonga växte här så liksom *Plantago angustifolia major*, som hon någonsin kunde wara, så til Ar, som til afbetna roten, at man tyktes se naturen welat klåda henne med långa hår, och liksom beswara henne ifrån det kulna hafswädrer, äfwen som *Serpyllum vulgare minus* C. B. hwilket här på samma ställe fick ludna hufvud såsom Meiram, den Tournefort derföre kallat *Serpyllum vulgare minus capitulis tomentosus*.

Wägen ifrån Olofs Capell til Slite war $1\frac{1}{2}$ mibl. Stogarna i dag woro tåmmeligen fasta, doch ei synnerligen gamla med mehra Gran och mera Hypnum än tilförna; Här växte *Brunella flore magno* och mina Blomster. Här och där gjorde fatten

fälten affättningur liksom en fast mur af gråsten, i hvilken Ruta muraria officina växte.

Slite hårbärgerade och öfver nattenom, är en af det hårligaste Hamnar på Gothland.

Julii 2.

Carlsverds af Kon. Carl X. anlagda Fästning på en liten Ö Enholmen kallad, syntes till Landet, men starkt öfstanväder och tiden förnekade oss att komma dit; Lian begynte att föra våld på våra örtor, och Släckfebrer hade redan anfällt tvänne i huset, der vi tagit härberge och 15 i nästa gård.

Sinströmar lågo där Bogewik en Slö föl ut i hafvet, när vi rest nästan $\frac{1}{2}$ mil ifrån Slite, Landet var emellan Siön och hafvet $\frac{1}{2}$ bys skott bredt. Emellan Siön och Hafvet voro 4 grafvar upgrafne, hvardera af en famns diup och nästan ett par famnars bredd, fast vatnet denna tiden nåppeligen stod 1 $\frac{1}{2}$ aln öfver deras klara botten. Vatnet stiger undertiden af hafvet in i siön, och undertiden faller söta vatnet ur Siön i hafvet, öfwen som i Stockholm, allt efter som vådret är. Då Fiskearne i hafvet känna det söta vatnet läckas de att stiga up uti Insiön genom desse canaler, uti hvilka Böndren interressera att fånga Fiske, hvilket sker här mycket simpelt och endast med häfvar: ty då de se Fiske med ögonen uti gropen möta de honom midt begge inloppen med häfvar. Öfver alla desse 4 canaler ligger landsvägen med öfwen så många Broar.

Boge-Kyrka, Annexen till Othem, sägs på höggra banden ligga bort öfver Siön.

Tialwards Holme och **Tialwards** vil låg jämte

jämte vår våg; denna Holma var ei stor, något uphögd, fästad midt fasta Landet, dock kunde man se att han fordom varit en Ö. Denna Tialwards Holme skal hafva sitt namn af en Thielward, som för Christi födelse här landstigit och Gothland sig bemäktigat, om eljest de minnes gode Historici tala sant. Här på Ången växte *Anthericum perianthis trilobis* (Jun. 28.) och *Lotus leguminibus solitariis membranaceo quadrangularibus* (It. Oel. 143.)

Stogen, som vi härifrån reste igenom, var rättelig ansenlig; besynnerligen af Gran, förran man kom till Gothum-åen, men på södra sidan om henne var han måst af Tall med höga stammar, jorden utan buskar väl uprögd, att här intet fattades till godt Timber utom tiden.

Gothum-åen var den största här i Landet, fast vatnet nu i henne var så ringa, att man med slöfke kunde gå öfver henne.

Orterna här på orten voro besynnerligen fring Gothum-Elfen desse, Hedera, som kröp på Jorden under Buskarna. *Pyrola scapo uniflora*. *Pyrola racemis unilateralibus*. *Pyrola staminibus ascendentibus pistillis declinatis* hade trefantig Stiel, öfwen som *Pyrola floribus undique racemosis* (Jun. 29.) men Blomkronan var blekare och mer utsparrande; *Anthericum calycibus trilobis*. Linnaez; *Nymphaea alba & lutea*; *Alisma*; *Chara caulis aculeatis*; *Potamogeton pusillum fluitans*. Bocca. hvars caulis var ramosissimus; foliis alternis, linearibus, angustissimis; ad ramificationes vero caulis notatis; stipulis latis, amplexicaulis, e quarum dorso folia solitaria.

Goth.

Gothemb. Gothum sägom wi efter $1\frac{1}{2}$ mils resa; Prästegården tyktes varit et Kloster af des tioga Murar och Hwalf, på hwilket Hwalf i Galen war et Fönster likt en ättkänlig Stierna, utantill föga öfwer et quarter, men innantill ganska hwitt, genom hwilket Solen forade in kl. 10. Kyrkan war wacker. Manfolket och Dwinfolket sjungde hwar sin vers af Psalmerna, under hwilket det andra kånnet hölt aldeles tyst. En stor Kunsten låg i Choret med mycken Skrift.

Aster och Allmer stod wid Giärdesgårdarne, alla hamlade af Saltpett. Siudare, som sade sig omgångeligen behöfwa deras Afta at rena sin Lut ifrån fetma, hwar til de trodde Ek-Aftan aldeles intet doge.

Gietterna gå här ute Winter och Sommar, och få intet mer af Landmannen än det de ståla sig til.

Kornar sade Folket sig här sedt segla öfwer Eldar på Spån eller Barck, och äfwen at de fly bort hwart 7:de år, sedermera saknas de mycket, änteligen efter hand föröka sig til 7:de året igienkommer; hwilket senare år för mig en hel främmand berättelse, som borde undersökas. Weßlor funnes här och på Landet.

Sus-Curer, som man lärde af Bondagwinnor, war Peppar med Brännervin eller varmt Öhl och stark-Peppar (Cubebæ) för återwårk. Tiåra bruktes af dem, som woro med Siphilitide angrepne, hwar igenom wåhl Sären utwårktes låfts in partibus genitalibus, men deras prætumidæ nymphæ, Hippomane, Tophi, Dolores artuum nocturni, Ulcera Laryngis, och obstructio nasi wiste klart, huru litet Tiåra uträttade uti en sådan sjukdom.

70

Id wårte stor som Gran eller Ek, måst wid Kiær, nog ymnogt i Gothums och Boge Sochner. Folket hade ett ärligt maner, at betäcka sina Wäggar med Ögwisstär, då man begynte neder ifrån Golvvet, at likom med Spån betäcka wäggen, som genom det miska Barret fick de aldravackraste gröne Tapeter. Om Dioscorides och Plinius hade här blifwit inviterade til Gäst uti hus med tapeter af Taxo, aldrig hade de tordt wågat det sofwa någon natt eller äta någon bit, som trodde, at allenast sofwa eller äta under en Tax woro lifsfäl; det Gothum här ler åt.

Schiåde (*Lolium spicis aristatis, radice annua*) wårte här mycket och på många ställen ibland Kornet, men ei ibland Rogen. De som drucko af Öhl, brygdt af schiådblandadt Korn blefwo lik som sånuge och nästan blinda. Bönderna trodde på egen räkning, at om de med detta Öhl smorde sig om Armlederna och Fingrarna skulle de wara härifrån præserverade.

Leret, som war kommit från Gothland, och så mycket af några berömdes i Stockholm, fingo wi här igen wid Westers Gård, jämte Gothum åen, $\frac{1}{2}$ mil ifrån Kyrkan; det war ei annat än Lera med Bleke blandat, som til Tobakspipor ingalunda tienade, ehuru hwit Leran blef i elden: ty de wordo här af aldeles bräckelige.

Färgegråsen, som här i Sochnen brukades woro följande: **Hög-gublt** färgas med *Johannis* Blommor, då Garnet först kokas i Allum-watn uti en Koppåttel, doch ei med för mycken Allum, sedan kokas det, derpå kokas torra *Johannis* Blomster helt länge i watn, änteligen lägges också det betade Ulgarnet i denna Decoct. Härwid bör märkas, at desse *Johannis*-Blommor intet äro *Flores hyperici*, som så allmant

allmänt kallas i Sverige, utan de äro Flores Buphthalmi. **Gult** på grönt stötande färgas med Björkelsöf kotte i watten, sedan Ullgarnen förut är betat i Alun. **Grönt** färgades här på det sättet, at Ullgarnet först färgades gulst med Engsklära (Serratula); och sedan med blå Indigo: ty gulst och blått giöra grönt. **Sidgrönt** blef då ättifia med salt stod länge uti en oförtent Kopparkättel, til des det wart ergadt, då Garnet nedlades, och ofta omwädes, at det ei blef släfcogt, men kokades intet.

Credit-Handlen, som Borgarne dreswo med Bøndren, berättades of af en Kiöpmann, som här handlade, nemligen huru Borgaren creditor Bonden ährligen, och efter hand Guds, gifwer Bonden mat och dricka när han kommer til Stads, lånar honom Penningar til sin skatt, gör med honom sällan räfsning och ofta creditor honom mer än han kan återfå. Bondens skyldighet tilbakas är, at alt hwad han förer til Staden lämnar han åt sin Borgare på räfsning och afkrifning, sökandes ingen Liquidation: ty deräst Borgaren, efter några års sådan handel, skulle stå til, blefwo Bonden ruinerad. Bonden accorderade intet om sina waror med Kiöpmannen, utan satte Kiöpmannen sielf wärde på warorna, och deräst Bonden wägade sig gå til någon annor Kiöpmann, fingo han straxt Liquidation.

Schäffern, som här mistades, tilbodo wi at lära kända de för Sären så skadelige växter *Flammula*, *Equisetum*, *Anthericum*, *Mercurialis*, *Juncus*, *Myosotis* med det nyttiga Särgräset, hvilka Orter vumgängeligen böra kännas af alla Schäffrar, men han war förhindrad.

Växterna wid Gothums Kyrka i Ängarna 1760

ro *Herminium monorchis dictum*, *Ophloglossum*, *Tordylium quod caucalis semine aspero flosculis rubentibus*, *Chrozophyllum caule maculato*, *Cichorium*, *Scutellaria*, *foliis integerrimis*, *Agrostema*, *Sphondylium*, *Agrimoniam*, *Dulcamara*, *Thalictrum caule folioso sulcato*, *panicula multiplici erecta*, *Thalictrum caule folioso equali*, *foliolis caulinis acutis panicula simplici*, *floribus nutantibus*: *Hydrocotyle*; *Orchis bulbis indivisis nectarii labio quinquesido punctis scabro* (It. Oel. 45.) och *Orchis nectarii labio quadrifido punctis scabro* (It. Oel. 45.) hvilka begge Orchides wäro öfwer hela Landet tillika med *Aster montano luteo*, *salicis glabra folio C. B.*

Serapias *qua Helleborina latifolia montana C. B.* (Jun. 28.) stod nu i Blomma med rakt ar; **Germen** obverse subulatum; **Petala** 3 *exteriora striata*, rudiora, laccolata; 2 *vero interiora conniventia*, ovata, acuminata, subpurpurea f. incarnata. **Labium inferius** Infidum; *laciniis lateralibus erectis*, acutiusculis, rubro striatis; *intermedia vero subcordata*, integerrima alba; *macula ad basin cordata*, elevata, tricuspidi. **Nectarium** obsoletum, convexum, seu ventricosum, minime gibbum.

Natten öfwer måste wi hwila i Gothum, emedan hwarken wi eller Cronobettienter kunde skaffa sår, fast wi därom redan wid middagstiden anhöllo.

Julii 3.

Kesan staldes ifrån Gothum at Östergarn.
Stogar med Barr-Stog besömmeligen af Gran,
utan

utan Löstrån, hade man hela vägen emellan Gothum och Östergran. På några ställen där Wädesden härjar för 20 a 30 år sedan, som man kunde sluta af de där så uppmurade Tullar, såg man huru denna jords måhnen af svedjande har sig: ty Jorden och Kalkstenen öfverhöglades med ganska ringa Kalk-grus, med Bleke och med Blekeblandad Mo, at Jorden stod ännu måst bar, i hwilken föga annat växte än *Hellanthemum*, *Sedum floribus albis* och *Sedum acre*.

Ag-Myror, med widlyftiga Riär, lågo på bågge sidor om Wägen.

Euphorbia eller *Tithymalus Oelandicus* (L. Oel. 91.) växte i en Äng, som låg på högra handen $\frac{1}{2}$ mihl-från Gothum.

Scirpus culmo striato, *spica bivalvi terminatrice longitudine calicis*, *radicibus squamula interstinctis*, eller *Scirpus folio culmi unico* växte öfwen här; han allena gör nästan alla de Tufvar, som ses i Myrorne.

Änga Kyrka, Anderen till Kråklingsbo, låg på vänstra handen, bredewid Landsvägen.

Verbascum eljest *Tupus barbatus* kallad, växte ymnigt på denna trästen. Apothekarne böra weta taga af denna herbam, flores, aquam & oleum *Verbascei*, men *radicem Verbascei* af en annor Ört.

Kråklingsbo Kyrka låg $1\frac{1}{2}$ mihl ifrån Ellte, där wi hvilade oss och besågo Kyrkan med Ängarna.

En Örm togs här, som war svart med hwiita fläckar på sidorna af buken, hwilka fläckar woro på sidorna af de fjäll, som täckte magen; Hakan war hwit, kring öronen gul; tinningarna hwiita med swarta tvär-linjer; Fjällen på ryggen hade en uphögd

högd linea; hela undra sidan glansade mot Solen; tänderna woro små; war han altså utaf Snoksläktet

Thors-borg, det enda Berget som här på Lands det sedes, låg mer än en $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Kråklingsbo; det war et stort, högt, brant, öfwanpå slakt, bart, och skarpt Bärge. På norra och wästra sidan war det afhugget såsom en Mur, och hade man nedanföre Grotter, ofta till 26 alnars längd, der som Berget låg på sin fot, hwilken fot war bred, hög och slutande. När man stod på fältet af denna höga Thorsborg, ansåg man de högste Skogar såsom en markt, och kunde man här wäl räkna 30 Kyrkotorn. Fältet öfwanpå detta Berg war nästan horisontalt, wid pass 2000 alnar i längd, och lika många alnar i bredd; Bergget war så brant på norra och östra sidan, at intet creatur utom menniskor och de med stor möda, allenast på några ställen, kunde komma dit up; på wästra sidan war detta Berg måstedeles öfwen så brant som på norra, men på södra sidan gick det sakta af till et fält; på denna sidan war Berget kringlagdt med Mur och Kalksten, der brantheten ej förhindrade tilgången. Watten war öfwanpå detta fält, som aldrig uttorkade. Om här lågo en Fästning och man här och där wille spränga bort några lösa Klippor, förstår jag intet huru hon skulle intagas. Öfwanpå fältet, som hade föga Skog (ty Wädesd hade länge sedan förtagit honom) växte *Anthyllis*, hwilken ofta varierade med hwiit Blomma; *Trichomanes*; *Sedum floribus albis*; *Sedum acre*; *Rubia cynanchica*; *Thymus acinos dictus*; *Serpyllum*; *Hellanthemum*; *Asclepias*; *Behen album*; *Quinquefolium minus repens alpinum aureum C.B.*; *Quinquefolium majus repens C.B.*; *Erigeron vulgare. Fl. Lap.* *Spergula foliis oppositis pedunculis*

simplicibus här och på alla kringliggande fält, mer än på någon annan ort. *Galium luteum* C.B. *Galium* *foliis quaternis lanceolatis trinerviis, caule erecto*; *Turritis foliis omnibus dentatis hispida, caulinis amplexicaulis* men med helt glatte Blän; *Pilosella major repens hirsuta*. *Ruta muraria* i alla Bårgskrefvor i sådan myckenhet, at hon kan fournera alla Apotheker uti Sverige; *Brunella cerulea, magno flore* C.B. var både här och på kringliggande trakter allmän.

Scabiosa, corollatis quinquefidis foliis radialis ovatis &c. (Jul. 1.) stod här i Blomma, af hvilken man kunde dömma, at hon endast var en förändring ifrån *Scabiosa pratensis* hirsuta, ehuru om hon var eljest til Blad och Stiell. *Origanum*; *Globularia* i så stor myckenhet, at om Sverige någonsin henne behöfver, kan hon endast hämtas härifrån, var ej eller rar eller på de här omkringliggande orter så sällsynt; *Veronica spicata minor* C.B. växte här med smala Blad. Alla desse, som här växte, kunna sås på de aldra skarpaste och torraste Bårg: ty ingen ort kan vara torrare än denna.

Anthericum foliis planis, corollis deciduis (Jun 26.) stod på Thorsborg i full Blomma: *Corolla alba, rotata; petalis lanceolatis; Filamenta sex, alba, erecta, alterna paulo breviora. Antheris verticalibus, luteis; Germen ovatum, triquetrum, post melliferis singulo angulo germinis innatis, ut in Hyacintho; Stylus albus, erectus.*

Geranium pedunculis bifloris, calycibus pyramidalis angulatis rugosis, foliis quinquelobis rotundis, en wacker Ort, den *Thalium in Hercyn.* t. 5. och

och *Columin in Ephr.* t. 137. artigt afritat, men tillförna aldrig varit pläcka i Sverige, växte besynnerligen wid norra sidan på de nedsalne Klippor uti skuggan af Thorsborg. Roten går bort hwart ädr: Stielen (och Bladen besynnerligen inunder) röd, slätt och glatt. Bladen äro Riurlika, glatta, försedde med Bladskärf, femdelta, och hwar slät tredelt. Blomskaffren hålla två Blommor. Blomsodren äro något upblåste, glatte, fembladige, dock trefantige, hwar och en kant på hwardera sidan med 3 uphögda tvärstrimmor utmärkt. Bronbladen äro aldeles hela och lifsfärgade.

Campanula alpina unifolia cerulea C.B. *Fl. Lapp.* 84. fanns på några ställen af Thorsborg, hennes Riurformige Rotblader afgiorde den saken, at hon aldeles är en Varietet af *Campanula minore rotundifolia vulgari.*

Coronilla corollarum unguibus calyce duplo longioribus, den Tournefort kallat *Emerus* och som tillförna varit sedd wildt växande wid Wien, Geneve och Montpellier, och den man både i Sverige och utom lands plägar hålla i Orangerierna, at Busken, som gifwer så många och täcka Blomster, icke må frysa bort, den samma stod här wildt växande, utsatt för källden på nordöstra sidan af Thorsborg på äskstilla ställen. Jag hade aldrig trodt, at denna Busken varit wild i Sverige, fast 20 Botanister sagt det, om jag icke sielf det sedt: *Frutex hic bipedalis: ramis angulatis, viridibus. Folia alterna, pinnata cum impari, tribus quatuorve conjugationibus composita; Foliolis obverse ovatis, integerrimis, subtus pallidioribus. Pedunculi petiolis longiores, laterales, biflori, rariusque triflori. Calyces quinqueidentati,*

bilabiti. *Corollae* luteae, popilionaceae; unguibus ca-
lyce triplo longioribus. *Stamina* diadelphia.

Serapias flore rubro, som här märte, tyktes wa-
ra såmlig skild ifrån den wi beskrefwo wid Gothum:
(Jul. 2.) ty alla fem petala woro både til storlek och
färg helt lika, och Labium inferius formerar en glob
något hopdragen ut åt Låppen, och åstwen där märte
med en uphögd hlietfläck, men hade inga fläkar på si-
dorna, som uplyste den öfra Låppen.

Papilio hexapus, alis erectis rotundatis in-
regerrimis albis: inferioribus ocellis quatuor
superne, septem inferne eller Papilio alpinus Pe-
triv: Gaz. 37. T. 23. f. 8. en stor och skön Gärll,
som intet är allmän i Sverige och mycket sällsynt utom
lands, låg i stor myckenhet ofwarpå fältet af Thors-
borgen, liksom matt, at han intet kunde flyga undan,
jag wet intet om mulna wädret, blåsten eller kolden
skadat honom. Des Stiert hade 4 hwassa hårda Klor,
nästan som Rattklor, hvilka sparrade utifrån hwar
andra, mitt emellan dem satt en liten spizig styl.

Wilde Hästar fångades här wid Thorsborgens,
hwar efter man såg nedhuggne Träd wara ihoplagde
såsom bågnade Giärdesgårdar, så ofwarpå Thorsbor-
gen, som samtliga honom; Twänne sådana Giärdesgårdar
där ginga tillsammans såsom Armarne på en Not, at,
när Hästarne bleswo dresna här i trängslet, måste
de emottaga quarter.

Nesän ställes ifrån Thorsborgen åt Östergarn.

Ugh-Taken hade man här tillfälle at få se, hur
de anlades. Ifrån Nyggåsen til Talfoten på Ladant
lågga smala Tallstänger, på hvilka Grenarne, som
wända sig åt yttre sidan eller Himmelen, äro afhugga
et quarter ifrån Stammen; Desse Tallstänger ligga

ga et quarter från hwar andra, och understöddas af La-
dant horizontalle Vieltar eller Sparrar. Ughen hån-
ges på desse affurne Grenar helt tiot, utan at på an-
nat sätt fastas: ty Stångerna äro satte up och ned,
at Grenarna hålla emot. Et sådant Ugh-Tak kan wa-
ra öfwer 20 åhr, om ej Sparfvarna så mycket det
fördärwade, genom det de i sådana Tak söka Matkar.
Sielfwa Ughen stuter knapt up et enda Blad åhret ef-
ter han är aflagen, utan står länge med en förtorkad
Stubbe, wäret altså sent up, och ju längre han blif-
wer oafslagen, ju frodigare warder han, kan altså ei
bärgas mer än hwart femte eller siunde åhr. Han
bär ej eller Frucht, deräst han ej länge får stå oafsla-
gen, hwaraf ock kom, at wi sötte fåfångt hans Ar på
gansta många och stora Ugh-Myror, före än wi dem
anteligen kunde årnå.

Stenar berättas af fömlige wara miulare ne-
der i Jorden, men hårda i dagen, andre neta det sam-
ma. Nog wet man, at Kriststenarne i Glandren, af
hvilka man där bygger hus, blifwa hårda i dagen,
än då de skidas i Grufwan. Hwad Kalkstenen an-
går, lärde man här af Kalkbrytarnes enhålliga bewit-
nande, at Gollstenen eller den Kalkstenen, som ligger
i dagen är alltid långt hårda än den som tages et par
alnar neder i Berget, hvilket endast gör, at Kalkbru-
tarne öfta nödgas hämta Kalkstenen både lång och be-
swärlig wäg, emedan de ej kunna bryta eller bräcka
Gollstenen, som fast ligger in til deras Kalkugn.

Natten hwilte wi uti Östergarn.

Julii 4.

Östergarns Korla låg wid östra kanten af Land-
det, nästan mitt på Gothland, och det denna Ö war
bredast; ty härifrån til Wästergarn war Landet
miste

misl bredt, och ifrån södra til norra udden, war Gothland 15 misl långt.

Berget, som låg jämte Kyrkan war nog högt och afbuggit på alla sidor, som hade det varit en Son af Thorsborg. Öfwanpå detta Berg war i nordväst en härlig prospect, man såg härifrån wid Bärgebroen flerså Kyrkan, ther utöfver de härlige Åkrar och Ångar, de gröna Lundar, de på lika sätt afbuggne mindre Berg, Hafsmyllar, och det blå Hafsuet, allt ifrån St. Olofsholmen luste hit, at man på denna Den näppeligen kunde ärnå något behageligare rum för et Sommarhus anläggande.

Stora Myror sprungo här några stycken; deras Kropp war nästan så stor som et Bii, helt glatt och måst svart, utom Bufen framemot Bröfset, och flerså Bröfset så wäl munder, som bort mot Bufen woro de gulbrune. Näkarna hade hwardera 5 Tandar eller Skuror, med hvilka hon tåmeligen fast bet. Hornen (Antennæ) bestodo hwarthera af 13 leder, af hvilka den nedersta war mycket kort, den andra så lång som halflwa Hornet, de 11 därpåföljande leder woro korta och jämnstora. Fiddlet som stod på Ryggen mellan Magen och Bröfset war oval, helt och ingalunda utholkat. Håller man altså denna för et egit species, och intet för någon Hona utaf de Myror, som bygga Stackarna.

Sangvisorba specis ovatis, som eljest endast warit sedd i våra raraste Trädgårdar, wårte emellan Kyrkan och Hafsuet uti Ångarne, så här som wid Ahlskog Kyrka, den wi aldrig förmodat finna i Sverige wild. Åren woro på henne runda eller ovala, högröda både til Kronblad, Stamina och Pistiller; hwar och et Blad bestod af 3 til 5 par små Blad, med et Blad som slutade:

de: Små Bladen hade en form af et hjerta och woro diupt sågade.

Wårterna i Ången woro besynnerligen *Ophrys foliis cordatis*; *Lathyrus, qui clymenum parisiensiense*; *Convallaria foliis cordatis*; *Aira que gramin lanatum Dalecampii*, et sållsynt Gräs i Sverige; *Scutellaria foliis integerrimis*; *Chelidonium*; *Ranunculus chelidonicum minus dictus*; *Alliaria*; *Papaver rhæas*; *Plantago foliis semicylindræis integerrimis*; *Hydrocotyle*; *Carex spicis linearibus erectis, mascula brevior inferioreque: bracteis aphyllis, capsulis distantibus*; *Stachys sylvatica Riv.*, hvilka alla stodo i Blomma; *Anthyllis flori rubro* wårte på Flisorna.

Ficaria eller *Chelidonium minus*, som wårte på många ställen ymnogt, tyktes fördrifwa allt annat Gräs, afwen som Ramsen. (Jun. 25.)

Åkrarna stodo helt purpurfärgade af *Melampyro arvensi Riv.*, som här kallades **Puthwete** och *Rhizanthus*, som här wårte ymnogare än på något annat ställe, gjorde botnen af Åkrarna helt gul.

Coraller af många slag, funnes just i hopar wid Hafsstranden såsom *Milleporæ* och *Madreporeæ simplices*, men mindre quantitet af *Madreporeæ aggregatis* än wid Capelshamn.

Petrificata lågo blandade med Corallerna wid Stranden i oändelig myckenhet, såsom *Entrochi*, *Strombitæ*, hvilka woro lika stråfwar, *Cornua ammonis*, men slätte inuti; *Conchitæ leues caput serpentis referentes*. &c.

Bondstugorne woro deruti synnerliga, at de hade et Fönster på Gastwelen och et på Wäggen, men

så at Fönstret stod ej midt på Gafvelen, utan närmare in til den ena knuten eller hörnet, äfven så det Fönstret på Wäggen, war äfven uthuggit när in til samma hörn af Huset; hwarigenom sledde at Bordet, som i Stugan sattes in til begge Fönstren, blef mycket wäl uplyst, men däremot Sängen, som stod i det andra hörnet, utan Fönster, war mycket mörk och fri för drag. Wäggarna woro uptrimrade af sågade Stäckar, at man ofta kunde hafwa af en Stäck 3 ne, desse woro ej uti hwar andra inbuggne wid hörnen, utan såsom en Lada inplankade uti rättupstående hörn-Stolpar.

Stalactiter funnes här och där i Bårgskrefsworna, dock ej synnerligen stora.

Gammelgårns Kyrka lemnades på högra hwar den under resan från Östergårn til Ahlskog.

Schoenus culmo tereti nudo, capitulo ovato, involucri diphylli valvula altera subulata longa eller *Schoenus flosculis spicatis*. Detta tillförna i Sverige ofynta Gräs fanns i Åghmyrorna. *Spica ferrugineo-nigricans involucrio s. gluma universali bivalvi; valvulis emarginatis cum acumine intermedio; horum acumen valvulae exterioris semicylindraceus, viridis opice nigro, subulatus, Spica triplo longior; valvulae minoris mucro Spica nullo modo longior. Spicae plures, fasciculatae, lanceolatae, nigro-ferrugineae in unicam spicam ovatam collectae; ab involucrio universali includebantur. Singula spiculae constabant calyce biglami & flosculis paucis triandris monogynis, stigmatibus trifido, non vero bifido.*

En Ång med ovanligt högt Gräs låg nedanför en Gård, hwar till, då wi undersökte orsaken, war ingen annor, än at Dyrstacken, som illa war anlagd wid Gården, afstöldes af regn, som sedermera rand ned på denna Ång.

Gårdar

Gårdarna, med hwhita Skorstenar och höga Löfrån omkring, twiste of, huru mycket Träd, planterade omkring Gårdarna, dem pryda kunna.

I Skogen wänte hög Liung, Blåbär och annat såsom i Sverige.

En Buske af små Alns långa Qwistar stod jämte Wägen; han war ganska lit *Cotoneaster folio rotundo non serrato C. B.* och kånstie den samma, men Bladen woro större och mer ludna inunder, Blommorna och Fruchten som fattades, gjorde, at wi måtte släppa honom i twifvelsmähl.

Ahlskogs Kyrka låg på et ställe, där sielfwa naturen gjorde et Rämärke mellan norra och södra Gebitet. Hela norra dehlen af Gothland, som wi hittills igenomrest, bestod af Kalkflisa under Jorden, och där ofwamp på hård och torr Mark, samt Barrskog; men här, som et nytt Land begyntes, hvilket warade alt åt söder, war måst Sand eller Lera och Mylla utan Bergshällar; wid Byar och Ångar fanns mera Löfskog af Ek, Ålf, Björk, Hassel, Hagtorn, Slån. Detta södra och mildare Landet innesluter Sochnarna: Ahlskog, Garde, Lye, Stange, Hemse, Gardum, Leirvede, Eistad, och de flere i söder liggande, men den norra delen räknas ibland sina Sochnar: Buttle, Eitelem, Linstad, Garrum och Trojel.

Blommorna woro här besynnerligen, *Jacea vulgaris major laciniata Tournef. Orchis muscam referens, Jalione, Cornus femina* och *Graemen spica briza majus*.

Älsdangar såges åtskillige på de små Gåle, som lågo emellan Buskarna i Ångarne, alla desse ringar woro grönbå, och bestodo af solis Cynosur äfven som på Island. (It. Oel. 66.)

Lye

Lye Kyrka, som är Annex til Ahlskog, hade vi ännu besökt, at där låsa en Runsten, som Worsmius fordom ofullkomligt afteknadt in Monum. Dan. 454. L. 5. c. 5. Men som Pastor Neugard i Östergarn hade samma Sten noga afstagen, och den med mig communicerade, lämnades Lye, såsom det låg ur vägen.

Runstenen i Lye lyder så:

HYABRI NITRI NY * T N I * PIRI PIRI
 4111 AKIRKIR 411 411 411 BRAR
 411 N PIRI * 411 411 BIRI PIRI
 * 411 NY PIRI 411 NY 411 NY * M N R N PIRI
 411 NY BARB PIRI * T * N R * R * 411
 411 411 PIRI PIRI 411 411 411 411 411 411
 V * R 411 411 * R I

Jacauper, i. Litlaronom. Han. lit. glara, dina. Stain. yfer. Fadur, sin. Olof. Brouder. sina. Lignved. ok. Simon. Ok. da. var. lidit, af. Guds. bord. fiortonhundrat. or. ok. ainu. are. minna. den. V. tiri ar. ok. i. di. ari. prima. di. P. ok. R. fume. ar. i. hradu.

Denna Sten är därmed synnerlig, at han har åhval, nämligen 1409. Är altså skrefwen uti Drottning Margreta tid; man kan ock se af Betsäfwerna, som äro mycket ihopbundne, at ofta 2 eller 3 äro afteknade i en Character, at denna Sten är ibland de nyaste. Här märkes, at Litlaronom eller Lilla Råne är en Gård uti Lye Sochn.

Natten hvilade vi uti Garde.

Julii 5. Garde

Julii 5.

Garde Kyrka gaf oss intet något synnerligt wid handen, utom det, at Jordmonen här efter blef långt mildare, mera och lösare svart-Mylla, grönnare och löstare Mark.

Litlems Kyrka, Annexen til Garde, låg på högra handen $\frac{1}{2}$ mihl från Garde.

Nährs Kyrka låg än $\frac{1}{2}$ mihl längre bort, der vi firade Söndagen.

Professör N. Norby och Pastor här wid Nähr, war en genomlörd man, af oändelig mycken lecture, sådan vi intet förmodat finna här liggande gjömd bakom buskarne; han hade mycket rest och utslädt, hans lärde Discurser upphöllo oss.

Bond-Botaniquen är intet alltid til at förakta, och hafwa Bøndren, åtminstone här på Landet, sina egne namn måst på alla Örtter. Jag tog en bestedelig Bonde med mig ut på Ången, som där kände långt flere Örtter än jag någonsin förmodat, och hans namn på dem hade merendels sina artige Originier. Här kallades:

Monorchis, Desmans-Blomma, af Rotens form och Blommans lucht.

Dianthus barbatus, Saron's Blomster.

Anemone nemorosa, Sägelsblomma, af fuga i. e. Rishamta Ångar ty då blommor hon.

Hepatica, Killinge-Blomma, blommor då Skillingarne framkomma.

Primula lutea Gjöfblomma, blommor då Gjöfen gähl.

Min. purp. Matieblomma.

Rubus cæsius Psalmbär. Opulus Drosselbär.

Ulmaria Brake. Campanula Fingerhatt.

Erica Gränne.

Briza Växvegräs. Fragaria Rodbär.

Agrostemma Slätt. Bromus, Gåshafte.

Behen

Behen album Tarald. Ophioglossum Laetunga.
 Myagrum Bill-Ein. Melampyrum seget. Pulhvete.
 Pteris Fråfna. Hypericum Hirskenpit.
 Millefolium Vesilens. Blomma. ab hyperico.
 Trifolium Honungs-Blomster.
 Agrostis spica venti Tåtel.

Senap, den samma, som wi brukar på Mästen, wårte i Åkrarna; Bonden försäkrade, at hans Frö, då de blefwo mogna, intet på denna orten woro do skarpe.

Gothlands-Roswor (*Brassica, quæ Napus sylvestris*) fanns i Åkrarna, men besynnerligen närat in til Skofanten, och här på orten kallas Åker-Roswor. Desse sköne Roswor äro långt bättre at äta än andre, fast än de äro smalare, allenast de uptagas för än de löpa i stiel.

Pingvica kallades här **Fetnacke**, och brukte Bøndren koka henne med Batn, at twätta Gossarnas Hufvud, hwaras Lössen fördreswes och Håret wårte längre.

Pånnings-Gråset (*Rhinanthus*) begynte man at skalva med Fruchten, då man gick ibland det, hwaras af Bonden, så här som annorstädes, hade för et märke, at man då borde slå Ångarna.

Madra (*Rubia cynanchica* L. Oel. 115.) wårte här på Landet nästan endast på torra och skarpa ställen, och hwaräst Ler-Jord war. Wi hafwom sedt denna wårt så långt wi härtils farit på Gothland, i den myckenhet, at ingen Ort warit allmännare, så at om hon på något ställe skal upgraswas til Färgerier nas förnödenhet, skulle hon här hämtas. Med Rötterna brukar man här allmänt färga Ullgarn rött, som kokas med det aldraswaste Dricka, såsom besynnerligen med Standebilla; ty ju sware Drickat är, ju högre blir

blir färgen; när Rötterna kokat, läggas Strumpor eller Garnet uti decoctet, medan det ännu är warmt, och så snart hon uptages utur warma koket, affkiöjes Garnet hastigt med Lut. Här wid bör märkas, at Rötterna hämtas, som Bönderna tala, för än Skofan gäbl, det är til förstående, för än Roten uppskiuter Stiel: ty då äro Rötterna lösare och gifwa mer färg.

Gullands-Korn kallade Inwånarne sielfwe sin Gummring eller *Hordium disticum*, hwilket är det Kornet, som allmänt säs här på Landet. Sedan wi slapt det norra Bergaktiga distriktet af Gothland, där Råg förnemligast såddes, och kommit til det södra, som äger lösare Jord, såg man mehr Korn än Råg.

Park-spelande förnöjde rese-Cammeraderna mot Åstonen, hwilket artiga Bållspel Bönderna här allmänt roa sig med; De lärde wåra detta, som intet sedt det för i Sverige, ehuru allmänt det är i Holland och Gothland; det fordrar tämlig hastighet och wighet.

Ratten blefwo wi qware i När.

Julii 6.

Resan i dag låg ifrån När till Burs.

Marken såg mycket sterilt ut af en bar köllig och sprucken Lera, som Höst och Wår war sank; det lilla Bete, som här fanns, sådes wara mycket fett; det bestod nästan endast af Får-Gråset och af Serpyllo. De utbetade Ångar lyfte hwita af Filipendula. Tall wårte i Skogarna, men ingen Gran, och wid Ångarna war mehra Löfskog än tilförena.

Bäckarna, som woro helt torra, at ingen Ort tyktes kunna wåra på dem, hade dock sina egne växter, som man sällan såg på andra orter, såsom *Herniaria*, *Serpyllum*, *Acinos*, *Lagopus*, *Gallium luteum*, *Quinquefolium argenteum*.

Hernia-

Herniaria märktes hafwa något synnerligt i sina Blommor, i det hon hade utom de fem Stamina äfwen fem andra Filamenta, som alternerade med petalis, hvilka senare dock hade inga Knappar.

Wärtern i Burs Ängar woro besynnerligen den Moschus-luktande Monorchis, til öfwerflöd; *Carex spicis ovatis pendulis: masculina longiore erectiore, caule repente. Carex spicis pendulis: mascula erecta, femineis oblongis distichis, capsulis nudis acuminatis*; Fröen i denna sita et stycke från hvarandra åtskilda, sedan Brädez eller Fjäl- len äro affalne; *Carex spicis pendulis: mascula erecta, femineis ovatis imbricatis, capsulis confertis obtusis*; *Carex spica simplici androgyna*, på hvilken öfwersta delen af Äret, där Hanblomstren suttit, redan war försalnad; Stielsen war intet tvärlantig utan rundaktig, på ena sidan utholkad. *Orchis muscam referens*; *Orchis hiante cucullo major*.

Olje-planteringar, som så mycket i Flandern, Brabant, &c. idlas, til Järwanarnas stora förmögn, hafwa ännu hos oss intet upkommit, til hvilka man här hade den aldregrösta anledning utaf Wild-lin, Åker-Senap och Åker-Roswor, som alla här öfwerhopa Åkrarna, och af hviiskas Frön til alla delar så god Olja prässas kunde, som någonsin af Utlännin- garnas Kohlsad und Rapfad.

Åker-Roswor (*Napus sylvestris*) wärte mör- ket ibland Kornet i Burs, fast långt ifrån Hafvet; Roten war tiock som på Råhl- eller Morötter; Bladen woro glatta och omfamnade Stielsen såsom på Råhl; Blomfodret sparrade något litet ut; Stidorna woro stora och Fröen ansenliga, som skulle gifwa en myckenhet af Olja där de prässades. Ingen

skulle kunna sås här lättare än denna, som näppeligen kan utrotas af Åkrarna, och alltså ingen med större nytta planteras til Olja.

Åker-Senapen (*Rapistrum flore luteo C.B.*) war här så mycken, at wi sågo en hel åker stå guhl deraf, der kornet war så förtrykt, at det ej kommit til et quarters högd; wi hade skolat trodt, at Åker-Senapen här warit sådd och intet korn, om ei folket sagt oss annat. Wi sökte öfvertala Landmannen at präs- sa olja uhr dennas frö, som äfwen gifwer en skön olja, men en swårighet torde yppa sig härwid, nemligen, at fridorna intet alla mogna på en gång, utan at dem ena kastar bort sina mogne Frön, medan den andra sidan lagar til dem. Åker-Senapens rot är smal, Bladen gröfslige, ojämn och fördelte; Blomfodret är al- deles utsparrande och tilbaks bögt.

Wild-linet (*Myagrurn*) wärte ibland linet och förqwasde det så, at Landmannen det med största mö- da kunde utrånsa, wärer alltså här mycket lätt; på äta- ställe ställen i Tyskland etc. sås hela Åker-såten der- med til olja, som af Fröen prässas.

Burs Rörta sågs wid middagstiden.

Bellis officinar. wärte allstädes wid wägarna och andertiden *Anagallis flore rubro.*

Påronträd helt wilde wärte i skogarna med stora taggar och gansta sträf Frucht.

Aira que gramen pratense, spica lavendula hade

hade en liten stöhl, emellan begge blommorna, som dock ej slutades med någon knapp såsom melica.

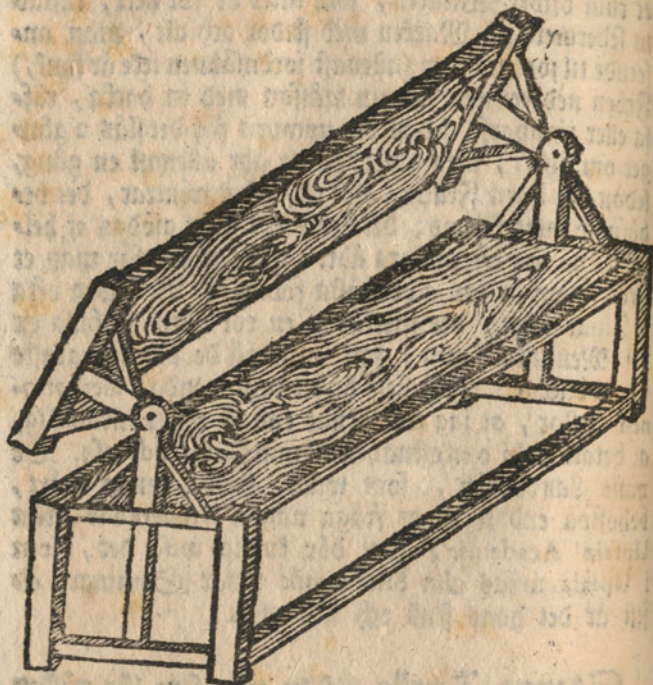
Swenskt-Höfrö har jag beskrifwit uti Wetsenskaps Academiens Handlingar 1742. p. 191. Där jag wist den förmöhn *Medica sylvestris floribus croceis* J. B. har fram för alla andra gräs, som kunna sås til Hö i Sverige, til hwilken observation jag fick första anledningen här wid Burs Kyrka, der emellan åkrarna war et uphögt, skarpt och hwitt fält på en backa, hwaråst ingen ting våra kunde utom *Phleum* och några stånd *Valeriana Locusta dicta*; på detta så torra fält stodo några stora och gröna buskar af denna *Medicago*, och lärde oss, att samma ört triffas kunde i den aldramagrade jord. Örtens wårte och på renarna, der de woro smalast, och där lien intet kunde förrosta, för än säden war bärgad; wi lärde häraf och frågo war lärdom bestyrt framdeles, hwad orsaken mände wara, at detta gräs ej wärer allment, nemligen, ingen annor än at roten häraf ej står öfwer 4 à 5 åhr, och at Gröden mognas ganska sent på hösten, och långt sedan slätter-tiden är förbi; bör derföre den som samma ört wil så i sina ångar, låta dem stå oslagne hwart tredie åhr, til des säden först är bärgad och denna wårt fått sielf kasta sitt frö. *Lucerne* och *Saintfoin* är et gräs, hwars Höfrö åhrigen införes och är Swäster med wårt Höfrö, den tål intet våra Winttrar så wäl som denna, och ehuru oförlifnelig hon mände wara til Hö, har hon dock ej et enda hårs preference för war; den utlendiska fordrar fet Jord och warin Sommar, men denna tål alt och äfwen de aldramagrade Backar. Wi gå öfwer den efter stillastående och ruttit waru, då wi förskrifwa utlendiska Höfröden och för

achta wårt. Gröden af denna ört samlas, bewaras i et rum öfwer Wintren, som intet är för hett, kastas ut sedermera på Marken med skidor och alt, utan anseende til jordmånen (allenast jordmånen icke är sank,) Gröden nederriswas genom måssån med en hacka, rasfa eller järnhaf; sedan det upwurit får det slås 2 gånger om åhret, men hwart tredie åhr allenast en gång, sedan det burit Frucht; det tål våra winttrar, det behöfwar intet klöpas; det behöfwer intet giöddas ej heller å nys sås efter några åhr. Härigenom får man et gräs, som är den aldrabästa födan för Boskapen ofta 2 Alnar högt, der stielkar af en rot kunna upfylla en hel Mennekes famn, fast ofta på de aldramagrade Sandbackar. Jag sielf håller denna enda Observationen så stor, at jag tror henne endast wara tillräckelig, at betala hela omkostnaden til min Gothlands resa. Demine Landsmän, som willa känna denna wårt, behöfwa endast til at fråga någon Studerande ifrån Upsala Academie, han bör kunna wisa det, som i Upsala wisas alla Studerande hwar Sommar, eljest är det hans skull och icke min.

Stange-Kyrka besökte wi, som låg nästan i Mil ifrån Burs, til hwilken hon war Annex.

Hus-curer här på orten woro: *Ophioglossum*, som Bönderne brukte lägga på såre Ben, då hon förtager inflammation och läker snart. Blommorna af *Behen album* brukte Bönderne at lägga torre på **Rosen**, på samma sätt som Medici brukte Gläder-blommor, med samma Blommor röklas olätige Barn när de intet kunna sofwa.

Bänkar lita Canapeer med et ryggstöd, som

kunde omkastas på hvilken sida af bänken man behöfde, såg man allmänt i Bondstugorne, fram för bordet satte, helt artigt gjorde.

Stande-billa kallade somliga et slags svagt dricka, som Bönnderne undertiden här tillaga, i det de stå måst efter Öhl eller Swagöhl uti et stort Trätäril at stå och gåsa, det blifwer en ganska sur drick, doch med gläsningen ränsar watnet; så fort som det drickes, slås watn i stället, at det således gifwer dricka hela tre månaderna; mången kunde tro, at den

na

na drick wore sämré än watn, men då man betänker, at gläsningen præcipiterar jord, partielarna, måste det här wara bättre, der som kalkwatn gifwes.

Flugor med sparrande wingar, som hade tre swarta strek tvärt om hwar winge, sutto på någlorne.

Aftronen kom på under återresan til Burs, der wi blefwe öfwer natten. **Allonborrarna** surrade och suorrade omkring ansichtet, som hade de welat flyga in i ögonen på oss; de woro af den mindre sorten, som hade tre hwhita strek på wingskabet.

Nattskatan (*Hirundo caprimulgus*) skorrade, och Ortygometra kraxade i åkrarna.

Julii 7.

Resan låg i dag ifrån Burs til Råne och Grotts lingebo.

Ughmyror sågos åtskilliga brede wid vägen; här fant man först Blomman på Ugh, som bestod af en Calyx squamis plurimis imbricatus, biflorus: Flosculis dipetalis, diandris, monogynis, stylo semi trifido.

Ätteplatzer lågo åtskilliga wid vägen.

Råne-Kyrka hade wi efter $\frac{1}{2}$ mils resa.

Råneboarne hafwa warit namnkunnige för sitt gamla språk och klådedrächt, som aldrig apat efter främmandes seder, men tiden hade nu också förändrat dem, så at wi med möda kunde få se deras hwhite lunda lide tröjor, det swarta budordet (liffstycket) som utom Eröjan hopfnördes, deras store byxor och deras skor, som endast woro påfäde efter ena foten, utan at ombytas.

Skåde (*Lolium verum*) växte mycket i kornåkrarna; alla stämde här enhälligt in, at Öhl, af Skåde-blandat korn, gör gästerna mer pra och galna,

D. 3

na,

na, men det bespinnerligt war under sialfwa ruset al-
deles blinda.

Jord. Vi flögo på några ställen af vägen, som
hade det varit B. svärmär; det var et slags vildd
Vi, som i sandjorden gjorde sig hål och nästen, där
de hade sina ungar, men ej mer än en unga til mans,
som war då han ännu låg i sin hölsa til skapnad och
storle af et Allon. Sialfwa Bien woro stora som
Bolgettingar; ögon, mun och fötter blekghula; bröst
och maga swarta; hwar och en mag-ring mitt på ut-
märkt med en blekghul krolug tvårlinje; af dese
mag-ringar hade den första en blekghul fläck på hwar-
dera sidan, men den sista mag-ringen en blekghul
spes; vingarna woro släfvota (glauca) med många
ådror. Bröstet ludet med en blekghul fläck bak om
hwardera wingen, och en affuren blekghul linje mot
spizen. Öfra läppen wid munnen war stor, inbögd,
inunder uthålad, spitsig. Kiäkarna woro et par,
blekghula, på spizen swarta, som omfamnade öfra
läppen; hornen woro ofwarpå swarta men inunder
guhla; i sterten satt en kort styf och hornlik tagg.
Ibland dese Bien woro twenne Rön, det ena Rön-
et war såsom det wi beskrifwit, men det andra hade i
sterten en tagg såsom et Vi, som war lång, böjelig
och stickande; detta war på bröst och maga märkt med
hwhita fläckar som det förra Biet med brandguhle, och
hornen på detta woro måst aldeles swarta.

Ettermyrorna hade nys utsläckt sina Hannar;
Hannarna woro intet swarbruna, som Ettermyrorna,
utan woro mörka med bakdelen af bröstet eller bak om
wingarna, fötter och det uthållade ryggskället bleka.

Trollslendor eller Libellula af aldraminsta slag
get och kopparsfärgade togos tillsammans hängande.
Hannens ögon, sidorne på bröstet, första och sista
magring

magringen och hela buken inunder woro blekgrå; i
sterten hade han fyra flor, med hwilken han grep Honan
öfwer halsen. Honan war honom aldeles lik, men ögon,
sidor af bröstet och mage woro in under köttfärgade; under
sterten suto twenne flor rakare än på Hannen, med hwilka
hon grep Hannen under bröstet. Både Han och Hon
hade små mötfröda gryn hästade under bröstet.

Ängarne stodo fulla af Aira, *quæ gramen la-
natum Dalechamp.*; Råns wärte ymnogt under
Hägelbussarna och Åstetråden. Cichorium wärte til-
räckelig för alla Apothequer. Campanula Trache-
lium vulgare dicta war Allmen.

Porrum eller Käipe stod här med sin raka stiel,
och bar et hufwud af små Lökar, emellan hwilka ut-
warte små purpur-färgade blommor, sittande på sina
långa blomskäft med sex hwhita Stamina, som woro spis-
siga som borster och tvållufde med en där emellan sit-
tande knapp, men hwar annor Stamen war ofördelt;
stiften war kort och trubbig.

Stogarna woro tåmmeligen faste af Tall.

Julbom (*Sambucus*) sågs i Trädgårdarna.

Getter bruktes här allment.

Jordmohnen war måst hela vägen sandblan-
dad, Ängarna woro på många ställen härligare än til-
förne, fast andra deremot förfumligen handhafde, gafs
wo mindre gräs.

Öte-Kyrka, Annexen til Råne, låg på högra
handen, jämte vägen, $\frac{1}{2}$ mihl från Råne, hwarom
trening lågo anseulige ängar och löfriske lundar.

Ätrarna stodo merendels med härlig rås, fast
såden war något gles.

Grottingebo-Kyrka låg i mihl ifrån Råne,
och war hon en ibland de ypper- landet. En Run-

sten låg på gälfvet i Choret, som lätt låstes; och en annor satt i muren afven i Choret såsom et säte.

Prästgården i Grottingbo hade, som många andra Prästegårdar här omkring, gamla Stenhus med tiöckra murar af fast sten innan och utan, men där emellan upfylde med sand och grus, som ran ut, när någon sten togs ur väggen.

Hus-curer emot svulne och oedemateuse ben var Skärmossa eller *Sphagnum palustre molle* kokat med öhl och omlagt.

Grottingbo-udde reste vi ut åt, sökte för gälfves komma på några små Holmar, som lågo där utan före: ty nordost blåste allt för starkt. Ifrån denna udde råknade vi åtfyllige Rörkor måst åt söder: ty där denna Sochn slutas, tager en slätt emot, som warar allt in til södersta Hoburgen.

Faren gingo här i bet både Winter och Sommar, utan at någonsin gå under tak, äro dock de störste. Gumsarna hafwa merendels två horn, dock gälfves de här, som hade fyra och sällan sex, af hvilka sidorna hornen woro nedböjde, men mellan hornen raka: ty man bör föreställa sig, at fibrerna i sielfwa hornen draga hwar på sin sida, alltså blifwa de fördelsta hornen frumma åt den sidan, som tiöckare är, då den inre sidan gifwer efter.

Enebustar stodo här många och låga, deras frukt sades sällan mogna mer än hwart stette och siunde år, och at Kartarne de åhren bären ej mognade, gäfwro likwäl så starkt brännvin, som mogna Enebär.

Stenbrott sågos åtfylliga på denna udde; de måsta hade på sig två quarters haffand med *Conchis albis striatis* blandad. De bestodo af en skifrig Kalksten til två alnars högd, hwilken såg ut, som en Ooliten

thue eller Künsten, hwars runde gryn hade den ena skorp an utom den andra. Härpå fölgde en mörkgrå, tät, fin, och torr Lera, lik en Lithomarga, som både skifrades som en skiffer och gick sönder i tärningar såsom spatt; emellan skiffrerna woro lamellerna beströdde med en insalpable mica; undertiden fans denne Lera helt hård, och lik den finaste Wätkosten. Här efter kom en linsgrå Sandsten, som bröts til Slipstenar, som war, då han sönderflogs, tvärt igenom suchtig, fast hvar intet flod under watnet; denne blef sedan han war torad långt fastare och hårdare; man såg klart, at han war genererad af haffand: ty gryn, färg och petrificerade Snäckor bestyrkte detta. När som denna sandsten skal brytas, afföres Jorden och Kalkstenen allt in til Leran eller första bottnen, sedan spränges sandstenen horizontallt med kilor, då han klyfwer sig allt in til de perpendiculäre springorne. Första bottnen war ofta 3 alnar diupt, då andra bottnen tager wid med en Lera lik den förre, hwarpå den andra floden af sandsten följer och så widare. Med sådan tunn flisa eller sandsten täcker Folket här på orten sina tak, nästan som med spån eller takskiffer, då yttersta hörnet alltid wändes neder åt; denna sten håller mycket tätt och gibe länge tiensst. Denna Sandgrufwa uphöges intet öfver Jorden, utan är slätt och jämn med sielfwa Jordmohnen; tager sin begynnelse wid Grottingebod, och sträcker sig allt ut til södersta udden.

Garnshamn, en fördelachtig och skön Hamn, gick in på norra sidan om Stenbrottet.

Tufwar och deras orsak hafwa wi mycket efterskågat af Böndren, men sådt af dem intet tillräckeligt svar; här tyckte wi oss se en tydelig anledning: där Jordmåhnen war lägre och där watnet står om Wintern, war fult med Tufwer; men åter där landet

war ännu lägre och hölt wath om Wärtiden in til medium Maj. war ingen Lufwa.

Ugantyrshög, (som somlige mena, eller och någon annors, skal göra mig lifa;) en hög war här där udden begyntes mitt för Garnshamn, han war ihopkastad af Kullerstenar så stora, som en Karl lyfta kunde, mycket hög och brant; warandes i omkreken wid påß 113 steg eller alnar; en Stenring war lagd rundt omkring denna hög, wid påß 1½ famn från sielfwa högen. En annor hög något mindre låg 4 à 5 byseffott ifrån den första åt norr uti fogen. Den tredje, som war ännu mindre, låg et byseffott mera i norr. Åtskillige små andra Atteplahar såges i neigden.

Malva caule erecto, foliis subpalmatis obsolete ferratis wårte i Ångarna, den wi aldrig sedt i Sverige utom Glåne.

Artemisia foliis compositis multifidis tomentosis, ramis floriferis nutantibus (H. Oel. 112.) stod jämte Hafskanten helt hwit med oförlifnelig skön luft.

Centaurium minus wårte här rätt mycket.

Zannichellia fanns allestädes uti Stenbrottis gröperna, hon war lik et Potamogaton gramineo folio, sed flores nudi, stamine unico; filamento longo a gemine remoto, Anthera erecta; Pistillo ovato: germinibus 4 conniventibus, stigmatibus extrorsum dilatatis; Pericarpia reflexa, curva, lævia.

Hirudo depressa alba lateribus acutis (Jun. 26.) fanns uti en liten spigg eller Gasterostio tribus in dorso aculeis, då man krammade på denna Siffen gaf han ifrån sig en stor hwit matt, at man undrade huru han kunde rymmas uti en så liten maga, man hade wäl skolat trodt, at denna war siffens midle, om han

han ei rört sig sielf. Han war flat, bredare fram åt, rundare emot stierten, och utan både horn och fötter; munnen war uthålad; många tvåra och fina tvårlinier omgiordade hans kropp, som stodo längre ifrån hwar andra wid hans borta del.

Natten blefwo wi uti Grottingbo.

Julii 8.

Kesan låg i dag ifrån Grottingbo genom Lide, Dia. Hambre til Wamblingbo.

Spinnelwäf hwit och bred låg på åtskilliga ångar, ifrån hvilken på ena sidan war lik såsom en brunn eller cylindrist källare neder wid jorden af Spinnelen wäfwen, at han där sielf måtte residera ej ses af Foglarna, och ej försmähta af wårmen; så snart man röde wid hans nät, war han obeswårad at komma up och at se efter rof. Spinnelen war *Aranea abdomine fusco ovato, linea ex albida pinnata, cauda bifurca*; Hans bröst war blekgrått med tre bleka långa ränder. Magen war mörk och glänsande med en liten hwarstlig rand, som hade lik som taggar på sidorne; inunder denna ovale mage woro 3 bleka långa åt stålba strek. Stierten hade twenne långre ränder ofwan til, och twenne kortare inunder.

Wigan kallade Bänderne en stor Tract, om hwilens rämärke de än i dag iossade, som denne tillförne inder skolat warit under någon wiß Församling. Witogom af wågen på höggra handen, ½ mihl ifrån Grottingbo, deräst wi sågom en liten bissen från wågen, en rund Kulla, lik en Atteplah, in i hwilken war et hwalv såsom inuti en källare, inuti af huggen sandsten upbyggt, det samma hwalv war 3 famnar bredt, 3 famnar långt, och åtminstone 2 famnar högt: ty Gålfvet låg fult med jord; utgången war på södra sidan:

dan; uthuggne fyrkantige hål woro i wäggarna till som skåp. Jord til en famns högd låg öfwer detta hwall, fullt med sten och grus, och lit som beträckt med kalksten. Detta låg utur wägen på en äng i fogen och kallades öfwen Wigan. Om detta varit et Castell för Soldater at fördrifwa Fiender, eller et Arrest rum för Skålmär, eller en undanflykt at gömma sig i frigs-tider, eller en spannemåls kühla at förwara såd uti, wet icke jag.

Gullbacken kallades en upgrafven Kulle, som låg på högra handen, $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Grottingbo.

Prospekten, som strax härefter misade sig ifrån landsvägen war något synnerlig. På högra handen strack wästerhafwet in åt landet sin långa Burswilt, som näppeligen $\frac{1}{2}$ mihl ifrån spisen war med en sande bänck twärföre afstängd, at man deröfwer resa kunde, då watnet war litet, dock borde man achta sig, såsom inra sidan är ganska brandt och dysfull. På wänstra handen sågs östra hafwet, och i sydväst ut-tersta udden af Hoburgen.

Fide: Kyrka, Annexen til Grottingbo, låg på wänstra handen $\frac{3}{4}$ mihl ifrån Grottingbo.

Marken, som alt hit til har varit flat och något convex, utan höga stenar och utan skog, med små enebuskar, blef nu mer slätt och grön med små tufwar, då alla enebuskarna förskunno, men ängarna woro löfrike.

Oja: Kyrka $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Fide, hade en Runnsten in uti sig, som til en del låsas kunde, men Kyrkogården hade fem Runstenar, af hwilka wi allenast kunde låsa en.

Ängarna woro hela denna dagen likare Lundar och Trägårdar än någon mark. Träden woro något

Et, mer Alf, än mer Björt och måst Hassel. Där Hasselen warte lagom tätt och lagom rumt, såg man der hårligaste Gräs, at man klart härast kunde sluta, det Hasslen ingalunda förbränner Gräset. Men hwaräst Gållen emellan Hasselbuskarne woro mycket stora, där war det Gräset smätt, som intet ägde Hasselskuggan.

Blomstren, som nu förnämligast fagnade Ängarna woro Parnassia, Filipendula, Anthyllis, Tormentilla, Brunella, Convolvulus, Cichorium, Myagrum, Marrubium, Agrimonia, Tithymalus helioscopius, Ranunculus echinatus, Hypericum caule ancipiti, Linum catharticum, Lotus corniculata, Alfine gramineo folio minor, Gramen bufonium, Aira spica lavendula, Monorchis, Helleborine purpurea, Sphondylium i myckenhet uti ödelagde stigar.

Scabiosa: Morsus diaboli eller Wädd, den första Höstblomman, forade fram med sina blå hufvuden, påminnandes Landmannen, at rätta slättertiden woro för handen.

Gråshopporna skrek i Ängarna, af dem togs en, som kallas Wärtbit, eller Gryllus cauda ensifera recta, corpore subviridi; den är en af de störste i Sverige, hwars Hona drar i stierten lit som et långt swärd. Hannen är helt grön, har i stierten lit som fyra tänder, och emellan Låren två par korta delar. Wingarna, som ligga på hwarandra, äro mycket sonnerliga däruti, at på dem äro in emot Bröfset två runda hål, in mot så stora som en Musärt, hwilka äro igenlåste med en tunn klar igenom stienlig hinna; när han skal spela och klirpa för sin kärefta, stryker han wingarna emot hwarandra, då den spända Hinnan ger klangen, så at rösten intet kommer af munnen, utan

utan af vingarna; Honan där emot har intet sådana Instrumenter i sinaingar, måste altså tåga, men hon drager en Sabel i sterten, som är tveklöst. Munnen så på Hannen som på Honan består af tvenne par Kiäkar, af hvilka det öfra paret har många hvarssa tänder, men det undra paret är spisigt och har inga tänder. Tungan hänger wid nedra Lappan mycket tuck, och öfra Lappen är rundachtig. Då Bänderne höfva Wårter på händerna, bruka de tåga en sådan Gråshoppa och sätta Wårten åt hennes mun, då Gråshoppa biter sönder Wårten och däruti spyr en svart tårande vätska, som gör at Wårten förgår.

Hambre-Kyrka, Annexen til Sia, låg en half mihl längre bort at Östra hafsvidan. På Kyrkogården låste wi fem Runstenar. Wi wete intet huru det kommer, at Namnen, om hwilket Runstenarna äro skesne, på de mästa stenar äro fördärwade.

En **Litsten** låg på Hamre Kyrkogård med Swens Text utbygggen, helt tydelig och klar, som berättade, at Måster Berren Classon Kopparsmed, som dog år 1691 war 305 Åhr gammal, men Stenhuggaren lärer sig fert räknad Åhr, som Kopparsmynt.

Stenhus-Murar efter stora Hus och malsde Rum, ofta 3 Wåningar höga, med smala Gångar och Trappor i sielfwa Muren, såsom wi wid Bondgårdarna så på Landet, som wid Kyrkorna hela dagen. Om desse varit bygda såsom Casteller och Fästningar för Gödsfrierier, eller såsom Hus för Muntern i forna tider, eller såsom Residencer för Götternes Herrar i Danska tiden, weta icke wi, de mästa Murarna hade redan fördärwats, som ännu längre funna gjordt tjenst, om Bonden besådt dem tå.

Sångelåderne i hvilka wi legat på måst hela östra

östra sidan, fast i starkaste Sommarhettan, woro söna, dösonde och dyrbara Eiderduns-båddar.

Nattlägret togs i Wamlingbo, $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Hamre, sedan wi rest hela dagen uti solstien och storm af stark Nordost.

Juli 9.

Wamlingbo war det södersta Pastoratet på Gothland. Åtta stycken Runstenar lågo på Kyrkogården i Wamlingbo, fast somliga af dem woro allenast fragmenta, och 3 af dem allenast kunde läsas.

Resan stälde wi i dag ifrån Wamlingbo at Östra Hafsvidan, den wi följde alt in til Hoburgen, hvarifrån wi reste tillbaka genom Sundre til Wamlingbo, och war hela denna dagsresa af Sand och Grus, såsom en Strand. Landet blef helt bart och skallot hela $\frac{1}{2}$ mihlen.

Östra stranden hade stormen brutit sönder, och uti sielfwa Grönswården gjordt hål och gropar, såsom Mo-grafwar wid Landsvägarna, hvilka sidor woro helt branta och Sanden in at Landet upkastad. Centaurium minus wårte ymnigt wid denna strand. Där wi stego til siös at Heligholmen woro wid stranden til som Sten-kamrar af Hafsuet utskurne i Kalkstenen, och utan Tak.

Heligholmen war en liten S af 504 stegs längd i Öster och Väster, men 375 steg i Norr och Söder, ofwan på tämlig jämn, skallot och skarpen, ligandes 3 å 4 musquette-skott ifrån Landet. Wid Östra stranden af denna Holme woro 2 å 3 famnars höga Bergs, Klippor, helt sällsamt utgrasne i åtfylliga Concemerationer, med Sähl och Kamrar, at här ingen ting fattades til Hus mer än Tak; doch kunde här ingen annor bo, åtminstone då Sunnanwådrats wå

ger rasade än Näckar och Nympher. Cochlearia växte i Bergs skrefvorna. Swartornas Ägg lägo på Marken. Giff, måserna skrek i lusten och Tolfen (Jul. 1.) flög omkring oss. En Sandräfvel gick ifrån denna Ö til Landet, doch diupare än at han ridas kunde.

Östra stranden följde wi ifrån Heligholmen alt åt Södersta Udden, där wi sågom **Stiålar** sofwä i skiffen på sina Stenar, och en myckenhet af **Under** begifwa sig til sjös. Några **Taller**, som i förstone sågos mot Östra kanten, woro låga, och för storm förmatte ei wäxa i högden, alla lutade med sina Kronor in åt Landet. **Änebustarne** woro söga öfwer et quarter höga, ofta en famn brede, helt rätte och lil som klippte.

Landet war helt sakta fullrigt, in åt måst bart, där **Asclepias** växte i sådan myckenhet med sina hwi- te Blommor, som hade hon här warit sådd öfwer hela Landet; intet Diur åt henne; om denna skulle användas til någon nytta, kunde man aldrig få henne lättare och mer än här.

Färgräset och några andra Örtar växte här helt låga: ty här war nästan ingen swarte mylla. Wi förundrade, at **Fären**, som här gingo i bet på så utmagert Land, woro likwäl starkare här än på annat ställe af Gothland.

Landets åheligastiltagande låg oss här så för ögonen, at wi aldrig sedt tydligare exempel, och det besynnerligen wid Östra stranden, förr än Landet begynnade ihopdraga sig, och förr än man kom fram til Bondesgården. Landet, som här sågs sakta fullrigt, war åt Östra sidan lil som en ryggad Åker, hwars ryggar gingo parallelt med stranden. Hwardera ryggen war 1 à 3 famnar bred, och den sidan som låg åt Hafwet,

på hwardera rygg, war altid bredare. Wid sielfwa stranden sågom wi huru desse ryggar formerades, nemligen, en hwart år, genom det Grus hafwet upkastar til Stranden. Desse Ryggar woro närmare in til Hafwet helt tydeliga, men ju längre man kom up åt Landet, ju mer släta och swårare at åttilja. Wi gingo ifrån Stranden up åt Landet, at noga räkna så många Ryggar wi tydeligen kunde se och stila, at wi ej måtte förtaga oss på något år, då wi räknade 77 helt säkra Landtryggar, af hwilka den sista låg åtminstone 500 Alnar ifrån Hafwet, efter den räkning wi kunde gindra genom steg; hade wi haft instrumenter, at wi kunnat afwäga den 77 ryggen mot Hafwet, och sedt huru mycket högre den war än sielfwa Hafwet, så hade wi och kunnat sluta, huru mycket Hafwet här sunket undan på 77 år: ty et sådant åhrigt tiltagande i Land, har jag aldrig sedt, så wi da jag farit och rest. Det faller mig doch sällsamt, at den 77 Ryggen ifrån Hafwet ligger så högt, at man öfwer Landet kan se åt wästra sidan: uträknas således, at denna Udde blifwer långt yngre än man eljest gierna skulle sig föreställa; ej eller kan man föreställa sig annat än at Hafwet, som emellan desse Ryggar lagt, så klara rämärken skolat gifwit genom desse Åsar til säkra år, hålft man ingenstads ser desse Ryggar brutna, eller flete af dem tillsammans hopstyttade. Det woro önskeligt, at någon Landtmästare, som kommo sig at uppehålla på denna ort, wille detta noga aftaga.

Gårdar med Åker och Äng lägo wid Östra stranden ut emot Hoburgen. 3 Ängarne växte *Malva caule erecto, foliis subpalmatis obsolete ferratis* och *Trifolium spicis ovalibus imbricatis, vexillis deflexis persistentibus, caule procumbente,*

en Ört, som tilförna i Sverige aldrig varit anmärkt; Och en annor Ört stod i Åkrarna, den jag endast tilförna sedt i Småland, hvilken kallas *Raphanus filiquis teretibus articulatis unilocularibus*. Et Träd stod här helt tätt, fast och alena, som påckade emot stormens kraft, och war en Äpel.

Trasterna (*Turdipilulares*) flögo emellan buskarne och skrek som skrikor; en af dem sköts, han war stor som en Kohl-Trast; Hufvudet war Järn-grått ofwan på, och äfwen Järn-grå ofwan för stierten; Siädrarne, som täkte ryggen och wingarna, woro mörkt Rost-färgade; Pennarna i stiert och wingar woro mörka; Bröfvet och Halsen inunder war nästan rost-färgad, beströdd med swarta fläckar, af hvilka de närmaste til hakan woro mindre, men mer aflånge, de nederste deremot bredare; Fötter och Lår woro hwhita med få mörka fläckar, öfra Näse-täcket war något uphögt, knapt längre än det nedersta, mörkt, mitt på blekare och på hwardera sidan om spizen utholkat; Undra Riåken war måst gul; Näsebororne woro ovale; Tungan war af brust-pihl-formig, hel i spizen, och bak til hade lik som tänder.

Klifwan kallades, där Landet emot öster war afbrutit med branta Klippor, utur hwhillas springor wäpte hwhita Törnrosor.

Hoburg ett Berg, som liknar Thorsburgen, låg ytterst på Landet in wid wästra kanten af södersta Udden, som gick något längre utom Berget i Südost. Denna Hoburg är et af det märkwärdigaste, som naturen formerat på hela Gothland, och ligger här til en wändelig högd, såsom et det sköna

ste Castell, på alla sidor perpendiculäert, där Berget icke neder wid Roten, på flere ställen, woro smalare; man kunde intet komma up på detta Berg mer än allenast på en enda sida, med en trång upgång. Fältet war ofwan på Hoburgen 397 steg i Norr och Söder, men 145 i Öster och Väster, helt bart och slätt eller något litet inåt sluttande, at om man här wille uthugga en Reservoir skulle alt regnet, som på detta Fält föllo, sielt samla sig dit. Berget war af en fast och grof Kalksten; om man här wille påkösta några Tunnor Krut at bortspränga några Klippor wid upgången, woro omöjeligit komma här up, där man ej blefwo med Rep hit upwindad, då det ärmestone skulle wara i Krigstider et tåmmeligit säkert tilflycht för Inbyggarne, hållt på et så skoglöst Land. Här woro lätt at hugga ut Kamrar och Rum uti Berget, som består af Kalksten, under hwhilla Folket lik som i Riåklare bo kunna, uppå detta Fält. Man förundrade sig, at et så märkwärdigt ting och på hwhilket naturen anlagt et så stort Måsterstycke, som aldrig gör någon ting utan orsak, och det naturen stält på et så synnerligit ställe och på yttersta Udden af denna Ö, skulle så aldeles stå önyttigt; ja så, at ej en gång en Fyrbäck här woro inrättad, fast så många skepp varit olyckade wid dessa strander, förwillade af storm, mörcker och strömmen, som altid miswisa Sjöfarande; Besynnerligen woro en sådan Fyrbäck lätt at inrätta på et Land, som har Tiåra och Siålspäck til öfwerflöd. I Murarna sutto på wissa ställen fullt af petrificationer. At wästra sidan woro sidorna af Hoburgen helt concava, och på många ställen såg man Grotter. På norra sidan om denna stora Hoburgen, jämte wästra stranden, låg lik som en li-

ten Hoburg med Grotter åt västra sidan. Ännu långa i norr låg et annat dylikt litet Berg, som på västra sidan hade uti sig den största Grottan; rummet såg ut, som en hvalfd Kammar, som lederna gick långt inåt norr, helt mörkt; wi vågade oss intet gå långt in för Näs skull. Denna Grotta kallades Hobergs-Gubbens säng-cammar. Fabeln om Hobergs-Gubben är alla barn bekant.

Phalæna seticornis spirilingvis nasuta nigra, lineis argenteis transversis quatuor, eller små Glärlar, woro i så stor myckenhet ofwan på Fältet af Hoburg, at de kastade sig såsom dam för fötterna eller såsom cicada, när man går wid Rårren då Håret nyss är bärigadt. De woro ibland de aldraminste Glärlar, aflånge och swarte, med fyra silfwer-färgade tvär-linier, af hvilka den första böjde sig fram åt, den andra war aldeles tvär, men den tredje och fjerde silfwer-linien böjde sig bort åt på sidorna; Vingarne woro på inra kanten ludne; Hufvud och Horn woro hvita.

Marmor-Klippor så stora at 20 par Orar dem ej ur stället röra kunde, lågo upkastade wid Hafsstranden, jämte Hoburgens rot, på västra sidan; de bestodo af hvita och rödaktiga Gryn aldeles sådane, som finnas på Carlsöarna och sådana jag icke sedt här på Den; det är wist, at Carlsöarna syntes härifrån långt borta på samma sida af Hoburg, men huru watnet funnat wältradt så stora Klippor så lång wäg, begriper icke jag.

Cancer maerourus, thorace articulado, ceruleus, fanns wid Hafsstranden under watnet, war lik de aldraminste Råforna, som äro rödaktiga; Horn hade fyra Horn, hwart Horn hade nederst 3 tiora
Geder,

Leder, och sedan wändelig många små, som ej räknas kunde; i Vannan war ingen spik. Först woro 2 par fötter med chelis, hwilkas öfwersta spikar hade et bdsjelig finger, men intet at hålla emot; sedan woro 2 par ben, hwars knå stodo tilbakas, men fötter gingo fram; därpå fölgde 3 par ben, hwilkas knå stodo fram åt och fötter bak-åt; sedermera woro 3 par ben, hwilkas knå pekade fram åt och tyktes desse wara de samme, wid hvilka andra Kräftweter fästa sina Ägg, och ändteligen under sielfwa Stiertens två par ben, hwardera slutade med 2 Tåer; sist war sielfwa Stiertens, som bestod afwen af två dylika ben, doch kortare, afwen så tvåklufde men flatare, af hvilka Klor den Grenen war kortare, som wisse åt ryggen; ofwan på stierten woro 2 små Fjäll; Ögonen woro hvita, punkterade och til skapnad af en Halfmåne. Kroppen bestod af 14. Leder och war Bröstskölden föga större än de andre delar.

Nerita små af åtskillig Färg lågo öfwerflödigt wid västra stranden, de hade et Läck för munnen och satte ut två Borstar, lik som två fötter på hwardera sidan.

Cochlea testa pellucida, anfractibus quatuor, rictu ovato amplo, superficie rugis elevatis, låg också wid stranden i Hafswatnet; Diuret war svart, hade allenast twenne Horn, lika flate spikige Horn.

Conserva lågo ganska många Sorter här i Hafwet, af hvilka N:o 1. war mycket grenig, fin och fördelt såsom en Ull, hwar och en Gren war doch särskild och wattenfärgad med helt tätta röda Leder, hwaraf hela örten war purpur-färgad. N:o 2. war en grön conserva lik Ull med många Leder, som knapt syntes; wid nedersta Grenarna af desse sutto små slipprige Gryn rundt omkring. N:o 3. war mycket lång och rankig med o
fördel.

fördelta Grenar, som woro bleka och hade inga sidesgrenar, hon såg ut som fina Trädar och liknade Låfwen (ulnea) på Tråden. N:o 4. war mycket Grenug och Purpur-färgad, Grenarna stodo lik som i Borstor, och lik som ofwantil Ellipte; Denna war mindre röd än den första, hon war Grynig och åtta gånger tiockare, hennes många Ledar syntes mindre, emedan både Ledar och hela Wårten woro bruna, fastän ej så högre bruna som den första. N:o 5. war mycket Grenug och mycket ludin, Grenarna woro gubaktige och tämmeligen tiocka, men så af Hår betäfte, at man dem ej wäl se kunde.

Ulva tubulosa ramosa compressa, låg mycket upplastad wid Hafsstranden, hon war osämn med åtskilliga bukter och osämma iholigheter, af enkla Grenar; hon war ock blek, men intet grön, och sällan tiockare än en Tråd.

Siälf-Gråsten, en Sten låg $\frac{1}{2}$ mihl i norr ifrån Hoburgen, så stor, at ingen Menniskelig makt dit kunnat fördt honom; han låg ock nästan mitt på Landet, eller mitt emellan östra och västra Hafsvidan. Denna Stenarten war helt främmande på detta Land, därför ock Bönderne förde ock at se honom, förmedandes at han skulle hålla något Metall. Högden af samma Sten war 3 Alnar, och bredden 7, men emellan östra och västra sidan knapt en famn; han låg aldeles ofwan på Jorden, och bestod af en röd Spat såsom en Ålandssten, emellan hwilkas Färningar lyfte et svart skimmer, som här och där, hwaräst Solen wärkat, gläntfäde af Guld. Solen, som stadigt baddade på denna Stenens södra sida, gjorde honom helt mör, at han frätte sig sielf, och at af des nedfallna Grus låg lik som en Åtteplaz omkring honom, besynnerligen på södra sidan; war altså denna Sten

Sten en siälf-Gråsten och ingen Malmsten. Efter alla Saxa eller Gråstenar genereras under Jorden; efter denna Sten låg aldeles ofwan på Jorden, där intet Land war högre och allt annat war Kalk; och efter denna Sten-art war främmande här på Landet, är swårt at begripa, huru denna kommit hit, och om Watnet varit måktigt, at rulla honom ifrån Sverige eller Ryssland, den tiden detta Land låg under watnet.

Brännande Middags-hettan swalkades med tunna Moln, genom hwilkas öpningar Solenes bleka strålar framlyste, det Folket sade, at Solen dricker watn, och at i Morgon skulle det regna.

Sundre-Kyrka, Annexen til Wamlingbo, war den Ödersta på Gothland, och låg $\frac{1}{2}$ mihl norr om Hoburgen; Ångarna omkring henne hade en liten Lösfog. Här låste wi 4 Runstenar, af hwilka 1 låg inom Chor-tröskelen med Löfswärf artigt utristad. 2 låg utom Chor-tröskelen. 3 låg på södra sidan af Kyrkan, och 4 låg nordost från Kyrkan.

Castell, kallades en hög Cyldindriff Mur, som bestod jämte Kyrkogården, hwilkens tiocklek til sielfwa Muren war 4 Alnar; högden af hela Muren war 7 famnar; Diametren inuti war 4 famnar. Nedersta Wåningen, som war täkt med et wackert Hwalf, war wid påf 7 famnar hög, ingen öpning til Örr syntes på detta Castell, men på norra sidan war såsom et stort Fönster högt uppe på Muren. Här woro få och små andra Gluggar otienlige för Stycken. I nedersta Wåningen war mitt uppå wäggen en Glugg, som öpnade sig inåt, i hwilken begyntes en Trappa, som gick emellan Duplicaturen af Muren alt up til det öfwersta af Castellat. Detta Castell war ännu tämmeligen conlveradt, fastän det nu gjorde endast tjenst af Fåhus. Afwen dylite Castell hafwom wi sedt wid

Kyrkorna Hambre, Sja, Tide, fast de varit mer fördärfvade än detta. Folket påstå här, at desse Kyrkor äro äldre än Kyrkorna, men det faller mig sållt sam, som desse stå alltid jämte Kyrkorne.

Stenhus sägas wid Bondgårdarna med Hwalf och tiocka Murar; man tyckes kunna sluta, at desse Stenhus hafwa endast varit Bondegårdar, eller at alla Bondegårdar här på Orten tilförne varit bygde med Stenhus; wore önskeligit at Bönderne denna tiden på en så skoglös ort, men så sten och kalkrik, wile de göra detsamma.

Wid aftenen reste wi igenom en liten Tallskog, som låg söder om Wamlingebo, dit wi åter begäfwom oss til denna natten.

Igelkottar finnas här på orten, och wi fingo et par. Hela öfra delen af kroppen war med Taggar helt tätt betäckt: desse Taggar woro liusgrå eller hwita, omgifna med åtskilliga små mörcke Ringar, af hwilka den yttersta war störst och mörkast. Den andra delen af Kroppen tillika med Hufvudet, utom Kullen eller Nässen, war betäckt med liusgrå Hår, såsom et Ewin. Bronen woro rundaktiga. Ögonen små och swarta. Mosen spizig; Näseborerna hade på yttra sidan en liten krusad fläck. Händerna woro såsom på Bidsnar, med fem klubbige Får. Fötterna hade äfwen fem Får, af hwilka den andra jämte Tummen war långst. Hinnan har 8 spenar, men Hannen et præputium propendens; bägge luktade nästan som Moschus, och deras Excrementer insicierade, hwad som de föllo på, med samma lukt. Han och Hon gingo merendels tillsammans at föda sig om nåtten, och sägos de merendels om aftnarna. De bygga sina Bo merendels uti Enobustar, $\frac{1}{2}$ Aln från Jorden, hwilka Nästen äro hopfatta af Mossa (Hypno) runda och ihålige, nästan som

et

et Korne Bo, däruti de sägas merendels hafwa fyra Ungar. At Igelkottarna äta kött, däraf hade wi märkeligit prof: ty en af våra Igelkottar åt up den nyss beskrefna Erasten med hull och hår, och lämnade intet kvar, mer än de tiockasta Fiädrarna; Excrementerna därefter blefwo hos Igelkotten af de osmälta Fiädrar lika Papp. När han släptes jämte stranden, wile han sig ej wara rädd för watnet: ty han gaf sig strax at sima, och begynte simma.

Jul. 10.

Kesan ifrån Wamlingebo ställes nu mera, sedan wi sedt södersta Udden af Landet, tillbakas at norr, och jämte Slands wästra strand; altså låg wägen i dag i nordväst til Hafsstranden.

Burswiken, en stor och lång Wit, ströf in at Landet, som här utskieppar all den Sandsten, af hwilken Slottet i Stockholm och andra Palacer äro bygde.

Stenbrotten eller gamla Kular, med de många andre widlyftige Stengrufwor, besågom wi, som ingalunda woro diupa; wi räknade Strata, som woro måst lika alla Grufworna, och på följande sätt:

1. Aur 8 quarter, som bestod öfwerst af litet svart Molla, men sedermera af Hafsgrus, med Klappursten och små Kalkstenar.

2. Kalkhåll 8 quarter blef, något stiftlig med impalpabelt Gry, af hwilken fordom god Kalk bränts.

3. Grushåll 4 quarter, som består af en Sandsten, hwilken är skild ifrån den rätta Sandsten, därmed at han är torrare och mer oblique springer, kan altså intet brukas.

4. Ler 3 quarter, dåtta Ler är tort, går sönder under Fänderna som en Marga, dåt är ock något stiftigt; och wid stiftworna besprödt med et fint skimmer,

R 5,

äfwen

åfwen som Grussten i sina brott; Man skulle trodt, at Grussten varit genererad af denna Lera, om han ej flilde at Grushållen, och densamma på åtskilliga ställen affkuro. Om denna Lera skrapas och lägges på Fläder, som hafwa feta Fläckar, drager hon dem ut.

5. Grushåll 1 quarter, lif N:o 3, på hwilkens yta eller sida undertiden sants en crusta pyriticosa, som dock ej gick in i stenen.

6. Lera 1 quarter, lif N:o 4.

7. Grushåll 4 quarter, lif N:o 3. 5.

8. Lera 2 quarter, lif N:o 4. 6.

9. God Sandsten 4 quarter, som söles, brukas och hugges.

10. Lera et par twärfinger, lif N:o 4. 6. 8.

11. God Sandsten några Alnar, lif N:o 9.

Arbetarna gå ej längre på diupet, för watten skull, fast den goda Sandstenen fins både öfwerflödigare och bättre på diupet; Wore här Upfordringswärf, Wattuqwarnar eller dylikt, woro Watnet snart borttagit, som ej är mycket til quantiteten.

Klappern ibland öfwersta Auren (N:o 1) äro af et slags Sten, som Lithologi kalla Oolithum, ty han består lif som af hwhita Hagel, som hafwa den ena skorpan utom den andra, åfwen såsom en Kråfressten eller Säckerkula. De som utropat, at en sådan Oolithus intet woro annat än petrificerad Hum, kunde här hafwa tilfålle at se mera Stenrum, än någon sin rätt Rom varit i weriden.

Filtersten funno wi fuller intet här på Orten, doch twiflar jag intet, med mindre han kunde här upletas: ty Filtersten är intet annat än en poreuse Sandsten, som släpper Watnet igenom sig, gör et orent ruttnadt Salt och osmakligt Wain helt klart. All den goda Sandstenen är wät tvärt igenom, så länge han

han ligger neder i Grusivan; altså suger Watnet til sig, och släpper detsamma igenom sig, fast senare än Filtersten, så at där han finnas skulle allenast ännu mer poreuse, är han en Filtersten. Det är märkwärdigt, at denna Sandsten i Grusivan, fastän han ligger flere Alnar öfwan watnet, är dock altid igenom wät. Här af följer, at Stendammet intet här så skadar Arbetarnas Lungor, som då han hackas eller hugges, på annor Ort för, då han blifwit torr.

Sandstenen i Grusivan delar sig uti perpendiculäre springor, som gå lineam rectam in infinitum; de springor, som gå längs at Berget, jämte sidan där de brytas, kallas längsmed; men de springor, som gå inåt Berget, kallas tvärsmed; desse springor giöra dock ingen öpning, äro altså ej eller upfylte med någon materia. När brytningen skal stie, taga e. gr. et par Interfenter sig före, at slå sig igenom Berget til första längsmedden, delande sig sedermera en at Norr, och en at Öster, Väster eller Söder, följande detsamma snedt, som utom Sandstenen också affår alla öfre Strata, de där måste afföras, at Sandsten sällan blifwer bar, finna de då breda och stora Flisor, äro de lyckliga och vice versa. Efter desse komma andra, som hwardera slagit sig igenom til någon snedt, hwilka alla kasta de öfwerliggande Strata in at Landet, dit at Sandstenen ligger; måste altså på slutet den sista så ganska mycket at giöra, som skal afföra in at Landet alla de förras wärp. Stenen minnes med Hammar och Kihl, och de Stenar, som äro bestälte efter någon wis storlek kallas Måttstenar, och äro dyrare i Full än de andre Stenar, som tagas såsom de falla, och kallas Bläckstörar.

Priset på Stenen uträknas efter quadrat Fot, e. gr. 2 Fot giör 1 Aln, hwar quarter består af 5 Rum, hwar

hwar Fot betalas med 4 Styfwer 3 $\frac{2}{3}$ Penningar, altså för hwar hundra Fot 13 Dal. Smt. då man förstår at mer än en Sten gibr tillammans dess hundra Fot. Är en Sten öfwer 30 til 50 Fot, betalas han med 5 Styfwer Foten, ifrån 50 til 60 med 6 Styfwer, til 70 med 7 öre, til 80 med 8 öre, til 90 med 9 öre, emellan 90 til 100 Fot 10 öre, och så vidare.

Kronan håller här wid Stenbrätten en Conducateur, som ifrån medio Martii til medium Octobris åhrigen här wistas för Stenhugningen til Slottet.

Lik-listor eller Foder för Lik-listor uthuggna af sielfwa Sandstenen, tillika med Låcken, såges här försårigade, merendels bestälte för Herrskaper ifrån Danemareck, af hwilka en sådan Rista ofta kommer at kosta 100 Dal. Smt. Et sådant Arbete är lätt för Arbetaren ruineradt, emedan om regn faller på Sandstenen, som super Watnet til sig, och om Frost där på kommer, springer Stenen, hwilket ock ofta sker med Stenen, då han har sin naturliga wätska med sig utur Grufwan, dåråst fiölden starkt tillsätter.

Experiment giordt om Sandstensens wattu-supande, blef mig berättadt af Länsmannen Jöns Winter. En Sandsten blef uthuggen til en cubique Fot, hwilken sedan han i Ugnen och Solen wäl blifwit torkad, wog 9 Lisp:d. Samma Sten lades sedermera i wattu, uptagen där utur wog 19 Markor mer, hade altså insupit en 10:del af sin tyngd. Häråf är stor åtfkilnad, om Fartyget blifwer lastadt med torr Sten eller wåt.

Qwarnstenar huggas intet här af Sandsten, fast han fås både i stor quantitet och nog hård, besynnerligen den nederste: ty ju diupare han ligger, ju större och tätare är han; men dåremot taga de honom af en Gråsten med spat och qwarx, som jallmångt fås i Sverige

Sverige. Wåra Qwarnstenar i Sverige köpa wi ofta långt ifrån, på det wi må få en ren Sandsten, hwilken, emedan han lätt förändres, måste pickas hwar andre eller tredie dag, och det afnötta Sandpulswerret blandas med Midlet, som i wår Mage gibr samma effect, som wore wärfeligen Sand blandad med Midlet, detsamma blifwer liggandes i wår Mage, gibr Obstructioner uti Mesenterio, och förorsakar ofta samma effect, som poudre de succession, det är, oförmåkt tager Lifwet af oss. Dåremot denna Qwarnstenen, som tages af gemea Gråsten, ej behöfwer hackas mer än en gång om åhret, emedan han så litet afnötes.

Uäset, som war en Udde wid inloppet af Burswiken på Norta sidan, hade wi lust besöka, låto där före et par utländska Skieppare sätta oss öfwer Burswiken. Här wårte *Arenaria maritima* Rupp.; *Potamogeton foliis natantibus*; *Onopordon*. Wid stranden lågo hwarjehanda petrificata, besynnerligen af *Conchis striatis* och *Entrochis*. Här wore stora Åkerfålt, Såd den ganska tunn, och Åkrarna hwarken nog giödde eller dikade.

Orel war här det endaste Träd.

Salicornia herbacea wårte jämte hela stranden, där watnet stådt öfwer wintren; men Fåren hade så upåtit denna salta Ort, at man med möda kunde se henne, om man ej nog såg efter; wi sågnade oss at finna denna Ort i Sverige, af hwilken den rätta Spanska Souda tilredes och brännes, som är för Glasbruken så oumgångelig. Där man denna skulle åstunda i myckenhet, behöfwer här intet annat; än allenast instånga stranden för Boskapen.

At bränna Souda af Tang eller Fucus, wet jag wäl wora försökt; men hon kommer ej på långt när denna, som af *Salicornia* eller den rätta Kali försärdigas.

Sif

Siälar, öfwer 20 förade up utur watnet, den ena efter den andra, wid öfwerfarten. Detta Näs är det förnämsta Siälsfänge på Gotthland, besynnerligen wid en Sandräfwel, som gör en Halsmåne, med et inlopp af et lågt watn, öfwer hwilket Siälarna plåga gå in i Lugnet, då Jantänarne smyga sig dit, sätta utan för öfningen flere Nät parallelt, det ena utom det andra, liödra Siälarna sedan utom hålan innom den krokuga råfwelen, då de få dem på näten. Folket kallade alltid framfötren på Siälen händer. Siälen tål minst öfwer näsan, där det minsta slag honom dödar.

Harar sägom wi här artigt dödas, endast där med, at man tog Haren i baksfötren, uplyftade honom, och allenast med twärhänden gaf honom et slag öfwer nacken, därpå han straxt dog.

Gryllus capite thorace elytrisque superne viridibus, eller små Gråshoppor, woro här wid Nässet i sådan myckenhet för fötten, som såd då man sår, deras Hufvud och Bröst woro ofwanpå hög-gröna; Wingarna liusgröna, men de yttre hade en hwit kant wid yttre sidan; Mage, Lår, Bröst, Ansichte woro liusbleka; på somlige satt en svart rand wid kanten af Bröset, som gick på hwardera sidan ifrån ögat bort åt Wingarna; innan för den hwhita randen på Wingarna satt undertiden en mörk strek, doch woro alla desse af en Sort.

Cimex ovatus exalbidus capite acuminato fanns här ibland Gräset. Hon war hel och hållen blek, med några långstrek öfwer Hufvudet, Bröst och Bröstspis, hwilka woro något liusare än den andra kroppen.

Chrysomela atra, punctis excavatis contiguis, et Insect, som wi endast tilförna sedt på Helig-holmen, war

war här i stor myckenhet, det fröp på Jorden mycket trögt, och des Wingstahl hade på sidorna en utstående kant.

Swärter sägos af begge Kiönen, dem man här lärde wäl åtskilja. Hannen war helt svart, och täck Giadrarna på Wingen gjorde en hwit fläck; Honan hade nästan samma färg, men mindre bekswart. Hanen hade bak om öronen en hwit fläck; och Honan bort mot Öronen en liusgrå fläck. Hannen hade en guhl Näs, som wid basin stod ut med en svart knöl, men Honans Näs war svart utan knöl.

Pracka kallades här en Mergus, den wi fuller tilförna beskrifwit (It. Oel. 49.) Men här hade wi lägenhet, at wäl skilja Kiönen. Hannen hade et svart Hufvud med rostfläckar beströdt. Sidorna på Magen woro hwhita med swarta wågor; Bröset gråaktigt (*Griseum*) med swarta punktar. Ryggen svart, Skrespennarna swarta, deras täck Giadrar woro hwhita, men de näste eller nederste woro wid basin swarte, hwaraf en hwit fläck syns på Wingen, med en svart tvärlinea. Magen hwit; Stierten mörk; Tuffen i Nacken nedhängande. Nässet svart med tilbakas böjde spizige Tänder. Honan war något mörk, bak på Nacken nästan rostfärgad, Magen hwit och hade hon öfwen en nedhängande Tufs.

Åltonen kom på of, en stickande storm begyntes i syd-wäst, resa omkring Wiken woro 2 mihl; ty loswerade wi öfwer tilbakes. Wågorna blötte våra Kläder, wi kommo dock öfwer och fingom nattläger hos Låns-mannen Jöns Winter i Botiveda.

Jul. 11.

Denna dagen måste wi måst använda på vår egen reparation, som förnötte Kläderna ibland Burskar, Bergskreswor och et stadigt ridande.

Jaren gå intet här på orten såsom på andra ställen

ställen, i hela skärfar, utan ser man dem högst 4 å 5 följäs åt: ty om de skulle samlas, skulle de aldrig blifwa halfmåtte på en så mager Jord; desse Fären, som hela åhret wangla ute, utan at hwila under Sål om nätterna, samlas tilhopa et par gånger om åhret, då hela Sochnerna samla sig at lif som med skoll drifwa dem tillsammans, såsom wid Bartholomæi tid, då de unge klippas, och wid Matthiæ tid, då de gamle klippas och utgasas til slakt eller salu; hwar och en känner då sina Fär igen af märket i Drat.

Härfar har man skäl at undra hwarföre de här ej anläggas, där Häfel wäyer öfwer alla Ångar och Hagtorn med Lörne mycket lätt, och der Giärdstet är så dyrt.

Giärdstet köpes och föres ifrån 3 mils af lågare orter. 12 Erolor eller Giärdstetångar giöra en Wårpa, som kostar 3 styfwer. 12 Giärdstet-Ströar giöra en Börd som kostar 1 styfwer. 24 Bördor gå på et Laß, alltså kostar et Laß Stör 24 styfwer. *J. Winter.*

Ångarna stodo här fulla af *Absointhium maritimum*; *Scutellaria foliis integerrimis*; *Anagallis flore rubro*. 3 Åkrarna wärte *Cotula fetida*, *Delphinium* och *Ranunculus echinatus*.

Anthyllis varierade artigt här på Orten med åtteliga Färgor: *flore luteo*, *flore albo*, *flore ferrugineo*, *flore coccineo*. Med henne wärte *Ononis*, som här kallades Vuktorne.

Jacea nigra pratensis latifolia C. B. tyktes en Ort wara, som här wärte, men wist at säga kunde man icke: ty Blommorna woro ännu ej utslagna, och stielkarne båda spådare och miukare. Blomfodret, som redan syntes, gjorde of tvehugse om denna Ort, emor

dan Fiällen däruti woro slåta aflånga och refna; utom det at Bladen woro ludna och silfwerfärgade.

Wilda Morötter, wärte här stora och höga som Dill. Roten war hwit och luktade, som annor Morot. Stiellen war smalare och räflader. *Umbellula alba*; *Involucrum universale pennatifidum*, *partiale integerrimum*; *Semina hispida*. Denna Wäxt bör nogare efterses, sedan Frön, hwar til man nu allenast säg tekn, blifwa mogna.

Aster pratensis autumnalis conyzæ folio. Flor. Suec. 694. som man aldrig tilförne i Sverige sedt wild wäxande, stod här i Diken mellan Åkrarna. Roten war kryppande. Stiellen quarters lång, rak, rödachtig, beströdd med hwita Här. Bladen lancette-lika, *amplexi-caulia*, hårige, miuka, sägade med rödachtige Taggar. Blomfodret mångbladigt, ludt, med mindre Blad innan til. Blomkronan guhl, med helt smala strålar i omkretsen. Häftet bart. Fröen stigande med Giun.

Slånon: Buskarna stodo alla bara, betäfte med Silke, lit som med Spinnelwäf, i hwilka hängde några tusende bleka Pupper med swart bröst, och swarte på Mag-spiken.

Cerambyx cinereus, elytris punctis nigris fasciis; nigra, antennæ corpore sesquolongioribus. Et litet Järn-grått Insekt med swarta spiutter, som woro emot batin af Wingskalet mer tätt strödde; det hade et swart Bälte nästan mitt öfwer Wingskalet.

Phalæna pectinicornis elingvis, alis deflexis atris: superioribus rivulis flavis, inferioribus rubris: maculis nigris; en wacker, men ej allmän Siaril, med smala Horn, swarta Ringar, i hwilka woro blet, guhla gångar, men de undre Wingarna röda,

da, med swarta fläckar. Magen war på Ryggen swart, på sidorna purpur-färgad, med en rad swarta punkter; en purpur-färgad Ring gick omkring halsen.

Kesan gick ifrån Burswiken kl. 7 om aftonen. Wägen låg lod-rätt fram. Landet begynte betäckas med löfffog af Björk, Hassel och Ek. På vänstra handen hade wi ej långt ifrån oss den stora Burswiken. På högra handen sågos Kyrkorna Öja, sedan Tide, så Grottingebo.

Näs-Kyrka, Annexen til Habbdum, passerades efter $\frac{3}{4}$ mihls resa, den wi lemnade på vänstra handen. Mitt för henne låg Landströmmen öfver et stort Sält, som endast war betäckt med bleke-blandad Lera. Jorden war här helt bar, sprucken, knagglug, rylig, lik en förmusket giäst Deg. Här på wårte föga annat än endast Särgräset, som stod dock så glest, at det war merendels i quarter mellan hwart stånd och *Lappula*, som war här mer än jag sedt på någon annan Ort, fast intet stånd war längre än fingret. Utom desse woro några få Enebuskar och litet Serpyllum, Sedum *flore albo* och *Carlina sylvestris vulgaris* Clus. Här omkring tog Tall och Enskog wid, som sedan tänkte Marken, at wi med Burswiken förlorade södra slätten.

Habbdums-Kyrka, låg $1\frac{1}{2}$ mihl ifrån Burswiken. Dit kommo wi kl. 9 om aftonen. Här läste wi på Kyrkogården et par Runstenar, fast det war halfmörkt, den ena Stenen war med mycket djupa skurna Bokstäfwer. Här hade wi ärnadt hwila öfwer natten, men en Maligne och hufsig Feber hade redan smittat några i Bondgården: ty reste wi längre.

Risworna, med hwilka Slätterfolket räfsade ett hö, woro här på orten sällsamt gjorde, därmed at

Pinnarna gingo slutt ad angulum acutum, under Risfarnarna.

Sempervivum wårte här på Tåken, hållandes Torfwen qwar, at hon ej kunde falla undan.

Allwe-Kyrka lemnades på högra handen.

Mörkret kom på oss, at wi intet sågom mera än at Rattorna fångade Allonborrar och dem äto. Kl. 12 om natten kommo wi til Fardum.

Jul. 12.

Fardums-Kyrka uppehölt oss til eftermiddagen: ty här firade wi Söndagen, och hördom Kongl. Maj:ts Förbud på den skadelige Credit-handel (pag. 224) uplösas, som swärliga lärer stå at hämmas, deräst icke någon annor liten Stad anläggas skulle på östra sidan, såsom wid Elite eller där omkring.

Humblen är af två slags natur, antingen Han eller Hona. Honan är den rätta Humblen, af hwilken man tager Knopparna til brygg. Hannen kallas här Fulk-humble, i Sverige Gall-humble eller Frö-humble, denne får inga Knoppar, utan endast många små Blommor. Här war en anseelig Humblegård, men som han war bewårt måst med Fulk-humble, och alltså gaf ingen Frucht, hade Agaren rådfördt sig med gamle och förståndige Bönder, som berättat, at då Humble-rötterna blifwa gamla och få en tiot Bark, gifwa de allenast Fulk-blomster, och at här woro intet annat til at giöra, än at uptaga Humblegård, den samma anlägga å nyo med samma Rötter, som fördeste och omsatte skulle gifwa nya friska rötter, och de där frambringa skulle god Frucht. Detta blef wärkladt, Rötterna blefwo omlagde, och de stielkar som där af upwårte, gifwa ändå Fulk-humbla, och man wäntade förgäfves på den rätta Humblen. Aldrig wisser den rätta Humblen förbyt til sin Rot, at hon

gier Fulk-humble, såsom ej eller Fulk-humble roten någonsin gifwer god Humble, ehuru hon fördelas, utan kommer Fulk-humblen in i Humblegården, när som Humbleknopparna så sig, då af deras Frö, lik som af Ägg efter en Höna, somlige blifwa Hannar, somlige Honor; men där Hannen upväxer blifwer han frodigare, och lätt förqvåfwer de fringslående Honor, at man således ser den bästa Humblegård blifwa full af Fulk-humbla. Honorerna kunna wäl bära Frucht utom Fulk-humblen, så wida, som Humbleknopparna intet äro Humble Frucht, utan Humblens Calyces eller Blomfoder; men aldrig kan Humblen så sig, deräst ei Målet af Fulk-humble blomstren blåses på Humbleknopparne. Det är wist at Humblen wäl kan gifwa Humbleknoppar utan Hannen, men det är ock wist, at om desse Knoppar blifwa miölade af Han-blomstren, de då frambringa både frodigare och starkare Knoppar, men deremot kan aldrig Ägaren wara säker, med mindre Humblegården blifwer besädder med Fulk-humble.

Bistådar, såg man intet här på Landet, där de likwäl i sådan myckenhet warit på Öland. Här war ingen Ringmark: ty följde at om Wi hiffkaffades, blefwo Honorungen långt hwarare. Nog berättades ock, at Salig Biskop Esberg ferdom hiffördt Wi, men at de ändteligen förgåts, hwilket man ej borde taga til et Präjudicat, emedan han bodde i Wisby, där Dien äro utfatte för dagelig bläst, och Stwärnarna hafwa största tillfälle, at fly uti de många gamle Kyrkor och Torn.

Lin, som wi intet sågom på Gothland, frågades af Folket, hwarföre et så högnöddigt ting ej cultiverades; men swarades, at de ofta sådt hela Spannen (2 Ldpar) Linfrö uti en ofdricknelig wäl giödd och tillredd Jord, men däraf ej bekommit et Pund Lin, fastän det wuxit mer än til Ålms högd; höllo alltså före wara

wara bättre så på Åkren såd och den sälja, och för penningarna köpa Lin, då de därföre kunde få 3 à 4 dubbel mera. Man kunde häraf seöndja, at Landtmannen war mycket orwan wid detta Sædet.

Husen, som Bönderne bygd här på Öten, woro allmänt uthuggne med inskiftningar, då Ståckarne som inskiftas äro sönderfurne uti 3 à 4 Plankor, at hwardera Plankan blifwer 3 à 4 twärfinger bred, här af synas Wäggarna helt slåte och ofta höflade. På den kanten af Plankan, som wetter up åt, strökes Liåra för än Mossan dilägges, hwaraf Fogningarna i wäggen blifwa mycket tätta; men desutom brutar Landtmannen, hwarlen goda Träsbotnar eller Fyllningar kring Husen: ty den är ej rädd om wårmen, som ej behöfwer Spidl.

Källarne här på Gothland, utom Wisby, äro merendels om Sommaren oduglige och giöra Drickat surt, hwilket förmeneas komma af Kalkstenen, med hwilken de äro upmurade, den där til sig drager wåtka och fuktas mot wät wäder.

Sumpar, som woro gamle, kunde Fisken wäl triswas uti, men uti de nygiorda såg man Fisken dö; det sadess fuller, at om de nya Sumpar rökas med Halm, skal Fisken äfwen triswas i dem, hwilket lätt stodo at försöka.

Blinda Gylbenädror liknade en hop med Matkar, som sutto helt faste uti utgången (in ano) af Håstar, dem Reaumur afritadt Tom. V. Tab. 35. Fol. 1, 2, 3, 4, 5. Bönderne berättade, at desse Matkar lågas först i Näsan, så Håstarne stå i Solbettan, hwar af de snysa och frusta, at Rosen må springa sönder, och at de sedermera awangera hela Tarmraben igenom, och efter et år komma til intestinum rectum vel anum. Huru säker denna berättelsen är, lemnar jag til andras

rön. Nog wet jag, at Nos-matten på Renarne, Silt etc. är en annor, och den där Reaumur Tom. V. Tab. 35. Fig. 21, 22, 23, 24, afritadt, fastän bägge äro nära Slåkt, och af samma Genus med Strungen, och Kurbma eller e genere Oestri. Mån desse intet så vill skulle öfna blinda Gyllendörar på Folk som en Egell?

Liwoistad blef wårt Matt-quarier.

Jul. 13.

Eystheten här på Landet är mycket stor: ty Aviserna komma helt sällan, och, utom 2:ne Håradshöfdingar och en Capitain, såg man på hela Gothland inga Stånds-personer, allenast man tar undan dem, som bo i Wisby och på Fästningen: ty Adelen har intet här anlagt några Gods, och Bönderne tjena med mycket tacksamhet sina Siäles-förjare, warande dem behjelpelige uti alt deras Gårdsbruk, med plöjande, gildande, skärande, inbärgande, såjande, slående, skjuftande, byggande etc.

Eksta-Kyrka hade på Kyrkogården 2:ne Runstenar, af hwilka den ena låg utan för Kyrkodören, af 2 famnars längd, och 1 famns bredd; men den andre låg emot Öster.

Stranden kommo wi til efter $\frac{1}{2}$ mihls resa, där wi ginge om bord, beledsagade af Håradshöfdingen Laurin, som war Agare til Carlsöen; efter $\frac{1}{2}$ mihls seglande i motvind ankommo wi til stora Carlsöen.

Carlsöarne, den stora och lilla, ligga ej $\frac{1}{2}$ mihl ifrån hwarandra, och näppeligen $\frac{1}{2}$ mihl från Landet. Bägge äro de mycket höga, på alla sidor brant afskurade, på Hälleberg funderade och på Hafwet belägne, til som Thorsburg och Hoburg på Gothland, hwilka Berg eller Burgar ofelbart, den tiden hela Gothland stod under Hafwet, liknadt desse två Carlsöar.

Stor

Stora Carlsöen, hade på wästra sidan några Fiskarebodas, hwarjemte lågo sex Stenrör, inuti ihop, som fordom varit Coupeer eller små Stankar. Öfwan för desse Fiskarebodas war et stort Fält med en uprest Sten, lik en Runsten, på hwilkens östra sida låstes:

JOHANNES DIETERICUS GRONHAGEN

L. B. Gotlandiæ Gubernator
Concomitantibus

Conjuge & quatuor Liberis

PATRICKIO KRABBE

Provinciae Camerario

&

ERICO FIELSTRÖM

Distriktus meridionalis Prætori

Ob felix susceptum iter ad utrasq;

Caroli insulas

Diebus XII & XIII Junii A. C.

M. DCC. XXXII.

In declarandam gratitudinem suam erga
Deus

Et in memoriam relinquendam
Posteris

Hoc monumentum

Propriis impensis poni curavit.

På samma Stens wästra sida woro följande ord:

Til et tekn at han har

Uppå stora Carlsöen warit
Landsens Höfding ock så Far

Sen til lilla Carlsö farit

G 4

Haf-

Hafwer han på egen hand
Thenna Sten här låtit sätta
Som är tagen på sit land
Och kan andra underrätta.

Carlsö d. 13. Junii, 1732.

J. C. N.

En **Stenhög**, nog stor, sägs emot södra Udden af Den, under det vi flitigt, fast förgräwes, här på Den sökte efter en Runsten, den ej heller någon Landsens Abbo kunde of wisa. Denna Stenhög war midt uti iholig; då wi uti honom upstielpte några stonar, funno wi under dem en stor hop Matkar eller ju-li, som äro mycket sällsynte.

Scolopendra teres pedibus utrinque CXX, war et par twärfinger lång, tiöck som en Dufvopenna, glatt, grå, åt ryggen med två bleke gulachtige jämne lång-rändor; Kroppen bestod af ungefär 60 Led, och hwar Led war långs åt mot kanten räfflad och blekare. Fötterna woro många, fina som hår, och liusgrå; Hornen bestodo af fem Leder; så snart man rörde Marken, drog han sig ihop, som en flat rullfiäder, liggandes på sidan med hufvudet i centro.

Igeltotten, som wi förde med of, åt med såresdeles appetit de många Gråshoppor, som hoppade på Fältet, och Allonborrarna, som flögo mot aftonen, tillika med de många små Snäckor, som sutto på Gräset.

Kiåller, funnos här några stycken, ej långt ifrån Fiskareboderna; watnet berömdes, och det smakade rent, men jag fruchtade at dricka det, för Tagelmattar, som lågo i botnen.

Tagelmatten, *Gordius* eller *Seta aquatica*. är til Fäpnad och storlekt likt et Hästtagel, til färgen blek, med stiert och hufvud svart. När man skär sönder denna Matk uti tusende stycken, rörde sig hwar stycke, och

och berättade of Smäländska Bonden, at om desse stycken kastas i watnet, blefwo af hwardera åter et fullkomligt Diur, hwilket skulle synas allom otroligt, om man ej wiste, at stycken utaf Binneke-matten wärya til fullkomne Diur, sedan många samnar äro sletne ifrån dem. Desutom måste wäl Tagelmatten, såsom alla andra Diur, hafwa sina ägg och sitt frö, hwilket, då det kommer in uti Menniskans kropp, wäyer til et fullkomligt Diur, äfwen såsom Binneke-matkar, Metmatkar och små Matkar wärya up utur Menniskans kropp, endast därigenom, at Fröen komma dit genom watnet. Aldrig gör någon Fluga, genom då hon lägger sina frö i midl eller annor mat, matkar i magen, mycket mindre någon stugo-fluga, hwilken föder lefwande ungar. Om Tagelmattens Frö komma med watnet i magen och där utsläckas, kan han lätt bora sig igenom Tarmar, Lefwer, Lungor och Hierta, försaka främmande och obekante sjukdomar, äfwen såsom *Vena medinensis* eller *Dracunculus persarum*. Mån därför icke wäntudrickare böra wara betänksamme, besynnerligen här på Orten, där kallwatn gifwes, och detta Kråket så wäl trifs? Mån de många Magpassioner här på Landet kunna lasta någon skuld på Gordium? Mån Lapparnas oändeliga ref, sedan de länge druckit utur Kalkällorna, så ledas ifrån detta Diur?

Madrepore, eller Stierncoraller, upfylde alla strandar, och funnos i dem undertiden små Riesgryn; man såg dem of sitta warstals uti sielfwa Berget af Den, där som då war perpendiculairt. Jag går förbi, at upräkna Corallerne, häst alla Gothiändska Coraller, som af mig på denna resan fundne blifwit, äro uti en Disputation, under mitt Präsidio, nyligen i Upsala utgifne, af Aulcultan. Henr. Foug.

Kyrkorna med deras Stenar och Marmorpelare, hwil-

ta blifwit sedde så i Wisby, som snart öfver hela Lands det, säjas vara komne ifrån denna Carlsöen, hwars Berg består af en grå och rödspäcklig Marmor.

Natten hvilade wi på stora Carlsöen uti en Fiskare Kosa; ty intet Folk bodde hwarken på stora eller lilla Carlsöen.

Jul. 14.

Stora Carlsöen war osvan uppå, utom den södra Udden, ganfka hög med et horizontalt, skarpt och sterilt Fält, likt Allfwarden på Öland. Här osvan uppå låg en Stenhög af en samns högd, hwarpå warte en Åst af 2 Samnars högd, och lilla bredd i Kronan, hwilket war det enda Trädet uppå Carlsöens höga Fält, och lyste långt bort för Sjöfarande, som här efter dömda sin Kosa.

Saponaria calycibus pentaphyllis, corymbis fastigiatis, foliis linearibus, caule adscendente, Flor. Svecic. 346. en Ört, som jag hwarken tilförna sedt i Sverige, eller i någon Botanisk Trädgård, warte öfver allt uppå dätta skarpa Fält. Örtten är väl observerad af Botanicis, men ei tilräckeligen beskrifwen, hwaraf sedt, at hon blifwit confunderad med andra. Den förste, som henne sedt och beskrifwit, war *Thalins* in *Hercynia* p. 115. hwilken kallat henne *Symphytum petraeum* s. *Gypsophyton minus*. Den andre war *Mentzelius* in *Pugillo*, som beskrifwit henne fört, och gifwit på henne en tämmelig god Figur, Tab. 2. under namn af *Polygonum majus erectum angustifolium, flore candido*; men bladen hafwer han giordt allt för stora. Anderteligen är hon ock funnen af *Scheuchzero* i *Sveitzerfke Fjällarna*, men confunderad med en annan, henne något lik. At denna rara wårt framdeles må

må vara tydelig för Botanikerne, wil jag här gifwa hennes beskrifning. Roten står ähr från ähr, tiock som en Gåspenna, och går tämmeligen diupt neder. Rotbladen ganfka många giöra en Torf, såsom allmänt sker på Någlikor; de äro lin-slika (*linearis*), nedtrykta, och något tiocka. Stielken är et par quarter hög, ligger först slutt neder mot Jorden, men då han skal blomma, rättar sig up; han är fördelt med 6 à 8 rödaktige Leder, rund, och slät, blifwer ock på slutet hel och hållen röd. Stielkbladen äro lika Rotbladen, men något mindre, släta, osvan släta, inunder kantige. Blomklasen slutar stielken och är lik en borsta, (*Corymbus fasciculatus, fastigiatus, dichotomus*) bestående af Blommor, hwilkas Blomsoder är kläcko, likt, och til hälften fördelt uti fem röda stikar. Kronbladen äro fem, breda, aflånga, trubbuga, slätt utstående. Ståndarne äro 10, hwita, så långa som Kronbladen, af hwilka de fem strångarne, efter en dag, swas tillbaka böjde, och de andre fem böjas. Den andra dagen tillbakas. Knopparne äro också hwita. Spirans ämbne är klot-rundt. Scistarne twenne, tråd-slika, utsparrande, långa som ståndarne. Den figur som Plukenet i sin *Phytographia* tab. 37. fig. 1. gifwer, liknar ganfka mycket denna wårt.

Wärterna, som eljest säges allmänna på detta höga Fält, woro *Anthyllis*, *Asperula rubia cynanchica* dicta, *Galium luteum* C. B., *Galium album quadrifolium erectum* Celsi, *Linaria*, *Asclepias*, *Scabiosa capitata* globosa minor C. B., *Serpyllum*, *Helianthemum*, *Geranium pedunculis simplicibus unifloris*, *Erigeron vulgare* Fl. Lapp., *Solidago*, quæ *virga aurea* och *Origanum* besynnerligen wid Bratnheterna af Fältet, i si stor myckenhet, at Färgerierna näppeligen på något annat

annat ställe kunna hafwa bättre tilgång på sin Konung.
Adonis radice perenni war också här allmän.

Fåren gingo hela dagarna uppå detta torra Fält, och på denna skarpna Glipa, utur hwilken Fjergårset wårte mycket glest, och där eljest war så magert, at man snart skolat trodt, det sielfwe Fjälmsöffen här funnat dödt af hunger. Det war märkwärdigt at se, huru naturen omgås med Fåren; här på de torre Glifor gå de hela dagarna, utan at en gång trampa neder, mycket mindre at äta, det höga Gråset, som wårte emellan Berget och sielfwa Hafwet, där Gråset war så högt, at det stod up til knäs på den som gick där uti; likwäl blefwo Fåren här smäll-feta. Wår största konst och rätta lärdom är at utforska och märka naturfens lagar. Böndren bruka här omkring på Gothsland klippa Fåren endast om hösten, wid Bartholomei och Matthia tid; men om Wåren wid den tiden Fåren willa fälla sin Ull, bruka de at lödjas, det är dragga ut med håndren den lösa Ullen.

Tinfholet, kallades et rum på wästra sidan i sielfwa Brantheten af denna höga Plan. Man går neder wid kanten af höga Fältet, wid påß et par famnar genom en smal gång på en stega; härpå får man en liten Plan, som går åt perpendiculaira sidan af Berget, hwilken ändteligen blifwer så smal, at allenast en enda Karl kan stiga fram, hafwandes på den ena sidan Bergswäggen, och på den andra et oändeligit diup utan för Berget; strart därefter får man en stor Grotta, som några hundrade Man kan barga, den där hwarken kan nedan eller oöfwan ifrån besittas, at om man hade en enda Människa i sänder, som stodo wäst wid tränga ingången, woro den mäktig förswara de i kulan liggande för en hel Armée, och det allenast med en fåpp, med hwilken hwar och en kunde utstötas,

stötas, som sökte gå fram, emedan ingen ting är hvar emot han sig hålla kunde.

Artemisia foliis pinnatis, ramis adscendentibus hirsutis, floribus globosis pendulis, receptaculo paposo. Fl. Svecic. 669. fanns wåra på norra kanten af stora Carlsöens fält, straxt nedanföre det rum, där asken står. Örtan stod nu uttorkad i Bergsslidan, och liknade *Abrotanum campestre*, Fl. Svec. 668. som äfwen wårte derjämte, men när man nogare eftersåg, war hon aldeles den raraste wi sedt på hela resan, eller ock aldeles en ny wårt. Roten satt löst i Jorden, och ej diupt, nästan som på Abrodd. Stielkarna woro kortare, de lågo på Jorden tills den tiden de skulle blomma, då de uprätta sig; hela Örtan war rättmätlig hårig. Bladen woro korta, Fiäder-lika (pinnata) med kortare strimmar mot Basen, men de andre strimmarne woro Linie-lika och parallela. Blommorna, som gå ut innom basen af bladet, befinnetligen mot östra spizen af stielken, äro hängande på långa blomstakt, och nästan alltid en i sänder, de där äro större på detta slag af sin art än på någon annan *Artemisia*. Et befinnetligt kännetecken är på denna, nemligen, at blommorna äro stora och klot-like som piller, hwarmed hon lätt skiljes ifrån de andre. Jag förde henne med mig til Academiæ trädgården i Uptala, där hon stådt alla Wintrar och föröfres genom roten, men emedan hon sent blommar, har hon på några åhr intet mogadt sina Frön.

Resan staldes ifrån stora Carlsöen at lilla Carlsöen på båt. Så snart wi kommo ut på sjön, begynte Fiskmåserne och andra Sid-Foglar fluga omkring oss i stor myckenhet med skrik och låt, äfwen som i går wid vår ankomst. Här sågs i luften Mafwar, Swärter, Torder och Graular, af hvil-

ta wi sköto några, til at nogare få undersöka dem.

Torderna flögo hastigt och snorrade omkring Båten flere gånger, utan at fruchta för oss, och fast än man sköt efter Fogelen, rymde han dock icke, utan blef mer picchogad at flöga omkring öfver husvädet på oss. Denna Fogel är mycket sällsynt i Sverige, och kallas *Alca*, rostri *suleis quatuor*, *linea utrinque alba a rostro ad oculos*, *Anim. Svec.* 120; Han är stor som en Korp, tung och köttfull, helt svart utom bröstet och magan, och utom de nedre täckfiädrarna på wingan, och täckfiädrarne på sterten, som alla äro hvita. De yttre skripennarna i wingen äro 11 och svarta, ju närmare mot spizen af wingen, ju längre; de indre skripennarna äro 15, jämnlånga och svarta med hvita spikar. Stiertsennarna äro 12 svarta och korte, af hvilka de medlerste äro något längre; Fötterna äro swarte och lykte med 3 Tåer, af hvilka den medlersta är längst, den innersta kortast, utan någon Tummepå foten. Näsvet är mycket sällsamt til skapnaden: ty det är svart, hopkrummat, trubbigt, och midt på uphögt, warandes öfwersta Råken krolug såsom på en Höl, och med fyra breda tvåra foror utgropad, men den nedra Råken har allenast 2 tvåra foror; utom des är den andra foren på bägge Råkarna helt hvit, som gide et sällsamt utseende. Sivalget eller Gape är mycket stort, och 3 gånger längre än sielfva näsvet. Kanten på Råkarne äro mycket skarpe, och up uti Gommen synas några små tänder; Tungan är köttfull. Ifrån roten af näsvet fram i pannan går på hvardera sidan en hvit linea up til ögat. Råren stå bak om ballancen på kroppen, såsom på en Lom, hwaraf ser, at han simmer friskt, och far

skar starkt, men kan intet gå såsom andra Foglar horizontalt, utan måste gå kappraf som en Meniska, då han ser rätt puslystigt ut med sin swarta Kappa och hvita Buk, samt grimluta panna och kroluga näsa, liksom ginge han med glasögon. Han bygger här i Bergskrefsvorna där aldrabögast och brantast är, och hwaräst nästan för Menniskor är omögeligt at komma; hon wärper allenast et ägg, och dat utkläcker, men toges dat ifrån henne, wäres strax et annat. Då man går nedan för Berget, och ropar högt och hårdt: Sär ut, eller dylikt, komma desse Foglar utflygandes i stor myckenhet. Skiuter eller sårar man någon af dem, at han dock kan flyga in i Boet, kasta eller föra de andre ut honom. Skiuter man misse efter någon af dem, flyr han intet, utan gide snarare circulart flögt öfver enom, at man kan ladda å nyo och skjuta andra skottet efter honom, och på dat sättet wäl låssa på en och densamma 3 à 4 skott. De flyga mycket kringt och hastigt som en Dufwa. De äro borta om Wintren, men inställa sig wid den förste Maji, och lemna sitt Sommarquarter wid Larsmåso tiden. Bänderne berättade där, at hwar Fogel är tillstädes Förmiddagen om Larsmåso dagen, men icke en Eftermiddagen, utan då äro alla Foglarne bortafarne, utan at igenkomma för än nästa år.

Grantle, war en Fogel den wi allenast sågom flygande, och war nog lik den förra, men mindre. Bänderne berättade om honom, at han ock gief kappraf, hade röda fötter, och at han är röd under sterten; Han war svart under bröstet, och ej hvit, som den förra; han sådes hafwa 2 ägg, och bygga i Bergskrefsvorna här på Den, men ej mer än 2 sam-

famnar högt öfver vatnet, an *Columbus* pedibus tridactylis palmatis, *Anim. Svec.* 124?

En amor såg man och flyga, som var Torden nog lik, men ryggen var mer gråblå, och näsven både smalare, rättare och längre. Bänderne berättade äfven om denna, at han gick kapprak, och at han hade et ägg. an *Alca* *Anim. Svec.* 118?

En Sparf, som var måst svart, sågs på norra sidan af Den, där hon var aldrabrantast, men kunde omögeligen skutas; tör hända, at dåt var Stormvaders Fogeln, *Procellaria*, *Anim. Svec.* 249. act. Stockh. 1745. p. 93.

Mafwar eller *Lari majores* skötes åtskillige, de woro aldeles lika med den wi förr beskrefwit, (p. 214.) men rygg och vingarna ofwan uppå woro mörkgrå. De inre skripennarna från 10 til 30 woro jämnlånga, och swarta med hwhita spisar, men de yttre woro ju närmare spiken af wingen ju längre, och i sin spiz mindre hwhita, utom den yttersta eller första, som intet war hwhit på sielfwa spitsen, men hade en hwhit fläck innom spiken. Nedra Råten hade inunder ut emot spiken en Safransguhl knyl. Denna Fogel är *Larus albus*, dorlo cinereo-fusco. *Anim. Svec.* 126.

Grå Mafwar flögo ihop med de förra, men mindre til antalet; de woro äfven så stora, och äfwen så skapta, men Färgen war aldeles olika, liknande en Gnåppa, eller blandad af liusgrått, rostbrunt och svart; hals och bröst woro liusgrå, äfwen så vingarna inunder; skripennarna woro grå med hwhita spisar, men den yttersta hade ingen hwhit fläck innom spitsen. Stierpennarna woro hwhita, och med sotfärgade fläckar bestroddes, besynner

synnerligen de medlerste; mot spizen woro de swarta, men i sielfwa spizen hwhita. Benen woro liusgrå och ej gubla, inga röda mungipor, ingen röd ring kring ögnelåcken såsom på den förra, och näsven war helt svart. När de blefwo stutne, syndde de up hela gippen med små Giff. En sådan Fogel har jag sedermåra upfödt med kiödt, ifrån den ena hösten til nästa Wåhr, och lärdt, at han intet annat är, än en unge utaf den föregående Mafwen: ty han blifwer hwhit, men grå på ryggen nästa Wåhr, och aldeles liknar sina Föräldrar.

Lilla Carlsden låg nästan $\frac{1}{2}$ mihl ifrån den stora, närmare åt Gothland; hon liknar den förra, med sina brante Kanter af bar sten, och med sitt bara Fält ofwan uppå, på hwilket Fält man såg några Träd, såsom Hagtorn, Örel och Åst: På södra sidan war hon mycket grön. Här warte *Cochlearia*, *Melampyrum arvense* Riv. *Astragalus leguminibus lunulatis biventricosis*, *caulibus procumbentibus*, *Thalictrum minus* C. B. *Caucalis* *Fl. Svec.* 225. *Athamanta* *Fl. Svec.* 229. *Lithospermum officinarium*, *Fl. Svec.* 151, *Urtis*, Örel och Hagtorn.

Lactuca foliis pinnato-sinuatis denticulatis acutis subtus lævibus, caule glabro *Fl. Svec.* 645, sants på södra sidan åt öster af Lilla Carlsden; denna ört har jag aldrig tilförra haft tillfälle at se, och är *Rajus* den endaste, som henne så tydeligen beskrefwit, at man kan wara säker, det han haft en dylig ört, och kallat henne uti Hist. Plant. 221. *Lactuca foliis quernis*. Roten är kiötfull och trubbig. Stielken är Allas lång, rak, rund, flätt, utan Grenar; Blomklase stnar stielken
E
helt

helt rak, smal och lång. Bladen utna mödligt stiel, med spizigare tander, och liå som förfräta. Blomfodret är nästan cylindriskt, frälligt, slätt och beskrött med rostfärgade Punctar; desse skällen äro raka, på ryggen försedde med et utstående fjäll.

Kesän ställes härifrån åt Klinta hamn.

Klintehamn hade de måsta Gattug man sedt i någon Gothländsk hamn, som där intogo Kalck, Biekar och Bräder.

Biellarne huggas af Bänderne den ena dagen, andra dagen liöras de hem och lantias, tredje dagen föras de til Hamnen, och så Bändern mer rendels 10 å 14 stycker stycket för arbete, Håstar och skog, sedan de försunnat sitt Gårdsbruk, som af detta lider: ty Angarna stå genomryne af buskar, och försunnade utom endast at härjas; äro dock klaga Bänderne öfver litet Hö.

Sanda-Kyrka hade wi på vägen härifrån, hon war bygd af huggen Marmorsten med härige Pelare inuti. På Kyrkogården låg en Runsten med följande Skrift:

Bolaidar i Boligaby lit dinna Stain gera iftir Olof Fadur sin &c. Bidin firi Olaafs Sail i Boligaby, Gud gif i saili din &c.

Rudera, efter gammalt fyrkantigt Hus eller Torn stod qwar med sina Murar, ej långt ifrån Kyrkan, hwilkets nedre Wåning bestod af 2 Hwalf, men öfra af et Hwalf med en skön Pelare midt uti; alla Sluggarna i nedersta Wåningen woro smala; öfverst på Hwalfivet warte *Epilobium floribus difformibus, pilillo declinato*. Inwånarne trodde, at desse Stenhus warit anlagde den tiden Söderöfweri öfwar

öfwardes i Östersjön, at Inbyggarne kunde i hastighet härja sig och sin egendom.

Natten hwilade wi uti Söderting.

Jul. 15.

Mesterby-Kyrka, Annexen til Sanda, res ses förbi, på hwilkens Kyrkogård låstes en Runsten; här låg wäl ock en annor, men aldeles o-läslig.

Benwed, eller *Cornus fœmina Fl. Svec. 131*. warte uti alla Buskar, mer än man sedt på något annat ställe, och ofta 3 sammar hög, som nyligen utslagit sina hwita Blomklasar.

Trädes-Åkrarna stodo här gubla af Buphthalmos; Åkerrenarne pryddes med det blå Cichorium, och de sildente Angar blånkte af *Aster montano luteo salicis glabro folio Fl. Svec. 695*.

En Gran, af 4 sammars högd, sågs wid wägen, förr än man kom fram til Roma ågor; hon war af naturen aldeles så wuren, som hade hon warit kript af en Trågårdsmästare, til form af en Kägla, at dagen på intet ställe lysse emellan qwarstarna.

Eftermiddagen kommo wi til Roma Kloster, strax begynte Jordön, Blikt och Regn, som befuchade den torra Jorden, hwilken intet regn hade fädt alt ifrån den tid wi kommo på Gothland. Wi blefwo här qwar til eftermiddagen följande dagen.

Jul. 16.

Roma Kloster, där nu Herr Landshöfdingen Hökerstedt residerar, är en öfbrilnelig wäl belägen Plaz, utomdes wäl bygd med sköna Stenhus och wackra Trågårdar. I söder ser man stora ångar, och i norr wida Åkersfält, bägge instängde af en Winter

Winter-grön tåt fog, hvilken på alla sidor infattar denna härlighet. I norr ser man ifrån Rehdencet Roma, kyrka bort öfver Åkersålden, till hvilken en lodrätt Landsväg löper.

Ladugården var här en af de präktigaste, och hade man tillfälle att se, huru tiden kan spela sin Metamorphosin starkare än någonsin Ovidius: man såg et härligt Kloster af Marmor upbyggdt, uphuggit och slipat, wara förwänt uti et Fåhus, som alltså är det präktigaste Fåhus man ser i Sverige.

Wärterna woro här besynnerligen *Lycopus*, *Lythrum*, *Utricularia* och den sällsynta *Marchantia calyce communi quinquefido hemisphaerico* wärte alla midt Kärren. *Sparganium* stod i watnet, och *Odontites* i åkrarna.

Järnrot, kallades här *Ononis*, som wärte i åkrarna, förvretlig för Åkermannen, emedan hon, mycket seg, håller tillbaka plögen.

Kaipe, eller *Porrum capitulo bulboso erecto, foliis planis suberenatis vaginis ancipitibus* *It. Oel. 60. Fl. Svec. 266.* wärte här så ymnogt i Ångarna, att man ej bör undra, där så wäl midt i som i sjelfwa smöret här smakar om wår tiden af Löt.

Scordium en Ört, som mycket förefristes uti Apotheken, och som årligen köpes utifrån, fänt här wäxa wild uti Myrängen, på norra sidan af Myran emellan Gråset, just där Starren begynte wäxa frodigt i sjelfwa Myran.

Carduus nutans. Joh. Bauh. 3. p. 56. en owanligare Ört i Sverige, än i Frankrike, wärte midt Landsvägen samt i Klostret i myckenhet: hon war till wäs

wär allmänna Tistel, men stielken mer krusig, med starka Taggar; huswuden woro intet ludne, men deras skäl woro både bredare och mer utsparrande.

Watnet utur **Walliers Källa** midt i Klostret, hades till oss att profwas; det ändrades intet af *Mercurio sublimato*, af *Spiritu salis armoniaci*, af *Succo Heliotropii*, af *Coccionella*, ej heller af *Resina Gallarum*, men af *Saccharo Saturni* blef det midt-färgadt, måste alltså det wara rent, utom att det håller något kallwatn, som allmänt är här på Landet.

Roma-kyrka låg på wägen åt Wisby.

Linder äro ganska rara här på Landet, ännu sällsyntare är Åhlträdet, och Bol fins här intet.

Landtmannen skyndade sin Höbergning, som redan aflagit de måste Ångar. De Kornåkrar grönskade nu skickewis efter regnet, som ej aldeles woro förtorlade. På bägge sidor om wägen såg man wackra ångar och stidna Ekelundar.

Natten fingo wi hwila uti Wisby Stad, tådan wi reste den 25 junii, sedan wi således fringsarit hela Landet.

Jul. 17.

Sedan wi wäl hwilat oss efter vår resa, besöktes stranderna kring Wisby, på hvilka letades Coraller och Petrificata, dem jag lemnar att specificera, afwäsendes Läsaren till en Disputation de Corallis Balthicis, Ups. 1745; de samme Coraller funnos här som tillfröna, allenast woro här Porpiter i myckenhet.

Carduus nutans *Fl. Svec. 654.* wärte på Gatorna i Staden, des Huswud eller Blomsöder woro ingalunda hopdragne eller bukuge, utan stodo deras sporing flatt ut. Bladen lupo neder åt stielken på halfwa wägen åt de undre Bladen, men ingalunda neder till

dem, alltså på samma sätt, som uti den allmänna Tistelen.

Gamle Husen i Staden stodo med helt beswarte stenar i Muren, det wi i förstone trodde förorsakats af eld, rök, sot eller damb, men ändteligen, då wi med Microscop besågo dem, funno wi, at denna swårta war ej temporis, utan Floræ filia, och en Byssus pulverulenta atra, som endast bestod af fina Punctar.

Marga, Margel eller Stenmarg wistes of af en Engelsk Skieppare, som påstod, at den war af den rätta Engelska Margen. Denna war af 2 slag, och war den ena tagen wid Gothum Æn, och den andra på Mårs Holmen; den förra Leran hafwom wi sedt p. 223., och bägge woro de intet annat än hwit lera med bleke blandad, af hwilka den senare mera giäste med watten, än den förra, just på samma sätt, som den rätta Marga, doch tyckes bleke aldrig kunna blifwa et giöddande Margel, emedan där bleke fins, är den aldrasterilaste orten i werlden.

Jul. 18.

3 dag sökte wi äfwen Coraller och Petrificater, samt besågom Trägårdarna i Wisby, där Mulbärs och Wallnötss Träden förgåts i de sista kalla Wintrar.

Wintrarne sadet ej komma med köld den till den kölden sätter an i Sverige, utan continuerar en kulan och wät Höst in mot Vårtiden, då Vintern besynnerligen sätter an.

Colica hypochondriaca, är den allmänaste och Endemiska sjukan här på Landet, hvars tecken äro flatulencia, tormina, alvi constipatio, ructus, pressio versus Jugulum, cervicem, humeros cum

cum rigiditate semper, non vero semper cum anxietate.

Hus-Curer, emot föregående Passion berättades åtskilliga, af hwilka en war besynnerligen, en Man som långa tiden varit af denna sjukdom ansatt, och som säsängt brukat andra medel, blef rädd at bruka Decoctum foliorum Hepaticæ in cerevisia secundaria at dricka morgon och afton, och därjämte at taga morgon och afton Oleum Terebinth. begynnandes med en droppe, och upstigandes til 7 droppar pro dosi, liksom aftagandes i siu dagar, tills på slutet en droppa komme pro dosi. Med detta medel, ehuru åmper och säll samt det synes, war Patienten aldeles curerad.

Jul. 19.

3 dag firades Gudstiensten af oss i Wisby Kyrka. Drvinfolken hade här det maneret at gå med swarta Kläder och Muffar, den dagen de communicerade, fast mitt i Rötmanen.

Jul. 20.

Wible, är en gård, som Inspektoren Lundmark äger med en Kalkung, belägen en liten $\frac{1}{2}$ miil i söder från Wisby, dit jag reste på et par dagar, medan man måste wänta på Fartyg, med hwilket man kunde gå öfwer til Sverige.

Kalkstenen, som bröts wid Wible, war mycket skön och lius-grå, full med klara Citlar eller Ribbilar, desse Citlar woro til skapnaden som små Niurar, hwita som Quartz, och sadet gifwa mer Kalk än den andra stenen. Då denna brutna Kalkstenen lades in i ugnen, formerades häraf nederst lik som 8 Pelare, at Elden desto bättre kunde swåtrwa omkring. Man såg här huru weden lindrigt utlades första dagen, at icke hetan måtte blifwa för stark, och andra dagen såg man

Kalkstenen blifwa lik som wåt, eller förwändas i glas, hwilket, där det skulle continuera, gjorde, at all Kalkstenen kunna rinna til Glas, och alltså fördärwas, hwarföre Arbetarena, så snart de märkte Kalkstenen wilja flyta, lade in mera Bed, och således gjorde starkare hetta, hwarmed de förhindrade Vittrificationen; Twänne underliga egenfaper i naturen, at Kalkstenen kan förhindras flyta til Glas genom starkare Eld, där doch största wärkan af elden på alla kroppar är at giöra dem til Glas; sedan, at Kalkstenar och så kunna gå til Glas äfwen såsom Glasstenar, men Glasstenar därmed aldrig gå til Kalk; häraf ser man, hwarföre Lim eller Kalksten glöer at Malmen flyter lättare i ugnen, och hwarföre en sådan Fluss ej får mycket rostas. Den tredje märkwärdiga egenfapen såg jag fuller til en dehl, dock ej så tydeligen som jag önskade, men måste den dock andraga til widare försök. Jag såg på wägen, där Kalkstenarna woro förda om morgonen ifrån ugnen til watnet at släckas, huru såsom på sielfwa wägen här och där lågo hela giöpnarna af släkt och hwit Kalk, då jag frågade, huru den hwlta Kalken dit kommit, som doch icke fördes samma wäg tillbaka, blef mig swarat af Folket, at små stenar woro falne af Lasset på wägen under Ridrandet, och at de släktis sedermera af Solen: ty intet regn kom i dag, utan Solen badade stadigt hett. Arbetarne påstodo högt, at Solstienet rätt så wäl släkte en bränder Kalksten, som watnet, ehuru mycket jag dem contradicerade. Kalken, som här brändes, war ibland den bästa på hela Landet: ty han war ganska hwit, under fingrarna lös som et Poudre, utan minsta Sand, och i sielfwa Bruket tog emot större quantitet Sand, än någon annor; Brukt häraf lyftade och större tyngd, eller tyngre sten, än något annat wi sedt här på Orten.

Dräpp-

Dräppsten såg man wåra nedre wid Hafsstranden uti et fall wid en Säg, där Kalkwatnet stas digt ran neder för en Mosa eller conserva, den samma incrusterade och denna stenskorpa öfwerdrogs sedermera med fina gryn, som wårte wid sielfwa Berget, och woro doch ännu ej hårdare, än at de med knifwen kunde brytas från Berget, emellan desse Knolor woro små hålor, uti hwilka sutto Cancri pulices fluviatiles diæi (It. Oel. 42.)

Byssus, til Skapnad af Sammet, tåmmelig seg och blek, guhl, wårte tätt och fast wid Landsidan, där Landet war wid Hafsstranden afbrutit såsom en Mur, neder at hwilken watnet ifrån Landet stadigt nedföll. Denna Måssa war wid botten aldeles incrusterad af en Kalkskorpa.

Melica Petalis exterioribus ciliatis. *Fl. Svec.* 56. är et Gräs, som aldrig tilförna i Sverige warit funnigt, och fants här wåra uti Stenröfjorne och Enesbuskarne på den skarpnaste Marken emellan Wible och Säget.

Carduus acaulis, calyce glabro *Fl. Svec.* 655. är en Tistel, som wi fuller sedt wåra öfwer hela Landet, men som han ingenstäds wißt sina Blommor, har man hållit honom för någon liten Carlina eller bekant Carduus, men här fick man se honom med utslagen blomma, då man märkte en Ort, som ej eller i Sverige tilförna warit bekant. *Folia* oblonga, alternatim pinnatifida. *Caulis* duos pollices altus, & sæpius fere nullus, terminatus capitulo seu calyce vix ventricoso, oblongo, levi, imbricato: squamis apice mucronatis, neque rigidis neque pungentibus: interioribus apice purpurascens. *Corolla* universalis purpurea:

rea: flosculis quinquefidis: laciniis duabus profundius divisis.

Alisma fructu globoso undique echinato, *Fl. Svec.* 301. fanns emellan Kalkungen och Wible's gård wäxa uti en Graf eller rännil nedre uti en Äng, hwilken Ort wi aldrig sedt mer än i Frankrike. Hon växte med den allmänna *Alisma* eller Ståkrän, men på större diup; des *Umbella* war simplex, men blom morna både större och hwitare. Strax förmiddagen sågom wi hela Bäckan på et ställe så hwit af hennes Blommor, men Kl. 7 eftermiddagen, då wi åter sökte henne på samma ställe, war hon aldeles försvunnen, at ej en enda Blomma sågs, och hade wi gädt miste om henne, därast wi ej kunnat henne upöka medelst Bladen. Hon luktade långt frånare, än som den allmänna Ståkrän, hwaraf wi togo oss anledning at tro, det dennas skadeliga kraft på Hästar, skulle wara starkare än den allmänna Ståkräns, och därför re anmodades Inspektoren Lundmark, at anställa försök med bägge Ståkräner på Hästar, och därmed inkomma til Wetenskaps Akademien.

Oniscus cauda obtusa integerrima, et flagis Gräsuggor, funnos nedre i skogen, de woro helt swarta, utom kanten på sidorna, som war hwit, och utom en hwit fläck under Baklären på hwardera sidan. Stierten war trubbig, ingalunda flösd; då man rödde wid detta lilla Diur, lade det sig tillsammans, så som en Armadillo, at ingen Människa skolat trodt, at det varit et Insekt, utan snarare en Laxer-Pill.

Bäckarne hade liksom et par spenar midt under halsen, äfwen som Swinen undertiden hafwa under hakan, dem Folket sade wara et tecken til godt slag.

Järn

Järnrötter, kallades här 3 slags Rötter af Återmännerna, nemligen *Ononis*, *Centaurea calycibus ciliatis subrotundis foliis pinnatifidis* och *Anchusa*, hwilka alla växte i Åkren, doch woro rötterna af den första swårast.

Kräfsötter kallades här *Aster montanus luteus foliis glabro folio C. B.* som växte öfweralt här i Ångarna, och war intet allskad af Landtmannen.

Wärterna, utom desse, woro *Helleborine flore purpureo* på de torra Ångar, och *Helleborine flore albo* samt *Orchis muscam referens*. *Sedum rupestre repens foliis compressis Fl. Svec.* 388. växte på Bergen. *Centaureum minus*, *Astragalus Riv.* och *Ludd-Tårelen Fl. Svec.* 67. här och där.

Jul. 21.

Brunnen på Wiblegård hade så salt watten, at det föga til någon ting tiena kunde, hwilket föll oss så mycket mera sällsamt, som botn af selskwa Brunnen låg ganska många sammar högre än Hafsnet. Watten blef med *Saccharo saturni* helt hwitt, och därjämte opakt, där liksom watten uti Wisby Stad blef af samma Bly, salt wäl hwitt, men pelucidt; när man slog *solutionem lunæ* til Wible's watten, blef då hwitt, coagulerades här och der, och de coagulerade hwite stensor präcipiterades til botnen.

Sialskiftet, på Sandöen, berättades oss af Assessor Pihl, hwilket sker både med fyrkantiga Nät, såsom wi det beskriwit (pag. 184.), och med Harpun. Harpun eller pilken är et Instrument, hwaras spast är af Tråd, tioft som et yre, spast, och wid på

på 1² Alla långt. Sielfwa Pils-järnet som sitter på Pils-skafet, är riikt som et Fingerr, 1² quarter långt, har 2:ne hakar eller Hållningar, hwardera spizig och tunn på ändan, den ena sittandes öfwer den andra, 1² Tum långa; wid Basen är dätta Pils-järnet ihåligt at skruwas wid Pils-skafet. Et rep af 9 Sammar bindes om Pils-järnet, lindas sedermera om Pils-skafet. När Siälen sofwer på stranden, smyga Bönderne sig in til honom, och får intet wädres föra lukten ifrå dem på honom, ty då begifwer han sig strax til sjö; när de komma på 20 steg wid påß ifrå honom, rusa de hastigt til och slå Harpun uti honom, hållandes repet i wänstra handen, och låta Siälen skala med lös Lina til sjö; de roya sina Camerader til hielp, och sedan Siälen något lupit sig trött, draga de in repet, tills Siälen kommer in emot Landet, då et par Karlar gå ut at slå honom ihjäl. Se Figuren d. 27. juniil. pag. 186.

Grodan, som blef funnen wid Burswiken uti sielfwa hårda Sandstenen, med en fullkommen berättelse deröfwer, communicerade öfwen Affessor Pihl, hwilken kan ses uti Wetenskaps Acad. Handlingar år 1741. p. 248.

Jul. 22.

Nefan sökte wi dageligen at antråda ifrån Gottheland, men måste gå lik som arresterade, emedan intet Fartyg war färdigt at gå hådan, och at förtro sig **Postjachten**, som war liten, swag, gammal och oduglig, och än mer des Stieppare, war största äfwentyr. Wi måste doch accordera med honom, men jag wet intet hwad förwillade honom, at han swel öf, och gick sinä färde öf öwettande.

Om de, som hafwa hand öfwer denna Postgång, gjorde annor anstalt, skiedde Järnårnarna en stor förmån.

Dianthus floribus aggregatis, squamis calycinis lanceolatis longitudine tubi. Fl. Lapp. 345. fants i en Åker wid Wisby, den wi ock rådt skickad ifrån Ballenbo. Kron-bladen woro små, Lancett-like, och på sidorne fulla med små tänder. Denna har tillförna icke i Sverige varit bekant.

Cakile, maritima angustiore folio Tournef. tillika med *Salsola*, växte på stranden, dem jag bägge tillförna funnit wid Skåne strander.

Jul. 23.

Krukomakaren hade här nyligen inrättat en Wärfstad, emedan ingen här på Landet varit tillförna. Han lät hämta sitt Ler ifrån Roma Kloster, hwilket tyktes wara mycket godt.

Tegelbruket, som här war anlagt, för ej lång tid tillbakas, hade swårighet efter godt Ler: ty det Kalk-blandade Leret gaf Tegel, som sprungit ofta til tredie delen af hela bränningen, så snart fuktig, het kom uppå dem: ty så de brände Kalk-particlar swa wätskan, blifwa de heta, och utwidga sig, at Teglet måste springa.

Conserva Plinii växte så lång wid Höglint, der Landet war som brantast mot Hafsidan, och där Wänet stadigt ran neder, at man aldrig sedt des like, nemligen mer än til 5 Alnars längd.

Pyrites ferri cubicus, helt jämn och wacker, fants i Leran bak om Höglint.

Såden, då hon blir urken, sådes hielpas genom det man i henne nergraswer färsta Hasselkiappar.

Hassel.

Hassel-buskar såg man utröddas utur Ångarna på et artigt sätt, dymedelst, at man afhögg dem et par Allnar ofwan Jorden; men om de samme afhuggas neder wid roten, wila de icke bort.

Någlor aflöges och samlades i stor myckenhet, at torlas til Wintren, då de gifwas Fåren så som en både smakelig och hälsofarlig föda.

Wisbys förnämsta handel består uti Biellkar, Bräder, Kalk, Skinn hwit Tiära, Ull, och det smärreliga Gothlands Fåre-köttet. Åtskilliga af Handelsmännerna hålla sig hela Somnaren på Landet, wid Hamnarna, at lättare kunna uphandla af Bönderna.

Jul. 24.

Bisshop G. Wallins stöna Bibliotheque, som war mycket tåkt anlagt, midt uti des Trädgård, besågs nu af oss med des många Antiquiteter och Curieusiteter.

Andteligen finao wi Fartyg: ty togo wi afsked af Herrarne i Wisby, som liksom tåslat at betyga oss all hurtighet.

Natten kom på, Sid-folket woro ännu intet färdiga, wi blefwo antipodes in urbe hela natten.

Jul. 25.

Kl. half 6 om morgonen stego wi om Bord, med Lifsfara kommo wi utur Hamnen för en brännande Sid, Wännerne och Wisby förswunno, Carlsharne stego fram, Mordan wädrat begynte pipa, Wågorna blefwo rasande, Fartyget kastades emellan de brusande Böljor, Gothland förswan, Cameraderne blefwo sid-siuke, Taklen begynte springa, förtwiflan intog våra hjertan, och wi besatte vår sak i Guds händer.

Jul. 25.

Sid-folket sprungo up i masten, sågo på en gång Gothland och Öland, stora seglet togs neder, Räckan allena war tillräckelig, Öland kom i allas ögnest, stormensakrade sig, Fartyget hamnade wid Boda kyrka och wi prisade Gud, som oss fräst utur faran.

Beste derpå strax til Horns ladugård där wi blefwo öfwer natten.

Jul. 26.

Om morgonen woro wi bittida til häst.

Wårterna *Carduus acaulis* (Jul. 19.) *Carduus autans* (Jul. 17) *Melica petalis exterioribus ciliaris* (Jul. 19.) alla 3 tillföna fämmande wårter, stodo här allmänne.

Söra kyrka lämnades på wänstra handen.

Pesnäs kyrka kom åter (Jun. 12) efter någon resa, i ögna siktet.

Aster pratensis autumnalis conyzæ folio Tournef. (Jul. 11) wårte öfversköddigt i mo-grafwarne uti ången, strax förr än man kom fram til Södwil's gåst-gifware gård, den wi besökte den 1² Junii.

Centarium minus. men hel kort och busfig, wårte öfwen här, fast långt ifrån hafwet.

Agh sadet wåra i Klålla Soehn, wåster om Garfö-Bn, uti en myra och kallas Åm.

Besän war til Södwil 1² mil; til Örmöga wid Albdöte öfwen lika långt.

Albdöte kyrka war lik de andre Öland'ska kyrkor, hwilka merendels alla äro så släte, som Gothland'ske kyrkorna äro präktige.

Gryllus antennæ longitudine corporis, eller Grashopper, til många millioner, hoppade och stögo, som

som damb i solstien för fötterna öfver alt på Allwarden. De woro lika til storleken med de förre (Jul. 10.) men desse hade annor färg, warandes mer bleka än gröna. Hufvudet och bröstet woro ofwan på bleka. Bröstskölden hade på sidorna en swart fläck. Magen war ofwanuppå blek, på sidorna midt och in under gulgrön. Lären woro bleka med en lång mörkaktig strimma.

Gryllus elytris nebulosis alis rubris extimone nigris eller en gråshoppa, som öfver alt är sotug, sågs ibland de förre, men intet synderlig mycket. Denna är en ibland de största våra gråshoppor. Hornen äro sotuge, tiöckare midt på, och halsparten så långa som kroppen. De öfre tvingar äro lik såsom med mola mätte, men undre tvingarne äro artigt ihopfallade med ådror, såsom et nät utmärkte, wid kanten liksom i wägor utklippte; mot spizen swarta, men nedan förre högröda. Lären woro imman til swarte och blekgule, de 4 frambenen mörka, och de 2 bastersta gula.

Köpinge, den wi tilsörna sedt (Jun. 7) uppehölt oss inter, utan reste strax til Råpplinge, dit wi hade ifrån Allbde $1\frac{1}{2}$ mihl.

Råpplinge Rörka och Församling med des Annex Högsrum, ligga begge mitt på Allwarden och begge med hårlige lunder utifrån.

Afersåteu stodo nu helt blekgula af mogen såd, som hwar dag, fördrade störd.

Ängarne woro afslagne, som i år gifwit mindre hö. än i förl.

Galium luteum beröddade oss sötet wara af jowliga brukeligit til at frö på galswet i Giästebudslag, men hade altid den olägenheten med sig, at Giästerna blefwo onuse och kommo uti slagsmål. Emellan denna orsaken och pådeladen kan jag intet såsom *Physicus* förklara mig, utan måste såsom *Logicus* saken uplösa, fast än syllogismen stulle blifwa et quarter lång: *Galium* ströb här aldrig på galswet utan wid giästebud; aldrig något giästebud är här (lik som på andra ställen) utan rus, aldrig rus utan kif och buller; altså gifr *Galium* kif.

Malu caule erecto. foris multipartitis eller som den allment kallas *Alcea vulgaris*, växte i Råpplinge ängar, aldrig tilsörna i Sverige

Sverige sedt. Hon är så allmen utomlans, at jag ei behöfwer gifwa hennes beskrifning.

Wipetorpborg sågs emellan Råpplinge och Högsrum, han war medelmättig stor i proportion mot de andre bergar här i landet. Lundarna woro ogement stöna af Lind-träden och på marfen beworne med *Melampyro coma caerulea*, som med sina gulbl blommar och högbå ar uplyste deras stugar.

Stenbräat lågo ättillige wid wägen, men woro här långt diupare än de förre, och til $1\frac{1}{2}$ samms diuphet. Folket sadess försuamma modet sin *Oeconomie* här på orten med stenbryandet.

Högsrumms Rörka besågs hastigt, hwarifrån wi reste et tåmellig sinde at Giärdeslösa.

Odens flisa kallades et par höga, flata, uprätte och jämte hwarandra, uti en linea stående stenbällor brede mid wägen, som gick at Giärdeslösa; bägge woro wid $1\frac{1}{2}$ samms högd, och hwardera mer än 1 samn brede; de steds så när in til hwarandra med kanterna, som de någonsin kunno. Decla så förmenta Odens gräfställe war belägit på en den behaelligaste ort: ty landet war här högst; i wäster och öster woro stora fält; i norr gick en äs; i söder en stor ekestog; och ättillige ätteplatfar lågo alt här omkring. Den omäteliga girugbeten hade undersiadt sig föra wäld på sielfwa Odens aska: ty des ätteplats war upgrawen.

Ätteplatfar woro fuller ättillige, men noget längre i norr ifrån Odens flisa, woro de helt såsamant anlagde, til forme af et stiepp, wid hufkets begge flammor woro uprättade mindre fliser, och denna Stieps form twärtföre afdelat med 16 rader små stenar, liksom bänkar; midt uti låg et par stora stenar. Denna Stieps form war 32 sieg och mer än en samn bred.

Resan ställdes tillbakas ifrån Odens flisa åt Jäggårde.

Stoechas citrina laetifolia C. B. fanns ymnigt uti Brunde-ums äng, som endast tillförna af oss varit sedd i Skåne. Hon war knapt $\frac{1}{2}$ aln hög, utan grenar, med särstilda, luddiga, hela och smala (*linearia*) blad. Blomklafen slutar stielken med blekgula gläntande blomsterbåster och brandgula blommor.

Bleket eller Allwar-moen, som det här kallas, war på de måsta ställen brunt, men på et par ställen fring Odens flisa i vålderna hvit. Orsaken war, at all den gälfstenen, som bröts fring Odens flisa, war hvit och altså äfwen bleket, lik som det bruna imiterar sin sten.

Allgudsrumms Kyrka hade wi haft lust at se och än mer des borg, som sadet wara den widaste och största här på landet, men afstonen och märket kom på oss, at wi nödgades stonda oss til Färgestaden (dit wi ankommo den 1 Junii) hwarest wi blefwo öfwer natten.

Jul. 27.

Om morgonen låto wi söta oss öfwer med stora särgan til Calmare, uti helt behageligt och lungt wäder.

Manätterne eller Medusor lägo uder i watnet til 1000 tal, och tyktes watnet, som stod stilla såsom en spegel, genom dege representera en himmel med sina stjernor, då dege emot den klara solen gafswo sin reflection. De woro runda, ofwan til fultruge, inunder uthålade, med sina frantsar i kanten utstrade, på undra sidan försedde med en tyrfald caviteter i centro, af hvilka caviteter hwardera hade skapnad af en håifo, omgifwen med en Opaca frok, som består af några och tjuu parallela gula for; utur sielfwa centro gå 4 stjärnor (*falces*) hwilkas ytre kant är lik som med här besatt (*ci-liarus*); hela Creaturet är klart som et glas, utom de 4 caviteterna, och des öfra sida märkt med bleka adror, som ifrån centro utlöpa. Det hopdrager och utspänner sig helt och hållet, på samma sätt som et hjerta.

Nygga til många millioner stöto på watnet; the woro af 2 slag, och när man wille taqa dem stögo de undan; den ena war grünaftig och satte framsötterna up åt wadret, och dem rörde lik som det hade twarit hennes horn, *Tipula pedibus anticis maximis antenni-formibus motitricibus apice albis*. Den andra war *Tipula thorace virecente alis membranacei coloris puncto nigro*; den wi sågom wid Färgestaden (p. 40. 41) och uti Ottenby lund (p. 86.) til oändlig myckenhet.

Öland lämnades utur synen, men des gröne ångar, skuggfulle lundar och oförlifnelige tempe blefwo qware i mitt minne.

RESAN från GOTTLAND. SMOLAND.

CAlmare-Stad uppehölt oss intet länge wid återkomsten ifrån Öland, utan reste jag här ifrån samma dag mot afstonen. (jul. 27.)

Stenhusen, som woro murade af Ölands sten i stället för Tegel, såsom Laboratorium, Residencet, Borgholms Slott, hade den olågenhet med sig, ehuru de woro afstestrade, kalkade och hvitmerade, at de wid wäderfiften, äfwen som sielfwa Ölands stenen, suchtades, fördärfwade Tapeterna, ja wähl fastän Murarna hade stått hela 100 åhren. Här af ser man orsaken, hwar förre Bönderna på Öland bygga undertiden sin Ladugård med Stenhus, men Man-gården med Trähus. At undfly denna olågenheten af en fuktig Mur, hade några öfwerdragit inra Wäg-sidan af Sten-muren med Tegel.

Recept emot Durchlopp och Blodsfot sågs et som oförlifneligen berömdes, såsom det där sällan eller aldrig skulle stå felt, och war följande: Man tager 3 hela Ägg; 1 Muschot; 1 Quintin Muschot-Blomma; 1 Quintin Safran; 4 stedsblad Hwetemiöl. Alla pulveriserade, blandas med äggen, hwartil lägges pulveriserad Rödkrita, så mycket at det blifwer fast som en deg, här af giöras små Kakor, som bakas på en het Tegelsten i Ugnen, sedan pulveriseras och af Pulveret intages $\frac{1}{2}$ Lod pro dosi i dricka, eller hålst i rött win.

Wäderlek at spå, hade somlige här tykt sig drifwit långt, och trodde sig ungefär säkert förut kunna dömma wäderleken efter följande Taffla:

Dagen

Dagen emell. Kl. , regerar , hwar af orsakes:

Morgonen 6--12 Elden warmt med Sunnan
Dagen 12--6 Luften Blåst - - Wästan
Aftonen 6--12 Watnet Wätt - - Ostan
Natten 12--6 Jorden Kalt - - Nordan

Nemligen då Månens Quattal förändrar sig om Morgonen , då är emellan Kl. 6 och 12 Förmiddagen , eller då Elden regerar , blifwer det följande Quartalet af Månens tid merendels warmt , med mycket Sunnan wäder ; men skier Månens Quartala förändring om Dagen emellan Kl. 6 och 12 , då Luften regerar , får man blåst , med mycket Wästan wäder ; skier förändring wid Månens Quartalen om Aftonen , emellan 6 och 12 , då Watnet härskar , kommer regn och Skianwäder och ändteligen , om det samma händer om Natten emellan 12 och 6 , eller under Jordens influence , blifwer kalt med nordan.

Watt eller Wouw en hårlig Färg-ört kallad *Reseda foliis simplicibus lanceolatis integerrimis* Fl. Svec. 439. fants wid vår bortresa , strax utom staden , på Wallarna wäxa wild , den jag endast tillförne sedt i Skåne kring Lund ; efter denna Örtens här wäxer wild , kunde hon på intet ställe lättare säas för Färgerierna til guhl Färg , och behöfde aldeles intet köpas uth ifrån.

Manna-blodet , It. Oel. 35. Fl. Svec. 251. stod nu i full Blomma , och upfylte hela Tracten med sin luft.

Campanula foliis ovato-lanceolatis, caule simplicissimo, floribus secundis sparsis Fl. Svec. 18. wärte wid Masbo kyrka wildt.

Jul. 28.

Sedan jag i dag kommit til Kråkenäs wid Werfö ,
hvilade

hvilade jag , som af resan medelst dageligit släp redan öfwer 2 månader war uttröttad , och alltså frågade ingen ting effter på et par dagar.

Augusti 1.

I dag reste jag åt Orraryd.

Ätteplatzar och uprättade stenar säges oändelig många emellan Echyr och Forsåhs.

Inglinge - Hög låg wid Ingelstad , några hufskott i söder ifrån Blåstgöwaregården , han war wid på 4 sammar högd , och 150 steg i omkrefsen. Up på honom stod en uprättad flisa af 3 alnars högd och nästan af lika bredd. En stor klotrund sten , men något nedtrykt (depresso globosus) , af 5 alnars peripherie , utzirad med ritningar , men ej skrefwen ; denne låg jemte basen af Stenslissarn på des södra sida. Jämte denne Ätte-backe låg en halsparten mindre kulle på södre sidan , hwilken senare war upgrafsken. Begge bestodo af hoplastade stenar , och sedermest tåkte med mull och gräs. På södre sidan af den södre wärte nästan intet annat än Färggräset. Fl. Svec. 95.

Arnica , Fl. Svec. 684. wärte här i alla ångar , kallades *Sibla* och *Dortmanna* Rudbeckii , Fl. Svec. 714. war allmen i watnet.

Råg-åkrarne stodo med en högd och wacker råg , men Bänderne beflagade at åren woro trappige , för det at regnet förhindrade Rågeu ryka. Alltså förstodo de practice sexum plantarum , det ingen Theorie dem lärde. De kallade åren trappige derför , at ganska många korn saknades , och de närwarande stodo alltså långt ifrån hwarandra , såsom trapporna uti en stega , hwilket kommit deraf at den tiden

den rågen blommade, hade midlet genom det stadiga regnet blifwit förhindrat, at falla på stifferne eller hornorna i aren, hwaraf skiedt at intet korn blifwit, der således händt.

Orraryd härbergerade oss öfver natten.

Aug. 2.

Trädgården war i Orraryd i stället för sand belagd i gångarne med sågspån, hwaraf man sag Buxbomen mycket wäl triffas.

Ormskungen war en qwinna, för hwilken jag straxt ordinerade Bomolja uti stor quantitet at intagas och det offra, men fick efter ett par dagar höra, at detta af Engelsmännen så högt utropade medicament hade aldeles ingen effect, fast än qwinnan war biten af en grå orm (*Vipera*) allenast 6 timmar, förr än hon begynte at intaga oljan. Båra alltså Medici och Apotekarne twara angelägne at förskaffa til våra Apothequer radicem *Scanzegae* ifrån Virginien.

Åsplingar, ett slags röda ormar, som skola wara små och tiocka, men derjämte mycket hastige och gifwa dödeliga bett, berättades här i landet wara allment sedde. Den som hårefter råkar dem, gibe wäl om han beskrefwer ett obeskrefwit diur; då han noga bör råfna skällen emellan hakan och sterten på nedre sidan.

Ormslåen är en artig orm dermed, at hon springer af, så snart man slår på henne. Hennes buk är svart, sidorna purpurfärgade, ryggen gråaktig med en mörk linea, som på begge sidor skiljer ryggen ifrån sidorna. Folket trodde, at denna orm endast biter

biter wid middagstiden, men tänderna tyckas gida honom oskyldig.

Aug. 3.

Aphides serratulae foliis dentatis spinosis sutto i myckenhet på åkertistelen; Deffe djuren woro mörka, men ben och horn hwita med swarta spisar, äfwen bakhornen widmagen helt swarta; på deffe *Aphides* gick en liten *Jchneumon Aphidum*, som ej war större än minsta mygg eller knett, han war hel och hällen swart utom benen och magen, som mot basen woro bleka. Han böjde sin maga under bröstet at munnen såsom en plog och dermed stack deffe små *Aphides* antingen in ano eller ock i bakhornen, der at lägga sina ägg och det med sådan alfwarsamhet, at han ingalunda lämnade sitt wärk, fast wi qwifwen afbröto och honom på åtskilligt sätt wände.

Swart jord lik den swarta färg jag nämt til förene (pag. 29.) blef til mig skickad ifrån Lennhoda, och war den intet annat än en swart dy med Järnocker, som blifwit tagen wid Borgsön i Elisby, hwaråst man brukar med denna färga swart, sedan garnet blifwit wäl betat uti decoct af den inra Ålsbarken.

Jacea nigra pratensis latifolia C. B. Fl. suec. 209. war förskikt af Färgaren i Wexjö, at brukas til guhl färg i stället för ångskiära; Hon färgade wäl något gult, men doch ei så fullkonligt som *Serratula*.

Aug. 4.

Araby, en gård, Håradshöfding Uge tillhörig, som

som ligger $\frac{1}{2}$ mihl från Wexiö, besågs i dag med de många Altteplagar, Altstenar och Hålgasid, som lågo där brede wid.

Selgö, som låg här utanföre, trodde somligetwarit de gamles Helicon, på hwilken Odens tempel stådt, som dock icke varit stort, om eljest de murar och Kiällare, hwillas rudera ännu synas, skola varit af det samma.

Musöar kallades 2ne små Öar, som lågo på sidan och förmentes varit Jalsulæ musarum veterum.

Lefwa Kiälla låg twårt öfwer skön ifrån Araby åt Väster, jämte andra fierdingstälpen ifrån Wexiö på den wägen, som går åt Öhr och på högra handen, hwilken fordom varit wäl upmurad och en offerkiälla. Här förmentes at menniskorna sig fordom twettat, förr än de kommo til Odens Tempel, och at Silvia Stad på denna ort skola legat.

En liten högd, helt planerad, låg öfwen ej långt ifrån Araby, hwilken jag lämnar med det förra at Antiquariis.

Aug. 5.

Widskeppelser gifwas på alla orter uti werlden men intet på alla lifa måge, ej heller de samme; och merendels äro dese mera allmenne uti de Provincier, som äro mera afslägsne ifrån hufvudstäderna, deräst främlingar ej mycket komma at wistas. Jag wil här räkna up en hop widskeppelser som jag hört öfwer Småland, Calmare Län och wid Skånska gränssen, lämnandes allt det jag hört på wägen i andra provincier, fast än de Smålandske widskeppelser äro ofta allmenne i långst afslägsne orter såsom öfwerst i Daplarne och långst bort i Västerbotn. c. gr.

Brud

Bruden skall laga, at hon må se Brudgummen wid des ankomst til brölloppet, förr än han får se henne, at hon må få råda öfwer honom.

Bruden tager med sig mat i fickan, at utbela til de fattige, då hon för hwar allmosa mister en olycka, (gifwer altså af hiertat) som derigenom kommer på den usla (hwarföre tiggarne offra intet wilja taga emot hennes gåfwor) som förut är olyckelig nog.

När bruden refer til kyrkan håller Brudgummen i hennes grimskaft, at ingen må rida dem emellan, på det han må få behålla henne sielf.

Bruden får ej binda tillsammans sine skoband för wiglsen, at hon må så lätt söda, som draga af sig skon.

Bruden har penningar i skorne under wiglsen, på det henne aldrig må tryta penningar.

Bruden wid sielfwa wiglsen sätter gierna sin fot nogot litet bättre fram än Brudgummen, på det hon må tala öfwer mannen sin.

Bruden rödrer under den tiden sin bara kropp med några fingrar, så snart hon kommit i brudstolen efter wiglsen, at hon må få så många barn, som fingerarne med hwilka hon rödrat sig.

Bruden hemkommen ifrån kyrkan går straxt med Brudgummen i Fåhus och Stall, at Boskap och Hästar måge wäl trifwas för dem.

Bruden smakar strax på all maten, som är tillagad, at hon ej må blifwa lösten.

Bruden och Brudgummen spisa på en tallrick tillsammans, at de måga blifwa ense.

Bruden, så snart hon kommit från kyrkan, trä-

der hastigt hufvudet uti en upstordad secundina equa, at hon må få lätte och lyckelige barnsångar.

Bruden i sängen achtar at hon intet sömnar förr än Brudgummen, at hon icke må dö förr än han.

Sprakar och småller elden rätt hårdt, betyder det, at man skal få höra någon vara död.

Dys någon hårdt, tror man döden går öfver grafiven.

Graftwa barn eller hundar utan för husen, betyder at någon snart skal dö.

Faller någon graf in på kyrkogården, betyder at något lil utaf samma släkt snart skal komma efter.

Skria Ufwar eller Ugglor wid husen, betyder Lik eller brand.

Dör häst eller skällef, betyder at Far eller Mor skal dö.

Lutar liket i kistan til höger, betyder at någon mans person af släkten snart skal komma efter; men til vänster af qvinnolikheten.

På få ställen sättes lius i hand på den som dör. (reliquie papismi).

I likkistan lägges ofta det kåraste Gubben ägt, såsom tobakspipa, tobakspung, penningar, eldtegn, at liket ei må spöka.

Zuhlnatt skola 2 lius brinna hela natten på bordet, sloknar ettdera, betyder, at Far eller Mor skal dö.

Zuhlalm skal altid om Zuhlen ligga på gälfvet och kors af samma halm läggas wid hvarjo dörr, så väl som under bordet, at alt må välsignas. Äfwen kors af Zuhlalmen lastas ut på Åkrarna, och Zuhlalm bindes omkring fruktbara de trääd, at alt må välsignas

wälsignas med frucht. Finnes korn eller såd under bordet Zuhlemorgon, är det teken til ett fruchtsamt år, (men intet til wårdsösa tröskare).

Midsommars - Dagen må ingen taga något grönt af jorden, icke en gång lufta på någon blomma, at man ej må få Liknatten, som då swärmar.

Man må aldrig taga något bår, som wurit wid kyrkewägen, der något lil framburit, at man ej må få likmarsken (mon man må äta bår, der som kräfwet, tor framburit och ändå ej få kräftan, som är samma sjukdom med likmarsken?)

Torsdags afton tors ingen spinna, at det ei må spinna efter hela natten.

Skärtorsdag skal man korsa alla dörrar, at Trollpackorne ej må gidra någon skada. Man skal då skiuta, så falla alla de gummor neder, som fara til Blåfulla och höra smållen.

Med oändelig mycket annat dylikt raller. Till förekommande af sådant lapperi är intet bättre medel än at Futuri Theologi wähl studera Physiquen och Historiam naturalem, ty ingen ting gör mera till at hämma widskjerpeller än om Theologi där af gidra föracht. Emedlertid är märckwärdigt med desse och flere widskjerpeller huru de blifwit behållne af nation ifrån urminnes tider och Hedenshöds. En dehl får man igen hos Poeter straxt efter eller förr Christi tid; en dehl äro lemningar ifrån Hedendomen i Sverige; en dehl ifrån påwissta tiden, en dehl äro med konst up-täkte at förekomma något annat. Jag håller för det skulle vara et artigt argument, om någon af widskjerpelle wille gidra en anseelig sambling, och wisa hwar ifrån hwar och en först kommit.

Aug. 6.

3 dag reste wi til Åby, på vägen förföll intet synnerligt, allenast såg man här och där i skogarna stora stenröfior med människio händer i hoplastade, til ett ofelbart tecken, at der nu de störste Tal-och Gran-skogar våra har fordom varit åker och cultiverad jord; detta ser man allment uti skogarna öfwer Småland, hwaraf man tycker sig kunna sluta, at detta land varit fordom mer bebodt och folkrigare. men hwad pest så utsödt inbyggarna wet jag icke, antingen det varit stora döden, swarta döden eller diger döden; det wet man af historien, at åhr 1315 dog tredningen af Nationen, 1345 dog halsparten af människorna och 1350 ännu långt flere.

Aug. 7.

Denna dagen woro wi i Wexiö.

Kloka qwinnan Ingeborg i Wiärhult och Wirestad Sochn, blef sökt öfwer hela landet såsom ett orakel, och hade större namn om sig uti medicinen än mången Doctor, som läst och practicerat i all sin dag; wi gjorde all vår slit at utforska hwar uti hennes klohet bestod, och kommo, genom många berättelser, tåmmeligen uti erfarenhet, så af hennes theorie som pratique. Hon trodde, at Lucifers anhang blefwit nedförtadt ifrån himmelen på jorden, der några fädt sitt Boställe i watnet och kallas **Näcker**, under hus med namn af **Tomegubbar**, i rör och under trån såsom **Elfwor**, i skogar såsom **Stogsnuswor** eller **Rå**. Hon trodde, at hwar människa hade sin **hamn**, som henne följde såsom skuggen följer kroppen, och at denna hamn gick **perpendiculart** neder åt jorden, såsom människan går **per-**

perpendiculart öfwan jorden, wändandes hamnen stadigt sina fötter emot sin människas fötter, hwartil hon ofehlbart fädt anledning af diur, skogar och berg, som brede wid en stilla stående och klar sid eller elf spegla sig i watnet, då man ser träden och andra ting lik som wåra i watnet neder åt såsom de på landet stå up åt. Hon trodde at människan och hennes hamn woro så förenade, at när den öfwerjordiska människan led, så led och den underjordiska, och twärt om, när den underjordiska människan blef skadad, så tog den öfwerjordiska lika dehl deraf (nam quod est superius est sicut inferius) hon trodde at, när människorna gingo, om deras Antipodes rålade at passera någon Wätts, Elfs, Rås eller något dylikt spökes hemwist i jorden, skulle den underjordiska människan blifwa skadad, och följachteligen den öfwerjordiska människan lida. Men hwad hennes Semiotica eller kunskap at kiänna sjukdommar och deras orsaker widkommer, så gick den wida både öfwer min och alla Medicorum förfarenhet; ty när någon war sjuk, behöfdes icke patienten at ses af henne, ej eller behöfde hon at fråga effter des constitution, temperament, puls, symptomer eller förda Diet, utan war henne nog at hon fick se en strumpa, ett strumpeband, ett lintyg eller något kläde, som den sjuka människan burit, hwaraf hon kunde sluta om passionens orsak och des Cur. Hennes Pathologie eller omdöme war merendels, af patienten låtit sitt watn på något rum, eller at han säfwit på något ställe, eller at han tagit af något tråd, som varit helgat af någon Ande, eller at patienten fädt sjukdomen af lufften, af watnet, af elden eller jorden, hwilket sannerligen är en hårlig thorio, för

den som wil lefwa wål här i werlden, och storma på sin hålsa. Men curen war helt särskild ifrån Mediciniska Faculteten: ty såsom orsaken war ei materiel så borde ei eller Medicamenterna wara materiella, e. gr. patienten skulle gå ut 3 mornar tigande och fastande eller 3 torsdagskvällar, måst norr ut, eller til någon ström som går norr åt, eller til något träd eller röt, bedja om utfäkt eller offra någon midt eller dylikt. När dätta går ut på wiße dagar och alltså på 3 weckor, skulle jag tro, at det på latin kallas *curera per expectationem*. Hon hade ofta haft ledsamhet för denna sin trånga practique, och blifwit hårt tiltalt så af präster som Cronobetienter och Dommarer, de der trodt at hon hade uti sin practice något som sötte på trollkonst. det hon dock ingalunda wille widgå, utan swarade med samma ord som Christus de Phariseer, när de tillade honom, at han utdrifwer diesel med Belzebub: ty hon sade wiße mig någon, at jag har en menniska tilfogat ondt, så will jag alt widgå, men jag har gjort många menniskior godt, huru skulle jag kunna göra godt igenom den ondas finger? ty då söndrade hans rike sig emot sig sielf. Eljest lefde hon gudfruchtigt, bewitade flitigt kyrkan, war wänlig och höfwiß emot hwar man; Hon hade dageligit tillopp af Allmogen ifrån hela landet, som henne tillitte, såsom ett orakel, til des hon för en kort tid sedan dog.

Aug. 8.

Kesan låg i dag ifrån Wexiö til Stenbrohult, som gränzar närmast in till Skåne.

Zosaby låg 2 mihl ifrån Wexiö, hwarest ett

an

anfienligt järnbruk med masung, Stuckgiuteri, Hamrar och qvarnar woro anlagde.

Järnbruket tog sin malm utur botnen på den derwid liggande Sidn Öfuen, warandes denna sidmalmen til skapnad af stora järnhagel, som inuti woro mera löse nästan som en Geodes; Denna malmen wantes om wintren på isen, om sommaren på flotta, genom en järnraka, som skrapade honom utur botnen uti ett säll, hwarefter han brulades utan at rostas förut. Flußen eller grönstenen war en mjukt spatachtig och med någon skimmer beblandad gråsten, hvilken rostades och hölt litet järn etc. På hwar uppsättning gingo 20 fat malm (0 skeppor) 2 fat grönsten, 20 tunnor kahl och på hwart dygn 10 uppsättningar. Järnet blef kalbräkt, förnämligast tjenligt til Stucken, Grytor, Rackelungnar, Bilar etc. Järn-rackelungnarne köptes uti otrolig myckenhet af Skåningarna.

Tagelmyran låg på ömse sidor om wågen, 3 mihl ifrån Wexiö; här warte Betula nana Fl. Lvec. 777. eller Kypriis och Freddagbidr; allmogen brukte des qwistar til wiskor, at med dem skura midskfiarilen, då midlken om sommaren blifwer seg.

Stogarna woro hela wågen af Tall, Gran En, Liung, Blåbär, Midlon, Kråfris, hvilka alla stå winter och sommar gröna. Ångarna woro mycket behaglige af sköna löfträd, hålst landtmannen aldrig tolte i dem Tall, Gran eller En.

Aug. 9.

Stenbrohults Kyrka låg in wid stranden af

af den stora sjön Möcklen, som här går in med en stor wif och formerar en den angenämaste situation. De höga Åblar förhindra watnet, at åhrligen bortskåra landet, där de wårte i selska wattubrynen.

Trågård, som min Far, Ryrkoherden Her Nils Linnaeus, här anlagt, hade flere slags örter, än någon trågård i Smoland haft, och denne trågård har med modermöjken inflammerat min hof med en outsläkelig kärlek til örter.

Corispermum foliis alternis Hort. clif. eller *Corispermum hysopifolium*. just. act. paris. 1712. p. 244. t. 10. som äfwen wårte här i Trågård, stod nu i blomma och wiste of något synnerligt, nemligen at de nederste blomor hade 4 stammina, de näste 3, sedan 2 och alla de följande allenast i stamnen.

Örter wårte wildt wid Stenbrohult en hel hop, som eljest äro ganska sällsynta i Sverige, jag hade mitt nöje at besöka dem på samma ställen, som jag med dem sielf uptruxit; de raraste woro följande: *Dortmanna* Rudb. Fl. svec. 214. *Plantago scapo uniflora* Fl. svec. 128. *Calamistrum* Fl. 996. *Spongia* Fl. 1132. *Sparganicum natans* Fl. svec. 771, som alla wårte i sjön Möcklen ej långt från landet. *Gramen Ossifragum* Fl. svec. 268 stod i Fåhus-hoflan; *Hydrocoryle* wid södra hage; *Radiola* Fl. svec. 256 wid Stigit; *Scheuchzeria* på Maen; *Elatiae* wid stranderna; *Jungermannia hypophyllum* Fl. 930. wid qwarnbåcken med stammina nog tydelige denna tiden, aldrig tillförne af någon märkte. *Äfwer-Bot* eller *Carpinus* wårte mycket i södra Wang; *Arnica* på Snickelien; *Aphanes* wid Humlegårdarne; *Riccia* under Böckerna och *Lycopodium*

pa

palustre repens clava singulari Fl. 862. wid stranden af Gåsden med *Pneumonanthe* Fl. 202.

Aug. 10.

Folket här på orten, så wäl som i de måste Sochner af Smoland, hvilka gränka til Skåne eller Bleking, såsom Wirstad, Forsåhs, Uhrshult etc. woro af begge sidnen merendels större än på andra ställen, hvilket torde wara af de gamla Gidthers oblandade ätt, emedan man härnede ser sällan främlingar, och Bonden gifter sällan sin dotter til någon annor än den, som är född i Sochnen.

Blådedräkt hade Landtmannen här sin egen. Mansfolken woro klädda i långa och swarta *Walmarsröjor*, med en brun klådes kant i hwarje somm. Skjortan hade en bred krage, som låg utan på ryggen, sydd lika som med spigar i kanten och armliningar äfwen stickade. Skorna woro utringade, färdede med tjocka nåswe-botnar, smala klackar, stödde inunder med järn-sinkor. Qwinqfållen hade täkt sitt hufvud med en hwit klut, som war ihopknuten i nacken och glångade deraf, at han war gniden med en glåsten. Men pigorna gingo tippade med glitter band, samt borda wid högtider och utan at täcka hufvudet; Lifwet betäcktes med Skjortelen, som bestod af ett listtycke, ihopsyddt wid Skidret fram för bröstet med silfwer-mailler bekrand; uplöt eller nattkappa med wida armar täkte deras öfra lif, och linyget under skjortelen. En röd lista omgiordade dem något nedan för listtycket, hwilken war knytt och nedhängande på högra sidan; Skorna woro lika mansfolkens, mer utringade på sidorna. De hålla sina

sina förfäders uhrgamla seder och klädedräkt så helig, som någonsin någon Fröken de aldranhaste moder ifrån Paris. Häringo vi lära huru bondfolken fördrifva utslag i hufvudet på sina barn, med det de tvåttade dem i kallt vatten och huru barnen därefter så fallande sover, om hvilket vi skrifvit uti *West. Acad. Handl.* 1742. sista quartalet. pag. 279.

Aug. 11.

Några utaf mitt sällskap *J. Moræus, H. J. Gahn, G. Dubois*, som mid *Callmare* reste ifrån mig, igenom *Blekinge* åt *Skåne*, kommo här till *Bakarö*; de hade med sig en rar ört

Dianthus, caule unifloro, foliis linearibus Fl. *Svec.* 343. den tillförne ingen i *Sverige* upptäckt; Bladen woro linie-lika, korta, helt tätt tillsammans stående såsom uti en borste; Stielken var föga öfver en tum hög, och hade en enda, hvit, wälluktande och i skuren blomma; denna ört hade de funnit växande i sanden emellan *Sö. vitzborg* och *Christianstad*, just der *Blekinge* och *Skåne* stöter tillsammans mid *Hedenryfs* *Gästgifware* gård. Äfwen hade de funnit *Wildkorn*. Fl. *Svec.* 107. våra hymnigt på wärlarna i *Landskrona*.

Zuscurer bruktes här på orten följande: uti *Blodsot* brukades at intaga *Örsten*; uti *Håll* och *Styng* krut med märkelig nytta; uti *Menstruais* *suppressis* sätta *quinsfolken* hufvudet under täcket, som lägges öfver dricka, då det nys drängt blifwit, och nu håller på at gåsa. Denna underliga curen sådes och försökas under tiden af manfolk, at de sedermera den dagen ei måge blifwa öfverhopade af rus, men

det

det måste wara en stark människa, som detta försöket skal undergå.

Frangula Fl. *Svec.* 194. som här kallades *Törste* bruktes til krut, des skalade stiel skänderhugdes i lika klappar, torkades, lades flodvis S. S. S. och brändes på sluet, släktes med en wåt klut, och kåhlen bruktes til kruter, som deraf skulle blifwa långt bättre än af andra köhl.

Råshults *Södre* gård hade jag sist lust at se, förr än jag quitterade denna ort, emedan jag honom sedt här i *weriden* aldrasförst.

Sake-Sone-Backe, som är bekant för sin guldsand, gingo wi sedermera till, der wi tydeligen sågo, at en sådan guldsand är *Schimmer* af en mycket lös sielfrått-sten, som glänzhade såsom gull; här war föga mer öfrigt af denna guldsand, emedan alla resande här af tagit sin portion, men samma slag sås igen uti tillräckelig myckenhet, $\frac{1}{2}$ mil långre i norr uti *Dijhulte* hage, öster om *landswägen*.

Aug. 12.

Resan war nu förefatt, men hela bagen rågnade som himmelen hade varit öpen, at wi intet kommo bort. Åkermannen ångslades, som på 14 dagar varit förnekad at affskära sin mogna såd, och at bärga sitt ringa hö, endast för regn skuld.

Ångarna, som här nedre ofta äro magre och moslupne, sådes bäst kunna hjälpas, om de 2 a 3 år instängdes, utan at betas eller bärgas.

Gårdar och Byar lågo här neder i *Smoland* långt hårligare och skönare, än man gierna ser dem på

an

andra ställen, fast de ej äro så store och widlyssige. Emellan de torre bergen, emellan de tiocke Tall- och Gran-skogar finner man här flere sidar än allmänt på andra orter; wid dem äro gårdarne byggde mitt uti ångarne, och mitt emellan åkrarne. Åkrarne säs årligen med wårsåd, utan at några trädes åkrar här girda ett bebröfveligt öde, och i ångarne tolas inga andra trä än löfträ, måste altså Tall, Gran och En alltid uthuggas; där emot girda löfträden ången behaglig, beynnerligen där som skidna bokträden med Klar wårja om. De ligga altså såsom i Lundar, utan att wara utsatte för serdeles storm wäder, hwilket alltid oroar dem, som på slättbygden bo. Af det ångarne aldrig utläggas till bostäpen äro de mera blomsterfulle; Gårdarne ligga mitt ibland åkrarne, och ej på sides wid skogen. Wånings stugan har fönstret på södra sidan af hufswa talet, som gird henne lius.

Zatar och Zierpar wore här i Smoland, större än i Norrland, ja ock större än i hufswa Roslagen.

Aug. 13.

Resan stältes tillbaka till Wexjö.

Dio Giåstgiffware-gård hade en Masung, i hwilken sidmalin smältes til järn, tagen utur Möcklen och andra sidar.

Gåthåsa Giåstgiffwaregård låg 2 milhifrån Stenbrohult, här ifrån åt Alfwastrad sidan och de fringliggande tracter utsträkte sig Bråwalla Hed såsom en uphögd flat Åhs, namnkunnig af Berends qwinfolk, som på denna tracten i Hedens slagit de Danske, hwilket af så många rudera ännu wisa sig, såsom Stenbrogar, uprättade Stenar, gårdar och gårdars namn.

Poa

Poa panicula diffusa spiculis sex floris linearibus Fl. Suec. 73. ett mycket stort och ansenligt gräs, om icke det största ibland alla Swenska, wårte wilbt wid Hosaby Bruk i trågård, emellan stäckran och språngborten nedansföre Neperam och Marrabium. Detta gräs har aldrig warit tilförna sedt i Sverige; Om detta kunde säs på tienlig jordmohn skulle aldrig något annat bättre löna middan.

Bröstwårk brukte somlige at curera dermed, at de lade patienten uti en ung och i ugnnynnigen upbrände under samma tid ett skatebo, då patienten cureres genom röken.

Aug. 14.

J Wexjö blefwo wi qwar denna dagen.

Assessor Rothman berättade om watnet i Helga Sid, der den sidter in emot surbrunnen eller Fällorna, att detta watnet är ganska hårligt till at bleka lärster med, at han twiflade det så hårligt watn til det ände måhlet wore bekant i Sverige, och at han derpå haft i flera åhr öfvertygande prof.

Ziertansfrögd kallades här en Ment, som allment fins trågårdarna, den somliga borgare brukte at sätta med watn, uti ett fiaril, i fönstret, där hon förökte sig mycket med rötterna och uppskiöt många och långa stielkar; at hela fönstret stod betäckt med en hårlig grönska, som både gaf en angenäm lukt och en skön flugga.

Producterne uti Cronobergs Låhn äro tiåsa, Beck, Potassa, Bråder, Biellkar, något järn,

Æ

na

något sad, litet smör, äfwen något litet koppar och guld.

Osten, beshmmerligen den som tilwårckas hos Prästerna af hela Sochnens midt, åger förtredet för all annor Svensk ost, och äfwen för Holländska osten.

Aug. 15.

3 dag reste wi til Cronoberg, som ligger $\frac{1}{2}$ mil från Wexjö, hwarest Landshöfdingen residerar.

Cronobergs Slott, eller rättare sagt des ru-dera, låg på en liten ö uti Helgaöid, ej långt från Landshöfdinga residencet. Slottet war fyrkantigt, des gamle murar stodo ännu qware med en stor rumdel wid hwarjo hörn. Gården på detta Slättet war 37 steg bred och 50 steg lång. Wåningsrummen här omkring woro 20 steg breda med åtskillige Kållare, Hwals och Concamerationer. Murarna woro $1\frac{1}{2}$ famn breda, 5 å 6 famnar höga. De bestodo utan på af Gråsten, men inuti af Tegell. I norra porten under hwalfwet hängde en stor hop *Natrum nudum calcarium* lik som rimfrost, men på sidorna sågs allestädes en *Stalactites calcis* lik istoppar med ena himnan utöfwer den andra. Detta Slott beboddes nu endast af Kajor och Kråkor.

Landshöfdingen Hr. General Lieutenanten Koskull berättade oss åtskilligt uti Oeconomica, som är wårdt at nämna: Hur han förmått Bönderna, at nu på 3 åres tid uptaga 4700 tunnland ny åker uti sitt Län, igenom det at alla el

full-

fulltutne Bönder, måste uptaga ett Skjppeland ny åker hwart år.

Kornet, sade han, sås i Östergjöhland wid Medium Martii, men här i Smoland wid Medium Maji, icke desto mindre mognar kornet och här-gas på en och samma tid.

Rätta utsänings tiden förmenten han böra dömmas af luften på myllan i åkren; ty så lenge myllan om wården ännu är förmycket wät, stäncker och lukrar hon mera rå; men så snart solet tilredt åkren, och uttorlat den öfwerflödiga wätskan stäncker hon intet mehr, och at då woro rätta sätningstiden.

Mo, som rödnar efter regn, sade han oss wa-ra den aldra sterilaste jord at cultivera, och at man näpligen wiste något sätt att girda densamma fruct-bar, hwilket synes vara så mycket likare, som all så-dan mo är järnhaltig: ty den gulha och röda färgen uti jorderiket kommer merendels alltid af järn.

Liungryar, berättade han oss, wara tienslige til Färbete, men at Liungen genom Färens stadiga tram-vande och deras gißhel förderiwades, hwilket wähl kan se troligit ut, veräst Fären woro uti så stor myckenhet, som der til forbrades. I Skåne haf-wom wi sedt, at Liungarna ofia hwart 3die år af-brännas, på det ny spåd liung årligen må upwåxa, den boskapen och fären upåta kunna.

En **Kålla** låg wid residencet på Cronoberg af ett förtreffeligit watten til mat, årter, Thé, twätt och färgerier.

Stenrör stora och många lågo allestädes här i skogen, hwars jordmohn doch war mycket ma-

ger och svartmyllan knopt en half finger tiot. Det är ingen twisfvel med mindre på dese tracter, då här fordom varit åter, har varit långt mera mylla, och at densamma myllan gådt til födda för träd och örter, som här varit, hvilken ofehlbart åter här skolat genererats af Trän och Wårterns, förmultnande, om intet någon annor orsak kommit emellan; mån derföre icke fallor och swediande varit de som svartmyllan upåtit och åfwen wårterna, hwaraf svartmyllan skolat reduceras?

Aug. 16.

Söndagen blefwo wi uti Wexiö.

Juncus culmo nudo, foliis setaceis, capillis glomeratis aphyllis. Fl. fvec. 282 och *Erica, tetralix dicta*, Fl. fvec. 310. wårte begge wid Campen, som eljest äro nog sällsynte.

Aug. 17.

Resan ställes ifrån Wexiö åt Stokholm.

Silva Biälla låg wid landsvägen, jämte andra fierdingsstolpen ifrån Wexiö, på högra handen, hade fordom varit en wäl upmurad offerkiälla.

Gona Fog restes igienom, hvilken war en bol-fog, som gick tilhopa med Husaby Fog.

En Gran af underlig skapnad stod jämte vägen, in emot $\frac{3}{4}$ mihl ofwan för Matkulla gåstgästaregård, och på högra handen; grenarna woro långt

långt tiockare än allment på Gran och hade inga små grenar på sidorna, utan hängde såsom spö och gjorde en hel främmande skapnad; bladen eller barren stodo ei eller lamligt såsom på en Gran, utan måst på alla sidor strödda. Ett sådant träd har jag aldrig sedt mer, än endast 1734. Jul. 12. strax ofwansföre Elfdahlen wid Rothbron i Österdalarna, ett enda träd. Mon detta är ett species Hybrida eller blanding af en Tall som besidat en Gran?

Flugorna utpracticerades artigt uti Starrhult dermed, at löfrika Bidske-qwarstar hängdes upunder taket, då flugorna uti dem sökte sitt nattläger, och i dem utbures hwar morgon.

Enebårs dricka brukas wäl allment i Sverige, men här nedre måst och göres utan konst: på stötta Enebår slår man kall watten, hwilket lakas af, då drickat strax är färdigt, utan at gläpas eller kokas. Detta drickat är godt och angenämt så länge det ännu är färskt, doch håller sig sällan öfwer 8 dagar; bår derföre ei fortare bryggas, än det afgår. Detta drickat sköljer af blodet såsom et Decoctum lignorum, och tienar både såsom en hälsosam dryck och såsom en Medicin.

Bööl wårte jämte Boo Gåstgästware gård, och war den sista man såg i Smoland, ei eller såg man någon närmare åt Norr, mer än endast några wid Omberget i Östergidland.

Leontodon, Fl. fvec. 629. stod nu alment i blomma, som är en rätt höst-blomma, emedan hon aldrig wisar sig förr än efter midsonmarstiden.

Tatten blefwo wij qware uti Wrekstad.

Augusti 18.

Såden fars nu af landmannen. *Nela* ne sattes i 4 rader på stubben, som pårrade utår, men åren lutade åt Solen, och i hwarje rad 6 band. När såden så stådt i kramp wid pås en vecka, sågades den lifasom uti en stack med åren inåt och thet öfversta bandet stupande, hwarest såden blifwer på åren liggandes til dess hon infidres.

Tripes eller Hr. de Geers *Physapi elytris glau-* *sis* futo 1000de tals denna tiden på b'omstren, slån- gandes esom oftast stiertarna upåt och lika som he- pade med föttrén.

Senecio foliis pinnatifidis denticulatis, florum radiis revolutis linearibus. Fl. lvec. 689. eller, *Ja-* *cobæa, senecionis folio incano, perennis.* *Hall. jen. 177. t. 3.* växte på en gammal fälla, $\frac{1}{2}$ mihl åfwen från Wrekstad, och har aldrig tilldrene blifwit sedd i Sverige. Hon war til skapnaden aldeles lik den almenna Stenörten eller *Senecio* Fl. lvec. 690. så til högd, grenar, blad, blommor som storlek; men dennes blommor hade en tillbakas rullad frage af kluf- de strålar. Denna växte här i stor myckenhet, dock fans här ingen, som icke hade på undra sidan af bladen en lepra, som bestod af gula, qvislor, hvilka, sänder- sprucko och gåfwo et brandgult misl, bland hwilket undertiden fans en brandgul mask af en fluga.

Ormslå (koppar-Orm) sågs wid wågen lik den förra (Augusti 2.) men hade en svart punct wid hieskan. Bondpigorna plåga stryka denna ormen med bara handen på ryggen 3 gånger, förmenandes at boskapen sedermera skola må wåhl och blifwa slåtare, då de warða strukne med pigornas på detta sättet

sättet lyckgiorde hand. De gamle rei rusticæ au- rores wisste fuller samnia konst, fast de ei præpare- rade handen fdrut med ormar.

Asilus corpore flavo hirsuto, pedibus nigris, alis glaucis. Denna stora fluga fans wid wågen; hade en framåt bögd snabel med *antennis clavatis*. Stiertén sat et underligt ring, til skapnaden af et par getklöfwar, inom hwilka futo 2ne par taggar, af hwilka det ena paret war froligt; och inom desse tag- gar en annor sedere spiz eller tagg, som war tillba- kas bögd och täckt bakåt med et ludit siäl.

Sandwåg, nog beswärlig hade wij emellan, *Svenerum* och *Barnarp*.

Kunsten lik en half fågla, stod på wånstra handen jämte landswågen; $\frac{1}{2}$ mil åfwen för *Svenerum* glästgifware gård; Man kunde på honom intet mera läsa meningen

17RNTTNTTIBT 44:4TTT:TWTR
JTQ:THIV:TVIXITX:THXV ↓

Denna sten war huggen uti gråsten af *Epat* och *Skimmer*, hwarest war artigt at se, huru *Epaten* upprurit uti sielfwa Bokstäfverna och gjort dem mycket knaglige och oläsige, til et klart widermåle at stenar wåra, fast än per *appositionem externam*.

Stenhåller 2ne stycken stodo upreste jäm- te landswågen, och inwid hwarandra, emellan *Sve-* *nerum* och *Sciamo* strax för än man kom fram til *Geramo*.

Platten hvilade wij uti *Barnarp*.

Aug. 19.

Kesan ställdes bittida om morgonen ifrån Barnarp til Taberget gienom en ganska sandig och morfull väg.

Taberget är en järn-grufwa åfwan jorden, och må väl kallas et Smolands mirakel, ty dylikt är här i Sverige intet at se. Berget är mycket högt och efter ögnamättet, emellan 300, 400 alner högt, på alla sidor så brant, at man med möda kan komma up eller neder på Ödtra och Norra sidan; men ogödrligen på Östra. Denna öfwerjordiska järn-grufwan har ingen märckelig matrix, utan är hela berget en ren Malm; här fordras söga annat at vinna malm, än endast at rifwa honom lös och låta honom sedan falla neder af sig sielf; the som spränga ut Malmen få allenast för hwar ett 2 styfwer. Inwid sielfwa rotan af detta härget löper en anseelig Flod, wid hwilken flere Masugnar äro anlagde, som altså hade största tillfälle at lätt få Malm. Under vägen då wij krälade up på berget, funno wij några Stenskiertswor, som liknade at wara matrix til denna Malm och tycktes bestå af en fin Sandsteen; men öfwerst emot speken af berget såg man i Moen, där järnwatnet insupits, huru densamma hopslupit til en Jernmalm, som knapt kunde skiljas ifrån Tabergs almenna jernmalm. Öfwerst uppå Taberget hade man den skönaste prospect, där detta här uplyste sitt hustud såsom Furen ibland Enbuskarna. Här är swårt at föreställa sig denna Malmens första afsele, om man ej skal tro at här fordom varit Mo, i hwilken Viæriol watnet insupits, och hwaraf Moen blifwit jernmalm, men at sedermera hafwet den tiden

då

då det här brusade med fina stränder, skurit bort den lösa Moen och lämnat allenast den fasta qwar. Vid nedergången af berget såg man på den Norra sida Chrysosplenium, Ophrys foliis cordatis och Clavaria, en Swamp, som war nästan lifsfärgad, något hoptryckt, iholig och lik den nedersta delen af en penna.

Kohl-Mijler sågos allestäds omkring Taberget i skogarna, som här således anlades: Man nergrof i Jorden en stäckt af 4 a 5 alnars längd, så at allenast 1 aln kom at stå neder i jorden, men den andra delen ral upåt. Omkring thenna hiertstäckten, såsom omkring sitt centrum, uprättades then största Mjil-weden til 3. a 4 alrs. bred, på alla sidor om stäcken; här åfwan på ställes den mindre kolsveden och på denna den som ännu mindre war, så länge weden råkte, då man emedlertid lämnade et litet hål ifrån öfwersta speken af hiertstocken til högsta speken af Mjilan. Hela Mjilan betäcktes med granris, jord och torf, som tillpackades helt väl; härpå nedsläpdes elden igenom förenämde hål alt neder til hiertstäckten, hwarpå samma hål väl tiltäptes och man gjorde med en jernstör andrum för elden rundt omkring Mjilan, 1. aln ifrån marken, lagades altid så at röken kunde gå ut gienom these hålen och ej på något annat ställe; När Mjilan brunnit wid på 14 dagar, och röken förminskat sig, refs Mjilan neder och kålen släcktes, at the ej måtte i fria luften åter antändas och brinna till aska. Utur en sådan Mjila sås här ofta 60 a 80 Ryssar kohl, hwar Ryss räknad til 60 forgar.

Kesan ställdes ifrån Taberget tilbakas gienom Barnarp at Jönköping.

F 5

Jön

Jönköpings Stad, war temmeligen wäl bygd, fast än med trähus; de måste *Zusen* woro merendels $2\frac{1}{2}$ *Bänig* höga, af hwilka den andre och följande wåningen gingo längre ut med sina wägar än then nedersta. *Gatorna* woro breda. *Staden* war artig belägen: På *Norra* sidan låg *Sjön Wätern*: På *Södra* sidan *Lill-Sjön* och *Rät-Sjön*. I wäster ihet förstörda *Slätter*, hwars wallar ännu lysse; I *Öster* såg man wackra *Ekulundar*.

Giöta-Häfratts Huis låg mitt för torget, i hwilket wij besågom en stor samling af *Heret-Instrumenter*, såsom *Swart-Konst Böcker*, dem wij läste och funo dem fulla af slår och fåfänge, af gamla och falska recepter, af *Utguberi*, af midskappelige böner och böner til dieflar, de måste på rim lika *Bose* werker. Här sågos och andra konjitsycken af *Inytingar* med trädar, silke, tagel rötter. Wij blåste på det helgade hornet, utan at dieflar framkommo, och midskade midsk-fiäppen, utan at få midsk. Här sågs *Troll-tyre*, som hwarcken trollfåringar eller dieflar giordt, utan den 3de magen på et idisplande kreatur. Här sågos fötter af *Ornar*, utspärrande med sina ramar, hwilka trollkarlar brukat at rista then på magen med, som haft ref; jag skulle tycka, at the ej mera darsföre borde brännas, än *Chineser*, som sticka hål på sielfwa buken, eller de medici, som uti stark colique, bruka at bränna magen med *moxa*. Här på fingo wij the rätta troll-instrumenter: knifwar, hamrar, påkar och järn-kulor, genom hwilka menniskior blifwit dödade af sina owänner. Wij sågom ock här former til falsk mynning, hwilka bestodo af en lös swampadigt *Hypersarcoli*, tagen utur springor på biorck, bbl eller

eller elstannar, desse woro hårdt pressade emellan 2ne lameller, at then rätta penninge uti dem lemnat sin form. Hwem hade skolat tro at et sådant vegetabile kunnat hålla formen och tola smält *Ten* eller *Bly*.

Aug. 20.

Nesan ställes ifrån *Lönkiöping* åt *Grenna*.

Strandrag (*Secale spiculis geminatis* Fl. Svec. 106.) wårte utan för *Östra Tullen* i sanden, där han leöp med sina rötter som qwickrot, hwilke rötter torde tjena i dyr tid såsom qwickrot til bröd.

Winterrågen hade man här på några ställen nyligen sådt. Man brukte här förlöjja sådesrågen, med det man lade några korn emellan et par torfwor eller ludna klutar, dem man upsatte för *Solen* och ofta besochtade. hwar på man efter 8 dagar rådnade, om flere korn grodt af den nya eller gamla rågen och här af dömdes man, hwilken theru wore tienstligare til utjåde.

Sueqwarns krutbruk låg in emot $\frac{1}{2}$ mil ifrån staden, ej långt ifrån wågen, på högra handen. Detta war artigt bygt och handwärfkarens hus, så wäl som byghesmedarnas wärfstäder, woro ställda efter gator. Wij besågom alt detta som hastigast. Äfwan för *krutwarnarne* kom strömmen nedfallandes utför de högste och brantaste bergen med en anseelig förh, fast han här ej bruktes i sin största styrcka.

Platten hwilade wij i *Grenna*, som låg 4 mil ifrån *Lönkiöping*.

Aug. 21.

Morgonen bittida seglade wij ifrån *Grenna* til *Wilingsö*.

Wet-

Wetterns wain war ganska klart, at born sågs på anseeligt diup helt rent och utan någon wår, hwaraf kommer at han här är nog fattig på fisk.

Wisingsö ligger en god $\frac{1}{2}$ mil ifrån östra landet eller Grenna. På västra sidan syns Väster-Götdland öfver sjön, som ligger söga längre ifrån Den än Småland på östra sidan. *Wisingsö* är af lång, mitt uppå henne war en hög Tallskog, på västra sidan mycken Ek, i söder Gran och i öster Björckskog. Landet war flackt, mittuppå högast, slätt, bestående af sand, mylla eller lera, fruchtsamt på såd, hwilket här är nästan bondens enda tröst. Här sågs åtskillige Dof-Hjortar, ty landet är konungens diurgård. Tilförene har hela denna Den varit Brabiska Familiens Gresskap. Brabiska Slättet, som nu war förstördt, låg wid östra stranden nästan mitt på Den. På wäggen inåt Borggården woro flere halfwa hwalf, utur hwardera utfogade en Bröstitbild af någon Brahe, som förut varit ägare til detta gods, (buckter uti nicher.) Detta Slät låg tvert emot Grenna, bakom hwilket Braherna lätit bygga 2ne stenhus, öfwerst uppå bergsklipporna; det ewa i nordost, det andra i südost ifrån Slättet. *Wastena* och *Brabhus* kallade, på hwilka stycken kunde swara, då man skidt ifrån Brahe Slätt. *Ayrkian* låg jemte Slättet och war på alt sätt af Brabiska Familien wäl utirad. Här såges ock åtskilligas Bröstitbilder af Brabiska Familien; i grafwen stodo åtskilliga liklistor af Tenn; här hwilade Grefwinnan Sparre, på hwilkens lista stod en 4kantig låda med des fr. Herres afhugna hufwud under konung Carl IX regering. Åfwanpå grafwen stod Grefwe Pehr Brahe med sin Fru i naturlig storlek. 3 Sacristian såg man S. Brittas contrefait.

Sv

Scholen låg längre i norr åfwan fogen. Han war nått och hade tilförene varit en kyrka, hvars Sacristia war nu Bibliotheket, åfwenledes ditfrånct af Braherne; här åfwanpå war ett Torn, som slutades med en 4kantig plan såsom et Obsecratorium, på hwilken man hade den hårligaste utsikt.

Gymnasium låg straxt härwid och ej långt härifrån låg prestegården.

En låg sten stod något litet i söder ifrån skolen, på hwilken stod uthuggit

PETRUS BRAHE COMES

mitt på Sandet

Anno 1673.

En ganska stor sten, wid påß XI samnar i ömtrets, låg et litet stycke ifrån prestegårdenåt slotts sidan, på hwilken war följande uthuggit, fast stenen war en hård gråsten eller Saxum.

PETRUS BRAHE Senator, primus comes in Wislingsborg. R. S. Drotzet: conjugem habuit D. Beatam Stenbock Sororem Reginae Catharinae Gustavi I Regis. feliciter rexit comitatum 29 annos, natus 1, 20 obiit 1591 venerandus senex.

— Cui successit Filius D. ERICUS BRAHE C. i W. R. S. Senator, conjugem hab: Ducisam Elisabetham Brunsvicensen, rex; II annos.

— Frater D. Comes MAGNUS BRAHER. S. Drotzetus II. Uxor, hab: comitis: Brigitta D. c.

Rag-

Rasborg et D. Helena Bietke, præfuit comitat: 30 annos. hab: fratres D. Ioh. & Ioachim. D. Gustavus campimareschal &c. D. Abraham Brahe R. S. Senator ux: D. Elsa Gyllenthierna.

— hab: Filium D. PETRUM BRAHE junior. R. S. Drotzet, et magni ducatus Finland, general: Gubernator. Qui anno 1655 comitat. successit.

— et hæc usque juvante Deo feliciter per annos XX comitat. administravit. Coniux D. Christina Catharina Stenbock, pia mater et benefactrix obiit anno 1650.

Iohan Werner Pictor 1655.

Mitt uti Tullsfogen jämte vägen emot västra sid sidan, men på södra sidan ifrån den höga ätte plåsen, och på ste stenen, woro följande ord utihugne.

Magnus Brahe comes

natus 1564. Rexit annos 31, mortuus 1633.

Trägrårdar woro här på Den mid alla Byar och på Prästegården stod Walnösträd, som utbårdadt de nyenne sidsste och håstigaste wintrar.

Älfrarne besåddes med hwete, mycken råg och årtar.

Vårter woro här wilde Tragopogon, Onopordum och Euphrasia odontites dicta.

Bidens corona seminum retrorsum aculeata, foliis lanceolatis amplexicaulibus, floribus nutantibus. *Fl. Suec.* 664. wårte mid det fabuleusa Gilbertål, cujus *Folia* omnia lanceolata, profunde serrata, simplicia, opposita, semiamplexicaulia, hinc fere perfoliata alis reflexis. *Capitula* nutan-

nutantia serie squamarum calycis exteriore patentireflexa; flori radio carens; *Semina* quadridentata, retrorsum hispida retroflexis aculeis. Denna sorten tycks wara tienligare til gul färg, hwarest hon fins i myckenhet, än den andra allmänna Brunskiären.

Sårgräs har jag noga tillfdrene upspanat på resan, men här wiste bönderna at omtala et skadeligt gräs för fåren, som wårte i myrer och annorstäds, helst i wåta år, af hwilket fåren dödde; somlige af bönderne sade, at det hade gula blommor och somlige beskrefwo det med blå blommor, ty gjorde wij oss all stit at få se det. Anteligen wistes det oss, då wij funno, at somlige blommor på et och samma stånd woro gula och somlige blå. Det war *Myosotis foliorum apicibus callosis* *Fl. Suec.* 149, *β foliis glabris* eller förgåt mig ej. Hwilket ört wårer allment på torra Backar med små blommor och ludna blad samt kort och smal stiel, utan at man wet det hon här är skadelig för fåren; men där som hon wårer i wåta ångar och kiällsprång. blifwer hon långt större, för stora blommor och glatte blader sådan som hon här wårts oss; torde oss wäl hända, at hon på wåta ställen blifwer skarp, sasom de måste wattu-örter, och altså där skadeligare för fåren.

Liung fans intet här på Den.

Bråtorne wistas här hela winteren, och betygadärmed noggsamt denna Dens milda climat.

Hiortarne utstängdes här artigt ifrån älfrarne, i thet man hängde en linne tråd öfwerst på gårds gårds störrarna, längs åt, mid på 1. quarter högre än gårdslet, hwilket gjorde at Hiortarne ej hoppade öfwer af fruchtan & inriquer eller försat.

Wiåß

Giljå hade folket här på Den till myckenhet.
Stenar funnos här på Den af idel hopgjutrad kiselachtig klappur, som coagulerats tillsammans af järnwatn och nu woro en ren Jernmalm, i hwilken Jernet sågs lika som en stålrand wid sidorna.

Ätteplatzer lågo öfwer hela landet strödd, där som den war högst.

Apis nigra pedibus maxillisqve flavis eller ett slags små JordBij sågos i myckenhet fluga på these Ätteplatzer i Söhlhettan och i them hafwa små boon, de wora ei en fjerdedel så stora som en Fluga, helt swarta med blekgula fötter och kläkar, samt med swarta ögon och Horn.

Platten hwilade wij på Wifings ö.

Aug. 22.

Kesan ställes bittida om morgonen tilbaks åt Grenna.

Grenna stad är helt liten och ligger hel smal utsträckt emellan höga berg i Öster och Wetteren i Väster.

En Runsten låg nästan $\frac{1}{2}$ mil ifrån Grenna bredewid wägen, på wänstra handen, wid Uppgrenna By, hwilken war helt klar och tydelig at läsa

HNIT: RILBI: HTIT: TTIL: TPTIR: HTIT:
TNK: TPTIL: PNTT: HNIT: *TTIL: TTIL: TPTIL:
NTIL: BRNDIR: HNIT:

Carduus acatlis, calyce glabro. Fl. Suec. 656. den wij tilförene på et par ställen allenast sedt ic, Oel. 157. och

och ic. Gott. jul. 19.) sågs allestädes på marken emellan Omberget och Oesjö.

Omberget $\frac{1}{2}$ öfwan om Oesjö war en Run- gens diurgård; här reste wij af wägen at bese hiesan eller thet högsta af berget, hwarifrån wij hade äht Öster och Söder then härligaste prospect af stora älf-fält och Byar. På södra sidan af Omberget, war nog Bödd. På wästra sidan stod, öfwer alt mylen gran och någon *Taxus* eller Ide-gran samt krusbär med gula glatta bär. Norr ifrån kullen, ett temmel. stycke, besagom wij *Apostla trädet*, som war en stor Bödd af XI stora Stämmar som upgingo ifrån roten twiswels utan upwurna af äfwen så många nätter fast stammarna woro redan til något hopwurna; af these ellofwa war en minuti förörckad; man såg intet tecken efter then XIIte; wet jag altså ei om saken är san, at en bonde borthuggit den XIIte stammen, föregifwandes, at Christus ei hade mer än XI Apostlar, sedan Judas sig uphängt.

Stalactiter såg man i alla rännilar, som lupo utför Omberget: de woro intet annat, än Stenförpor, som öfwerdragit alla de torra qwistar, som nedfallit i watnet; et nog rart exempel här i Sweriget. Nedan för landsvägen såg man här och der Bleke, til et klart tecken at alt watnet är kallackligt; är altså lat at se ordsaken til desse många Stalactiter.

Sleke af Salt, med ler och sand blandat, hade diur-wachtaren här och där satt uti 4kantige lådor eller häckar, at Kron och Dof portarna, som här woro, måtte gå hit och flekia saltet, äfwen som goda hus-hållare plåga sätta sådant för sin Boskap, at the måga bättre twiswas. Dalkarlen gör sit sleke af Salt och

Barckmisl, med hwilket han låckar Bostopen til sig och hwart han wil i Stogen.

Hösten repræsenterades artigt för oss emellan Nyby och wadstena på the sköne Ostgötlands fälten, ther en del åkerman skuro det sköna hvetet; en del uphåmtade de mogna Ärtter, och en del menade af then bleka säden. Banden ställes på åkren i längd, 10 par emot hwarandra. Säden infördes med twebet; lås. Gåsen uphåmtade åren, som spiltas på åkren. Trampgräset stod rött och moget så i åkren, som på wågarna.

Natten hwitade wij uti Wadstena efter 5½ mils resa.

Aug. 23.

Wadstena Stad war ei stor, men behagelig för dess Slätt, kyrckia och frigsmans huus.

Krigsmanshuset är wåhl bygt, anseelig stort, har tillförene varit et kloster, men är nu för förlammade de Krigsmåns herberge.

Blåster-Kyrckian hade många antiquiteter, dem wi gå förbi, emedan Cal. Archie-Biskopen E. Benzelius dem beskrefwit; här sågs S. Britta Bild, copia af den wi sågom på Wisinge; på kyrckiogångwet låg en Gråsten efter en Medicus med följande inscription.

Hoc, ego qui recubo, duro sub fragmine saxi
mulis dum vixi dulcis amicus eram,
agris; auxilium medicando ferre solebam
dum fuit humanis usibus apta manus.
Celsia nunc tracto, terrestria pharmaca linquent
et Medico summo lator aesse Deo.

3 Chorecläg Hertig Magnus uihuggen i fullkommen storlek. 3 Sacristian wistes S. Britta och dess

dotters S. Cathrina Hufvudsfallar; den förres suturer woro alla hufvudne til et flart teckn at hon varit gammal; men därjemte war denna skalle polerad til et åfwen så tydeligit eftermåle at hufvudet ei rutnat i jorden, utan torde wara quid pro quo, som Apothekarne kalla; men S. Catharinæ suturer woro alla löse utom sutura coronalis, som war hufvudne.

Leontodon calyce toto erecto hispide foliis hispidis detatis integerrimis. Fl. Svec. 628. sågs i kloster-trädgården wildt växande. Densamma såg man ock på åtskilliga ställen utom staden på ångarna. Denna ört har aldrig tillförene blifwit funnen i Sverige.

S. Britta löd, om hwilken dräpeliga effect emot mullwader, så ofta blifwit talt i Stockholm och i wettenskaps Academien, war förnemsta ordsaken hwarföre jag stådt hemresan genom wadstena, at där så se hwad det wore för en härl. löd. Denna löd war här almänt bekant och kallades Munk-löd, wåte ymnigt i klåster-trädgården och förmentes wara hitförd ifrån Italien af S. Britta. Men jag blef flat, då jag förment mig skola få se en mycket sällsam wårt, och i det stället måtte upptaga Gottländska Ranssen, den jag beskrefwit it. Gottl. 169 eller *Allium foliis lanceolatis, scapo nudo semicy lindraceo, bulbo setis obvallato. Fl. Svec. 263.* Sic minuit praesentia famam.

Slättet som låg in wid Staden sådes wara bygt så wål som halfrå klåster-kyrkian, af en Sten som varit tagen ifrån Omberget, men de många Qlands Episkar, som sätto i stenarne, gjorde troligt at stenen varit hämtad ifrån Qland, fast än man wål wet at sådana spår afwen finnas i andra Swenska länckberg, dock sällan i sådan myckenhet. Häruti Slottet såg man uti Hertig Magni kammarare Dianam med underskrift.

Silvarum cultrix castissima virgo Diana est
och Ariadne med underskrift

Mortalis Baccho placuit Ariadne marito.

Sparganium växte i grasiven, som gick omkring Slättet, större än man sedt honom på andra ställen i Sverige. Han var en mans hög, bladen woro tvårfinger breda, lika en Stokat med hwas kant på ryggen.

Widskeppelser får man mer använda till löje än nytta. Ibland hwilka en alt för tokug hår berättades såsom oförlbar, neml. at om man sätter en knif, hwarmed *Ewin* äro slachtade och som sedermera aldrig är brukad, på sidan af Åkren, så at åkermannen kan gå mitt emot knifwen at så ut säden, och när han kommit med säningen till knifwen, flyttes samma knif till den andra sidan af åkren, hwaråt han skal så widare, så skal här af aldrig något *Ewin* wäga sig på åkren, utan så snart det kommer till åkerrenen, springa tillbaka som sutte knifwen wärfeligen uti det samma. Den kanro detta, som därefter hafwer mage och *Physique*

Resan ställdes efter middagen ifrån Wadstena.

Ufiske var anlagt, med en ålfiska uti *Motala Ström*, där han gick förbi *Motala* gåstgästwaregård, kommandes ifrån *Wettern*. Denna ålfiska var lik en råmma med små springor på botten och högre mot ändan, slutad med galler, där ålen drefs upp utan at komma tillbaka.

Lax: Fiske var åfwen anlagt i *Motala Ström* jemte *Motala* gåstgästwaregård; Här var en 4 kantig *Damm* och i *Dammen* et 4 kantigt hus i hwilket 2ne rum woro; hwardera rummet kunde nedsläppas på sidorna, at *Laxen* som gick in med strömmen kunde upptagas med häf, så snart han märktes af *Wächterena*, som stadigt förade.

Sand

Sandwäg mycket diup hade wi ifrån *Motala* till *Nykyrcka*.

Medewj sköna och namnkunniga *Surbrunn* lag ei långt härifrån, ty reste wi dit, dels at smaka på watnet, dels at råka *Kammarherren* Herr Carl de Geer, och at se hwad insekter han funnit denna *Commur*, som uti denna wetenskapen wida tagit lossen af alla så inländske som utländske *curieuse*.

Medewj Brunn låg på en angenäm ort, här woro hela gator af huus upbygge för gåster, som där drucko brunn; här woro vackra alléer och ett makalöst watten. Denna är den äldsta *Surbrunn* i Sverige och otwifvelactigt ännu den bästa, ehuru han något ändrat sine utlopp. Här wore mycket at tala om detta watten, där man wille fly till en *Spiricus*, ett *Sulphur*, eller något annat underjordiskt och *Chymiskt principum*; men wi lämna de gambles diupa *Philosophie* och hålla oss därtwid at watnen blifwa imprægnerade af en jernmull, som ligger i jorden nästan som en mysmalm, sådan som man ock torde finna på södra sidan wid *Medewi*. darest man därefter skulle grafwa.

Natten blefwi wi qware i *Medewi*.

Aug. 24.

Resan continuerades åt *Stockholm*.

N E R I K E.

Hammar Kyrcka uphölt oss något litet, där wi talade med den *Curieuse* Pastor *Tiselius*, som är namnkunnig af de 2ne *Tractater* han skrifwit om *Wettern*. Här fingo wi se en *Lom*.

Lommen (animal. *Svec. 121*) war alt inuner hwit, åfwan på svart; Ryggen hade åfwan på wita tvårstref och hwita puncter på wingarna. Si-

N 3

dor-

Dorna af halsen och bröstet gingo lika som i tvågar af hvita och svarta långstrel. Hufvudet och hals voro ofvannpå grå; ifrån näsven neder til bröstet gick en purpurfärgad bred och lång flak och en hvit ring var om halsen.

Orter åtskillige och ei allestädes almänne funnos i Hammar: såsom *Elatine*, *Limosella*, *Hydrocharis*, *Utricularia nectario conico*. *Cicuta* eller Sprengörten och *Bidens* af bägge sorterna.

ASKERSUND en liten Stad, som ligger wid norra riken af Wetteren, restes igenom. Hade vi alltså följdt Wetteren ifrån dess södra ända Jänkiopng jemte dess östra sida Grenna och Wadstena, til dess han slutades här i Askersund.

Insect eller rättare Stråbuke af ett insect fanns jemte Sandvägen på bägge sidor invid vägen, et litet stycke ifrån Askersund. Här voro åtskillige hål helt cylindriska och så stora som hade man stuckit en gåspenna neder i Moen. De voro väl $\frac{1}{2}$ aln djupa och perpendiculäre; i botnen låg en mass af en förfärl. Skapnad: Magen var aflång och blek; mitt på ryggen steg han upp såsom på en Camel men tveklufd. Hufvudet var ganska stort, starkt och lika som af hornachtig materia mycket hårdt med 2ne stora svarta grymma tänder; Matten låg här nedre i botnen liksom et lejon för andra insecter, hvilka då de sökte hålen, fulla ned i denna kula och där blefvo upåne af denna mass. Man wet ännu intet hvad metamorphosis han undergår eller hvad för en Fogel af honom warder.

Natten blefvo wi i Skyllberga gåstgästare gård.

Aug. 25.

ÖREBRÖ resten igenom; En stor och wacker

Stad; här besåg man slättet och i släts-trågården såg man en stor *Populus nigra*, Landshöfdingen Baron Nils Reuterholm berättade oss ganska många och merckwürdiga saker så uti *Oeconomicis* som *Physicis*, af hvad som uti dess län fanns. 2ne mina Rese-Cammader J. Moræus och H. J. Gahn togo här sitt afsked och reste genom Dylta Swafwelbruk och nya Kopparberget åt Fahlun.

WESTMANLAND.

Kesan skyndades genom natt och dag. Wi foro öfver.

Beglan och genom Arboga om natten.

Aug. 26.

Strömsholms tiella var merckwürdig. Hon ligger på sielfwa Siöbotnen på 5 alnars diup; när man rör öfver henne kan man nästan höra, ty dess blå botn tyktes vara oändel. Diup alla växter uti henne syntes helt blå, fast de äro gröna, såsom *Conferve*, *Hortonia* &c. omkring henne växte *Sagittaria*. Dortmanna och *Subularia* i myckenhet. Sielfwa watten i kulan är oförlitnelig klart, rent och kallt, at manneppelig på annat ställe klarare watten kan finna, hwilket med en stor ådra uppväller och drifwer det andra watten på sidan. Ehuru hårligit och klart detta watten är, är det dock hårdbrukt, at jag intet skulle råda någon bruka detta til dagelig dryck.

Kunstenar stodo 2ne stycken jemte vägen wid pass, mil, före än man kom til Westeråhs.

Rudera efter et gammalt kläster sågs på högra handen wid vägen.

Wissel såg man i Westeråhs, som var

hämtad ei långt derifrån, på Riksrådets Herr Orefne
J. Cronstedts wackra gård Fulleröen.

Maten hvilade wij i Säfwa bro.

U P L A N D.

Aug. 27.

Resan gick fort genom Enköping til Up-
sala.

UPSALA gamle Stad och forna Romunga Re-
sidence uppehöllt mig et helt dygn. Det öfdrifnelig wäl
belägna Slättet stod ännu uti sina rudera. Den sto-
ra Kyrkian med de många Romungars låger-
skällen besågos; Här war Archie - Biskops sätet,
Landshöfvinge - sätet och then äldsta och största Aca-
demie i Sverige: Här war ett härligt Bibliothecque wid
academien; det artiga Rid - Stallet hade nyligt blif-
wit renoveradt och satt i stånd. Academien hade oc-
k nyligen låtit upbygga et prächtig, Observatorium genom
den lärda A. Celsii Astronomiæ Professorens på-
drifwande. Nosocomium Academicum och Hortus Bota-
nicus woro ännu icke upbyggna utur sit öde. Hans
Kongl. Mayt. hade straxt för min Resa allernådigast,
här, tillagt mig rum ibland Professorerne uti Facul-
tate Medica.

Aug. 28.

Resan skälles om morgonen ifrån Upsala och
wij anlände emot aftenen til Stockholm.

INNEHALD.

PROVINCIER.

Gottland 161.
Nerike 341.
Östergötland 14. 337.
Småland 17. 303.
Södermanland 2.
Westmanland 343.
Upland 344.
Öland 39

GARDAR.

Afwe 203.
Biörnhofda by. 44. 61.
Borgholm Slott 57. 53.
Erik. ö by. 64.
Gaxa postgård 119.
Halltorp. Ladugård 50.
Hau Bondgård 193.
Horn Ladugård 128. 153.
156.

Kyllei 215.
Ostenby Ladugård 82.
Roma residence 291.
Rella 47.
Råshult natale 319.
Stenbrohult 315. 316.
Wible 295.

PLATSER.

Alwar, tract. 50. 68. 76. 93.
127.

Adelfors bruk, 21. 23.

Borrum Lekplats 70.
Burswik Stenbrott 265.
Capellshamn 187.
Fårö-sund 197.
Hoburg 258.
Hohl vägen 17.
Kufwan klippa 258.
Kålmården skog 7. 9.
Kierrekula kiella 91.
Korpe klint 168.
Landborg. tract. 10. 54.

82. 94. 99. 109.
Matkroken refwel 113.
Milby ång. 94.
Neptuns åkrar, refwel 146
Ostenby Lund 85. 86.
Schefferie ång 90
Sistors-sand 138.
Siu strömmars fisk. 220.
Torsburg 227.
Wigan tract. 251.

ÖeAR.

Blåkulla 128.
Boda holme 135.
Carlsoe stora 279.
Carlsoe-lilla 289.
Carls suerd 220.
Enholmen 210.
Furilen 215.
Fårö 202.
Grimskiär 33.

5

Helig-

IN-

Heligholmen 215.
 Klafen 216.
 Lill-holmen 111.
 Olofsholmen 219.
 Sandö 128.
 Wifingsö 332.
STÄDER.
 Åkersund, 243.
 Calmar 32.
 Ekeshö 19.
 Grenna 336.
 Jönköping 330.
 Lindköping 16.
 Norköping 9.
 Nyköping 4.
 Stockholm 1.
 Södertelle 2.
 Trosa 3.
 Upsala. 344.
 Wadstena. 338.
 Wexjö 25. 308.
 Westeras. 343.
 Wisby 163. 293.
 Örebro. 342.
 Kyrkior på öland 94. 158.
 Agby 111.
 Alböke 157.
 Algdumsrum 61. 160.
 Boda 136.
 Brädsåtra 109.
 Förs 117.
 Gardby 102.
 Gierstlösa 108.
 Glamminge 47. 59.
 Hukerstad 95.

Högby 122.
 Kastlösa 74.
 Kiöping 55.
 Kläppinge 110.
 Langlät 105.
 Löt 111.
 Mackelby södra 78.
 Norra 102.
 Mörbylånga 67.
 Pefnäs 113. 157.
 Kunsten 163.
 Råplinge 159.
 Sandby 99.
 Segerstad 94.
 Smedby 76.
 Stenåsa 99.
 Torflunda 62.
 Wickelby 81.
 Sahl 82.
KYRKIOR på Gotland.
 Ålskog 235.
 Alwe 275.
 Boge 220.
 Bunge 196. 211.
 Burs 241.
 Eidelem 236.
 Eke 247.
 Ekstad 278.
 Fardom 275.
 Fide 252.
 Flåringe 192.
 Fårö 199.
 Gammelgarn 234.
 Garde 236.

Gotland

Gothum 222.
 Grotlingbo 247.
 Haddum 274.
 Hall 184.
 Hambre 254.
 Hangvar 182.
 Hållwik 219.
 Kråkingbo 226.
 Lummelund 169.
 Lye 236.
 Martebo 174.
 Måsterby 291.
 När 236.
 Näs 274.
 Roma 293.
 Rute 195.
 Råne 245.
 Sanda 290.
 Stange 243.
 Stenkyrka 177.
 Sundre 263.
 Wamblingbo 255.
 Wisby. 163. 293.
 Änga 226.
 Östergarn 231.
 Öja 252.
ANTIQUITETER.
 Borgar.
 Algdumsborg 160.
 Ismantorpsborg 105.
 Triborgaborg 99.
 Trebyborg 93.
 Eketorpsborg 92.
 Wipetorpsborg 159.

Barby-Schantz 70.
 Morby-Schantz 69.
HOGAR.
 Agentyrshög 250.
 Myfingeberg 68.
 Borgholmshög 54.
 Inglingeberg 395.
 Smolands 312. 323.
Runstenar.
 Kiöping 55.
 Smedby 77.
 Årslösa 77.
 Mockelby 78.
 Sandby 100.
 Gardby 103.
 Runsten 103.
 Bjärby 104.
 Lerkka 104.
 Gierstlösa 108.
 Högby 124.
 Sodereng 19.
 Hvitlanda 24.
 Lye 236.
 Hangvar 182.
 Fåö 200.
 Gothum 222.
 Grotlingbo 248.
 Wamblingbo 255.
 Hambre 255.
 Öja 255.
 Sanda 290.
 Sundre. 263.
 Carlö 280.

Sve.

Swenerum 327. Laudari.
 Uppgrena 336. Håkerstedt Lands.
 Atteplatlar. 67. 71. 76. 81. höfd. 201.
 95. 336. 102. Koskul Landshöfd.
 135. 159. 245. 322.
 6. 305. Wallin episcopus
 302.
 Gronhagensten 279. Norby Profess. 237.
 Brahesten 333. Rothman Affess. 26
 Odensflisa 159. OECONOMICA.
 Uprättade stenar 21. 81. Folk 317.
 327. inhyses 63.
 Stenkors 110. 165. Språk 210.
 Grafsten 254. Mat 137.
 Castel Sundre 263. Dryck 210. 244.
 Hambro 259. Lek 239.
 Oja 264. Gästbud 210.
 Fide 264. Dantz 210.
 Sanda 290. Sâkpipe 210.
 Slott. Cronoberg 312. Maner 103. 122. 114.
 Stenhus 254. Kläder 75. 93. 97. 122. 124.
 Bråwallen hed 310. 197. 245. 317.
 Olofstempel 219. Sängkläder 255.
 Tielwars 226. Hus 74. 97. 142. 152. 277.
 Hwitlanda stad 21. 24. 202. 233.
 Boenestad 5. Stenhus 176. 203. 247.
 Sigfredskiella 25. 4. 33. 264. 292.
 Hobergs gubben 260. Tak 75. 97. 174. 202. 230.
 Tiufholer 284. 249.
 Jste-lan 199. Bänkar 166. 244.
 S. wæ kiella 308. 324. Bakugn 183.
 Hålgö 308. Kachelugn 133. 166.
 Muscæarne 308. Kiellare 277.
 Widfkeppelser 28. 312. Trågard 114. 118.
 330. 308. 340.

Arker

Acker 66. 109. 140. 156. Skurquarnar 52.
 202. 30. 323. 305. Skurler 119.
 Sandjord 115. 247. Ålmsbrott 72.
 175. 183. Kalkbrenneri 79. 134.
 Giodfel 201. 31. 139. 147. 188.
 Swedia 19. 32. Tegelbruk 301.
 Såd fkietsfel 183. 326. Krummakare 301.
 urken fâd 301. Sandstenbrott 265. 267.
 Æng 290. Lyk-Kistor 268.
 kalborn 91. 132. 146. Quarntenar 268.
 Bete 202. 247. Wedbrand 66. 114.
 Skogar 219. 221. 225. 239. Commerce 133. 267. 321.
 247. 252. 202. 224.
 Plank 121. Waxter på refan sedde.
 Gierdsgård 43. 67. 272. MONANDRIA.
 124. 135. 176. Salicornia 1. herbacea 269.
 Håckar 196. DIANDRIA.
 I ed 172. Veronica 7. Spicata 72.
 Baft 62. 128. 215. 218. 228
 Rep 44. 8. Officin 39.
 Grimma 135. 127. 130.
 Hals-Ok 174. 9. Scutellata 62
 Sladd 7. 11. Beccabunga 61
 Rifwa 274. 18. Hederasolia
 Blankard 49. 57.
 Sump 277. 12. Teucri-folia
 Wålkaffe 61. 20. 130.
 Quarn 95. 169. 14. Serpylli folia
 Wederquarn 68. 32. 39.
 Tiära 139. 133. 176. 198. 212. 20. Dillenii 56.
 Kohlmila 329. Pinguicula 21. vulgaris
 Salpetter Siuderie 49. 222. 38. 47. 61.
 Golfstensbrott 51. 59. 116. 239.
 139. 159. 248. 108. Utri-

- Utricularia 24. *major*. 292. 64. *crispa*. 130.
 Lycopus 27. *vulgar*. 292. 67. *hirsuta*. 122.
 Anthoxanth 29. *unicum*. 71. *violacea*. 130. 241.
 20. 39. 253.
 130. Briza 80. *vulgaris*. 47. 237.
TRIANDRIA. Cynosuros 81. *pestinatus*.
 Valeriana 30. *palustris*. 39. 60. 115.
 130. 175. 82. *aeruleus* 66
 31. *dioica* 46. 235.
 33. *Locusta* 58. Bromus 84. *major*. 237.
 72. 89. *briza*. 180. 235
 Iris 33. *palustris* 56. 91. 127. Festuca 90. *nutans*. 146.
 Schoenus 35. *Agh*. 157. 170. 95. *ovina*. 15. 20.
 176. 226. 245. 72. 91. 130. 239
 36. *capit. major*. 256. 274. 284.
 234. Avena 96. *pratensis*. 60.
 37. *capit. minor*. 97. *fugitiva*. 133.
 234. Arundo 102. *arenaria* 139.
 Scirpus 39. *maritimus*. 112. 205.
 216. Lolium 103. *fatuum*. 223
 42. *cespitosus*. 226. 245.
 Eriophorum 45. *caud. te-* Secale 106. *maritimum*. 130.
ret. 130. 331.
 Alopecurus 52. *erechus*. 90. Hordeum 107. *marinum*.
 115. 127. 318.
 156. **TETRANDRIA.**
 53. *repens*. 115. Globularia 109. *montan*.
 Milium 55. *odoratum*. 60. 65. 72.
 65. 127. 193. 228.
 Melica 56. *ciliata* 159. Scabiosa 110. *vulgaris* 127.
 57. *nutans* 115. 130. 111. *tenuifolia*,
 Agrostis 58. *venti* 239. 216. 228. 283.
 Aira 63. *arvensis*. 130. 137. 112. *succisa*. 56.
 233. 247. 253.

Aspe

- Asperula 114. *odorata*. 60. Aphanes 137. *unica*. 316.
 239. 131. Potamogeton 139. *nationis*
 115. *Madra*. 47. 269.
 72. 115. 168. 146. *bocco-*
 283. 187. 195. *nis* 221
 227. 238.
PENTANDRIA.
 Galium 116. *luteum*. 39. Myosotis 149. *arvensis* 130
 72. 96. 131. *aquatica* 235
 228. 150. *Lappula* 274
 118. *album*. 39. 228. 283. 20. Lithospermum 151. *offi-*
 119. *cruciata*. 127. *cinar*.
 131. 70. 156
 289.
 Aparine 120. *scandens*. 131. Anchusa 153. *Buglossum* 39.
 121. *parisiense*. 39. Cynoglossum 154. *vulgare*
 131. 61.
 Plantago 124. *lanceolata*. Pulmonaria 156. *immacu-*
 20. 37. 131. *lata* 81.
 125. *lanata*. 216. Echium 158. *vulgare* 164.
 214. 127. *anguina* 109. Asperugo 159. *unica*. 127.
 143. 233. Androsace 160. *nostras*. 56
 128. *monanthos*. 57. 72.
 316. Primula 161. *lutea* 39. 20.
 Sanguisorba 130. *rubra*. 237. 14.
 232. 162. *minor*. 39. 61
 Cornus 131. *Offica* 56. 72. 65. 146. 237.
 106. 291. 126. 38.
 235. Menyanthes 163. *Trifolia*
 132. *herbacea*. 216. 118.
 Evonymus 133. *vulgaris*. Hortonnia 164. *unica*. 14.
 126. 47. 32. 36.
 Alchemilla 135. *officinar*. Anagallis 169. *rubra*. 174
 39. 62. 272.
 20. Con-

Convolvulus 173. *arvensis*. **Asclepias** 200. *Vincetoxicum*. 50.
 56. 253. 125. 106.
Campanula 176. *vulgaris* 256. 127.
 39. 237. 130. 168.
linifolia. 229. 210. 227.
 180. *maxima*. 283.
 304. **Gentiana** 202. *Pneumonanthe* 316.
 181. *Trachelium*. 47. 203. *Gentianella*.
 247. 195.
 182. *glomerata* 195. 265. *Gentaurium*.
 183. *altissima*. **Salsola** 206. *vulgaris*. 51.
 115. **Herniana** 207. *glabra*. 53.
Verbascum 186. *Tapscus*. 72. 339.
 212. 226. 240.
 187. *nigrum*. **Ulmus** 219. *vulgaris*. 61.
 39. 156. 222.
Solanum 188. *officinaria*. 209 **Eryngium** 220. *maritimum*
 189. *Dulcamara*. 151.
 115. 221. **Hydrocotyle** 221. *vulgaris*.
Hedera 190. *arborescens* 70. 71. 225.
 129. 130. 221. 316.
Lonicera 192. *Xilescum*. 233.
 47. 130. 36.
Rhamnus 193. *catharticus*. **Sanicula** 222. *officinaria*. 62.
 58. 72. 106. 57. 106. 115.
 194. 148. **Daucus** 223. *arvensis*. 273.
 194. *Frangula*. **Caucali** 225. *magna*. 289.
 56. 121. 319 **Tordylium** 224. *arvensis*.
Ribes 195. *spinosum*. 55. 168. 225.
 128. *alpinus*. 7. 131. 121 **Conium** 226. *agreste*. 164.
Glaux 199. *unica*. 96. **Acha-**

Athamanta 229. *campestris* **Sambucus** 230. *arborescens* 47.
 101. 115. 101.
 289. 251. **Ebulus**. 75.
Laserpitium 230. *latifolium*. 309.
 47. **Parnassia** 252. *unica*. 252.
 56. 81. **Statice** 253. *capitata*. 56. 62.
 20 **Linum** 255. *cartharticum*.
Heracleum 231. *Sphondylium* 225. 47. 115. 253.
 253. 255. **Radiola** 316.
 253. **HEXANDRIA**.
Angelica 233. *sativa*. 130. **Allium** 263. *Rams*. 169.
 234. *sylvestris*. 47. 193. 247.
Sium 235. *aquaticum*. 56. **Cepa** 264. *Alwartök*. 53. 63.
Ethusa 240. *cynapium*. 130. 194.
Scandix 241. *cerefolium*. 265. *vulgaris*. 56. 193.
 175. 118. **Porrum** 266. *Kaipa*. 60.
 242. *echinata*. 55. 208. 247.
 175. 36. 292.
Cherophyllum 243. *sylvestris*. **Anthericum** 267. *ramosum*
 20. 178. 194.
 39. 228.
 137. 268. *Osisfragum*
 244. *geniculis*. 269. *calyciflorum*. 95.
 55. 221.
 60. **Convallaria** 273. *Lil. con-*
 175. *va.* 130.
 225. 274. *Polygonatum*.
Carum 245. *officinaria*. 47. 104. 46. 106.
Ægopodium 247. *Podagraria*. 115.
 47. 276. *Unifolium*
Opulus 249. *vulgaris*. 46. 131. 133.
 130. 237. **Jua-**

Juncus 278. *strictus*. 131. 314. *rubr.* 131.
238. *cap. psyllii* 39. 137. 168.
131. 14. 20. *Polygonum* 322. *vulgare*.
287. *Sylvaticus*. 39. 185. 96.
283. *Busonius*. 253. *Paris* 326. *quadrifolia*. 26.
282. *turfosus*. 324. *Adoxa* 326. *unica*. 1. 57.
Rumex 291. *Lapathum* 131. *Elatina* 327. *minima*. 316.
Britannica. 85

ENNEANDRIA.

295. *Acetosa*. 61. 131. *Butomus* 328. *Unicus*.

296. *Acetosella*. 39.

90. 131.

DECANDRIA.

Scheuchzeria 297. *unica*. *Pyrola* 330. *irregularis* 221.
316. 331. *Halleri* 206. 221.
Triglochin 298. *vulgare* 85. 332. *secundiflora* 21.
Alisma 300. *vulgaris*. 221. 333. *umbellata* 152.
301. *nutans*. 30. 334. *uniflora* 145. 21.

HEPTANDRIA. *Andromeda* 335. *vulgaris*.

Trientalis 302. *unica*. 32. 30.

38. 91. 137. *Arbutus* 339. *Uvaursi*. 169.

OCTANDRIA. 182. 187. 209

Epilobium 304. *irregulare* 21. 32.

85. 131. *Ledum* 341. *Rosmarin. silv.*

306. *dentatum*. 6 60. 137.

39. 156. *Dianthus* 343. *uniflorus*.

307. *lineare*. 316.

156. 345. *semibarba-*

Erica 309. *campestris* 44. *tus*. 301.

58. 83. 131. 335. *Saponaria* 346. *carolina*.

137. 237. 30. 282.

310. *Tetralix*. 324. *Scleranthus* 348. *annuus*.

Daphne 311. *cauliflora* 509. 8.

Vaccinium 313. *Myrtillus* *Saxifraga* 350. *tuberosa*.

131. 137. 282.

Saxi-

Saxifraga 353. *tridactyli-* 387. *album*. 72. 127.
tes. 3. 72. 131. 187. 227.
14. 115. 274.

Cucubalus 360. *Beben al-* 388. *rupestre*. 178.
bum. 56. 389. *acre*. 72. 131.
101. 212. 148. 187. 227.
227. 338.

DODECANDRIA.

Agrimonia 394. *vulgaris*.

39. 225.

192.

361. *dioicus* 156

Silene 364. *Viscaria* 20 106

13.

Sempervivum 395. *tecto-*

366. *Muscipula* 72.

106. 131. 156.

Alfina 369. *vulgaris*. 130.

37. *grandiflora* 40.

61.

JCOSANDRIA.

Pedus 396. *avium* 26. 134.

372. *graminea*. 253. *Prunus* 397. *spinosa*. 26. 39.

Arenaria 373. *serpillifolia*. 97. 131. 134.

39. 168. 196. 235.

375. *maritima*. 151.

269. 272. 124. 146.

Spergula 377. *arvensis*. 140

378. *nodosa*. 215

227. 269. 280.

Cerastium 379. *viscosum*. 399. *oxyacantha*

20. 39. 58. 81. 94.

131. 272. 235.

382. *pentan-* 289. 105.

drum. 17. 23. 134.

Agrostema 383. *unica*. 225. *Sorbus* 400. *aucuparia* 130

27. 196.

Oxalis 385. *Luzula*. 1. 16. *Pyrus* 401. *syvestris*. 241.

Sedum 386. *Anacampteros*. 402. *malus*. 61. 146.

130. Z 2 Me.

- Mespilus 403. *Cotoneaster*. 424. *palustris*. 39. 84.
70. 131. 38. 175.
168. 235.
- Filipendula 404. *vulgaris* POLYANDRIA.
127. 239 *Nymphaea* 426. *lutea* 221.
253. 427. *alba*. 221.
405. *Ulmaria* Papaver 429. *Rheas*. 47.
56. 90. 124. 127. 233.
107. 20. *Chelidonium* 430. *majus*.
136. 237. 233.
- Rosa 406. *sylvestris*. 39. *Actea* 431. *nigra*. 62.
131. 134. 168. 2. *Tilia* 432. *vulgaris*. 282.
258. 272. *Cistus* 433. *Helianthem*. 72.
168. 187. 227.
237. 26. 283.
- Rubus 410. *caesus*. 39. 131. 434. *alandicus*. 66.
237. 26. 71. 72. 92.
- Fragaria 414. *vulgaris*. 39. 435. *Fumana*. 177.
- Potentilla 415. *Anserina*. 39. 120. *Euphorbia* 436. *helioscopia*
416. *Fruticosa*. 253.
63. 71. 81. 438. *alandica*.
84. 91. 92. 91. 94. 112.
94. *Reseda* 439. *Luteola*.
417. *alba*. 72. *Delphinium* 440. *segetum*
239. 56. 272.
418. *repens*. 152. *Hepatica* 445. *unica*. 1. 81.
227. 131.
219. *Adscendens* *Pulsatilla* 446. *vulgaris* 37.
20. 72. 15. 447. *retroflexa*.
227. 47. 98. 152.
- Tormentilla 421. *vulgaris* *Anemone* 449. *major*. 112.
39. 253. 450. *nemorosa*.
20. 14. 20. 39.
61. 131. 1.
- Geum 423. *luteum*. 131. 38. Tha.

- Thalictrum* 453. *palustre*. *Caltha* 473. *unica*. 39.
56. 225. 14.
254. *arvense*.
180. 225.
- DIDYNAMIA.
Ajuga 475. *erecta*. 20. 39.
- Adonis 456. *opopetala*. 37. *Teucrium* 476. *Scordium*.
77. 283. 282.
- Ranunculus 458. *lanceola-* *Thymus* 477. *Serpyllum*.
tus. 130. 227. 283.
460. *Ficaria*. 239. 274.
39. 131. *B. hirsutum*.
233. 208. 219.
239.
462. *nemorosa*. 478. *Acinos*. 47.
fus. 39. 37. 227.
463. *Risus far-* *Clinopodium* 479. *vulga-*
dous. 146. re. 47.
466. *aeris*. 39. *Origanum* 480. *vulgare*.
40. 61. 106. 218.
168. 208. *Glechoma* 483. *hederater-*
468. *reptans*. restr. 1. 39.
131. *Ballota* 484. *vulgaris*. 60.
469. *bulbosus*. 174. 209.
39. 40. 72. *Marrubium* 485. *vulgare*.
17. 174.
470. *ecbinatus*. *Nepeta* 486. *Cataria*.
104. 115. *Stachys* 489. *sylvatica*. 62.
174. 253. 156. 233.
272. *Leonurus* 496. *Cardiaca*.
471. *illyricus*. 47.
70. 71. 98 *Brunella* 498. *vulgaris*. 156.
472. *aquatilis*. 193. 196. 213.
14. 39. 219. 228.
16. 36. *Scutellaria* 501. *ferrata*. 156.
Z 3 502.

502. *integrifolia*. 212. *Thlaspi* 530. *arvense*. 47. 215. 225. 127. 156. 233. 272. 531. *incanum*. 74. **Antirrhinum** 501. *Linaria* 532. *Bursa pastoris*. 283. **Lepidium** 535. *minimum*. 52. 72. 175. 39. 216. 192. **Rhinantus** 503. *crifla galli*. 239. *Iberis* 536. *minima*. 139. **Pedicularis** 504. *vulgaris*. **Cochlearia** 538. *minor*. 118. 146. 256. 289. **Melampyrum** 510. *criflatum*. 539. *coronopus*. 58. 56. 131. **Myagrurn** 541. *segetum*. 239. 240. 511. *lacerum*. 98. 139. 241. 253. 152. 239. **Isatis** 543. *Glastrum*. 144. 233. 289. 216. 289. **Turritis** 544. *glastifolia*. 26. 106. 512. *vespertinum*. 159. **Brassica** 545. *birsuta*. 102. 47. 61. 228. 37. 131. 547. *Napus*. 239. 240. **Euphrasia** 516. *vulgaris*. 47. 517. *Odontites*. **Sinapis** 548. *Rapistrum*. 47. 292. 334. 77. 110. 127. **Scrophularia** 520. *nodosa*. 168. 183. 240. 61. 156. 241. 133. **Linnaea** 522. *unica*. 131. 137. 549. *Sativa*. 238. 148. 221. **Erysimum** 558. *Alliaria*. 47. 65. 81. 233. **TETRADYNAMIA**. 81. 233. **Draba** 523. *vulgaris*. 1. 39. **Cardamine** 559. *vulgaris*. 525. *Gottlandica*. 192. 37. 59. **Den-**

- Denraria** 565. *heptaphyllos*. 599. *vicioides*. 65. 127. 131. 20. 127. 131. **Arabis** 567. *minor*. 37. 600. *chymenum*. 56. 233. **Raphanus** 568. *segetum*. 258. **Vicia** 601. *sativa*. 39. 569. *Kakile*. 151. 602. *sepium*. 130. **MONADELPHIA**. 605. *Cracca*. 12. 130. **Geranium** 571. *uniflorum*. 127. 47. 106. **Cicer** 607. *Cicerula*. 130. 187. 283. **Lotus** 609. *coruiculata*. 39. 131. 130. 208. 253. 572. *aconitifolia*. 610. *marina*. 143. 47. 61. 167. 221. 574. *lucidum*. **Trifolium** 611. *montanum*. 74. 228. 47. 578. *robertianum*. 39. 612. *album*. 20. 615. *rubrum*. 20. 616. *Lagopus*. 21. 239. **DIADELPHIA**. 617. *Lupulinum*. 137. 168. 212. 618. *sublupulinum*. 257. **Malva** 581. *major*. 250. 257. 582. *Alcea*. 58. 619. *Melilotus*. 2. 6. **Polygala** 586. *vulgaris*. 39. **Coronilla** 620. *Emerus*. 229. **Astragalus** 591. *procumbens*. 56. 81. 127. 196. 289. 593. *oelandicus*. **Medicago** 620. *senum suecicum*. 47. 241. 594. *var. color*. 39. 72. 37. 253. 227. 272. 283. 54. 71. **Ononis** 622. *inermis*. 39. 92. 623. *spinosa*. 292. **Orobis** 595. *vernus*. 61. **POLYADELPHIA**. 597. *tuberosus*. 20. **Hypericum** 624. *Ascyrum*. 26. 39. 39. **Lathyrus** 598. *major*. 131. **Z 4** **Hy-**

Hypêricum 625. *Perforata*. **Onopordum**, 653. *acanthi-*
um 101. 131. 239. 253. 269. 334
SYNGENESIA. **Carduus** 654. *lanceolatus*
Leontodon 627. *Taraxac.* 136.
1.62. 72. 655. *nutans* 157.
628. *Asperum* 292. 293.
629. *autum-* 656. *acaulis* 157.
nale 325 659. *palustris* 61.
Hyoferis 631. *minima* 165. **Serratula** 660. *nemorensis*,
Hieracium 633. *Pilosella*. 47. 121. 138
20. 72. 662. *arvensis*, 78.
228. 127.
637. *murorum*. **Bidens** 663. *tripartita* 98.
20. 664. *integrifolia* 334
Crepis 640. *teclorum* 60. **Tanacetum** 666. *vulgare* 56
Prenanthes 645. *muralis*. 131.
57. 215. **Artemisia** 668. *procumbens*.
Lactuca 646. *quercifolia* 53. 72. 128.
289. 669. *rarissima*
Scorzonera 647. *humilis* 285.
47. 61. 670. *absinthium* 2
115. 36. 72. 98. 101.
Tragopogon 648. *pratense* 671. *Seriphium*
334. 112. 250.
Lapsana 649. *vulgaris* 60. 272.
156. **Gnaphalium** 672. *dioicum*
Cichorium 650. *agreste*. 61. 39. 20.
77. 101. 26.
127. 164. 674. *stoechas* 160
225. 247. **Doronicum** 684. *Arnica*.
253. 305. 316
Arctium 651. *Lappa* 47. **Solidago** 685. *Virgaurea*.
Carlina 652. *ramosa* 72. 130. 283.
274. Sc-

Senecio 682. *Erigeron*. 120 **Viola** 715. *maritima* 51. 57.
689. *balleri*. 3. 6. 716. *canina*. 39. 96.
690. *Iacobaea*. 127. 38. 20.
Erigeron 691. *cenizoides*. 717. *palustris*. 85.
227. 283. 718. *trachelifolia*. 81.
Aster 694. *dysentericus*. 157. 719. *monotica*. 81.
273. 721. *tricolor*. 17.
695. *Enula*. 60.
696. *salicifolius*. 47. **GYNANDRIA.**
56. **Orchis** 723. *satyrium*. 47.
697. *Tripodium*. 115. 131.
Buphtalmum 698. *cam-* 724. *morio*. 46. 69.
pestre. 91.
2. 2. 8 mas. 171.
213. 725. *militaris*. 45.
Chrysanthemum 700. *leu-* 69. 115. 137.
can- 167. 325.
the- 726. *usculata*. 85. 106
mum 45. 115. 137. 167.
Anthemis 703. *cotula*. 85. 25.
272. 727. *longicalcar*. 46.
Achillea 705. *Millefolium*. 115. 130.
39. 130. 239. 728. *sambucina*. 48.
20. 106.
Bellis 707. *minor*. 167. 241. 729. *basilica*. 48.
Centaurea 708. *laciniata*. 106.
47. 106. **Serapias** 734. *Helleborine*.
235. 159. 196. 215.
709. *vulgaris*. 229. 253. 144
272. **Cypripedium** 737. *musci-*
710. *cyaneus* 175. *fer*. 44
Jasione 708. *Rapunculus*. 121. 137
140. 168. 212. 238.
235. **Ophrys** 738. *ovata*. 61.
Lobelia 714. *Dortmanna*. 62. 121.
305. 316. Z 5 **Ophrys**

Ophrys 739. <i>cordatam</i> .	132. 152. 203.
233. 329.	253. 134. 235.
Herminium 740. <i>Monorchis</i> .	14. 31.
225. 237. 253.	Fagus 785. <i>vulgaris</i> . 26. 325.
MONOECIA.	Carpinus 785. <i>ostrea</i> . 316.
Zannichellia 745. <i>Aponogeton</i> .	Corylus 787. <i>vulgaris</i> . 57.
257.	105. 235. 253.
Carex 747. <i>androgyna</i> . 48.	272.
240.	Pinus 788. <i>vulgaris</i> . 47. 131.
749. <i>arenaria</i> . 56.	137. 274. 247.
139. 148.	168. 202. 239.
758. <i>spica varia</i> . 233.	264.
762. <i>pallidosa</i> . 195.	Abies 789. <i>vulgaris</i> . 132.
240.	137. 148. 202.
763. <i>capillacea</i> . 240.	13.
764. <i>pallida</i> . 240.	Bryonia 790. <i>nigra</i> . 60.
767. <i>cespitosa</i> . 173.	DIOECIA.
178.	Salix 792. <i>tetrandra</i> . 13.
769. <i>nigrolutea</i> . 131.	803. <i>myrtifolia</i> . 132.
Sparganium 770. <i>vulgare</i> .	806. <i>sericea</i> . 205.
137. 252.	812. <i>maxima</i> . 12.
771. <i>nataus</i> .	Myrica 817. <i>Gale</i> . 91.
316.	132.
Urtica 774. <i>dioca</i> . 126.	Populus 819. <i>tremula</i> . 85.
Alnus 775. <i>glutinosa</i> . 183.	— 132.
292.	Mercurialis 823. <i>perennis</i> .
β <i>incana</i> . 18.	46. 56. 65.
Betula 776. <i>arbor</i> . 39. 85.	106. 146.
105. 131. 235.	Juniperus 824. <i>frutex</i> . 39.
253.	105. 132.
777. <i>frutex</i> . 315.	137. 148.
Quercus 784. <i>vulgaris</i> . 47.	168. 202.
68. 85. 105.	248. 256.
	274. 18. 22.
	38.
	Taxus

Taxus 825. <i>unica</i> . 67. 174.	Mnium 913. <i>geniculatum</i> .
223. 32.	132.
POLYGAMIA.	Jangermania 930. <i>hypophylla</i> .
Atriplex 828. <i>maritima</i> . 96.	316.
Fraxinus 830. <i>apetala</i> . 49.	132. 183.
132. 183.	Marchantia 932. <i>quinquefida</i> . 292.
196. 222. 235.	Riccia 934. <i>levis</i> . 341.
32. 253.	935. <i>glacialis</i> . 154.
CRYPTOGAMIA.	Lichen 937. <i>calcareus</i> . 61.
Equisetum 833. <i>arvense</i> . 39.	83. 183.
116. 18. 20.	946. <i>tinctorius</i> . 209.
Ophioglossum 839. <i>unifolium</i> . 62.	949. <i>ater</i> . 54. 129.
175. 225.	132.
289.	952. <i>pilosus</i> . 129.
Pteris 843. <i>ramosa</i> . 131.	954. <i>pruni</i> . 40.
137.	967. <i>juniperi</i> . 209.
Polypodium 846. <i>mas</i> . 39.	980. <i>rhangiferinus</i> .
849. <i>filicula</i> .	132.
39.	Marsilea 996. <i>calamaria</i> .
Asplenium 854. <i>Trichomanes</i> . 106.	316.
855. <i>Ruta muraria</i> . 178.	Fucus 1002. <i>Quercus marin.</i>
228.	201. 110. 33.
Lycopodium 862. <i>clava foliosa</i> .	1008. <i>dichotomus</i> .
316.	120. 201.
Polytrichum 868. <i>vulgare</i> .	Chara 994. <i>aculeata</i> . 221.
39. 83.	995. <i>glabra</i> . 215.
132.	Ulvæ 1013. <i>simplex</i> . 33.
869. <i>striatum</i> .	1014. <i>ramosa</i> . 262.
15.	Tremella 1021. <i>saxea</i> . 181.
Bryum 903. <i>hygrometrum</i> .	Conferva - - <i>varia</i> . 96.
132. 2.	164. 201.
	208. 301.
	261.
	Aga-

Agaricus 1033	plicatilis 38	Karingtand	133	Evonymus
Phallus 1095	peniformis 26	Läkertunga	339	Ophioglossum
Clavaria - -	singularis 329	Linbår - - -	239	Arbutus
Byssus - -	varius 7 294	Madra - - -	115	Asperula
297		Mannablod	251	Ebulus
Alga - -	107. 201. 207.	Marieblossma	162	Primula
		Myskegräs	55	Milium
		Pfämbår	410	Rubus
		Pukhwete	511	Melampyrum

Öländska och Gottländska
namn på örter.

Agh. - - - -	34	Schoenus	Paktorne	622	Ononis
Alfwär lök - -	264	Cepa	Qualkebår	249	Opulus
Bräke - - - -	405	Vlmara	Rams	263	Alfium
Brittar-lök - -	263	Allium	Röbår	414	Fragaria
Båsmans-myssa	710	Centaurea	Sarons blomster	145	Dianthus
Båfwegräs - -	80	Briza	Siåla - - - -	660	Serratula
Fageblomster	450	Anemone	Skiåde - - -	103	Lolium
Fingerhatt - -	176	Campanula	Slätt - - - -	383	Agrostemma
Fulbona - - -	250	Sambucus	Såltung - - -	298	Triglochin
Graue - - - -	309	Erica	Tarald - - -	360	Cucubalus
Gulbark - - -	194	Frangula	Tok - - - -	416	Potentilla
Gul-tuppa - -	725	Orchis	Tulkegräs -	200	Asclepias
Gåshafre - - -	84	Bromus	Willin - - -	541	Myagrum
Gökblomma	161	Primula	Wigeltorn	193	Hamnus
Hanslersgräs	183	Solanum	Ylle - - - -	1028	Conserva
Hauter	1002	Fucus	Älskäl - - -	548	Sinapis
Honungsblomma	740	Herminium	Äckerrofwä	547	Napus
Horskonung	200	Asclepias			
Hundlök - - -	265	Cepa			
Johannis blomma	698	Buphtalmum			
Kallgräs - - -	405	Vlmara			
Kartballar - -	424	Geum			
Keipe - - - -	266	Porrum			
Killingblomma	445	Hepatica			
Kräkfor - - -	422	Comarum			
Kräkel - - - -	1008	Fucus			
Krutbräunare	726	Orchis			

Wäxter 116 först i Sverige
anmärkte

ÖLANDSKE.

456	Adonis	73. 77.
67	Aira	122
371	Alfene	40

449 Anc

449	Anemone	112	169	nagalis	174.
594	Anthyllis	54. 71.	267	Anthericum	178. 194.
		272.			228.
375	Arenaria	151	267	- - aliud	194. 221.
671	Artemisia	112. 250. 272.	669	Artemisia med.	figur 285
102	Arundo	139. 205	694	Aster	273.
593	Altragalus	50.	591	Astragalus	289. 196. 127.
264	Cepa	53. 64. 194.			81. 56.
434	Cistus	66. 71.	707	Bellis	167. 141.
538	Cochlearia	112. 256. 289.	484	Ballota	174.
398	Crataegus	47. 124.	547	Brassica	239. 240.
737	Cypripedium	44. 121		Byssus	294.
220	Eryngium	151	655	Carduus	157. 292. 293.
438	Euphorbium	91. 226	656	- - alius	157. 297. 336.
109	Globularia	65. 193. 228.	435	Cistus	177.
624	Gnaphalium	160.	244	Charophyllum	165.
708	Isidone	140. 168. 212. 235.	590	Coronilla	219.
536	Iberis	139.	345	Dianthus	301.
543	Ilatis	144. 216.	525	Draba	192.
535	Lepidium	52. 192.	671	Erigeron	227. 283.
151	Lichospermum	70. 156. 289	574	G. ranium	228. 72.
610	Lorus	143. 167. 221.	10	Fucus	120.
582	Malva	158.	646	Lactuca	289.
725	Orchis	45.	681	Malva	257. 250.
726	- - alia	45.	56	Melica	297.
74	Poa	178.	511	Melampyrum	98.
416	Potentilla	63. 95.	724	Orchis	171.
266	Porrum	60.	331	Pyrola	206.
447	Pulsatilla	47. 98.	470	Ranunculus	104. 174. 272
471	Ranunculus	98. 71.	569	Raphanus	151.
206	Scilla	151.	1	Salicornia	269.
242	Scandix	87.	130	Sanguiforba	232.
734	Serapias	144.	346	Saponaria	282.
619	Trifolium	216.	111	Scabiosa	216. 228.
31	Valeriana	46.	502	Scutellaria	212. 272.
			35	Schoenus	170. 157. 245.
			36	- - - alius	234.
			37	- - - alius	234.
			241	Scandix	175. 168.
			382	Sedum	179.
					476 Ten.

GOTTLANDSKE.

301	Alga	207.
301	Alisma	298.
263	Allium	169.
855	Asplenium	178. 228.

4 6 Teucrium 92.
254 Thalictrum 180.
617 Trifolium 257.
1013 Ulva 262.

SMOLANDSKE.

268 Anthemicum 316.
137 Aphanes 316.
180 Campanula 304.
187 Carpinus 316.
699 bryanthemum 316
684 Doronicum 316. 305.
310 Erica 324.
665 Eupatorium 316.
785 Fagus 26. 325.
202 Gentiana 316.
221 Hydrocotyle 36.
282 uncus 324.
256 Linum 316.
714 obelia 316.
362 Lycopodium 316.
906 Marfilea 316.
54 Panicum 316.
128 Plantago 316.
73 Pca 321.
568 Raphanus 258.
934 Ricia 316.
251 Sambucus 75. 304.
647 Scorzonera 36.
689 Senecio 326.
1132 Spongia 316.

SKÅNSKE.

343 Dianthus 318.
107 Hordeum 318.
250 Sambucus 47. 101.

ÖSTRICÖTHISKE.

628 Leontodon.

WESTMANLÄNDISKE.

816. Viscum.

Obs. Det förre numret betefnar
örten i Flora Ivecica, men de
numret som stå efter åt, be-
tefna paginam i detta werk.

Wäxters bruk.

Salsola. Souda den rätta funnen 269
Schœnus. Agh bestrefwen 245
Sått att bergas 176
priset 171
borde i alla my- 171
ror 171
bottens söda 187 171
knapt 187 171
tak täcket 171. 230
i fångar 187
Alopecurus Engkaste på sura 127 156
sterila orter 127 156
Cynolurus Elfering giör elsi- 66
d nhar
Festuca Fårgräset färens bästa 256 284
Arundo Sandhafre wäxer wild 179. 205.
i Suerige 179. 205.
dämpar flug- 139. 205.
land 139. 205.
Lolium Schiade giör yr och 221. 245
blind 221. 245
Hordeum Korn ei på torr 202
äcker 202
gotslands år 239
gumring 239
Triticum Hwete bäst i gårds- 109
lösa 109
Secale på torr jord 202. 114
132
Ave,

Avena Hafre såll n på bland 133
Dipacus Kardor till flådes 110
kardande 60
Asperula myrta fördrifwer 60
mahl 60
Cassum J. M. Sångbalm giör 158
slags mahl 158
Eronymas Roringetand till 126
Häcker 126
Asclepias Horskönung bet 125
et omhåsten 125
Linum Lys las knapt på 111, 113
Sland 111, 113
kåpa heldre 133
hås ei gierna på 175
gotland 175
Cepa Ulwarldt hwarföre 276
smidret smakar 91
Allium Nams bestrefwen 169
fördrifwer nerås 170
för hum ble 170
giör smidret och 170
widst stark 170
tienar för victoria- 670
lis longa 670
Alisma Ståfra stadar bästa 6
Erica Liung knapt på oland 44
58. 83
fördrifwes genom 94
inånging 94
giör honung gohl 124
god för bien 30
god för får 323
Ledum Swatram fördrifwer 60
lös 60
Arbutus midlon mycket på 182. 209
norra gotland 182. 209
Senperivum Husldt god på 275
torrtal 275
Prunus Slan, små, låg på östra 97
öland 97

Cratægus Drel wild till quarn- 146
hiul 146
Hagorn stor på 81. 58. 24.
öland 81. 58. 24.
105.
Härt till quarn 185
hiul 185
står i starka- 31
ste storm 31
Pyrus wild appel ömug till 146
eider 146
på förste fiott 146
Potentilla Tok till låga hås- 64
kar 64
till wiissor 64
till quastar 84
åtes af oxar 91. 82
Comarum Kråfsötter på kall- 299
jord 299
Ulmaria fallgräs på kall jord 91
Ranunculus helidonium minus, 233
fördrifwer ogräs 321
Menta i senstren 238
Rhinanthus Penningräs stotter- 47. 156
tiden 241
Thlaspi Penningräs orener 238
ätrar 238
Myagrum wilt: lin till elie- 110, 241, 77
slagerie 110
Sinapis Senap ei skarp 110
Äckerssenap orener 110
äfren 110, 241, 77
går fram i bin- 110
ken 110
säll s isfrån 110
smakar skarpt 110
fröen slappas 122
för stödden 122
Äckers

Äcker jernap. ibland korn knapt	Quercus Ek älter at råfna	68
råg	planteras	119, 134
afsvær olia	Älton till som	134
meänar ei lifa	Idivas med	165
Brassica kåhl bas knapt på	stör	68, 203
öland	r. k. att bära	31
Getlandsöfsvor skidna till	skadas af fiöld	69
mat	af wildbåstar	119
oren i got	af mårskar	152
lands korn	af hantlande	14
		134
tiena till	allons pris på öland	63
olieslagerie		241
Vicia Bönor has ei på öland	Pinus E. ll. fastiva	27
	Abies Gran kända till Lius	30
Medicago Höf. d. bästa till ån	Salix Pihl planteras i moras	3, 12
gar	Cannabis Hampa knapt på	öland 111, 133
Ononis jernrot (så i åkren	Humulus Hu. ble werer på	öland 59
299)		inaga humbel
Serratula Åktertissel orenar korn		stängar 66
åkren		Fåhumble
		ej god 175
utrotas ur		utrotar den
träde		goda 276
Carex Lappskorås planteras	Tax. Jd. växer wild	16, 32 223
i fiärr	är ei skadelig	233
Sandfiar dämpar flygsand	Juniperus En. låg på gotland	243
139, 49		256
Urtica Måsta föder för får	moanas sällan	248
Alnus Urt. löf för får	enbårs dricka	325
Juglans Wallnötra planteras på		219
gotland	Fucus Tang gidsfel	95, 175, 201
Corylus Hassel låg till Håckar	lugn för spåda säden	95
57		96
mycket samt bå	swag gidsfel	95
rande	till dammar	69
vidt-rs pris på	Tak på wagt koj:n	106
bland		302
Mus nötter bäst	stoppa waggas med	106
utrotas med hög		302
stubb		302

Förröfkr landet	120	Brunt, Brunstjär, Bidens	58, 175.
Bostapen sticka	201		209
Dampar wid Tiär ril	201	Stenmossa	30, 101, 209
	201	Boitlet	29
Alga Grefia gidsfel	201	Sot	101
wäggar stoppas	107	Rödt, Madra Asperula	168, 238
rader tak	102	Ronung Origanum	58, 98,
Musei mossa, knapt på öland	83		101, 283
Conserva gidsfel	1201	Swartmossa	54
Phallus Muckla, ömnoget i Små	land	Hauter Fucus	110, 207
	9		
Wärter på utterfat berg, såsom	239	Stadeliga Wärter för	
på backar	239	Får Ranunc. flammula	224
Alwaren 53, 72, 92,	127	Juncus	224
Torsburgen	227	Equisetum	224
Carisöen	283	Mercurialis	224, 146
		Myofotis	214, 334
Järg-örter som i Sverige		Anthericum	224
brufas.		Hästar Ståfra	6
Swart Miölontis	10	Uyttiga för	
jord	29	Få. Ballote	309
Blått Weide, Jlaris	144, 216	Får. Fågräs	284,
Grönt Engchald scabiosa	97, 100		256, 224
Käsa Atundo	115		
Koppar	224	Morbi	
Gult, wan Refeda	10, 304	Hermaphrodita	100
Giala Serratula	101, 10, 224	Hieranosos	107
	34, 307	Hypochondriasis	164,
Castor Carthamus	34		294
Johan. blom. Buphtal-		Siphilitis	222
mum	223	Angina	74
Wigeltorn Rhamnus Ca-		Calligo	223
tharticus	58, 175, 209	Remedia	
Gulbart Frangula	175, 209	Inflammationi Ophioglossum	243
	30	Vulneri Ophioglossum	175
Aswebof Carpinus	29	Phitirasi Ledum	6
Appel Pyrus	101	Pinguicula	228
Björk Betula	208, 224, 29	Pleuritidi Saxifraga	61
Enmossa	101, 209, 29	Card. mariz	17
Enmossa	30, 29	Pulvis pyricus	315
Enmossa	30	Hydeniz	

Hysterica Valeriana	- - 175	DIUR.	
Paronychia Solanum	- - 209	Biörn Vrfus	49
Frysipelati Cucubalus	- - 243	Wessa Mustela	66
Oedemati Sphagnum	- - 248	Stål Phoca	256, 270
Vermibus Pinus	- - 27	Uter Lutra	156
Dysenteria compositum	- - 303	Igelfott Erinaceus	264, 280
Lapis faillus	- 1312	Mullwed Talpa	66
Querquæ Cubebe	- - 175	Katta Felis	275
Hypochondriaci Hepatica	295	Hare Lepus	320, 144, 270
Menstruis suppr. vapor cerevicia	328	Skorn Sciurus	222
Partus dolori Cubebe	- 222	Wild Swin Sus	49, 114
Siphilitidi Pix	- - 222	Häst - Equus	18
Tusci Nidus picæ	- - 321	Hiort - Cervus	49, 114, 335
		Foglar:	
		Höl Falco	18
		Uala Strix	69
		Dofa Corvus	55, 66, 11
Officinales Rheas	- - 47, 124	Kråka Corvus	33
Sambucus	- 47, 101	Skata Corvus pica	16
Helenium	- - - 60	Trana Ardea grus	49
Bryonia	- - - 60	Häger Ardea	49
Cichorium	61, 77, 101	Stork Ardea Ciconia	110
	247	Quack	214
Cochlearia	- - 112	Ör	65, 167, 270, 256
Eryngium	- - 51	Ind.	215, 270
Lithospermum	156	Enä	49
Centaurium	157, 250	Räp	49
	211, 209	Skräcka	284
Stachas cit.	- 160	Lörd	66
Cherophyllum	165	Alle	214, 286
	168	Grylle	167, 214, 88
Bellis min.	167, 241	Mås	197, 208
Ruta mur.	178, 220	Lärna	89
	228	Stjärnfleka	88
Ebulus	- - 75, 304	Strandstjärna	245
Scordium	- - 292	Aggsnärpa	217
Victorialis	- - 170	Tolf	72
Sanicula	- - - 57	Uwargrim	90
Verbascum	- - 226	Bipa	84
Abfintium	- - 2	Hiaticula	320
Rosa	- - - 4	Hiärpe	141
Viola mart.	- - 52	Dufwa	281

Trast	- 258	Coccus	181
Piera	- 20	Papilio	18, 3, 7, 230, 62, 152, 182
Medtergahl	- 59, 67, 134	Phalana	118, 120, 260, 273
Swala	- 41, 27, 245	Eruca	62, 118, 126, 151, 152, 272
Storannarsfogeln	- 288	Libellula	246
AMPHIBIER.		Phryganea	182
Groda	- 154	Formica-leo	142, 206
uti sten	- 300	Ephemera	21
Padda	- 142	Pis	146, 336
Drömar	- 6, 23, 154, 226, 326, 306	Formica	233, 246
FISKAR.		Mutca	118, 245
Dorff	- 87	Aflus	155, 127
Sinnngg	- 110	Oestrus	277
Muda	- 111	Tipula	40, 86, 160
Spigg Gasterosteus	6, 16, 6, 182	Pediculus	80, 90
Dobis	- 87	Acarus	84, 96, 62, 126
Glundra	- 186, 208	Aranea	125, 216, 251, 34
Gordius	- 282	Cancer	42, 96, 260
Hirudo	- 182, 20	Oniscus	298
Limax	- 61	STINAR.	
Concha	- 42, 47	Skimmer Mica	212
Cochlea	8, 65, 127, 155, 8, 261, 99	Rätt hvitnar nött	179
Merita 261		utan stenmossa	209
Medusa	- 160	bar egen mossa	
KRÆK.		hårdnar i dagen	231
Scarabæi	- 69, 41, 245, 152	går lätt till glas	295
Dermestes	- 26, 195	släcks af solen	296
Casida	- 153	ärlig	141, 148, 187
Coccionella	- 148	Grönblåt glas gifwer	14
Chrysomela	- 38, 204, 270	Uwarsien	50
Curculio	- 26, 152	blir mer gullsten	
Carabus	- 95, 207	bentes förstilt	51
Cantharis	- 38, 126	aroffalt	59
Cicindela	- 38, 121	Sprakar i elden	59
Cerambyx	- 96, 207	Kalkun och brännia	140
Mordella	- 15	Marmor på Carlsten	260, 262
Necydalis	- 74	Sandsten till taf	249
Staphylinus	- 173	ei till gvarnsien	249
Tenebrio	- 62	Giltstiens anledning	266
Grylus	- 157, 158, 253, 270	Sal Selenilicnm	76
Cimex	- 49, 121, 13, 155, 270	Calcarum	117
Aphis	- 118, 307		

Orsten	59	Blekande wath	321
till gips		Kalk wath	164
Spat crystaller	142	Kiäller Relfmo	68
Crystall-äplen	136, 156	Rosentinde!	86
Alunskiffer	59, 64, 78	Carlsoen	280
Stenfohl	74	Granoberg	323
Swartbållar	78	Surbrun på Rörtingsgården	106
Pyrites ferri cubicus	301	Brun Salt i Wible	299
Feru	315, 328	Sidar på Hården	202
Röppar	21, 64	wid stern	128
Guld	23	wettern	332
Mo	193	Marlebo	173
Flygland	138, 148, 204	Berg! Dorsburg	227
Sand	215, 119, 120	Hoburg	258
Ford	24	Ostergarn	232
Swartmylla	119	Toberg	328
Kiärmylla	307	Grotter	215
Lehr	223, 294	Stenjetter	218
Bleke	58, 179, 160, 191	Filtersien	268
Ockra	58	Eldsprutande berg	80
Marg	294	Landets tilltagande	125, 169
Lithomarga	249		190, 256
StalaAires	234, 297	Lufwor	249
Stelfrättfen	262	Scrata Burswif	215
Saxa Gräften	236	Gottlingbo	248
Wäper	327	Alunbrott	78
Petrificationer	40, 147, 187, 189	Wäterlef progn	303, 263, 85
Nattar	40, 141, 136	Wintrar	294, 85
Helmintholichus echinni	40	Commar morgen	21
Aur.	60, 266	Sluggans effeck	148
Coraller	190, 166, 211, 281, 233	Affa	183
	293	Regnboge	4
PHYSIKALISKA.		Elfdang	66, 235
Ström: Jhre	181	En cypress	22
Gothum	221	Bryum hygrometron	22
Norkidping	11	Dyting	189
under jordist	169		

Pag. 10. lin. 21.	Blatt lās Golt
49. = 24.	Brancarder - Blancarder
53. = 14.	Gräset = Gruset
73. = 14.	&c. = och
79. = 8.	tot = sohl
80. = 30.	den = en
86. = 0	Halterstad - Hulterstad
89. = 19.	lutades = lychte
91. = 9.	Myrica - Myrica och Ceps
96. = 30.	Scarabæus - Carabus
100. = 13.	F. - E.
112. = 11.	prinnata = pinnata
112. =	Darnica - Danica
118. = 23.	flubbor = flubbar
128. = 22.	Neptuno - Neptunus
156. = 34.	Jun. - Jul.
157. = 0.	Jun. - Jul.
207. = 6.	Bytte-At = Bytte-let.
207. = 25.	fommo = komma
217. = 7.	(Kari) = (Lari
218. = 32.	Blite = Ryllen
225. = 20.	Jrifidum = trifidum
228. = 11.	corollatis = corollulis
228. = 28.	pori = poris
229. = 13.	Unifolia = linifolia
231. = 28.	som fast = fast han
233. = 28.	skräsiver = skrufwer

Tryck-fehl.

Pag. 234. = 23.	opice	-	apice
234. = 25.	fasciculata	-	fasciculata
234. = 28.	glami pacuis	-	glumi paucis
235. = 6.	små	=	två
236. = 16.	olof	-	Olof ok
237. = 24.	fagelbloma	=	fageblomma
237. = 24.	fuga	.	fåga
237. = 33.	Roddbår	=	Roddbår
247. = 9.	Råms	=	Råms
257. = 25.	till	=	tillkänna
264. = 24.	fläck	.	flit
265. = 18.	kulor	=	kulan
265. = 21.	lika	.	lika i
273. = 32.	ringar	=	vingar
283. = 20.	böjas. Den	=	böjas den
283. = 21.	knippar	=	knappar

Bockbindaren sätter

Pag. 39. Chartan öfver Öland.

Pag. 163. Chartan öfver Gottland.

Pag. 285. Figuren på Örtten.

